

**CIHÂN MELİK HÂTUN'UN DİVAN'INDA KASİDE,
TERCİİBENT, KITA VE RUBAİLER
(Çeviri - İnceleme - “Metin”)**

Halime SEZER

**Yüksek Lisans Tezi
Fars Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY
2023
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FARS DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Halime SEZER

CİHÂN MELİK HÂTUN'UN DİVAN'INDA KASİDE, TERCİİBENT,
KITA VE RUBAİLER
(Çeviri - İnceleme - “Metin”)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY

ERZURUM - 2023

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "**CİHÂN MELİK HÂTUN'UN DİVAN'INDA KASİDE, TERCİİBENT, KITA VE RUBAİLER**" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
☒ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

28.12.2023

Aslı ıslak imzalıdır

Halime SEZER

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY danışmanlığında, Halime SEZER tarafından hazırlanan bu çalışma 28 / 12 / 2023 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ali TEMİZEL

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ayşe Hilal KALKANDELEN

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı ıslak imzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ	1
CİHÂN MELİK HÂTUN'UN YAŞADIĞI ÇAĞ	1
I. CİHÂN MELİK HÂTUN'UN YAŞADIĞI ÇAĞDA SİYASİ VE SOSYAL DURUM	1
II. CİHÂN MELİK HÂTUN'UN YAŞADIĞI ÇAĞDA İLMÎ VE EDEBÎ DURUM	4

BİRİNCİ BÖLÜM CİHÂN MELİK HÂTUN

1.1. HAYATI.....	7
1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	9
1.3. ESERLERİ	16
1.4. MEMDUHLARI	17

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. MANZUMELERİN İNCELENMESİ.....	21
2.1.1. Vezin ve Kafiye Özelliği	21
2.1.1.1. Vezin.....	21
2.1.1.2. Kafiye	23
2.1.1.3. Redif	27
2.1.2. Kullanılan Edebî Sanatlar.....	28
2.1.3. Dil ve Üslup Özellikleri	46
2.1.4. Adı Geçen Şahsiyetler	63
2.1.5. Nazım Şekillerine Göre İşlenen Konular	71
2.1.5.1. Kasideler	71
2.1.5.2. Terciibent.....	73
2.1.5.3. Mersiye	74
2.1.5.4. Kıtalar	75

2.1.5.5. Rubailer.....	76
2.1.6. Türkçe Tercümesi.....	108

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FARŞA MANZUMELER.....	193
------------------------------	------------

SONUÇ.....	253
-------------------	------------

KAYNAKÇA.....	254
----------------------	------------

DİZİN.....	258
-------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ.....	262
----------------------	------------

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**CİHÂN MELİK HÂTUN'UN DİVAN'INDA KASİDE, TERCİİBENT,
KITA VE RUBAİLER
(Çeviri - İnceleme -“Metin”)**

Halime SEZER

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY

2023, 262 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY

Prof. Dr. Ali TEMİZEL

Doç Dr. Ayşe Hilal KALKANDELEN

Cihân Melik Hâtun, VIII/XIV. yüzyılın ikinci yarısında Şîrâz'da yaşamış kadın şairlerdendir. Amcası Şeyh Ebû İshâk İncû'nun himayesi altında yaşamış ve onun yanında iyi bir eğitim almıştır. O, çağdaşı Hâfız-ı Şîrâzî'nin rakibi olacak kadar güçlü ve yetenekli bir şairdir. Şiirleri, İran edebiyatında nicelik ve nitelik bakımından başka hiçbir kadın şairin şiiriyle kıyaslanamayacak kadar çoktur ve değerlidir. Şairin kaside, gazel, terciibent, kıta ve rubai nazım şekillerinden oluşan bir divanı mevcut olup basılmıştır.

Bu çalışma, bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın girişinde; Cihân Melik Hâtun'un yaşadığı çağ hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Birinci bölümde; Cihân Melik Hâtun'un hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve memduhları anlatılmıştır. İkinci bölümde; manzumelerin (gazeller hariç) vezin ve oranları, kafiye, redif, dil ve üslup özellikleri, edebî sanatları incelenmiştir. Ayrıca manzumelerde adı geçen şahsiyetler hakkında bilgi verilmiş, şiirlerde işlenen konular özetle anlatılmış; Türkçe çevirileri verilmiştir. Üçüncü bölümde ise; çeviri ve incelemede karşılaştırma yapılabilmesi için Pûrenduht Kâşânîrâd-Kâmil Ahmed Nejâd tarafından *Dîvân-i Kâmil-i Cihân Melik Hâtun* (Zuvvâr Yayınları, Tahrân 1374 hş.) adıyla neşredilen Farsça Divan'ındaki ilgili manzumelerin metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cihân Melik Hâtun, Farsça Divan, İnceleme, Tercüme

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****QASIDA, QITA, TARJI' BAND AND RUBAIS IN THE DIWAN OF JAHAN
MALEK KHATUN
(Translation - Analysis - "Text")****Halime SEZER****Thesis Advisor: Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY****2023, 262 Pages****Jury: Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY****Prof. Dr. Ali TEMİZEL****Assoc. Prof. Dr. Ayşe Hilal KALKANDELEN**

Jahan Malek Khatun is one of the female poets who lived in Shiraz in the second half of the VIII/XIV century. She lived under the patronage of her uncle Sheikh Abu Ishaq Inju and received a good education under him. She was a poet so strong and talented that she was the rival of her contemporary Hafez-ı Shirazi. Her poems are so numerous and valuable that they cannot be compared to the poems of any other female poet in Iranian literature in terms of quantity and quality. The poet has a diwan consisting of qasida, ghazal, tarji' band, qita and rubais verse forms and it has been published.

This study consists of an introduction and three chapters. In the introduction of the study; a general information was given about the era in which Jahan Malek Khatun lived. In the first chapter, Jahan Malek Khatun's life, literary personality, works and mamduhs's were described. In the second part, the meter and ratios, rhyme, language and stylistic features and literary arts of the verses (except ghazals) were analysed. In addition, information about the personalities mentioned in the verses is given, the subjects covered in the poems are summarised and their Turkish translations were given. In the third part; the text of the related verses in the Persian Diwan published by Purandokht Kashani Rad and Kamel Ahmad Nejad under the title Diwan-ı Kamel-ı Jahan Malek Khatun (Zavvar Publications, Tehran 1374) was given for comparison in translation and analysis.

Key Words: Jahan Malek Khatun, Persian Diwan, Analysis, Translation

KISALTMALAR DİZİNİ

a. s.	: Aleyhi's selâm (Selam üzerine olsun)
b.	: Bin (oğlu)
bkz.	: Bakınız
c.c.	: Celle Celâluhu (Onun şanı ne yücedir.)
çev.	: Çeviren, Tercüme eden
d.	: Doğum Tarihi
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
hş.	: Hicrî Şemsi
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
M.Ö.	: Milattan Önce
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölüm tarihi
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem (Allah'ın selamı onun üzerine olsun)
trc.	: Tercüme eden
ts.	: Tarihsiz
TDK	: Türk Dil Kurumu

ÖNSÖZ

İlhanlı saltanatının son bulup Timur'un İran'a saldırısı arasında geçen sürede; yani VIII./XIV. yüzyılın ikinci yarısında İran'da Celâyirliler, Muzafferîler, Çupânîler, İncûlar ve Serbedâriler başta olmak üzere birçok küçük hânedan ve beylik hüküm sürmüştür. Bu çağda yaşayan Cihân Melik Hâtun da İncû hânedanı hükümdarlarından Celâleddin Mes'ûd Şah'ın kızıdır. O, babasının ölümünden sonra amcası Şah Şeyh Ebû İshâk İncû'nun himayesi altında şehzade hanım gibi yetişerek iyi bir eğitim almıştır. Onun hayatı hakkındaki bilgiler kısa, eksik ve net değildir. Güçlü ve yetenekli bir şair olan Cihân Melik Hâtun'un şiirleri, İran edebiyatı tarihi boyunca nicelik ve nitelik bakımından başka hiçbir kadın şairin şiiriyle kıyaslanamayacak kadar çoktur ve değerlidir.

Cihân Melik Hâtun'un çeşitli şiir kalıplarını içeren Farsça Divanı bulunmaktadır. Divanın, dört nüshası mevcuttur. Çalışmada kullanılan divan, üç nüshayı esas olan Pûrenduht Kâşânîrâd - Kâmil Ahmed Nejâd tarafından neşredilmiştir.

Bu çalışma bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte; Cihân Melik Hâtun'un yaşadığı çağın siyasi, sosyal, ilmî ve edebî durumu hakkında genel bir bilgi verildi. Birinci bölümde; Cihân Melik Hâtun'un hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve memduhları anlatıldı. İkinci bölümde; manzumeler (gazeller hariç) vezin, kafiye, redif bakımından incelendi. Akabinde manzumelerdeki mevcut edebî sanatlar ve dil üslup özellikleri örnekleriyle birlikte verildi ve adı geçen şahsiyetler tanıtıldı, Farsçadan Türkçeye çevrilen manzumelerin içeriği kısaca özetlenerek manzumelerin Türkçe tercümesi yazıldı. Üçüncü bölümde ise; manzumelerin karşılaştırma yapılabilmesi için Pûrenduht Kâşânîrâd - Kâmil Ahmed Nejâd'ın neşrettiği divandaki Farsça manzumeler kafiye sıralarına göre yazıldı.

Çalışmamı hazırlarken benden deneyimlerini, fikirlerini, kütüphanesini ve samimiyetini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY'a ve bölümümüzdeki diğer hocalarıma teşekkür eder, saygılar sunarım.

Erzurum-2023

Halime SEZER

GİRİŞ

CİHÂN MELİK HÂTUN'UN YAŞADIĞI ÇAĞ

I. CİHÂN MELİK HÂTUN'UN YAŞADIĞI ÇAĞDA SİYASİ VE SOSYAL DURUM

Cengiz Han'ın, VII./XIII. yüzyıl başlarında dağınık halde yaşayan Moğol boylarını tek çatı altında toplamak amacıyla başlattığı askeri harekât, birçok devletin yok olup harabeye dönmesine sebep olmuştur.¹ Peş peşe gerçekleşen bu saldırıların ardından Cengiz Han'ın torunu Hulâgû, İran ve Irak'taki son güç merkezlerini ortadan kaldırarak İlhanlı Devleti'ni (654/1256) kurmuştur.² Hulâgû ve ondan sonra bu makama gelenler Pekin'deki Büyük Han'a tabi olduklarını bildirmek için "İlhan" ismini taşımışlardır. Bu nedenle de İran'daki Moğolyönetimi İlhanlılar olarak tanınmıştır.³ İran'da kurulan bu devlet, son büyük hükümdar olan Ebû Sa'îd'in (736/1335) öldürülmesiyle Hulâgû soyunun hükümdarlık silsilesi ortadan kalkarak Moğol hânedanı hâkimiyetide son bulmuştur.⁴

İlhanlı saltanatının son bulup Timur'un İran'a saldırısı arasında geçen sürede; yani VIII./XIV. yüzyılın ikinci yarısında bu topraklarda İlkâniler adıyla da bilinen Celâyirliler (740-813/1339-1410), Muzafferîler (740-775/1339-1373), Çupânîler (744-759/1343-1357), İncûlar (742-758/1341-1356) ve Serbedâriler (738-788/1337-1386) başta olmak üzere birçok küçük hânedan ve beylik hüküm sürmüştür.⁵

İlhanlı Devleti'nden ayrılarak ortaya çıkan ve bu küçük hânedanların en ünlüsü olan Celâyirliler, Ebû Sa'îd'in amcasının oğlu Şeyh Hasan-ı Bozorg (740-757/1340-1356) tarafından kurulmuştur. Şeyh Hasan'ın vefatından sonra da Dilşâd Hâtun'dan olan oğlu Sultan Şeyh Üveys (757-776/1356-1374) tahta geçerek ülkenin sınırlarını biraz daha

¹ Berthold Spuler, *İran Moğolları -Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri-, 1220-1350* (3. Baskı), (çev. Cemal Köprülü), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011, 30; Özkan Dayı, *İran Moğollarında İdarî Bürokrasi (1231-1295)*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2017, 34; Osman Gazi Özgüdenli, "Moğollar", *DİA*, Ankara 2020, XXX, 225.

² Abdulkadir Yuvalı, "İlhanlılar", *DİA*, İstanbul 2000, XXII, 102; Zebîhullâh Safâ, *İran Edebiyatına Genel Bir Bakış* (çev. Hasan Almaz), Nüşa Yayınları, Ankara 2003, 41.

³ Sadık Armutlu, *Sultan Ahmet Celâyir Hayatı, Divanının Tenkitli Metni ve Tahlili* (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1990, 1.

⁴ Armutlu, 1-2; Spuler, 143.

⁵ Abbas İkbâl Aştîyânî, *Târîh-i Mogol ve Evâyil-i Eyyâm-i Tîmûrî*, Neşr-i Nâmak, Tahrân 1376 hş., 365-366; Veyis Değirmençay, *Sultan Ahmed Celâyir Kitâbu'l-Garbiyyat (Altıncı Divan)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2021, 13.

genişletmiştir. Sultan Üveys, her ne kadar vasiyetiyle Bağdat yönetimini büyük oğlu Şeyh Hasan’a verse de saltanat emirleri Şeyh Hasan’ı öldürüp Sultan Hüseyin’i babasının yerine geçirmişlerdir.⁶ Ondan sonra da Cihân Melik Hâtun’un bir kasidesinde methettiğı Sultan Ahmed, kardeşi Sultan Hüseyin’i (776-784/1374-1382) öldürerek tahta geçmiştir.⁷ Akabinde de sırasıyla Sultan Üveys b. Sultan Veled Mahmud (814-824/1411-1421), Sultan Mahmud b. Sultan Veled (824-827/1421-1424) ve Sultan Hüseyin b. Alauddevle (827-836/1424-1432) hükümdar olmuştur. Bu hânedanın son hükümdarı; yani Sultan Hüseyin b. Alauddevle’nin 836’de (1432) Kara Yusuf’un oğlu Emir İsfahan tarafından öldürölmesiyle de son bulmuştur.⁸

Celâyirliler, Ubeyd-i Zâkânî, Şerefuddin Râmî, İbn-i Nasûh, Hâfız gibi dönemin büyük şairlerini hânedanlığında bulundurması ve onları teşvik etmesi açısından oldukça önemlidir. Nitekim bu hânedanın şiir sever hükümdarlarından olan Sultan Üveys de Selmân-ı Sâvecî’den dersler alarak şiir nazmetmiştir. Ayrıca oğlu Sultan Ahmed de aynı şekilde şairleri ve sanatçıları destekleyip şiirler kaleme almıştır.⁹

İlhanlıların yıkılışından sonra İran’da bağımsızlık talep eden İncûlar, İlhanlılar’ın hassa arazi vekilliğini yapan Emir Şerefeddin Mahmûd Şah İncû tarafından kurulmuştur. Şerefeddin Mahmûd Şah’ın ölümünden sonra oğulları Celâleddin Mes’ûd, Gıyâseddin Keyhusrev, Şemseddin Muhammed ve Ebû İşhâk arasında iktidar mücadelesi başlasa da bu mücadele Gıyâseddin Keyhusrev’in 739’da (1338) ölümüyle son bulmuştur.¹⁰

Cihân Melik Hâtun’un babası Celâleddin Mes’ûd Şah tarafından hapse atılan Şemseddin Muhammed, Pîr Hüseyin’in desteğıyle hapisten kurtularak onunla birlikte abisinin üzerine yürümüş, kendiside onlar tarafından öldürölümüştür. Pîr Hüseyin, Şîrâz üzerinde hakimiyet kurduktan sonra Mes’ûd Şah, şehri terkedip Melik Eşref’in kardeşi Yağıbastı’nın desteğıyle Şîrâz’a girse de 743 (1343) yılında öldürölümüştür.¹¹

Bu hânedan, asıl bağımsızlığını Ebû İşhâk İncû’nun 743 (1342) yılında Şîrâz’ı ele geçirmesiyle kazanmıştır. Muzafferîler hânedanından Mübârizüddin Muhammed, Ebû

⁶ Değirmençay, *Sultan Ahmed Celâyir Kitâbu’l-Garbiyyat (Altıncı Divan)*, 15-16.

⁷ Veyis Değirmençay, *Sultan Ahmed Celâyir, Kitâbu Levâmî’i’l-envâr (Yedinci Divan)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2021, 13.

⁸ Aştıyânî, 464-465; Değirmençay, *Sultan Ahmed Celâyir Kitâbu’l-Garbiyyat (Altıncı Divan)*, 22.

⁹ Zebihullâh Safâ, *Târih-i Edebiyyât der İran, I-V/III, İntişârât-ı Firdovs*, Tahran 1369 hş., III, I, 29.

¹⁰ Safâ, *Târih-i Edebiyyât der İran*, III, I, 25-26; Rıza Kurtuluş, “İncûlular”, *DİA*, İstanbul 2000, XXII, 280.

¹¹ Kurtuluş, 280.

İshâk İncû'un Kirmân kuşatmasından sonra yaşadığı zayıflıktan faydalanarak Şîrâz'a hucûm etmiştir. Bu saldırıdan sonra Ebû İshâk, İsfahan'a kaçsa da Mübârizüddin Muhammed tarafından 758'de (1357) öldürülmüştür, böylece İncû hânedanı da tarihe karışmıştır. Şiir ve edebiyata yakınlığıyla tanınan Ebû İshâk, Hâfız, Şems-i Fahrî gibi büyük şairlerin yanı sıra Kadı Azududdin Îcî gibi âlimleri de sarayında toplamış, onlara destek vermiştir.¹²

Bu dönemdeki küçük hânedanlardan olan Muzafferîler ise, Ebû Sa'îd'in Yezd yönetimini Emir Mübârizüddin'e vermesiyle resmen kurulmuştur. Kısa sürede Sistan, Fars, Kirmân ve Irak'ı ele geçiren Emir Mübârizüddin, 759 (1358) yılında Irak ve Azerbaycan fethinden Şîrâz'a dönerken, çocuklarına karşı uyguladığı sertlik ve şiddet nedeniyle onlar tarafından kör edilmiş bir süre hapiste kaldıktan sonra da ölmüştür.¹³

Emir Mübârizüddin'in ölümünden sonra tahta geçen Şah Şucâ, çevresindeki bazı kişilerin isyanlarına rağmen 760'dan (1359) 786'ya (1385) kadar hüküm sürmüştür. Akabinde bu hânedanın egemenliği 795 (1393) yılında Timur tarafından sona erdirilmiştir.¹⁴

Öte yandan İlhanlı Devleti'nin yıkılışından sonra İran'da kurulan Çupânîler, Olcaytu'nun komutanı aynı zamanda da damadı olan Emir Hüseyin Çupân tarafından kurulmuştur. Onun ölümünden sonra oğlu Şeyh Emir Hasan Çupânî Azerbaycan, Errân, Mokân, Gürcistan ve Irak-ı Acem'i hâkimiyeti altına almıştır. Emir Hasan Çupânî, 744'de (1344) karısı İzzet Melek'in ihanetiyle öldürüldükten sonra yerine yeğeni Melik Eşref geçmiştir. Bu zalim hükümdarın 759'de (1358) Moğolların kan dökücü emiri Cani Bey tarafından öldürülmesiyle de bu küçük hânedan yok olmuştur.¹⁵

Şia mezhebine bağlı Sebzvâr dervişleri tarafından kurulan Serbedâriler ise bu hânedanın son hükümdarı olan Hâce Ali Mueyyed'in 788'de (1386) Timur ile girdiği savaşta öldürülmesiyle son bulmuştur.¹⁶

¹² Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, I, 26-27.

¹³ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, I, 27.

¹⁴ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, I, 28.

¹⁵ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, I, 29-30.

¹⁶ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, I, 31-33.

II. CİHÂN MELİK HÂTUN'UN YAŞADIĞI ÇAĞDA İLMÎ VE EDEBÎ DURUM

VII./XIII. yüzyılın başlarında meydana gelen ve tarihin en büyük musibetlerinden olan Moğol saldırıları neticesinde İran'da birçok yerleşim yeri harap olmuş; Harezm, Mâverâünnehir, Horasan gibi önemli şehirlerde ilmî ve edebî merkezler olan kütüphaneler, mescitler ve medreseler yakılıp yok edilmiştir. Şair ve edebiyatçıların öldürüldüğü veya darmadağın olduğu bu dönemde onların birçok eseri de bu saldırılan şehirlerin viraneliği içinde yok olup gitmiştir.¹⁷

Bütün bu olumsuzluklara rağmen çok az sayıda olsa da bu şair ve edebiyatçılar ya başka ülkelere sığınıp buradaki emirlerin koruması altına girerek ya da Moğol saldırılarından bir şekilde hayatlarını kurtarıp memleketin güvenli yerlerine sığınarak, birbirinden değerli eserler kaleme almayı başarmışlardır.¹⁸ Nitekim bu dönemde Mevlânâ Celâleddin Rumî (ö. 672/1273), Sa'dî-yi Şîrâzî (ö. 691/1292), 'Irâkî (ö. 688/1289) ve Emîr Husrev-i Dihlevî (ö. 725/1325) başta olmak üzere birçok şair, birbirinden değerli eserler ortaya koymuştur.¹⁹

İlmin beşiği olarak bilinen Şîrâz, Moğol istilası sırasında Fars hâkimi Atabeg Ebû Bekîr b. Sa'd (623-658/1226-1260) ve Moğollar arasında yapılan antlaşma ile bu dönemdeki saldırılardan etkilenmeyerek dönemin önemli bir ilim ve kültür merkezi hâline gelmiştir.²⁰ Zira bu dönemde Şîrâz, hem bireysel bilim çalışmalarında hem de eğitimi verilen bilimler konusunda da oldukça fazla çeşitliliğe sahip yerlerden olmuştur. Burada bulunan medreselerde tefsir, hadis, fıkıh, kelam gibi şerî ilimler ile mantık, felsefe, matematik, musiki, tıp, eczacılık, coğrafya gibi aklî ve beşerî ilimlerin yanı sıra lügat, sarf, nahiv, belagat, şiir gibi edebî ilimler de dönemin ünlü hocaları tarafından okutulmuştur.²¹

VIII./XIV. yüzyılının ortalarında Moğol hakimiyetinin İran'da son bulup küçük hânedanların ortaya çıkmasıyla Fars edebiyatı önceki dönemlere göre biraz gerilese de bu dönemde hem İran'da hem de Hindistan'da çok sayıda Farsça şiir söyleyen şair

¹⁷ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, I, 301-303; Safâ, *İran Edebiyatına Genel Bir Bakış*, 41-42.

¹⁸ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, I, 344-345.

¹⁹ Sâdık Rızâzâde Şafak, *Târîh-i Edebiyyât-i İran*, İntişârât-ı Dânişgâh-i Pehlevî, Tahran 1352 hş., 411; Armutlu, 11; Safâ, *İran Edebiyatına Genel Bir Bakış*, 52.

²⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân-ı Kâmil-i Cihân Melik Hâtun (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, (haz. Pürenduht Kâşânîrâd-Kâmil Ahmed Nejâd), Zuvvâr Yayınları, Tahrân 1374 hş., penc (beş).

²¹ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, I, 205-298; Türker Uygur, *İlhanlılar Zamanında Şiraz Şehri (1256-1335)*, (Doktora Tezi), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2019, 366.

yetiştirilmiştir. Zira bu dönemde sadece büyük hânedanlar değil, aynı zamanda Muzafferîler, Celâyîrîler ve İncûlar gibi küçük hânedanlarda şair ve edebiyatçıların yetişmesi için destek vermişlerdir.²²

Celâyir hânedanı padişahlarından Sultan Üveys (757-776/1356-1374) ve oğlu Sultan Ahmed (784-813/1382-1410) ile Muzafferîler hânedanı padişahlarından İmâduddin Ahmed b. Mübârizüddîn (760-795/1358-1392), Şah Şucâ (760-786/1358-1384) ve kardeşi Ebû Yezîd de bu dönemde Farsça şiir kaleme alan şairler arasında yer almışlardır.²³

Moğol yöneticilerinin bu dönemde sergilediği zulüm ve baskılardan sonra İlhanlı yöneticilerinin de aynı tavrı sergilemeleri hem VII./XIII. yüzyıl hem de VIII./XIV. yüzyıl şiirinde karamsarlık, dünyanın geçiciliği, bedbinlik, dönemin siyasal ve sosyal yapısından hoşnutsuzluk gibi olumsuz konuların işlenmesine sebep olmuştur.²⁴ Bu nedenle de bu yüzyıllarda saray şiirinin; yani kaside nazım türünün azalmasıyla âşıkâne ve arifâne gazeller önem kazanmış, Hâfız'la zirveye ulaşmıştır.²⁵ Saray şiirinin bu kaybına rağmen VII./XIII. yüzyıl şairlerinden Mecd-i Hemger (ö. 689/1287), Bedr-i Câcermi (ö. 695/1295) ile VIII./XIV. yüzyıl şairlerinden Selmân-ı Sâvecî (ö. 778/1376), İbn-i Yemîn (ö. 769/1368) gibi usta şairler övgü şiiri yazmaktan kendilerini geri çekmemişlerdir.²⁶

VII/XIII. yüzyıl yazarlarının kullandığı tarz ve üslubu, bu dönemin (VIII./XIV.) büyük yazarları da devam ettirmiştir; yani bu dönemde fasih ve sade nesir tarzının yanı sıra sanatlı nesir de dönemin yazarları tarafından oldukça fazla kullanılmıştır. Ancak bu dönemin önceki asırdan tek farkı revaçta olan tasavvufî konuların önemini kaybetmesidir.²⁷

Fars dili, daha önceki dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de yaygınlığını yitirmemiş aksine daha da çok yayılmıştır. Moğol saldırılarından kaçan şair, âlim, mutasavvıf ve halkın sığındığı Hindistan ile Anadolu Selçukluları'nın zayıflamasından

²² Sa'îd Nefîsî, *Târih-i Nazm ve Nesr der İran der Zebân-i Fârsi*, I, II, İntişârât-ı Furûğî, Tahran 1363 hş., I, 182.

²³ Nefîsî, I, 198.

²⁴ Safâ, *İran Edebiyatına Genel Bir Bakış*, 51; Hasan Çiftçi, *'Ubeyd-i Zâkânî Toplumsal Görüşleri, Âhlak ve Felsefesi* (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1996, 20.

²⁵ Safâ, *Târih-i Edebiyyât der İran*, III, I, 318; Armutlu, 13; Safâ, *İran Edebiyatına Genel Bir Bakış*, 52.

²⁶ Safâ, *Târih-i Edebiyyât der İran*, III, I, 318-319.

²⁷ Nefîsî, I, 182.

sonra yönetime gelen Osmanlılar'da da çoğu padişah Far a  iirler kaleme almı dır.²⁸ Nitekim bu dönemde Hindistan'ın o dönemdeki padi ahlarından olan Muhammed Tu luk  ah Helc  (724-752/1323-1351) ile Osmanlı padi ahlarından Yıldırım Beyazid Han'ın da (792-800/1389-1397) Farsça  iirleri mevcuttur.²⁹

²⁸ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der  ran*, III, I, 314-316.

²⁹ Nefîsî, I, 198-199.

BİRİNCİ BÖLÜM

CİHÂN MELİK HÂTUN

1.1. HAYATI

Celâleddin Mes‘ûd Şah’ın kızı Cihân Melik Hâtun, VIII/XIV. yüzyılın ikinci yarısında Şîrâz’da yaşamış kadın şairlerdendir. Şiirlerinde “Cihân” mahlasını kullanmış; divanının mukaddimesinde ise kendisini “Cihân binti Mes‘ûd Şah” yani “Mes‘ûd Şah kızı Cihân” olarak tanıtmıştır.³⁰

Cihân Melik Hâtun’un doğum tarihi belli değildir; ancak kaynaklarda babasının annesiyle evliliği 725 (1324) yılı veya ondan bir müddet sonra yazıldığı için, 725 (1324) veya daha sonraki bir yılda doğmuş olabileceği söylenilebilir.³¹

Cihân Melik Hâtun’un babası, Mahmûd Şah İncû’nun büyük oğlu Celâleddin Mes‘ûd Şah’tır. Annesi ise bazı kaynaklara göre, Hâce Reşîduddin Fazlullah’ın kızı veya torunu veyahut Gıyâsuddîn Muhammed Vezir’in kız kardeşi veya kızıdır;³² ancak Sa‘îd-i Nefîsî, Cihân Melik Hâtun’un annesinin adını “Sultan Baht” olarak anmıştır;³³ Zebîhullâh Safâ ise bu kadının onun üvey annesi olduğunu belirtmiştir.³⁴

Mu‘înuddîn Natanzî, *Müntehâbu’t-tevârih-i Mu‘înî* adlı eserinde Celâleddin Mes‘ûd Şah’ın devlet sahibi biri olduğundan, ondan geriye Şîrâz’daki Mesudiye medresesi ve İzedhast’daki kervansaray gibi birçok önemli yapı kaldığından bahsetmiş; buna ilaveten oğlu olmadığından, son derece yetenekli ve şiirleriyle ünlü Cihân Melik Hâtun adında bir kızı olduğundan söz etmiştir.³⁵

Cihân Melik Hâtun, babasının hükümeti zamanında ve onun ölümünden (743/1342) sonra amcası Şah Şeyh Ebû İshâk İncû’nun (744-758/1343-1356) himayesi altında bir şehzade hanım gibi yetişmiş, o dönemde bir kadın için güç olsa da birçok ilmin yanı sıra

³⁰ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, II, 1045.

³¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şî‘r-i Cihân Melik)*, noh (dokuz).

³² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şî‘r-i Cihân Melik)*, şeş (altı).

³³ Nefîsî, I, 476.

³⁴ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, II, 1049.

³⁵ Mu‘înuddîn Natanzî, *Müntehâbu’t-tevârih-i Mu‘înî* (haz. Pervîn-i İstahrî), İntişârât-ı Esâtîr, Tahran 1383 hş., 142-144.

edebiyata da aşına olmuştur.³⁶ Şiire ve şairliğe âşık olan Cihân Melik, -perde arkasından- şiir gecelerine katılmış, çağdaşı Hâfız-ı Şîrâzî'nin rakibi olmuştur.³⁷

Cihân Melik Hâtun, 744-748 (1343-1347) yılları arasında amcası Şah Şeyh Ebû İshâk'ın nedimi Emînuddîn Cehrumî ile evlenmiştir.³⁸ Bu evlilikten, kendisine üvey annesinin adını verdiği "Sultan Baht" adında bir kızı olmuştur.³⁹ Cihân Melik Hâtun'un kızına bu ismi vermesinin sebebi belki de üvey annesiyle aralarında sıkı bir dostluk bağı olması ve hayatının zor zamanlarında kendisine destek çıkması olmuştur.⁴⁰

Devletşâh Semerkandî, Cihân Melik Hâtun'un çağdaşı Ubeyd-i Zâkânî (ö. 772/1370) ile karşılıklı şiir söylediklerini nakletmiştir. Ayrıca Ubeyd'in Cihân Melik Hâtun ile ilgili iki hikâyesi vardır. Bunlardan biri Şah Şeyh Ebû İshâk'ın nedimi Emînuddîn Cehrumî ile evli oldukları hakkındadır. Ubeyd, bu konuda şöyle demiştir:

وزیرا جهان، قحبیهی بیوفاست ترا از چنین قحبیهی ننگ نیست؟

Ey vezir! Cihân, vefasız bir kahpedir. Böyle bir kahpeden utanmıyor musun?

Diğeri ise onun gazellerinin kadınca olduğuyla ilgilidir. Şüphesiz bu görüşte bir kadının görüşünü ve sanatını küçümsediği bariz bir şekilde görülmektedir.⁴¹

Cihân Melik Hâtun, Emir Mübârizüddîn'in 758'de (1357) amcası Şah Şeyh Ebû İshâk'ı öldürüp Şîrâz üzerinde üstünlük kurduğu dönemde çok sıkıntı çekse de ailesinin düşmanlarının yanı başında Şîrâz'da yaşamaya devam etmiştir.⁴² O, yaşamının geri kalanını geçmiş dönemin özlemi ve kaybettiği çocuğunun üzüntüsüyle harap bir medresede inzivaya çekilerek geçirmiştir;⁴³ fakat yine de aşağıdaki beyitlerde dile getirdiği gibi başkalarının kötü düşüncelerinden kurtulamamıştır:⁴⁴

³⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, şeş (altı); Veyis Değirmençay, "Gam Mehor (Üzülme) Redifli Gazeller", *Doğu Esintileri*, 12, 2020, 112.

³⁷ Muhammed Rızâ Neccâriyan, "Sebk-i Şi'r-i Gazelhâ-yi Cihân Melik Hâtun", *Sebkşinâsi-yi Nazm u Nesr-i Fârsî*, 16, 1391 hş., 447.

³⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, noh (dokuz).

³⁹ Ali Mîrensârî, "Cihan Melik Hâtun", *Dâiretu'l-meârif-i Bozorg-i İslâmî*, Merkez-i Dâiretü'l-maârif-i Bozorg-i İslâmî, Tahran 1398 hş., XIX, 50-51. (<https://cgie.org.ir/fa/3358>'den nakil).

⁴⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, heşt (sekiz).

⁴¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, noh (dokuz); Devletşâh Semerkandî, *Tezkiretu's-şu'arâ, İntişârât-ı Esâtîr*, Tahran 1382 hş., 289-290.

⁴² Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, II, 1047.

⁴³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, heft (yedi); Mîrensârî, 50-51.

⁴⁴ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, II, 1050; Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, heft (yedi).

به کنج مدرسه‌ای کز دلم خراب ترست نشسته‌ام من مسکین بی‌کس درویش
هنوز از سخن خلق رستگار نیم به بحر فکر فرو رفته‌ام ز طالع خویش

...

...

ندانم از من خسته جگر چه می‌خواهند چو نیست با بد و نیکم حکایت از کم و بیش

Yoksul, kimsesiz, zavallı ben, gönlümden daha harap olan medresenin bir köşesinde oturmuşum.

Hâlâ insanların sözünden kurtulmuş değilim; talihimden dolayı düşünce denizinde boğulmuşum.

...

Gönlü yaralı benden ne istiyorlar, bilmiyorum; çünkü iyi ve kötüyle ilgili az ya da çok hiçbir hikâyem yoktur.

Cihân Melik Hâtun, Hâfız gibi Şah Şucâ'ya ümit bağlamış, bir kasidesinde de onu methetmiştir. Onu zorla methettiğini söylense de divanındaki Şah Şucâ'yı metheden beyitlerin içten, samimi ve arzu dolu olduğu aşikârdır. Ayrıca Üveys-i İlkânî'nin oğlu Sultan Ahmed Bahâdır İlkânî'yi (784-813 1382-1410) de methetmiştir. Bir rivayete göre divanını Sultan Ahmed'e veya Şah Şucâ'ya hediye etmiştir.⁴⁵

Cihân Melik Hâtun'un ölüm tarihi de belli değildir; ancak 784-813'de (1382-1410) hüküm süren Üveys-i İlkânî'nin oğlu Sultan Ahmed Bahâdır İlkânî'yi methettiği ve İncû hânedanı'nın yıkılmasından (704/1303-758/1357) sonra en az otuz yıl veya daha fazla yaşadığı düşünülürse, 784'de (1382) veya sonraki bir tarihte vefat ettiği söylenilebilir.⁴⁶

1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Selmân-ı Sâvecî, Hâfız-ı Şîrâzî, Ubeyd-i Zâkânî gibi meşhur şairlerle çağdaş olan Cihân Melik Hâtun, VIII/XIV. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış güçlü ve yetenekli kadın şairlerdendir.⁴⁷ Şiirlerinde "Cihân" mahlasını çok anlamlı bir şekilde ve güzel ihamlarla

⁴⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, heft (yedi).

⁴⁶ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, II, 1051; Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, noh (dokuz).

⁴⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, se (üç); Zehra Esedî, "Bânû-yi Gazel-i Fârsî der Asr-i Hâfız", *Ferheng*, 57, 1385 hş., 2.

kullanmıştır.⁴⁸ Cihân Melik Hâtun'dan geriye kaside, gazel, terciibent, kıta ve rubailerden oluşan bir divan kalmıştır.⁴⁹ Divanı, beyit sayısı ve kalite bakımından İran edebiyatında başka hiçbir kadın şairin şiiriyle kıyaslanamayacak kadar çoktur ve değerlidir.⁵⁰ Cihân Melik Hâtun'un başlangıçta şiirlerini bir araya getirme konusunda tereddüdü olmuş; fakat kendinden önce Arap ve Acem'deki büyük kadınların şair olarak adlandırılıp kendilerinden şiir divanı bıraktıklarını öğrenince onların öncülüğüyle şiirlerini bir araya getirme cesaretinde bulunmuştur.⁵¹

Cihân Melik Hâtun, zevkli ve yetenekli bir şairdir; zira eleştirel bir okuyucu onun şiirlerini incelediğinde bir şairin ihtiyaç duyduğu tüm edebî ifadelere, konulara ve bilgilere aşina olduğunu fark eder.⁵²

Şiirlerinde ondan sonsuz sevgi ve üzüntüyle bahsettiği Sultan Baht adı geçer. Bazen bu isim, Cihân Melik'in annesi veya maşuğu olduğu zannedilse de çocukluğunda ya da gençliğinde kaybettiği kızı Sultan Baht olduğu kesinlikle söylenebilir.⁵³

O, özellikle gazel söylemede maharetlidir; nitekim divanının büyük bir bölümü de gazellerden oluşmaktadır.⁵⁴ Manzumelerindeki beyit sayısı dolgundur, zira 1413 şiirden oluşan gazelleri içinde sadece 110 ve 174 numaralı iki gazeli 3 beyitten oluşmakta olup bunlar tamamlanmamış gazeldir.⁵⁵

Sa'dî-yi Şîrâzî tarzında şiir söyleyen Cihân Melik Hâtun, bir gazelinde "şeyh" sıfatıyla Sa'dî-yi Şîrâzî'yi anmış; şiirlerinde de onun beyitlerinin çoğunu aynen veya kısmen tazmin etmiştir.⁵⁶

به رسم تضمین این بیت دلکش آوردم ز شعر شیخ که جانم به طبع دارد دوست
ز دست دشمنم ای دوستان شکایت نیست شکایتیم همه از دوستان دشمن خوست

Canı gönülden sevdiğim şeyhin şiirinden bu güzel beyti tazmin olarak getirdim:

⁴⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, şeş (altı); Esedî, 3.

⁴⁹ Safâ, *Târih-i Edebiyyât der İran*, III, II, 1051; Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, s. 5-557.

⁵⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, se (üç).

⁵¹ Mîrensârî, 50-51.

⁵² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, heşt (sekiz).

⁵³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, heft (yedi).

⁵⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, heşt (sekiz); Esedî, 3; Mîransârî, 50-51.

⁵⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 9-505; Esedî 9.

⁵⁶ Esedî, 22-23; Mîrensârî, 51.

“Ey dostlar! Benim düşmandan şikayetim yoktur. Bütün şikayetim düşman huylu dostlardandır.”⁵⁷

جهان ملک خاتون

فکرم به منتهای جمالت نمی رسد دست امید من به وصالت نمی رسد

*Düşümcem cemalinin zirvesine erişemez. Benim ümit elim senin vuslatına erişemez.*⁵⁸

سعدی

فکرم به منتهای جمالت نمی رسد کز هرچه در خیال من آمد نکوتری

*Düşümcem senin cemalinin zirvesine erişmez; çünkü benim hayalime gelen her şeyden daha güzelsin.*⁵⁹

جهان ملک خاتون

تا به چند ای نگار شهر آشوب می کشم نفس و می کشم بارت

*Ey [güzelliğiyle] şehri karıştıran sevgili! Ne zamana kadar kendimi öldüreceğim ve senin yükünü çekeceğim?*⁶⁰

سعدی

گرچه بیطاقتم چو مور ضعیف می کشم نفس و می کشم بارت

*Gerçi zayıf karınca gibi güçsüzüm; ama kendimi öldürür, senin yükünü çekerim.*⁶¹

جهان ملک خاتون

شب تاریک هجرانم بفرسود در آن شب گویا هرگز قمر نیست

*Ayrılığın karanlık gecesi yok eder beni. O gecede sanki hiç ay yoktur.*⁶²

سعدی

⁵⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 91; Cihân Melik Hâtun, her ne kadar gazelinde Sa'dî'nin şiirinden tazmin ettiğini belirtse de günümüzdeki mevcut divanlarda bu beyit yer almamaktadır; ancak vezin ve kafiye unsurlarını göz önünde bulundurursak Sa'dî'nin dîvânındaki 89. ve 91. gazellerinden birinin kaybolmuş beyti olabileceği düşünülebilir.

⁵⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 191.

⁵⁹ Sa'dî, *Kulliyât-i Sa'dî* (nşr: Muhammed Ali Furûgî), İntişârât-ı Hermes, Tahran 1385 hş., 872.

⁶⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 38.

⁶¹ Sa'dî, *Kulliyat*, 543.

⁶² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 111.

شب تاریک هجرانم بفرسود یکی از در درآی ای روشنیایی

*Ayrılığın karanlık gecesi yok eder beni. Ey aydınlık! Kapının birinden gir içeri.*⁶³

جهان ملک خاتون

پیام من که رساند به یار مهرگسل که در جهان بجز از باد صبح محرم نیست

*Haberimi kim ulaştırarak vefasız yâre; zira dünyada sabah rüzgarından başka benim mahremim yoktur.*⁶⁴

سعدی

پیام من که رساند به یار مهرگسل که بر شکستی و ما را هنوز پیوند است

*Haberimi kim ulaştırarak vefasız yâre; zira sözünden döndün; ama biz hâlâ bağlıyız.*⁶⁵

جهان ملک خاتون

گفتی بت پندار شکستم رستم آن بت که ز بند او برستی باقیست

*Hayalimdeki putu kırıp kurtulayım dedin [fakat] onun bağından kurtulduğun put bakidir.*⁶⁶

سعدی

گفتی بت پندار شکستم رستم آن بت که ز پندار شکستی باقیست

*Hayalimdeki putu kırıp kurtulayım dedin [fakat] hayalinde kırdığın put bakidir.*⁶⁷

O, çağdaşları Hâcû ve Hâfız'ın tarzlarından da bir şeyler almıştır.⁶⁸ Sa'îd-i Nefîsî'ye göre aynı dönemde yaşayan Cihân Melik Hâtun ve Hâfız arasında edebî ve şiirsel bir bağ vardır; nitekim Sa'îd-i Nefîsî, Cihân Melik Hâtun'un divanında Hâfız'ın bazı gazelleriyle vezin, kafiye ve mazmun bakımından aynı yaklaşık 6 bin beyit tespit etmiştir.⁶⁹ Pervîn

⁶³ Sa'dî, *Kulliyat*, 929.

⁶⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 118.

⁶⁵ Sa'dî, *Kulliyat*, 556.

⁶⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 524.

⁶⁷ Sa'dî, *Kulliyat*, 1021.

⁶⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, noh (dokuz); Esedî, 30.

⁶⁹ Neccâriyan, 447; Mîrensârî, 50-51.

Devlet Abâdî de “Menzûr-i Hiredmend” adlı kitabında Cihan Melik Hâtun ve Hâfız’ın benzer gazelleriyle ilgili örnekler vermiştir:⁷⁰

جهان ملک خاتون

مراسست درد فراقی که نیست درمانش شبیست شدّت هجران که نیست پایانش

*Dermanı olmayan ayrılık derdi bendedir. Sonu olmayan ayrılık zulmü gecededir.*⁷¹

حافظ

چو بر شکست صبا زلفِ عنبر افشانش به هر شکسته که پیوست تازه شد جاناش

*Seher yeli, [sevgilinin] amber saçan zülfüne yüz çevirince; her yüz çevirişte sürekli taze can bulur.*⁷²

جهان ملک خاتون

شاد باش ای دل سرگشته که جان باز آید بار دیگر به تن مرده روان باز آید

*Ey avare gönül! Mutlu ol, can geri döner. Ruh, ölmüş bedene tekrar geri döner.*⁷³

حافظ

اگر آن طایر قدسی ز درم باز آید عمر بگذشته به پیرانه سرم باز آید

*O kutsal kuş kapımdan geri dönerse geçen ömrüm, yaşlılık günlerine geri döner.*⁷⁴

جهان ملک خاتون

صبا اگر به سر کوی او گذر داری بگو چه از بت رعناى من خبر داری

*Eğer seher yeli [gibi], onun sokağının başından geçersen, benim hoş kokulu sevgilimden ne haber olduğunu söyle!*⁷⁵

حافظ

صبا تو نکهت آن زلف مشک بو داری به یادگار بمانی که بوی او داری

⁷⁰ Pervin Devlet Abâdî, *Menzur-i hiredmend*, Nâşir-i Goher, 1367 hş., 41-80.

⁷¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 302.

⁷² Hâfız, *Dîvân-ı Hâfız* (haz. Sefer Sâdık Nejâd), Katre Yayınları, Tahran 1375 hş., 170.

⁷³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 254.

⁷⁴ Hâfız, *Dîvân*, 147.

⁷⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 462.

[Ey] seher yeli, sen o misk kokulu zülfün hoş kokusuna sahipsin; onun kokusuna sahip olduğun için de yadigâr kalırsın.⁷⁶

جهان ملک خاتون

مرا که فرض شد از جان و دل دعای شما بگو چگونه بگویم دمی ثنای شما

Canıgönülden size dua etmenin farz olduğu bana; söyle, bir an olsun size nasıl sena edebilirim?⁷⁷

خواجوی کرمانی

اگر سرم برود در سر وفای شما ز سر برون نرود هرگز هوای شما

Size vefalı olmak için başım gitse de sizin aşkınız başımdan çıkmaz asla.⁷⁸

جهان ملک خاتون

داری دلا خبر تو که دردش دواى ماست لعل لبان دلکش او آشنای ماست

Ey gönül! Sen, onun derdinin bizim devamız olduğundan haberdarsın; Onun gönül alıcı, büyüleyici la'l dudakları bize aşinadır, bizi tanır.⁷⁹

خواجوی کرمانی

رنج از کسی بریم که دردش دواى ماست زخم از کسی خوریم که رنجش شفای ماست

Derdi bizim devamız olan birinden zahmet çekmişiz; sıkıntısı bizim şifamız olan birinden darbe yemiş, yaralanmışız.⁸⁰

Ayrıca o, Şemseddin Cüveynî'nin ve çağdaşları Selmân-ı Sâvecî, Hâfız-ı Şîrâzî ve Sultan Ahmed Celâyir gibi şairlerin şiirlerine de nazireler yazmış; her dört şairin غم مخور (üzülme) redifli bir gazeline aynı vezin, kafiye ve redifte nazire kaleme almıştır.⁸¹

جهان ملک خاتون

ای دل پردرد بر امید درمان غم مخور در رسد تشریف روز وصل جانان غم مخور

⁷⁶ Hâfız, *Dîvân*, 258.

⁷⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 21.

⁷⁸ Hâcû-yi Kirmânî, *Dîvân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî* (haz. Sa'îd-i Kânî), İntişârât-i Behzâd, 1374 hş., 593.

⁷⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 47.

⁸⁰ Hâcû-yi Kirmânî, *Dîvân*, 378.

⁸¹ Değirmençay, *Gam Mehor (Üzülme) Redifli Gazeller*, 97-123.

*Ey dertle dolu gönül! Derman ümidi için üzülme. Sevgiliye kavuşacağın gün gelir, üzülme.*⁸²

شمس‌الدین جوینی

کلبه احزان شود روزی گلستان غم مخور بشکفد گلهای وصل از خار هجران غم مخور

*Hüzünler kulübesi bir gün gül bahçesi olur, üzülme. Vuslat gülleri ayrılık dikeninden açar, üzülme.*⁸³

سلمان ساوجی

بر دمد صبح نشاط از مطلع جان غم مخور وین شب سودا رسد روزی به پایان غم مخور

*Mutluluk sabahı can yerinden doğar, üzülme. Bu karanlık gece sona erer bir gün, üzülme.*⁸⁴

حافظ

یوسف گم گشته باز آید به کنعان غم مخور کلبه احزان شود روزی گلستان غم مخور

*Kaybolan Yusuf Kenan'a döner, üzülme. Hüzünler kulübesi bir gün gül bahçesi olur, üzülme.*⁸⁵

سلطان احمد بهادر ایلکانی

کار ما آید به سامان غم مخور راه ما آید به پایان غم مخور

*Bizim işimiz düzene girer, üzülme. Bizim yolumuz sona erer, üzülme.*⁸⁶

Cihân Melik Hâtun'un şiirlerinde çağdaşlarının şiirlerindeki gösteriş yoktur.⁸⁷ Onun şiir dili genel olarak sade, açık ve akıcıdır; fakat nadir de olsa daha çok vezin ve kafiyeyle ilgili yanlışlıklar vardır.⁸⁸ Şiirleri, özellikle gazel ve rubaileri âşıkane bazen de övgü

⁸² Değirmençay, *Gam Mehor (Üzülme) Redifli Gazeller*, 115; Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 281.

⁸³ Değirmençay, *Gam Mehor (Üzülme) Redifli Gazeller*, 99.

⁸⁴ Değirmençay, *Gam Mehor (Üzülme) Redifli Gazeller*, 105; Selmân Sâvecî, *Dîvân-ı Selmân-ı Sâvecî* (haz. Ahmed Keremî), Neşriyât-ı Mâ, 1371 hş., 442.

⁸⁵ Değirmençay, *Gam Mehor (Üzülme) Redifli Gazeller*, 109; Hâfız, *Dîvân*, 157.

⁸⁶ Değirmençay, *Gam Mehor (Üzülme) Redifli Gazeller*, 122; Değirmençay, *Kitâbu'l-garbiyyât (Altıncı Divan)*, 65.

⁸⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, heşt (sekiz).

⁸⁸ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, II, 1051; Cihân Melik Hâtun, *Dîvân, (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, heşt (sekiz); Mîrensârî, 50-51.

içeriklidir.⁸⁹ Cinâs, tezâd, îhâm, telmih, irsâl-ı mesel, teşbîh, istiâre, kinâye, mecâz gibi sanatlar onun şiirlerinde çokça görülür.⁹⁰

1.3. ESERLERİ

Cihân Melik Hâtun'un 4 kaside, 1413 gazel, 1 terciibent, (içinde farklı 23 manzume bulunan) 1 mersiye, 12 kıta ve 357 rubaiden oluşan divanı vardır.⁹¹ Divandaki toplam beyit sayısı konusunda kaynaklarda farklı rakamlar zikredilmiştir. Cihân Melik Hâtun'un hayatına dair en önemli kaynaklardan olan *Târîh-i Edebiyyât der İran*'da Zebîhullâh Safâ, 5.500 beyitten;⁹² *Târih-i Nazm ve Nesr der İran der Zeban-i Farsi*'de Sa'îd-i Nefisî 14.000'den fazla beyit olduğunu belirtmiştir;⁹³ ancak Pûrenduht Kâşânîrâd ve Kâmil Ahmed Nejâd tarafından neşredilen divanda 12.346 beyit mevcuttur.⁹⁴

Pûrenduht Kâşânîrâd ve Kâmil Ahmed Nejâd, mevcut Cihân Melik Hâtun divanının tenkitli metnini aşağıdaki üç yazmadan kurarak hazırlamışlardır:⁹⁵

1. Cihân Melik Hâtun'un gözetimi altında yazılan bu nüsha, Paris Milli Kütüphanesi'nde Farsça el yazmaları koleksiyonu 763 nolu numarada kayıtlıdır.⁹⁶ En kapsamlı nüsha bu olmakla birlikte "vav" kafiyeli şiirler eksiktir. Bu nüshanın mikrofilmi, Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde mevcuttur.⁹⁷

2. Bu nüsha, İstanbul Topkapı Sarayı Kütüphanesi H/867 numarada kayıtlıdır.⁹⁸

3. Edward Brown'a ait olan hicrî 1028 tarihli bu nüsha ise 500 beyitten oluşmaktadır ve Cambrigde Üniversitesi'nde "*Divân-ı Cihân*" adıyla yer almaktadır.⁹⁹

Pûrenduht Kâşânîrâd ve Kâmil Ahmed Nejâd'ın Cihân Melik Hâtun'un divanını neşrederken faydalanmadıkları bir başka nüsha vardır ki bu da Paris Milli Kütüphanesi,

⁸⁹ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, II, 1051; Mîrensârî, 50-51.

⁹⁰ Esedi; 15; Neccâriyan, 447-458; bkz. Bu çalışmada "Kullanılan edebî sanatlar" kısmı, 28-46.

⁹¹ Cihân Melik Hâtun, *Divân*, 5-557.

⁹² Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, II, 1051.

⁹³ Nefisî, 476.

⁹⁴ Cihân Melik Hâtun, *Divân*, 5-557.

⁹⁵ Abâdî, 23-33.

⁹⁶ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, II, 1051; Cihân Melik Hâtun, *Divân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, deh (on).

⁹⁷ Cihân Melik Hâtun, *Divân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, deh (on).

⁹⁸ Cihân Melik Hâtun, *Divân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, deh (on).

⁹⁹ Cihân Melik Hâtun, *Divân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, deh (on).

Farsça el yazmaları koleksiyonu 1102 nolu numarada kayıtlıdır.¹⁰⁰ Âbâdî'nin verdiği bilgiye göre, bu nüsha, tevâhid ve na't ile başlar ve ilk nüshaya göre eksiktir. 1.333 beyitten oluşan bu nüshada “Cihân” mahlaslı 214 gazel ve 158 rubai ve tamamı 1.600 beyitten oluşan mahlassız 198 gazel ve 15 rubai vardır.¹⁰¹

1.4. MEMDUHLARI

Şah Şucâ

Mübârizüddin Muhammed'in oğlu olan Şah Şucâ, Muzafferîler hânedanının ünlü hükümdarıdır. 760'dan (1359) 786'ya (1385) kadar hüküm sürmüştür. Çocukluğundan beri ilim ve edep tahsiliyle meşgul olmuş, Kudbüddin Râzî¹⁰² ve Adudüddin Âcî'den¹⁰³ dersler almıştır. Şiir yazmada maharetli olan Şah Şucâ'nın beyitleri tarih ve tezkire kitaplarında zikredilmiştir; buna ilaveten onun Arapça ve Farsça nazım ve nesirleri, mektupları ve risaleleri de Irak'ta meşhur olmuştur.¹⁰⁴

Cihân Melik Hâtun, kendisini 19 beyitlik bir kasidede methetmiş; bir rivayete göre de divanını ona hediye etmiştir.¹⁰⁵ Kasidenin matla beyti:

کسی که شمع جمال تو در نظر دارد ز آتش دل پروانه کی خبر دارد

*Senin cemalinin mumuna bakanın pervanenin gönül ateşinden nasıl haberi olur?*¹⁰⁶

¹⁰⁰ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, II, 1051.

¹⁰¹ Abâdî, 23-24.

¹⁰² Kudbüddin Râzî, 692'de (1293) Rey civarındaki Verâmin bölgesinde doğmuştur. Kaynaklarda ismi, Mahmud veya Muhammed olarak geçer. Dimaşk'ta Râzî ünvanıyla tanınmıştır. Râzî mantık, felsefe, tefsir, fıkıh, dil ve belâgatla ilgili eser veren güzide kişilerdendir. 766'da (1365) Dimaşk'ta vefat etmiştir (Hüseyin Sarioğlu, “Râzî, Kutbüddin”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXVII, 485-487).

¹⁰³ Kelâm, usul, dil âlimi ve muhakkik olan Adudüddin Âcî, 680'de Şîrâz yakınlarındaki Âc bölgesinde dünyaya gelmiştir. Hz. Ebû Bekir'in neslinden geldiği söylenir. Âc'de yetiştikten sonra önce Şîrâz'a daha sonra İlhanlılar'ın yeni kurduğu Sultâniye'ye gitmiş burada İlhanlı Veziri Reşîdüddin Fazlullah'ın himayesine girmiştir. Olcaytu Han zamanında (1304-1316) Sultâniye'de kadılık görevini yürüten Âcî, onun ölümünden sonra oğlu Ebû Said Bahadır Han döneminde Sultâniye'de kadılmemâlik olmuştur. Reşîdüddin'in oğlu Gıyâseddin Muhammed'in isteği üzerine 727 (1327) yılında Şîrâz'a dönerek burada kadılık yapmıştır. 736'da (1335-36) Ebû Sa'id'in öldürülmesinden ve Gıyâseddin'in idam edilmesinden sonra tekrar Şîrâz'a dönmüş burada Âcî hânedanının emiri Emîr Ebû İshâk yönetiminde kadılkudât olmuştur. Mubârazüddin Muhammed Şîrâz'ı kuşatınca gizlice oradan ayrılarak memleketine gitmiş burada Şah Şucâ tarafından korunmuştur. Bir yıl sonra Kirman valisi tarafından bilinmeyen bir sebeple tutuklanarak Direymiyân'da hapsedilmiş ve orada vefat etmiştir (Tahsin Görgün, “Âcî, Adudüddin”, *DİA*, İstanbul 2000, XXI, 410-411).

¹⁰⁴ Muhammed Kutbi, *Târîh-i Âl-i Muzaffer* (haz. Abdülhuseyn-i Nevâî), İntişârât-ı Emîr Kebîr, Tahran 1364 hş., 81; Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, II, 1089.

¹⁰⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, (*Mukaddime: Zindegi ve Şi'r-i Cihân Melik*), noh (dokuz); Mîrensârî, 51.

¹⁰⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 7.

Sultan Ahmed Bahâdır İlkânî

Üveys-i İlkânî'nin altı oğlundan biri olan Sultan Ahmed Bahâdır, İlkâniler hanedanının son ünlü hükümdarıdır. Büyük kardeşi Sultan Hüseyin Celâyir'in saltanatı (776/1374-75) zamanında Basra valisi olmuş, 784'de de (1382) kardeşi Sultan Hüseyin'i öldürerek Celâyiroğulları tahtına geçmiştir. Sultan Ahmed'in gençliği ve eğitimiyle ilgili fazla bir bilgi yoktur; ancak eserlerinden ve hükümdar çocuğu olmasından iyi bir eğitim aldığı anlaşılmaktadır. Cesur ve savaşçı bir hükümdar olmakla birlikte sinirli ve acımasızdır; zira o suçsuz yere soyluları aşağılamış, küçük bahanelerle insanları kılıçtan geçirmiştir. Bu nedenle de halkı ve emrindeki askerler ondan nefret etmiştir. Müziğe ve şiire ilgi duyan Sultan Ahmed, besteler yapıp Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazmıştır. Ayrıca şairleri ve zanaatkarları teşvik edip onları desteklemiştir. 813'de de (1410) Kara Yusuf'la yaptığı savaşta öldürülmüştür.¹⁰⁷

Cihân Melik Hâtun, 27 beyitlik bir kasideyle onu methetmiş; bir rivayete göre de divanını ona armağan etmiştir.¹⁰⁸ Kasidenin matla beyti:

آمد نسیم و بوی تو آورد سوی من بادا فدای جان نسیم تو جان و تن

*Nesim yeli geldi ve bana senin kokunu getirdi. Can ve beden, senin nesiminin canına feda olsun.*¹⁰⁹

Celâleddin Mîr Mîran

Celâleddin Mîr Mîran, Ebû Sa'îd'in ölümünden sonra 754 (1353) yılında tam olarak İsfahan'a hakim olmuş ve defalarca Şeyh Ebû İshâk'a yardım etmiştir.¹¹⁰

Cihân Melik Hâtun, emir Celâleddin Mîr Mîran'ı bir gazelinde methetmiştir:¹¹¹

تا جهان باشد به کام و رای میرانشاه باد در میان انجمن بر جمله میران شاه باد
هر کجا میل عنان مرکب فتحش بود دولتش دایم نصرتش همراه باد
عمرش افزون باد و دولت تا جهان گیرد به تیغ بر خلاف خصم برخوردار عمر و جاه باد

¹⁰⁷ Değirmençay, *Sultan Ahmed Celâyir, Kitâbu Levâmî 'ı'l-envâr (Yedinci Divan)*, 13-15; Menîje Rebî'i, Ekrem Erceh, "Celâyiriyân ya İlkâniyan", *Dânişnâme-yi Cihân-i İslâm*, Bunyâd-i Dâiretu'l-maârif-i Bozorg-i İslâmî, 93, 10, sy. (<https://rch.ac.ir/article/Details?id=9819>)

¹⁰⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegi ve Şi'r-i Cihân Melik)*, noh (dokuz); Mîrensârî, 51.

¹⁰⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 6.

¹¹⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegi ve Şi'r-i Cihân Melik)*, noh (dokuz); Muslihuddin Mehdevî, *A'lâm-i İsfahân I-IV*, Sâzmân-i Ferheng-i Tefrîh-i Şehrdârî-i İsfahân, İsfahan 1386 hş., II, 361-362; Muhammed Hasan Câberî-yi Ensârî, "Târîh-i İsfahân ve Rey" (nşr. Huseyn İmâmzâde), ts, İsfahan 154.

¹¹¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegi ve Şi'r-i Cihân Melik)*, deh (on); Mîrensârî, 51.

طول عمرش همچو زلف دلبران بادا دراز دست چرخ نامساعد از سرش کوتاه باد
 خرمن عمرش چو گندم باد یارب در جهان رنگ روی دشمنانش دایماً چون کاه باد
 در کنارش نه الهی دولت دنیا و دین آنچه او را در زمین و در زمان دلخواه باد
 گرچه از رشک جمالش لرزه در خور افتاد ماه انجم در سمای عیش او خرگاه باد
 آفتاب عالم آرایست از یاری حق کمترین کمترین بندگان ماه باد
 من نمی یابم به کوی وصل او راهی چرا دشمن جاه و جلال او ز ره گمراه باد
 خاطرش بحر جهانست و من مسکین چو خس بار خس بر خاطر بحر جهان گاه باد

Cihan var olduğu sürece Mîrânşâh'ın arzusuna ve görüşüne uygun olsun. Topluluğun arasında özellikle Mîrânşâh olsun.

Onun zafer atının dizgini nereye meylederse, devleti daim mülahım olsun, zaferi yoldaşı olsun.

Ömrü ve devleti uzun olsun da dünyayı kılıcıyla fethetsin; düşmanın aksine ömründen ve makamından nasibini alsın.

Ömrünün uzunluğu, güzellerin zülfü gibi uzun olsun; zalim feleğin eli başından uzak olsun.

Ey Allah'ım! Ömürün harmanı dünyada buğday gibi olsun. Düşmanlarının yüzünün rengi sürekli saman gibi olsun, solsun.

Ey Allah'ım! Dünya ve din devletini onun yanında tut; yerde ve gökteki her şey onun muradına göre olsun.

Her ne kadar güzelliğinin kıskançlığından güneş titrese de ayın ve yıldızların otağı onun hayat ve işret semasında olsun.

Hakk'ın yardımıyla âlemin güneşi süslenmiştir. Onun kullarının en en hakiri, en değersiz ay olsun.

Ben, onun vuslat sokağına neden bir yol bulamıyorum? Onun makamının ve görkeminin düşmanı yoldan çıkmış olsun.

Gönlü, dünya denizidir; ben zavallı ise çerçöp gibi. Çerçöp yükü arasına dünya denizinin gönlünde olsun.¹¹²

Emir Mübârizüddin

¹¹² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 151-152.

Sultan Gâzî olarakta tanınan¹¹³ Mübârizüddin Muhammed, Şerefeddîn Muzaffer'in oğludur. Sultan Ebû Sa'îd döneminde Yezd şehrinin emirliği ona verilmiştir. Ebû Sa'îd'in ölümünden (ö. 736/1335) sonra Yezd valiliğini ele geçirip Ebû İshâk İncû'yu öldürerek Eberkûh ve Fars'ı hakimiyeti altına almıştır. Oğlu Şah Şucâ tarafından gözleri kör edilmiş, bir süre hapiste kaldıktan sonra da ölmüştür. Emir Mübârizüddin cesur ve savaşçı olmasının yanı sıra şariat hükümlerinin uygulanması ve kötülüklerin yasaklanmasında bağnazlığı sebebiyle Hâfız ve diğer şairler tarafından “muhtesip” olarak anılmıştır.¹¹⁴

Cihân Melik Hâtun, bir gazelinde Emir Mübârizüddin'i hicvetmiştir:¹¹⁵

چرا به کار من ناتوان نپردازی	نظر به حال اسیران خود نیندازی
ز مرتبت چو سراپرده بر فلک زده‌ای	به زیر خرگه دولت همی طرب سازی
چو کرد بانوی ایران تو را فلک ناگاه	سزد به تاج و به تخت ار کنی سرافرازی
به شکر آنکه به میدان کامرانی و ناز	فراز زین مرصّع کمیت می‌تازی
به پنج‌روزه فریب جهان مشو مغرور	که دور چرخ بسی کرده است این بازی
ز خان و مان و ز جان و جهان برآمده‌ام	به دور دولت سلطان محمد غازی
تو چند غصّه کار جهان خوری آخر	ز آتش غم دوران چو موم بگدازی

Neden ben zavallının işiyle ilgilenmez, kendi esirlerinin hâline bakmazsın?

Derece bakımından gökyüzünde otağ kurunca, devlet otağının altında sürekli eğlenir, şenlenirsin.

Felek, seni ansızın İran kraliçesi yaptığı için tacın ve tahtla övünürsen, değer.

Mutluluk ve naz meydanında inci işlemeli eyerin altında at koşturmana şükran olarak,

Cihân'ın beş günlük [dünya] için aldatmasıyla aldanma; çünkü feleğin dönüşü, bu oyunu çok oynamıştır.

Sultan Muhammed-i Gâzî'nin devleti zamanında evden barktan, candan ve cihândan bezmişim.

*Sen daha ne kadar Cihân'ın işi için üzülecek, zamanın gam ateşinde mum gibi [ne zamana kadar] eriyeceksin?*¹¹⁶

¹¹³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, noh (dokuz).

¹¹⁴ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, III, I, 27-28; Semerkandî, 255-256; Rıza Kurtuluş, “Muzafferîler”, *DİA*, Ankara 2020, XXXI, 418.

¹¹⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân (Mukaddime: Zindegî ve Şi'r-i Cihân Melik)*, noh (dokuz); Mîrensârî, 51.

¹¹⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 474.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. MANZUMELERİN İNCELENMESİ

2.1.1. Vezin ve Kafiye Özelliği

2.1.1.1. Vezin

Şiirler, Fars şiiri vezin kurallarına uygun bir şekilde yazılmıştır. Bununla birlikte birçok beyitte vasl (ulama), imâle (uzatma) ve zihaf (kısaltma)a yer verildiği görülmüştür.

Şair, bazı yerlerde vasl; yani ulama yapmıştır. Ulama: Sessiz harfle biten bir kelimeden sonra sesli harfle başlayan kelime gelirse önceki kelimenin sessiz harfi, sonraki kelimenin sesli harfine bağlanarak okunmasıdır.¹¹⁷ Bunlardan bir örnek:

ای دوست تا نسیم تو بشنیدم از صبا از چشم او فتاد گل و لاله و سمن
- v - / v - - v / v - v - / v - - - v - / v - - v / v - v - / v - -

*Ey dost! Senin nesimini sabadan dinleyince, gül, lale ve yasemin gözümde düştü.*¹¹⁸

Beyitte şair, sessiz harfle biten kelimelerden (چشم، شنیدم) sonra sesli harfle başlayan (از، فتاد) kelimeleri getirerek bu kelimeler arasında ulama yapmıştır.

Şair birçok yerde imâle yapmış; yani kısa heceyi uzun okumuştur. Bir örnek:

ای پادشاه نشان که نشست از نهیب تو در شاه ره زمانه غبار غم و فتن
- v - / v - - v / v - v - / v - - - v - / v - - v / v - v - / v - -

*Ey padişah nişanlı! Senin heybetinden zamanenin büyük yolundaki gam ve fitne tozu yatıştı.*¹¹⁹

Beyitte şair, üç şekilde imâle (uzatma) yapmıştır. (تو) kelimesi kısa hecedir; fakat imâle yapılarak kısa hece vezin gereği uzun okunmuştur. Tamlama esresi kısa hecedir; fakat (شاه ره زمانه، غبار غم و فتن) tamlamalarında imâle yapılarak tamlama esreleri vezin

¹¹⁷ Veyis Değirmençay, *Farsça Arûz ve Kafiye*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2012, 15.

¹¹⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 6.

¹¹⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 7.

gereği uzun okunmuştur. Atıf ve rabit harfî vav kısadır; fakat (غبار غم و فتن) tamlamasındaki vav harfî imâle yapılarak vezin gereği uzun okunmuştur.

Şair bazı yerlerde zihâf yapmış; yani uzun heceyi kısa okumuştur. Bir örnek:

وہ وہ چه گویمت کہ چه خندان و شاد داشت ما را نسیم وصل اویس از سوی قرن
- v - / v - - v / v - v - / v - - v - v- / v - - v / v - v - / v - -

*Maşallah ne diyeyim sana, [o] ne kadar mutlu mesuttu. Nesim yeli bizim için Karen'den gelen Üveys'in vuslatı gibiydi.*¹²⁰

Beyitte şair, ilk hecesi uzun sesli olan sû-yî (سوی) kelimesini, su-yî (- v) şeklinde kısa okumuştur.

Cihân Melik Hâtun, bu çalışmada incelenen 4 kaside, 1 terciibent, 1 mersiye (içindeki 15 rubaiyle birlikte toplam 23 manzume), 12 kıta ve 357 rubaide şu bahirleri kullanmıştır:

Bahirler/ Vezinler	Kullanım Miktarı	Oranı
Rubai Vezni	373	%93,95
Remel Bahri	8	%2,01
Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/fa'lât	2	
Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/fa'lün	2	
Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/feilât	1	
Fâilâtün/ fâilâtün/fâilâtün/fâilât	1	
Fâilâtün/ fâilâtün/fâilâtün/fâilün	1	
Fâilâtün/fâilâtün/fâilü	1	
Müctes Bahri	7	%1,76
Mefâilün/feilâtün/mefâilün/fa'lât	3	
Mefâilün/feilâtün/mefâilün/fa'lün	2	

¹²⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 6.

Mefâilün/feilâtün/mefâilün/feilün	1	
Mefâilün/feilâtün/mefâilün/fa'lün	1	
Mefâilün/feilâtün/mefâilün/feilün		
Muzari Bahri	5	%1,25
Mefûlü/fâilâtü/mefâilü/fâilât	3	
Mefûlü/fâilâtü/mefâilü/fâilün	2	
Mütekârib Bahri	2	%0,50
Feûlün/feûlün/feûlün/ feûl	1	
Feûlün/feûlün/feûlün/ fe'al	1	
Hezec Bahri	1	%0,25
Mefûlü/mefâilün/feûlün	1	
Hafif Bahri	1	%0,25
Fâilâtün/mefâilün/fa'lât	1	

2.1.1.2. Kafiye

Şair, kafiye kurallarına riayet etmeye çalışmış; ancak birkaç yerde kafiye kusurunu giderememiştir. Bunlar:

Îtâ kusuru: Aynen tekrar edilen kafiye kelimeleridir.

a) Îtâ-yi Celî: Kafiye tekrarının açık ve belli olmasıdır.¹²¹

ای دوست چه شد چه شد که یادم نکنی یک لحظه به وصل خویش شادم نکنی
مقصود من از جهان وصال تو بود آخر ز چه رو دمی مرادم نکنی

Ey dost! Ne oldu, ne oldu da beni hatırlamazsın. Bir an olsun beni kendi vuslatınla mutlu etmezsin.

¹²¹ Değirmençay, *Farsça Arûz ve Kafiye*, 129.

*Benim dünyadan maksadım sana kavuşmaktı. Artık niçin bir an olsun beni murat etmezsin?*¹²²

Bu beyitlerde نكنى kelimeleri redif olup (يادم، شادم، مرادم) kelimelerinde kafiye'nin tekrarı açık ve bellidir.

Başka bir örnek:

تا چند دلم را به غمی رام کنی در سلسله زلف تو در دام کنی
در چین سر زلف تو گوش امید تا چند چو روزه دار بر شام کنی

Ne zamana kadar gönlümü gamla ram edecek, boyun eğdireceksin? [Ne zamana kadar] zülfünün zinciriyle tuzağa düşüreceksin?

*Ümit kulağım, senin zülfünün ucunun kıvrımında! Ne zamana kadar oruçlu gibi akşama kadar bekleteceksin?*¹²³

Bu beyitlerde نكنى kelimeleri redif olup (دام، رام، شام) kelimelerinde kafiye'nin tekrarı açıkça görülmektedir.

b) Îtâ-yi Hafî: Kullanımdaki çokluk sebebiyle kafiye tekrarının fazla belli olmamasıdır.¹²⁴

گلبن روضه دل سرو گلستان روان غنچه باغ طرب میوه شایسته جان
طفل محروم شکسته دل بیچاره من کام نادیده به ناکام برون شد ز جهان
مردم دیده از او حظّ نظر نادیده تا که از پیش نظر همچو پری گشت نهان
....

Cennet bahçesinin fidanı, gül bahçesinde salınan servi, neşe bahçesinin goncası, cana yaraşır meyve.

Taliksiz çocuk, ben zavallının gönlünü kırmış, muradına ermeden dünyadan göçüp gitmiş.

*Peri gibi bakışı gizlendiği için gözbebeği ondan nasibini almamış...*¹²⁵

¹²² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, s. 556.

¹²³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, s. 556.

¹²⁴ Değirmençay, *Farsça Arûz ve Kafiye*, 130.

¹²⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 511-512.

Manzumenin bu beyitlerinde (...نهان، جهان، جان، روان) kafiye kelimelerinin tekrarı kullanımdaki çokluk sebebiyle fazla belli değildir.

Başka bir örnek:

تا رفته ای از بر من ای فخر کبار یک ذره نماند بی توأم صبر و قرار
ای مردم دیده خواب تا کی باشد ای جان و جهان دمی سر از خواب برآر

Ey büyüklerin iftihar! Benim yanımdan gittin gideli sensiz zerre kadar sabır ve kararım kalmadı.

*Ey göz bebeği! Daha ne zamana kadar uyuyacaksın? Ey Can! Ey Cihân! Bir an olsun uykudan başını kaldır!*¹²⁶

Bu beyitlerde (کبار، قرار، برآر) kafiye kelimelerin tekrarı kullanımdaki çokluk sebebiyle fazla belli değildir.

Ayrıca türemiş veya bileşik kelimeyi basit hükmünde kullanmakta îtâ-yi hâfidir.¹²⁷

سرو چمن از عجب برآورده دو دست گفتا که، که را قد دلارا چو منست
چون قامت رعناى تو از دور بدید از خجلت بالای تو بر خاک نشست

Çimenin servisi şaşkınlıkla iki elini yukarı kaldırıp dedi ki kimin sevgilisinin boyu benim gibidir?

*Senin hoş boyunu uzaktan gördüğünde boyunun utancından toprağa oturdu.*¹²⁸

Yukarıdaki manzumenin birinci mısrasının kafiye kelimesi دست (dest) ile dördüncü mısrasının kafiye kelimesi نشست (nişest) tek kelime olup ت harfi revî, س harfî ise kayddır. İkinci mısrada ise, منست (menest) kelimesi kafiye olup iki kelimeden من + است oluşmuştur. Bu durumda ن harfî revî, س harfî harfî vasl, ت harfî ise harfî hurûc olması gerekirken kelime tek bir kelime gibi değerlendirilip ت harfî revî, س harfî de kayd yapılmış ve kafiye kusuru işlenmiştir.

¹²⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 513.

¹²⁷ Değirmençay, *Farsça Arûz ve Kafiye*, 130.

¹²⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 521.

Başka bir örnek:

از بس که بیازرد دل دشمن و دوست گویی به گناه هیچ کدندش پوست
وقتی غم او بر همه دلها بودی اکنون همه غمهای جهان بر دل اوست

Dostun ve düşmanın gönlünü o kadar çok incitti ki sanki hiçbir günah olmadan derisini yüzdüler onun.

*Bir zamanlar onun gamı bütün gönüllerdeydi şimdi ise cihânın bütün gamı onun gönlündedir.*¹²⁹

Manzumenin birinci mısrasının kafiye kelimesi دوست (dûst) ile ikinci mısrasının kafiye kelimesi پوست (pûst) tek kelimedir. Dördüncü mısrada ise اوست (ûst) kafiye kelimesi olup iki kelimeden است + او oluşmuştur.

Şâygân kusuru: (ان ؛ ات ؛ ين) çoğul eklerine ya da (ان) etken ortağ yapım ekine sahip olan kelimelerin kafiye yapıldığı yerlerde olur.¹³⁰

ای ز امر کن فکانت گشته پیدا کاینات ذات بی چون تو را ترک صفت عین صفات
با کمال قدرتت کار دو گیتی بی محل با ثبات ملکیت ملک دو عالم بی ثبات
شمه‌ای از فیض فضالت عذرخواه غافلان لمعه‌ای از تاب قهرت کارساز حادثات

...

...

Ey [Allah'ım]! Senin "ol, der ve olur" emrinle kâinat zuhur etmiş. Ey [Allah'ım]! Senin eşsiz zatın için sıfatı terk etmek, sıfatların ta kendisidir.

İki dünyanın işi, senin kudretinin kemaliyle değersizdir. İki âlemin mülkü, senin mülkünün kalıcılığıyla sebatsızdır.

*Faziletinin bir miktar feyzi bile gafillerin özür dilemesine [yeter]. Kahrının bir miktar sıkıntısı bile olaylara tesir etmeye [yeter].*¹³¹

Manzumenin bu beyitlerinde (...حادثات، ثبات، صفات، کاینات) kafiye kelimeleri Arapça (ات) çoğul eki ile çoğul yapılarak kafiye kusuru işlenmiştir.

¹²⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 523.

¹³⁰ Değirmençay, *Farsça Arûz ve Kafiye*, 130-131.

¹³¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 5.

Başka bir örnek:

با زنده دلان نشین و صاحب نفسان خود دشمن کس مکن به تدبیر کسان
خواهی که بر از ملک سلیمان بخوری آزار به اندرون موری مرسان

Aydın gönüllülerle ve nefes sahipleriyle otur! Kimseleri düşünerek kimseye düşmanlık etme!

*Süleyman'ın mülkünden faydalanmak istiyorsan, tek bir karıncanın gönlünü incitme!*¹³²

Manzumenin birinci ve ikinci mısrasındaki nefsan (nefesân) ve کسان (kesân) kafiye kelimeleri ise (ان) ile çoğul yapılmıştır. Dördüncü mısrasındaki مرسان (meresân) kafiyesi ise tek kelimedir.

2.1.1.3. Redif

Cihân Melik Hâtun, manzumelerin çoğunu redifli söylemiş ve redif olarak aşağıdaki kelime ve terkipleri kullanmıştır:

تو، دارد، هست، کن، برفت، است، کرد، بگذشت، می سوزد، من، باد، بود، جوی، مرا، نگویم حاشا، صنما، ما، بیا، امشب، است، چه خوش است، آمده است، هیچست، آوردست، بفرست، دلست، منست، دارد دوست، باقیست، نیست، خالی نیست، از حد بگذشت، بگرفت، نگرفت، ز غمت، هیچ، مباد، افتاد، طلبد، سر دارد، می دارد، باید کرد، خواهد کرد، گیرد، برسد، باشد، می بخشد، شد، آمد، چند، میسند، کند، افکند، نکند، می نکند، خواهد بود، نبود، کس نبود، شود، که نهد، آید، دید، آرد بار، مدار، اولیتر، آخر، تو شکر، دگر، مگر، کم گیر، بساز، هنوز، میسر، با کس، خویش، چون شمع، چو شمع، فراق، نازک، هلال، خجل، دل، ای دل، آید گل، گل، چو گل، مدام، دهم، آوردم، شدم، دارم، گیرم، میرم، ارزم، می سوزم، برسم، چشم، از چشم، ز چشم، به چشم، می بخشم، دلم، زخم، کنم، چه کنم، نکنم، می بینم، بنشینم، محروم، آوردیم، ندهیم، می نرهم، جهان، مزین، روشن، مکن، مسکین دل من، باز این دل من، بر دل من، گفتا به، افتاده، شده، ده، افکنده، از دیده، دیده، می ده، مشو، بگو، هو، آخر باز آی، شبی، داری، نگذاری، سرگردانی، کنی، نکنی، شوی، هیچ مگوی

¹³² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 547.

2.1.2. Kullanılan Edebî Sanatlar

Cihân Melik Hâtun, manzumelerinde birçok sanata yer vermiştir. Bunlar:

Muvâzene (Mümâsele): Sec‘-i mütevâzânin bir türü olan muvâzene, nazım ya da nesir karinelerinde baştan sona her biri kendi karinesiyle vezinde aynı, kafiye farklı olan kelimeler getirilerek yapılır.¹³³

زیبا رخ تو ماه درفشان منست شیرین لب تو لعل بدخشان منست

*Senin güzel yüzün, benim parlayan ayımdır. Senin tatlı dudağın, benim Bedahşan yakutumdur.*¹³⁴

با درد تو دل چگونه درمان طلبد با عشق تو سر چگونه سامان طلبد

*Gönül, senin derdine nasıl derman ister? Akıl, senin aşkına nasıl zenginlik ister?*¹³⁵

Beyitlerin her mısrasındaki bütün kelimeler kendi karineleriyle vezin bakımından uygundur.

Tersî‘ (Murassa‘): Nazım veya nesir karinelerinde her kelimenin kendi karinesiyle vezin ve kafiye açısından uygun olmasıdır.¹³⁶

ای دیده بختم شده گریان چون شمع وی رشته جانم شده سوزان چون شمع

*Ey [sevgili]! Benim baht gözüm, mum gibi ağlamış. Ey [sevgili]! Benim can ipim, mum gibi yanmış.*¹³⁷

Beytin her iki mısrasındaki bütün kelimeler kendi karinesiyle hem vezin hem kafiye bakımından uygundur.

İzdivâc (Tazmînü’l-müzdevic veya İ‘nâtü’l-karîne): Bir cümle veya beyitte kafiye kelimelerin peş peşe veya birbirine yakın getirilmesidir.¹³⁸

¹³³ Veyis Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî* (2. Baskı), Aktif Yayınevi, Ankara 2014, 65.

¹³⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 523.

¹³⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 526.

¹³⁶ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 66.

¹³⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 537.

¹³⁸ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 67-68.

دشمن چو عزم رزم تو سازد هنرورا اوّل اساس گور کند راست با کفن

*Ey hünerli insan! Düşman, sana savaşmaya azmettiği zaman, önce kefenle birlikte mezarın temelini kazar.*¹³⁹

دل دیده به دولت وصلت بستست وز خار غمت دل جهانی خستست

*Gönül, senin vuslat devletine kapatmıştır gözünü; senin gam dikeninle yaralanmıştır bir dünya [insanın] gönlü.*¹⁴⁰

Beyitlerde kafiyele yada secili (دولت وصلت) kelimeler birbirine yakın getirilmiştir.

Tecnîs veya Cinâs: İmlâ ve telaffuz açısından tamamen veya kısmen birbirine uyan ve farklı manalarda olan kelimelere cinas denir. Şair manzumelerinde birçok çeşidini kullanmıştır:

Cinâs-ı tām: Harflerde ve harekelerde aynı, mânada ise farklı kelimelerin getirilmesidir.¹⁴¹

مقصود دل جهان جهان کرد وداع وز خلق جهان گوشه کناری دارد

*Cihân'ın gönlünün isteği, dünyaya veda etti. Dünya halkından dolayı bir köşeye çekildi.*¹⁴²

از شام سر زلف تو صبحم شام است پختم هوس لب تو لیکن خام است

*Senin zülfünün siyahlığından dolayı benim sabahım gecedir. Senin dudağının arzusunda piştım; fakat hamdır [henüz].*¹⁴³

Cinâs-ı nâkıs: Harflerde bir, harekede farklı olan kelimelerin oluşturduğu cinastır. Buna **cinâs-ı muharref** de denir.¹⁴⁴

¹³⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 6.

¹⁴⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 520.

¹⁴¹ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 68.

¹⁴² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 513.

¹⁴³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 522.

¹⁴⁴ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 69.

هردم افشانمش از چشم چو دریا بر خاک دامنم دُر که نظیرش نبود دُر عمان

*Her an deniz gibi gözümden toprağa Umman da eşi benzeri olmayan bir etek dolusu inci saçmışım.*¹⁴⁵

بنیاد بقعه‌ای که بزرگان نهاده‌اند ای کان عدل و مرحمت آباد کن مکن

*Ey adalet ve merhamet madeni! Büyüklerin vücuda getirdiği ülkenin temelini abat et, kazıma.*¹⁴⁶

Cinâs-ı zâid: Aynı cins iki kelimedenden birinin başında, ortasında ya da sonunda bir veya birkaç fazla harfin fazla bulunmasıdır. Buna **cinâs-ı müzeyyel** de denir.¹⁴⁷

بی هیچ اشارتی ز جناب یمین تو سر بر نیاورید سهیل از سوی یمین

*Senin sağ tarafından hiçbir işaret olmadan; Süheyl Yıldızı, Yemen tarafından baş çıkarmadı.*¹⁴⁸

شیرینی شربت وصال چون می‌نرسد به کام ناکام

*Senin şerbet gibi olan vuslatının tadı, arzusuna ulaşamayanın damağına nasıl ulaşmaz?*¹⁴⁹

دلم این بار چنان سوخت که گر خاک شوم در غبار من از این حال توان یافت نشان

*Gönlüm bu kez öyle yandı ki ölüp toprak olsam, benim toz toprağımda bu durumdan [yine] bir iz bulunabilir.*¹⁵⁰

Cinâs-ı mürekkebi: Aynı cins iki kelimedenden birinin tek, diğerinin iki kelimedenden oluşmasıdır. Cinâs-ı mürekkepte her iki kelime yazılıştta birbirine benzerse, **cinâs-ı makrûn** veya **müteşâbih**; imlâda aynı, yazılıştta farklı olursa **cinâs-ı mefrûk** denir.¹⁵¹

خواهم شبکی روی تو اندر مهتاب تا از رخ خود نبینی اندر مه تاب

¹⁴⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 511.

¹⁴⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 7.

¹⁴⁷ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 70.

¹⁴⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 7.

¹⁴⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 508.

¹⁵⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 511.

¹⁵¹ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 70-72.

*İsterim ki bir gececik yüzünü [göreyim] mehtapta. Belki kendi yüzünden dolayı görmezsin ayda bir ışık.*¹⁵²

پیش رخ چون شمع توأم پروانه با غیر توأم در دو جهان پروانه

*Senin mum gibi yüzünün karşısında pervaneyim. İki cihânda da senden başkasından korkum yoktur.*¹⁵³

رنگ رخ تو از رخ گل رنگ ببرد لعلت سبق از باده گلرنگ ببرد

*Senin yanağının rengi, gülün yanağından rengi alıp götürdü. Senin la' l dudağın, gül renkli badenin üstünlüğünü alıp götürdü.*¹⁵⁴

Cinâs-ı mutarraf: Sadece son harflerinin farklı olduğu cinaslı kelimelerdir.¹⁵⁵

ای روی تو صبح و زلف تو شام ای هجر تو سنگ و جان ما جام

*Ey [sevgili]! Senin yüzün sabah, zülfün gecedir. Ey [sevgili]! Senin ayrılığın taş, bizim ruhumuz kadehtir.*¹⁵⁶

Cinâs-ı muzâri: Cinâslı kelimelerin baş veya orta harfinin farklı olmasıdır.¹⁵⁷

کردیم بسی جام لبالب خالی تا بو که نهیم لب بر آن لب حالی

*Ağzına kadar kadehi çok boşalttık. Belki şimdi o dudağın üzerine dudağımızı koyarız.*¹⁵⁸

Cinâs-ı hattî: Bu cinâs türünü yazılıştta aynı, telaffuz ve noktalamada farklı kelimeler oluşturur.¹⁵⁹

چون شرح توان داد که مسکین دل من خون از ستم زمانه می‌اندوزد

¹⁵² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 519.

¹⁵³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 552.

¹⁵⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 528.

¹⁵⁵ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 72.

¹⁵⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 507.

¹⁵⁷ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 72-73.

¹⁵⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 555.

¹⁵⁹ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 73.

*Ben zavallının gönlü, feleğin zulmünden dolayı kan biriktirdiğini nasıl anlatılabilir?*¹⁶⁰

بستان دلم همیشه نار آرد بار وز گلبن وصل یار خار آرد بار

*Gönül bahçemde her zaman nar yetişir; fakat sevgilinin vuslat fidanından diken yetişir.*¹⁶¹

Cinâs-ı mükerrer: Yanyana bulunan iki kelimedenden birincisinin son kısmıyla ikincisinin son kısmının imlâ ve telaffuz bakımından uyuşmasına **cinâs-ı mükerrer**, **cinâs-ı müredded** veya **cinâs-ı müzdevic** denir.¹⁶²

انعام تو شفاعت عامست یا نبی بی بهره ام مساز ز انعام عام تو

*Ey Peygamber! Senin ihsanın umumi bir şefaattir. Senin umumi ihsanından beni nasipsiz bırakma!*¹⁶³

İştikâk veya İktizâb: Aynı kökten veya aynı kökten olmayan, ancak görünüşte aynı köktenmiş gibi birbirine yakın ve benzer olan türemiş kelimelerin bir cümle ya da beyitte kullanılmasıdır.¹⁶⁴

ای وصل تو اصل زندگانی وی روی تو مایه جوانی

*Ey [sevgili]! Sana kavuşmak, yaşamın aslıdır. Ey [sevgili]! Senin yüzün, gençlik kaynağıdır.*¹⁶⁵

شمع رخ خود در دلم افروخته‌ای چون شمع سراپای دلم سوخته‌ای

*Yüzünün mumunu gönlümde alevlendirmişsin. Mum gibi baştan ayağa gönlümü yakmışsın.*¹⁶⁶

Kalb veya maktûb: Harfleri kısmen veya tamamen birbirinin tersi olan kelime ve ibareleri sözde kullanmaktır.

¹⁶⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 513.

¹⁶¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 534.

¹⁶² Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 74.

¹⁶³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 6.

¹⁶⁴ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 75.

¹⁶⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 506.

¹⁶⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 553.

Kalb-i ba‘z: Bir kelimedede bulunan harflerin kısmen ters çevrilmesiyle başka bir kelime elde etmek ve bu kelimeyi sözde kullanmaktır.¹⁶⁷

قضا ز نافذ امرش گرفت منشوزی قضا نافذ در احکام این قدر دارد

*Kaza, onun etkileyici emrinden bir ferman aldı. Bu kaderin hükümlerinde kazanın etkisi vardır.*¹⁶⁸

Reddū’s-sadr ‘ale’l-‘acuz: Beytin veya cümleinin başında kullanılan kelimenin aynısının veya benzerinin beytin veya cümleinin sonunda tekrar edilmesidir.¹⁶⁹

مپسند که دل بی تو دهد جان مپسند دل داده خود بی سر و سامان مپسند

*Kabul etme! Gönlün sensiz can vermesini kabul etme! Âşığının darmadağın olmasını kabul etme!*¹⁷⁰

Reddū’l-‘acuz ‘ale’s-sadr: Beytin sonunda kullanılan kelimenin daha sonraki beytin başında tekrar edilmesine denir.¹⁷¹

در صبح صبا چمن بیاراست ز گل بستان به رخ خوب تو زیباست چو گل
گل دید رخ خوب تو و ز رشک رخت بس ناله و فریاد که برخاست ز گل

Saba rüzgârı, sabah vakti çimenliği gülle süslemiştir. Bahçe, senin hoş yüzünle gül gibi güzeldir.

*Gül, senin güzel yüzünü gördü ve senin yüzünün kıskançlığından gülden çok feryat figan yükseldi.*¹⁷²

ای جان و جهان کرده من اندر سر دل و افتاده منم ز دل به چاهی مشکل
مشکل تر ازین واقعی نیست مرا کز یار بجز غصّه ندارم حاصل

Ey gönlümün içinde can ve dünya yaptığım! Gönülden dolayı bela kuyusuna düşmüş benim.

¹⁶⁷ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 76.

¹⁶⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 8.

¹⁶⁹ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 78.

¹⁷⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 531.

¹⁷¹ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 80.

¹⁷² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 540.

*Bundan daha müşkül bir olayım yok benim; çünkü yârden dolayı üzüntüden başka hâsılın yoktur benim.*¹⁷³

Zû-kâfiyeteyn: İki kafiyeyle sahip şiidir.¹⁷⁴

ای دوست مرا به کام دشمن مگذار وز جان و دلم بلای هجران بردار

*Ey sevgili! Beni düşmanın arzusuna atma. Canımdan ve gönlümden ayrılık belasını alıp götür.*¹⁷⁵

ای چشمه چشم ما به چشمت روشن بستان امید ما به رویت گلشن

*Ey [sevgili]! Bizim göz pınarımız, senin gözünle aydınlık. Ey [sevgili]! Bizim ümit bostanımız, senin yüzünle gül bahçesi.*¹⁷⁶

Hâcib: Asıl kafiyeyle önce, aynı anlamda olduğu gibi tekrar edilen kelimelerdir. Başka bir ifadeyle, iki kafiye arasında bulunan redife “hâcib” denir.¹⁷⁷

مستیم چو چشم مست شهلائی تو مست پستیم به پیش قد و بالائی تو پست

*Senin şehla, mest gözüün gibi sarhoşuz, sarhoş! Senin boyunun bosunun karşında kısayız, kısa!*¹⁷⁸

Beyitte (مست) ve (پست) kelimeleri kafiye, (تو) kelimeleri ise hâciptir.

Mürâ‘ât-i nazîr: Sözde aynı tür, benzerlik ve mülâzemet bakımından birbirine uygun kelimelerin bir arada kullanılmasıdır.¹⁷⁹

گفتا که منم شمع و تویی پروانه می ساز و ز پرتو جمال می سوز

*Dedi ki benim mum, sensin pervane. Yap ve cemalimin güzelliğiyle sürekli yan!*¹⁸⁰

(شمع، پروانه) kelimeleri arasında mülâzemet bakımından tenâsüp vardır.

¹⁷³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 539.

¹⁷⁴ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 85.

¹⁷⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 534.

¹⁷⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 547.

¹⁷⁷ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 90.

¹⁷⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 521.

¹⁷⁹ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 95.

¹⁸⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 536.

من روی تو را سمن نگویم حاشا سرو قددت از چمن نگویم حاشا

*Ben, senin yüzüne yasemin diyemem, hâşâ! Senin boyunun servisi, çimenlikten dolayıcıdır diyemem, hâşâ!*¹⁸¹

(سمن، سرو و روی، قد) kelimeleri arasında benzerlik açısından (روی، سمن و قد، سرو) kelimeleri arasında aynı tür bakımından tenâsüp vardır.

تا بود در سر من چشم و زبان در دهنم نرود نقش وی از چشم نامش ز زبان

*Yüzümde göz, ağzımda dil olduğu sürece gözümde yüzü, dilimden adı gitmez.*¹⁸²

(سر، چشم، زبان، دهن) kelimeleri arasında ayrı tür olma yönünden tenâsüp vardır.

Mübâlağa: Herhangi bir şeyi veya bir kimseyi överken, tanımlarken yada tasvir ederken olduğundan fazla ya da eksik göstermektir.¹⁸³

به آب دیده تصوّر که آتش دل من فرو نشیند لیکن همی شود افزون

*Gönül ateşimi, gözyaşıyla söndürdüğünü göz önüne getir; fakat yine de çoğalır.*¹⁸⁴

فریاد و ناله ام ز سر چرخ هفتمین بگذشت و اشک دیده ام از ناودان برفت

*Feryat figanım yedi kat gökyüzünü aştı. Gözyaşım oluktan akıp gitti.*¹⁸⁵

Îhâm: Uzak ve yakın anlamı bulunan iki kelimenin, yakın anlamıyla birlikte asıl olarak uzak anlamının kastedilmesidir.¹⁸⁶

بر جان خود و حال جهان رحم نکرد آری مگر آه و سوز مادر نشنید

*Kendi canına ve Cihân'ın hâline acımadı. Evet, yoksa annenin ahını, yanıp yakışını duymadı mı?*¹⁸⁷

ای نور دیده شد ز غم تو جهان خراب کان نور دیده ام ز جهان نوجوان برفت

¹⁸¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 518.

¹⁸² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 511.

¹⁸³ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 96.

¹⁸⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 512.

¹⁸⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 509.

¹⁸⁶ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 98.

¹⁸⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 513.

*Ey gözümün nuru! Cihân senin üzüntünden dolayı harap oldu; çünkü o gözümün nuru dünyadan gencecik gitti.*¹⁸⁸

Yukarıdaki beytilerde (جهان) kelimesi dünya ve özel isim olan Cihân anlamlarında kullanılmıştır. Uzak anlamı özel isim olan Cihân'dır.

Tezâd: Sözde, birbirine zıt kelimeler kullanmaktır.¹⁸⁹

هر چند ز جور دور پیرم می در ده و دیگرم جوان کن

*Her ne kadar feleğin zulmünden dolayı yaşlansam da; şarap ver ve tekrar beni gençleştir.*¹⁹⁰

خانه ما که چو فردوس برین روشن بود مدتی رفت که تاریک‌ترست از زندان

*En yüce cennet gibi aydınlık olan evimiz, bir süre geçti ki zindandan daha karanlık oldu.*¹⁹¹

یک بوسه دلم ز لعل جانان طلبد دردیست نهان در او و درمان طلبد

*Gönlüm, sevgilinin la'l dudağından bir buse arzu eder. Onda gizli bir dert var, derman arzu eder.*¹⁹²

Beyitlerde birbirine zıt (پیر، جوان؛ روشن، تاریک؛ درد، درمان) kelimeler kullanılmıştır.

Leff ü neşr: Sözde önce birkaç kelime zikredilir, sonra onlarla ilgili kelime veya cümleler getirilir; ancak önceki kelimelerden hangisinin sonraki kelime veya cümlelerle ilgili olduğu belirtilmez; okuyucunun veya dinleyicinin zevkine ve anlayışına bırakılır.

Leff ü neşr-i müşevveş: Önce zikredilen kelime veya terkiplerle, sonra onlarla ilgili getirilen kelime veya terkiplerin farklı sırayı takip etmesidir.¹⁹³

بنگر به گل دو رنگ ای ماه عجم یک روز زر طلا و یک روز بقم
مانند دو عاشقند بنشسته به هم او سرخ شده ز شرم و او زرد ز غم

¹⁸⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 509.

¹⁸⁹ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 99.

¹⁹⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 507.

¹⁹¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 511.

¹⁹² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 526.

¹⁹³ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 102-103.

A‘dâd: Şair, önce birkaç ismi zikreder, sonra her birini bir münasebetle bir kimseye veya bir şeye nispet eder.²⁰¹

درهای شادی و طرب و عیش و خرمی بر روی او گشاده و بر خصم بسته باد

*Mutluluk, neşe, sevinç ve saadet kapıları ona açık, düşmana kapalı olsun.*²⁰²

Tensîku’s-sıfât: Şairin, sözde bir kimsenin veya bir şeyin sıfatlarını peş peşe getirmesidir.²⁰³

خورشید آسمان بزرگی مغیث دین مهر سپهر مردمی و شاه پیلتن

*Büyük gökyüzünün güneşi, dinin yardımcısı, insanlık göğünün güneşi, fil yapılı (cihân) padişahı.*²⁰⁴

گلبن روضه دل سرو گلستان روان غنچه باغ طرب میوه شایسته جان

*Cennet bahçesinin fidanı, gül bahçesinde salınan servi, neşe bahçesinin goncası, cana yaraşır meyve.*²⁰⁵

Tecrîd: Şairin kendisine hitap etmesidir. Buna **hitâbu’n-nefs** de denir.²⁰⁶

دل بی تو چرا جهان ببیند آخر یا بر تو چرا کسی گزیند آخر

*Cihân! Gönül, sensiz başkasına nasıl bakabilir artık? Senin yanında başka birini nasıl seçebilir artık?*²⁰⁷

İrsâl-i mesel (Temsîl): Nesir veya nazımda sözü pekiştirmek veya ispat etmek için, atasözü veya hikmetli bir söz kullanmaktır.²⁰⁸

بس عجب واقعه ای بد که مثل را گویند رخ خورشید به گل کی بتوان پنهان کرد

²⁰¹ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 109.

²⁰² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 515.

²⁰³ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 110.

²⁰⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 6.

²⁰⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 511.

²⁰⁶ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 111.

²⁰⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 535.

²⁰⁸ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 111.

*Çok acayip bir olaydı ki atasözü olarak şöyle derler: “Güneşin yüzü balçıkla nasıl gizlenebilir?”*²⁰⁹

Türkçedeki “Güneş balçıkla sıvanmaz” atasözüyle aynıdır.²¹⁰

شمشیر قوی نیاید از بازوی سست یعنی ز دل شکسته تدبیر درست

*Zayıf koldan, kuvvetli kılıç [darbesi] gelmez; yani kırgın gönülden doğru tedbir gelmez.*²¹¹

Telmîh: Şair ya da yazarın sözde bilinen bir olaya, bir hikâyeye, bir kişiye; âyete, hadise veya meşhur bir şiire veyahut yaygın bir fıkra, nükte, atasözü ve benzeri şeylere işaret etmesidir.²¹²

تا قدر تو ز منزل ادنی مقام یافت حیران بماند عقل کل اندر مقام تو

*Senin kadrin kıymetin, edna makamıyla makam bulunca, akl-ı küil, senin makamına hayran kaldı.*²¹³

Cihân Melik Hâtun, bu beytinde Hz. Muhammed (s.a.v.)’in göğe yükselerek Allah (c.c.)’un huzurunda kabul edilmesine işaret etmiştir. Recep ayının 27. gecesinde Hz. Peygamber, amcası Ebû Tâlib’in kızı Ümmü Hâni’nin evinde uyurken Allah-u Teâlâ, Cebrail (a.s.)’a verdiği emirle Hz. Peygamber’i Mirac’a davet eder.²¹⁴ Hz. Peygamber, burak adlı bineğe bindirilerek Mekke-i Mükürreme’den Beytü’l-Makdis’e getirilir; burada bütün peygamberler tarafından karşılanır ve imam olarak diğer peygamberlere namaz kıldırır. Beytü’l-Makdis’te kurulan bir Mirac’la; yani bir merdivenle göğe yükselmeye başlar.²¹⁵ Göğün birinci katında Âdem (a.s.), ikinci katında İsa (a.s.), üçüncü katında Yusuf (a.s.), dördüncü katında İdris (a.s.), beşinci katında Hârûn (a.s.), altıncı katında Mûsâ (a.s.) ve yedinci katında İbrâhim (a.s.) ile görüşür.²¹⁶ Sidretü’l-müntehâ denilen yere varınca Allah’ın huzuruna çıkar; burada elli vakit namazı farz kılınır. Dönüşte Mûsâ

²⁰⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 510.

²¹⁰ TDK (Türk Dil Kurumu) <https://sozluk.gov.tr/>

²¹¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 520.

²¹² Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sînâât-ı Edebî*, 111.

²¹³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 6.

²¹⁴ Ebû Cafer Muhammed b. Cerir’üt-Taberî, *Târîh-i Tâberî I-IV* (trc. M. Faruk Gürtunca), Sağlam Yayınevi, İstanbul 2007, III, 88; İskender Pala, , *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü* (33. Basım), Kapı Yayınları, İstanbul 2022, 322.

²¹⁵ Taberî, III, 90-91; Pala, 322.

²¹⁶ Salih Sabri Yavuz, “Mi‘rac”, *DİA*, Ankara 2020, XXX, 132.

(a.s.)’ın tenbihi ile elli vakit namazın ümmetine ağır geleceğini söyleyip yüce Allah’tan onu hafifletmesini ister; bunun üzerine de emir edilen elli vakit namaz, beş vakit namaza indirilir.²¹⁷ Hz. Peygamber bir hâdis-i şerifinde bu olayı “*Ben Mekke’de iken evimin tavanı (ansınızın) yarıldı. Cibril indi. Göğsümü yardıktan sonra (içini) zezem suyu ile yıkadı. Sonra hikmet ve imân ile dolu altın bir leğen getirip içindekini göğsümün içine boşalttı ve göğsümü kapadı. Sonra elimden tutup beni semaya doğru çıkardı.*” şeklinde anlatmıştır.²¹⁸ Bu olay Kurân- ı Kerîm’de Necm Sûresi 8-9. âyetlerde ise; “*Sonra (Muhammed’e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha yakın oldu.*” şeklinde geçmektedir.²¹⁹

گر کنم گریه مکن عیب که بی یوسف مصر چشم یعقوب بود روز و شب از غم گریان

*Eğer ağlarsam ayıplama; çünkü Mısırlı Yusuf olmadan Yakup’un gözü gece gündüz gamdan ağlamaktaydı.*²²⁰

Şair, bu beytinde Yakup peygamberin, sevgili oğlu Yusuf’u kurdun parçaladığını zannedip günlerini hüznler kulübesinde ağlayarak geçirmesine işaret eder. Yakup peygamberin, oğlu Yusuf’a karşı olan aşırı sevgisi diğer kardeşlerinin onu kıskanmasına sebep olur.²²¹ Bir gün kardeşleri oyun oynama bahanesiyle onu kıra götürüp kuyuya atarlar; sonra da gömleğini kana bulayıp babalarına onu kurdun parçaladığını söylerler.²²² Bu olay sonucunda aşırı derecede üzülen Yakup’un gözleri kör olur, günlerini hüznler kulübesi denilen yerde ağlayarak geçirir.²²³ Bu olay Kurân- ı Kerîm’de Yusuf Sûresi 85. âyette; “*Oğulları, Allah’a yemin ederiz ki, sen hala Yusuf’u anıp duruyorsun. Sonunda üzüntüden eriyip gideceksin veya helak olacaksın*” dediler.” şeklinde geçmektedir.²²⁴

İktibas: Şairin veya yazarın konuyu ve anlamı pekiştirmek için sözde âyet veya hadise yer vermesidir. İktibasta şart, âyet veya hadis olduğunu belirtmeden sözü aynen ya da kısmen getirmektir.²²⁵

²¹⁷ Taberî, III, 93-94; Yavuz, XXX, 132; Pala, 322.

²¹⁸ Pala, 322.

²¹⁹ Necm: 53/8-9.

²²⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 511.

²²¹ Taberî, I, 246.

²²² Taberî, I, 250-251; Köksal, I, 277.

²²³ Taberî, I, 288.

²²⁴ Yusuf: 12/85.

²²⁵ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 113.

ای ز امر کن فکانت گشته پیدا کاینات ذات بی چون تو را ترک صفت عین صفات

*Ey [Allah'ım]! Senin "ol, der ve olur" emrinle kâinat zuhur etmiş. Ey [Allah'ım]! Senin eşsiz zatın için sıfatı terk etmek, sıfatların ta kendisidir.*²²⁶

(کُنْ فَيَكُونُ / کن فکان) "Ol! der ve olur." cümlesi Kurân- ı Kerîm, Bakara Sûresi 117. âyetten, Âl-i İmrân Sûresi 47. ve 59. âyetten, En'âm Sûresi 73. âyetten, Nahl Sûresi 40. âyetten, Meryem Sûresi 35. âyetten, Yâsîn Sûresi 82. âyetten ve Mü'min Sûresi 68. âyetten iktibastır.

Tâzmin: Şairin, örnek olarak başka bir şairden bir mısra, bir ya da birkaç beyti kendi şiirinde kullanmasıdır.²²⁷

گفتم که دگر چشم به دلبر نکنم صوفی شوم و گوش به منکر نکنم
دیدم که خلاف طبع موزون منست توبت کردم که توبه دیگر نکنم

Dedim ki bir daha sevgiliye bakmayacağım, sûfî olacağım ve inkâr edenleri dinlemeyeceğim.

*Benim düzenli mizacıma aykırı olduğunu gördüm. Bir daha tövbe etmemeye tövbe ettim.*²²⁸

Cihân Melik Hâtun, manzumenin 2 beytini de Sa'dî'nin rubaisinden tazmin etmiştir.²²⁹

دلدارم اگرچه بی وفا دلداريست باشد که نکو شود چه دانی ای دل

*Sevgilim ne kadar vefasız bir sevgili olsa da belki iyi olur, ne biliyorsun ey gönül!*²³⁰

Cihân Melik Hâtun, manzumenin ikinci mısrasını Evhaduddîn Kirmânî'nin rubaisinden tazmin etmiştir.²³¹

²²⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 5.

²²⁷ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sînâât-ı Edebî*, 115.

²²⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 545.

²²⁹ Sa'dî, *Kulliyat*, 1037.

²³⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 539.

²³¹ Evhaduddîn Kirmânî, *Dîvân-ı Rubâ'iyât* (haz. Ahmet Ebû Mahbûb), İntişârât-ı Surûş, Tahran 1366 hş., 158.

کسی که شمع جمال تو در نظر دارد ز آتش دل پروانه کی خبر دارد

*Senin cemalinin mumuna bakan kişinin, pervanenin gönül ateşinden nasıl haberi olur?*²³²

Cihân Melik Hâtun, manzumenin 2 beytini de Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin gazelinden tazmin etmiştir.²³³

ای مطرب عشق ساز بنواز گو چنگ بنال و نی فغان کن

*Ey aşk çalgıcısı! Saz çal. Söyle, çeng inlesin, ney feryat etsin.*²³⁴

Cihân Melik Hâtun, manzumenin birinci mısrasını 'Irâkî' nin terciibendinden tazmin etmiştir.²³⁵

Bera'at-i istihlâl: Şairin esere seçkin, konusuna uygun kelime, deyim veya sözlerle dinleyiciye ya da okuyucuya hoş gelecek şekilde başlamasıdır. Sözün başlangıçtan itibaren dinleyicide güzel etki bırakması için, hal ve makama uygun olması gerekir.²³⁶

الهی تو بگشادری از بهشت به روی دلارای حوری سرشت

*Ey Allah'ım! Peri mizaçlı güzel sevgilinin yüzüne; cennetten bir kapı aç sen.*²³⁷

نوروز و عید و هفته و ایام و ماه و سال بر پادشاه صورت و معنی خجسته باد

*Nevruz, bayram, hafta, günler, ay ve yıl; şekil ve mana padişahına kutlu olsun.*²³⁸

Suâl ve Cevâb: Şairin muhatabıyla konuşmasını veya iki kişi arasındaki konuşmayı soru cevap şeklinde yapmasıdır.²³⁹

گفتم چه شدست و این فغان تو ز چیست گفتا چه کنم که گل فروش آمده است

²³² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 7.

²³³ Emîr Husrev-i Dihlevî, *Dîvân-ı Kâmil-i Emîr Husrev-i Dihlevî* (haz. Sa'îd-i Nefîsî), İntişârât-i Câvidân, Tahran 1361 hş., 292.

²³⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 507.

²³⁵ 'Irâkî, *Kullîyyât-i 'Irâkî* (haz. Sa'îd-i Nefîsî), İntişârât-ı Senâî Tahran 1375 hş., 134.

²³⁶ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 116-117.

²³⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 512.

²³⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 515.

²³⁹ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 120.

*Dedim ki ne oldu, senin bu feryat fîğanın nedendir? Dedi ki çiçekçi gelmiş, ne yapayım?*²⁴⁰

دل گفت برو سوی گلستان ارم گفتم چه کنم گر نگشایند درم

*Gönül dedi ki İrem bahçesine doğru git! Dedim ki bana kapıyı açmazlarsa ne yapayım?*²⁴¹

İstithba‘: Şairin sözde övgü içinde övgü veya yergi içinde yergi yapmasıdır.

a) Medh-i müvecceh: Övgü içinde övgü yapmaktır; yani övgü dolu sözleri peş peşe getirmektedir.²⁴²

ای یار عزیز و ناگزیرم ای پشت و پناه و دستگیرم

*Ey kıymetli ve vazgeçilmez sevgilim! Ey dayanağım ve elimden tutanım!*²⁴³

b) Zemm-i müvecceh: Yergi içinde yergi yapmaktır; yani yergi dolu sözleri peş peşe getirmektedir.²⁴⁴

زهی زمانه بد [عهد] شوخ ناهموار تو را به غیر جفا شیوه خود بگو که چه بود

*Aferin, sözünde durmayan, şımarık, küstah felek; cefadan başka bir davranışın söyle, var mı?*²⁴⁵

Tevcih: Sözde hem övgü hem yergi ihtiva eden iki yönlü sözler kullanmaktır. Sözün övgü mü yoksa yergi mi olduğu dinleyicinin veya okuyucunun inisiyatifine bırakılır.²⁴⁶

تا چند فلک جامه غم می‌دوزد بر قامت جان بین که دلم می‌سوزد

*Felek ne zamana kadar gam giysisini dikecek? Gönlümü yakan sevgilinin, boyuna bosuna bak!*²⁴⁷

²⁴⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 520.

²⁴¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 542.

²⁴² Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 126.

²⁴³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 508.

²⁴⁴ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 126.

²⁴⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 510.

²⁴⁶ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 127.

²⁴⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 513.

Teşbîh: Bir şeyi bir şeye benzetmektir. Bu sanatta benzeyene müşebbehün bih, benzetilene müşebbeh, ikisi arasındaki ortak sığata benzeme yönü ve benzeme anlamı gösteren kelimeye de benzetme edatı denir.²⁴⁸

ندر چمن خلد یکی سرو نرست مانند قد تو گر ز من پرسی راست

*Eğer bana sorarsan senin düz boyun gibi bir servi; cennet çimenliğinde yeşermedi.*²⁴⁹

Beyitte sevgilinin boyu serviye benzetilmiştir. Sevgilinin boyu (قد) benzeyen, servi (سرو) kelimesi benzetilen, (راست) benzetme yönü, gibi (مانند) benzetme edatıdır.

می نالم از هوای تو مانند نی ز باد می سوزم از فراق تو چون شمع در لکن

*Senin arzundan (dolayı) rüzgârdaki ney gibi inliyorum. Senin ayrılığından (dolayı) şamdandaki mum gibi eriyorum.*²⁵⁰

Beyitte şair kendisini rüzgârdaki neye ve şamdandaki muma benzetmiştir. Benzeyen şairin kendisi, rüzgârdaki ney ve şamdandaki mum (نی ز باد، شمع در لکن) kelimeleri benzetilen, inleme ve erime (می سوزم) benzetme yönü, gibi (مانند، چون) benzetme edatlarıdır.

Mecâz: Kelimenin gerçek anlamı dışında kullanılmasına mecâz denir. Mecâz benzetme amacı olmadan, başka bazı ilgilerle, bir sözün başka bir söz yerine kullanılmasıyla oluşturulan sanat türüdür.²⁵¹

هر شب دهم غم تو جامی از زهر فراق کاین بیاشام

*Ayrılık zehrinden içeyim diye senin gamın her gece bir kadeh verir bana.*²⁵²

Yerin veya kabın zikredilip hâlin veya kabın içindekinin kastedilmesine zikr-i mahal irade-i hâl denir.²⁵³ Yukarıdaki beyitte de (جامی) bir kadehten kasıt kadehin içindeki şaraptır.

²⁴⁸ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 138.

²⁴⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 520.

²⁵⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 6.

²⁵¹ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 151.

²⁵² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 508.

²⁵³ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 153.

Kinâye: Uzak ve yakın iki anlamı bulunan sözün, kapalı ve zihinden uzak anlamının kastedilecek şekilde kapalı söylenmesine kinaye denir.²⁵⁴

از روی کرم نظر به حالم فرمای کاین دل به غم عشق تو بس بازار یست

*Kerem göster, benim hâlime bir bak; çünkü bu gönül, senin aşkının gamından çok rezil rüsva olmuştur.*²⁵⁵

بازار (Pazar), rezil rüsva olmaktan kinayedir.

تا سرو چمن قامت و بالای تو دید از رشک قد تو دست در سر دارد

*Çimenin servisi senin boyunu bosunu görünce senin boyunun kıskançlığından üzülmetedir.*²⁵⁶

دست در سر داشتن (eli başında olmak), üzülmek, dertlenmekten kinayedir.

İstiâre: Gerçek anlamı ile mecâzi anlamı arasında benzerlik ilgisi olması şartıyla bir kelimenin gerçek anlamı dışında kullanılmasına istiâre denir. Teşbih sanatında olduğu gibi istiârede de dört unsur vardır: Müsteârün minh (benzeyen), müsteârün leh (benzetilen), câmi‘ (benzeme yönü), müsteâr (benzetme edatı).²⁵⁷

درد دل من لعل تو درمانش باد دل بسته آن پسته خندانیش باد

*Senin la‘l (dudaklar)ın benim gönül derdime derman olsun! O fıstık ağızlı âşık, gülümseyen olsun!*²⁵⁸

Beyitte la‘l (لعل) sevgilinin kırmızı dudağından istiareidir.

در حسرت آن دو لعل شگر خایش دایم چکدم دُر خوشاب از دیده

*Onun o şeker çiğneyen iki la‘l (dudağının) hasretiyle sürekli gözden parlak inci akıtırım.*²⁵⁹

²⁵⁴ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 161.

²⁵⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 523.

²⁵⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 527.

²⁵⁷ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, 167.

²⁵⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 526.

²⁵⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 551.

Beyitte la‘l (لعل) sevgilinin kırmızı dudağından, parlak inci (دُر خوشاب) de gözyaşından istiaresdir.

2.1.3. Dil ve Üslup Özellikleri

Çalışmamıza konu olan bütün manzumeler sade ve akıcı bir dille kaleme alınmıştır. Dil ve üslup özellikleri olarak tespit edilen başlıca hususlar şunlardır:

1. Baba-oğul ilgisini bildiren tamlamalarda oğul ya da kız adı muzâf; baba ya da anne adı muzâfun ileyh durumunda olup bu şekilde kullanılmıştır.²⁶⁰

بادی از لطف تو گر بر صحن غبرا بگذرد عیسی مریم شود هر ریزه از عظم رُفات

*Eğer lütfunla yeryüzünde rüzgâr eserse çürümüş kemikteki her kırıntı Meryem oğlu İsa olur.*²⁶¹

2. Miş’li geçmiş zamanın üçüncü şahsının kısaltılmış şekli kullanılmıştır:

آورده است: آوردست

ما را غم عشق تو به جان آوردست و اوصاف جمالت به زبان آوردست

*Bizi, senin aşkının gamı cana getirmiştir. Bizi, senin güzel vasıfların dile getirmiştir.*²⁶²

3. Yeterlikte asıl fiil, mastar şeklinde gelmiştir:

چون صبح سعادت رخت طالع شد پیشش رومی ز سوختن نتوانم

*Yüzünün mutluluk sabahı doğunca; onun yanına giderim, yine de yanmam.*²⁶³

Beyitte yeterlik kipiyle yapılan çekimlerde asıl fiil muzâri-i iltizami kipinde gelirken klasikte mastar veya hafifletilmiş mastar; yani mazi gövde şeklinde de gelebilir. Burada asıl fiil mastar şeklinde gelmiştir.

4. شدن (olmak) fiili رفتن (gitmek) anlamında kullanılmıştır:

²⁶⁰ Nimet Yıldırım, *Farsça Dilbilgisi* (2. Baskı), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2015, 58.

²⁶¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 5.

²⁶² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 521.

²⁶³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 545.

آن نور دو دیده ام تلف شد ناگاه از دیده شد و ز دیده خون پالودم

*O iki gözümün nuru, bir anda yok olup gitti. Gözden gitti ve gözümden kan akıttım.*²⁶⁴

5. Olumsuzluk edatı —, bazen fiilinin başına eklenmeden ayrı olarak نه şeklinde gelmiştir:

مسکین دل من که بوته تیر بلاست زنهار مزن ز غم بر او کاین نه رواست

*Bela okunun potasında olan zavallı gönlüm, sakın gamdan dolayı ona vurma; çünkü bu reva değildir.*²⁶⁵

جانا نه گناه این دل سنگین است بخت بد من مرا بدین می دارد

*Ey sevgili! Bu taş kalplinin günahı yoktur. Benim kara talihim beni böyle yapar.*²⁶⁶

6. Olumsuzluk edatı نه, bazen fiilinin başına değil de fiil gövdesine gelmiştir:

دل میل بجز تو سوی کس می نکند جز دیدن روی تو هوس می نکند

*Gönül, senden başka kimseye meyletmez. Senin yüzünü görmekten başka hiçbir şeye heves etmez.*²⁶⁷

پیوسته ز گردش فلک می نرهیم وز جور زمانه زک می نرهیم

*Feleğin dönüşünden asla kurtulamıyoruz. Koca karı gibi olan feleğin cevrenden kurtulamıyoruz.*²⁶⁸

7. İzafet kesresi bazen و (ve) bağlacı yerine kullanılmıştır:

ز دست این فلک شوخ چشم بی آرم که کرد باز مرا روزگار کور و کبود

*Bu arsız ve insafsız felekten dolayı zaman yine körleştirdi beni, morarttı beni.*²⁶⁹

²⁶⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 514.

²⁶⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 520.

²⁶⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 528.

²⁶⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 532.

²⁶⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 546.

²⁶⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 510.

8. Mâzî-i istimrârinin klasik şekli kullanılmıştır:²⁷⁰

ندیدی: نمی دید

گر دیده ندیدی رخ زیبای تو را دل کی دیدی نام و نشان از دیده

*Eğer göz, senin güzel yüzünü görmeseydi; gönül, gözden adı ve nişanını nasıl görürdü?*²⁷¹

Yukarıdaki beyitte ندیدی kelimesindeki ی harfi می ekine karşılık gelmektedir.

9. olmak fiili بد şeklinde yazılmıştır:

از شرم قدش نشسته بد سرو به خاک بر عذر قدمهای تو برخاست دگر

*Servi, onun boyunun utancından toprağa oturmuştu. Özür dilemek için senin ayaklarına kapanmıştır yine.*²⁷²

10. Ek fiil hazfedilmiştir:

ای حال دلم ز چرخ سرگردان تر هر روز دلم به درد بی درمان تر

*Ey [sevgili]! Gönümün hâli felekten daha perişandır. Her gün gönüm dertle daha dermansızdır.*²⁷³

Her iki mısranın sonunda است hazfedilmiştir.

11. می edatı sürekli manasında kullanılmıştır.

شکر معبود می کردم و گفتم آخر برسد آنچه دل من ز خدا خواسته بود

*Allah'a sürekli şükrettim ve dedim ki sonunda gönüm Allah'tan istediği şeye ulaştı.*²⁷⁴

12. می emrin başına gelerek süreklilik bildirmiştir:²⁷⁵

می کش/می چش

²⁷⁰ Yıldırım, *Farsça Dilbilgisi*, 402.

²⁷¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 551.

²⁷² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 535.

²⁷³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 534.

²⁷⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 516.

²⁷⁵ Yıldırım, *Farsça Dilbilgisi*, 407.

ای دل تو به درد یار هجران می کش زهر آب ز جام نامرادی می چش

*Ey gönül! Yârin derdiyle ayrılık acısı çek. Mutsuzluk kadehindeki zehir suyunu tat.*²⁷⁶

13. برای bileşik edatı, برای anlamında kullanılmıştır:

ما را ز برای دیدنش باید چشم ور دوست نبینی به چه کار آید چشم

*Onu görmek için bize göz gerekir. Sevgiliyi görmezsen ne işe yarar göz?*²⁷⁷

14. را edatı, -ın (tamlama); yemin; -e; için anlamlarında kullanılmıştır:²⁷⁸

ما را دل و دیده در فراق خونسست شوق رخت از حد و صفت بیرونست

*Bizim gönümüz ve gözümüz senin ayrılığından dolayı kan revan içindedir. Senin yüzünün arzusu haddinden fazladır.*²⁷⁹

باز آید خدا را که همه خلق جهان وصل تو به زاری از خدا خواسته‌اند

*Allah aşkına geri dön; çünkü bütün dünya halkı Allah'tan sana kavuşmayı yakararak istediler.*²⁸⁰

بر ما در عیش و ناز بازست امشب ما را کرم تو چاره سازست امشب

*İşve ve naz kapısı bize açıktır bu gece. Senin keremin bize çare bulandır bu gece.*²⁸¹

ای ز امر کن فکانت گشته پیدا کاینات ذات بی چون تو را ترک صفت عین صفات

*Ey [Allah'ım]! Senin "ol, der ve olur" emrinle kâinat zuhur etmiş. Ey [Allah'ım]! Senin eşsiz zatın için sıfatı terk etmek, sıfatların ta kendisidir.*²⁸²

²⁷⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 537.

²⁷⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 543.

²⁷⁸ Veyis Değirmençay, *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*, Kurtuba, İstanbul 2010, 417.

²⁷⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 523.

²⁸⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 531.

²⁸¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 519.

²⁸² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 5.

15. با edatı, yanında; -e; -e karşı; -e rağmen; ile birlikte; ile ilgili anlamlarında kullanılmıştır.²⁸³

با روی تو میل دل به روی نکند جز دیدن رویت آرزویی نکند

*Gönül, senin yüzünün yanında başka bir yüze meyletmez. Senin yüzünü görmekten başka hiçbir şey arzu etmez.*²⁸⁴

گفتم به گل زرد که ای بیچاره دیدی که فراق با من و با تو چه کرد

*Sarı güle dedim ki ey zavallı! Ayrılığın bana ve sana ne yaptığını gördün mü?*²⁸⁵

شاد و خندان با وصال دیگری در غم هجران مرا بگذاشتی

*Bir başkasının vuslatına karşı mutlu ve gülerek beni ayrılık gamına attın.*²⁸⁶

در هجر تو سخت ناتوانم با این همه عجز و ناتوانی

*Bu kadar acizlik ve güçsüzlüğe rağmen senin ayrılığından dolayı çok çaresiz kalmışım.*²⁸⁷

دشمن چو عزم رزم تو سازد هنرورا اول اساس گور کند راست با کفن

*Ey hünerli insan! Düşman, sana savaşmaya azmettiği zaman önce kefenle birlikte mezarın temelini kazar.*²⁸⁸

ندانم از من خسته جگر چه می خواهند چو نیست با بد و نیکم حکایت از کم و بیش

*Gönlü yaralı benden ne istiyorlar, bilmiyorum; çünkü iyi ve kötü ile ilgili az ya da çok bir hikâyem yoktur.*²⁸⁹

16. به edatı, ile; -e karşı; -den; için; bakımından; kadar; -rek; -e karşılık; -e rağmen; -de; yüzünden; gibi anlamlarında kullanılmıştır.²⁹⁰

²⁸³ Değirmençay, *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*, 130.

²⁸⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 532.

²⁸⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 528.

²⁸⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 517.

²⁸⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 506.

²⁸⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 6.

²⁸⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 517.

²⁹⁰ Değirmençay, *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*, 117.

کدام نرگس رعنا به آب جان پرورد که عاقبت سر او را به داس غم ندرود

*Hangi hoş kokulu nergisi can suyuyla besledi de sonunda onun başını gam orağıyla biçmedi.*²⁹¹

رضا رضای خداوند و بندگان تسلیم بده تو صبر جزیل به محنت ای معبود

*Rıza, Tanrının rızasıdır, kullara düşen teslim olmaktır. Ey Allah'ım! Musibete karşı sen bana bol sabır ver!*²⁹²

از روی کرم نظر به عالم فرمای کاین دل به غم عشق تو بس بازاریست

*Kerem göster, benim hâlîme bir bak; çünkü bu gönül, senin aşkının gamından çok rezil rüsva olmuştur.*²⁹³

ای کودک دل به بازی از راه مرو کاندل ره عشق عاشقان هم رازیست

*Ey gönül çocuğu! Oyun için yoldan çıkma; çünkü âşıkların aşk yolunda da bir sır vardır.*²⁹⁴

دیدم صنمی به قد چو سرو آزاد چون نرگس تازه گل رخی حور نژاد

*Bir güzel gördüm boy bakımından uzun servi, taze nergis, gül yüzlü huri gibi.*²⁹⁵

گر جمله جهان ز آب طوفان گیرد چون نوح به دست ماست دریا به جوی

*Bütün dünyayı tufan suyu kaplasa da, Nuh bizim yanımızda oldu mu deniz arpa kadardır, değersizdir.*²⁹⁶

گل گفت به خنده صبحدم با بلبل تا کی بود از تو در جهان این غلغل

*Gül, sabah vakti gülerek bülbüle dedi ki ne zamandan beri senden dolayı dünyada bu şamata vardı?*²⁹⁷

²⁹¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 511.

²⁹² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 511.

²⁹³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 523.

²⁹⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 523.

²⁹⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 526.

²⁹⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 517.

²⁹⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 538.

دل وصل تو می خرد به جانی چه کنم من چون نبرم بگو تو فرمان دلم

*Gönül, senin vuslatını bir cana **karşılık** satın alır, ne yapayım? Ben nasıl vazgeçebilirim, gönlümün fermanını sen söyle!*²⁹⁸

المنة لله که به هر درد فراق چشم نشد از خیل خیالت محروم

*Allah'a şükürler olsun ki her ayrılık derdine **rağmen** gözüüm, senin hayalinin sürüsünden mahrum değildir.*²⁹⁹

تا چند به کوی دوست سرگشته شوی در سوزن جور دلبران رشته شوی

*Ne zamana kadar sevgilinin sokağında avare olacaksın? (Ne zamana kadar) sevgililerin zulüm iğnesinde iplik olacaksın?*³⁰⁰

دل چند کشد به عشق سرگردانی باز آر دل خسته ام ار بتوانی

*Gönül, ne zamana kadar aşk **yüzünden** avarelik çekeceksin? Eğer yapabiliyorsan yaralı gönlümü geri getir!*³⁰¹

تیر غم هجران تو از جان بگذشت دل بود سپر تیر به پیکان بگذشت

*Senin ayrılık gamının oku canımı (delip) geçti. Gönül siperdi, ok mızrak **gibi** (delip) geçti.*³⁰²

17. از edatı, sayesinde; ile; içinde; -in (tamlama); -den dolayı; -den başka anlamlarında kullanılmıştır.³⁰³

ای که از عدل تو در ملک جهان در میان میش و گرگ است آشتی

*Ey [falan]! Dünya mülkünde senin adaletin **sayesinde**; kurtla kuzu arasında barış olmuştur.*³⁰⁴

²⁹⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 544.

²⁹⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 546.

³⁰⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 557.

³⁰¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 556.

³⁰² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 513.

³⁰³ Değirmençay, *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*, 23.

³⁰⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 517.

به وصال خودم ار یار دمی بنوازد کنم از آتش سینه جگر خویش کباب

*Eğer sevgili bir an olsun kendi vuslatıyla beni okşarsa ciğerimi gönül ateşiyle
kebab yaparım.*³⁰⁵

گفتم به غم که از همه ابنای روزگار با من وفا کسی چو تو یاری به سر نبرد

*Gama dedim ki zamanın bütün oğulları içinde senin gibi vefalı bir yâr benimle
yaşamadı.*³⁰⁶

ای دل ستم از یار جفاپیشه بسیست دل بر غم او منه که او هیچ کسیست

*Ey gönül! Vefasız yârin sitemi çoktur. Onun gamına gönül verme; çünkü o değersiz
kimsedir.*³⁰⁷

از روشنی روی تو مه در کم و کاست خورشید جهان نما ز رویت زیباست

*Senin yüzünün parlaklığından dolayı ay eksiktir. Dünyayı gösteren güneş, senin
yüzünden dolayı güzeldir.*³⁰⁸

گر خلق نصیحتی کنندت زنه‌ار از دوست به هیچکس مپرداز ای دل

*Eğer insanlar sana nasihat ederlerse sakın; sevgiliden başka hiç kimseyle meşgul
olma ey gönül!*³⁰⁹

18. bağlacı, ama; fakat; yoksa anlamlarında kullanılmıştır.³¹⁰

جان داده ام و به نزد جانان هیچست با درد غمش مایه درمان هیچست

*Can vermişim; ama sevgilinin nazarında hiçtir. Onun gam derdiyle dermanın aslı
hiçtir.*³¹¹

زلفت چو بنفشه پیچ و تاب‌ی دارد لعل تو چو آتشست و آبی دارد

³⁰⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 515.

³⁰⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 516.

³⁰⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 522.

³⁰⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 520.

³⁰⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 539.

³¹⁰ Değirmençay, *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*, 539.

³¹¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 520.

*Zülfünün menekşe gibi kıvrımı vardır. Senin la' l dudağın ateş gibidir; fakat suyu vardır.*³¹²

شادی و غم جهان تو می دانی چیست در آمدن گلست و در رفتن گل

*Cihân'ın neşesinin ve gamının neden olduğunu bilirsin sen. Gülün gelişinden midir yoksa gidişinden midir?*³¹³

19. *edatı, -e; içinde; -den dolayı* anlamlarında kullanılmıştır.³¹⁴

چشم به خطا در او نگاهی می کرد زان روی به ابروان شوخت پیوست

*Gözün hatayla ona baktı. O yüzden senin güzel kaşına bağlandı.*³¹⁵

چون روی تو را بدید نیکوش ببین کز شرم رخ تو در عرق افتاده

*Senin yüzüne baktığında iyi bak ona; çünkü senin yüzünün utancından ter içinde kalmış.*³¹⁶

در هجر رخت دلم ملولست ز جان زین بیش مرا به جان شیرین مرسان

Senin yüzünün ayrılığından dolayı gönlüm yürekten üzgündür. Bundan daha fazla tatlı canıma gam ulaştırma!³¹⁷

20. *aksine; kim; çünkü; ne; hâlâ* anlamında kullanılmıştır.³¹⁸

گوید که تو را دوست ز دل می دارم از دل نه که ما را به زبان دارد دوست

Seni gönülden severim der [ama]; gönülden değil aksine bizi dilden sever.³¹⁹

بلبل ز فراق روی من نالانست از درد بگو روی تو را زرد که کرد

³¹² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 527.

³¹³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 540.

³¹⁴ Değirmençay, *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*, 365.

³¹⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 522.

³¹⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 549.

³¹⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 547.

³¹⁸ Değirmençay, *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*, 474.

³¹⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 523.

*Bülbül, benim yüzümün ayrılığından dolayı inlemektedir. Söyle, senin yüzünü dertten sarı **kim** yaptı?*³²⁰

نسبت به شقایق مکن کان مسکین دل سوخته و نزار و خونین دهنست

*Beni şakayığa benzetme; **çünkü** o miskin, gönlü yanık, hasta ve üzgündür.*³²¹

ای سرو چمن چیده ز بالای تو درد نسبت به قد و قامت تو سرو که کرد

*Ey [sevgili]! Çimenlikteki servi senin boyundan dolayı dert toplamış. Senin boyun bosunun karşısında servi **ne** yaptı ki?*³²²

روزی دو سه شد که بنده نخواستهای و اندیشه به ذکر ما نپرداختهای

*Bir, iki, üç gün oldu **hâlâ** kulunu sevip okşamadın; bizi zikretmekle meşgul olmadın.*³²³

21. *...-se; nasıl; neden; gibi anlamlarında kullanılmıştır.*³²⁴

هردم دم من بگیرد از غم خوردن چون دم بگرفت از دمی خالی نیست

*Her an benim nefesim daralıyor gam yemekten. Nefes **alsa** bile [feryat figandan] bir an boş değildir.*³²⁵

چون شرح توان داد که مسکین دل من خون از ستم زمانه می‌اندوزد

*Ben zavallının gönlü, feleğin zulmünden dolayı kan biriktirdiğini **nasıl** anlatılabilir?*³²⁶

گویند ز دل به دل بود راه ولی ما مایل و تو ز ما ملولی چونست

*Derler ki gönülden gönle yol vardır; fakat bizim istekli, senin ise bizden bıkmış olman **nedendir**?*³²⁷

³²⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 528.

³²¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 523.

³²² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 529.

³²³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 553.

³²⁴ Değirmençay, *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*, 342.

³²⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 524.

³²⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 513.

³²⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 523.

گر پیش لبش غنچه دهن بگشاید چون باد بیایم و بدرم دهنش

*Eğer onun dudağının karşısında gonca ağzını açarsa rüzgâr gibi gelirim ve onun ağzını dererim.*³²⁸

22. چه edatı, nasıl; hangi; ne kadar anlamlarında kullanılmıştır.³²⁹

این چه زخمست که جز گریه ندارد مرهم و این چه دردست که جز ناله ندارد درمان

*Bu nasıl sıkıntıdır ki ağlamaktan başka çaresi yoktur. Bu nasıl derttir ki inlemekten başka dermanı yoktur.*³³⁰

لیکن چه کنم چاره که این چرخ بلند دست من بیچاره چنین در بستست

*Fakat nasıl çare bulayım; çünkü bu yüksek felek, ben zavallının elini kolunu böyle bağlamıştır.*³³¹

ای دوست رخ تو دیده ام دوش به خواب روشن تر از این خواب چه خوابی باشد

*Ey dost! Senin yüzünü gördüm dün gece rüyamda. Hangi rüya bu rüyadan daha aşikâr olabilir?*³³²

آن روی چو گل ببین چه رعناست دگر قدش به چمن ببین چه زیباست دگر

*Gül gibi o yüze bak, ne kadar hoş kokuludur yine! Çimenlikteki boyuna bak, ne kadar güzeldir yine!*³³³

23. تا bakalım; sonunda; sonuçta; acaba; sakın anlamlarında kullanılmıştır.³³⁴

تا چرخ دگر روی به کار که نهد وین دولت و بخت در کنار که نهد

*Bakalım felek yine kimin işine yüz koyar? Bu devleti ve bahtı kimin yanına koyar?*³³⁵

³²⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 537.

³²⁹ Değirmençay, *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*, 348.

³³⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 511.

³³¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 520.

³³² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 530.

³³³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 535.

³³⁴ Değirmençay, *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*, 291.

³³⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 533.

از بس که دریدیم گریبان فراق تا دامن وصل تو به چنگ آوردیم

*Ayrılık yakasını o kadar çok yırttık ki sonunda senin vuslat eteğini elde ettik.*³³⁶

ز نهار که دل منه تو بر حال جهان تا خود چه توان برد ز احوال جهان

*Sakin, dünyanın hâline gönülden bağlanma! Sonuçta dünyadan kendi ne götürebildi?*³³⁷

بگرفت غمت باز گریبان دلم تا خود چه شود حال پریشان دلم

*Yine tuttu gönül yakamı senin gamın, gönlümün perişan hâli ne olur acaba?*³³⁸

بردی و به دست غم سپردی ز نهار تا دل دگر از دست کسی نربایی

*Götürdün, gam eline teslim ettin, dikkat et! Sakin, başka bir kimsenin elinden gönlü çalmayasın bir daha.*³³⁹

24. مگر belki; acaba; -den başka; yoksa anlamlarında kullanılmıştır.³⁴⁰

گفتم که مگر به هجر صبرم باشد روزی ز تو ای نگار و امکانم نیست

*Dedim ki belki ayrılığa dayanabilirim [ama] Ey sevgili! Bir gün bile yapamam.*³⁴¹

تصدیع ز حد گذشت ما را با تو ای جان و جهان مگر جوابی ارزم

*Bizim seninle olan sıkıntımız haddini aştı. Ey Can! Ey Cihan! Acaba bir cevaba layık mıyım?*³⁴²

هیچم به جهان نیست مگر لطف طیب کز خون جگر مگر شرابی دهم

*Dünyada tabibin lütfundan başka kimsem yoktur. Belki ciğer kanından şarap verir bana.*³⁴³

³³⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 546.

³³⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 547.

³³⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 544.

³³⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 557.

³⁴⁰ Değirmençay, *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*, 509.

³⁴¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 524.

³⁴² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 543.

³⁴³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 541.

بر جان خود و حال جهان رحم نکرد آری مگر آه و سوز مادر نشنید

*Kendi canına ve Cihân'ın hâline acımadı. Evet, yoksâ annenin ahını, yanıp yakışını duymadı mı?*³⁴⁴

25. Cihân Melik Hâtun, Farsça şiirlerinde aynı veya benzer ifade kalıplarını, terkipleri, beyitleri ve mısraları bazen tekrarlamıştır:

1. 164. ve 166. rubailerin birinci beyitleri aynıdır.

در دیده خیال تست ما را شب و روز تا کی شوم ای دوست به وصلت پیروز

*Bizim gözüümüzde gece gündüz senin hayalin vardır. Ey sevgili! Ne zaman vuslatına erişeceğim?*³⁴⁵

2. Aşağıdaki beyitlerin ilk mısraları aynıdır.

گفتا که منم شمع و تویی پروانه بر شمع جمال من تو حالی می سوز

*Dedi ki benim mum, sensin pervane. Benim cemalimin mumunda şimdi yan!*³⁴⁶

گفتا که منم شمع و تویی پروانه می ساز و ز پرتو جمال می سوز

*Dedi ki benim mum, sensin pervane. Yap ve cemalimin güzelliğiyle sürekli yan!*³⁴⁷

چون شمع منم سوخته ساخته ای خود را ز هوا در آتش انداخته ای

*Benim mum gibi yanıp yakılan! Arzuyla kendini ateşe atan!*³⁴⁸

چون شمع منم سوخته ساخته ای ویرانه دل را به تو پرداخته ای

*Benim mum gibi yanıp yakılan! Virane gönlü seninle meşgul eden!*³⁴⁹

3. Aşağıdaki beyitlerin ikinci mısraları aynıdır.

پیرامن عارض تو خطی بدمید گل بود به سبزه نیز آراسته شد

³⁴⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 513.

³⁴⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 536.

³⁴⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 536.

³⁴⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 536.

³⁴⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 533.

³⁴⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 533.

*Senin yanağının etrafında ayva tüyleri yeşerdi. Yeşillikte gül vardı, onunla süslendi.*³⁵⁰

چون وسمه بر ابروان دلبنده نهاد گل بود به سبزه نیز آراسته شد

*Sevgilinin kaşlarına rastık çekince yeşillikte gül vardı, onunla süslendi.*³⁵¹

قربان شدنم به کیش او به باشد چون نیست میسرم که ترکش گیرم

*Onun okluğuna kurban olmam daha iyidir; çünkü onu terk etmem mümkün değildir.*³⁵²

خواهم که ز جان و دل شوم قربانش چون نیست میسرم که ترکش گیرم

*Canı gönülden ona kurban olmak isterim; çünkü onu terk etmem mümkün değildir.*³⁵³

ما دست به دامن خیالت زده ایم تا خود فلک از پرده چه آرد بیرون

*Biz, senin hayalinin eteğine tutunduk. Bakalım feleğin kendisi perdeden ne çıkaracak?*³⁵⁴

ما معتکف پرده اسرار شدیم تا خود فلک از پرده چه آرد بیرون

*Biz, sırlar perdesinin münzevisi olduk. Bakalım feleğin kendisi perdeden ne çıkaracak?*³⁵⁵

بر جور و جفای چرخ دل بنهادم تا خود فلک از پرده چه آرد بیرون

*Feleğin cevri cefasına gönül verdim. Bakalım feleğin kendisi perdeden ne çıkaracak?*³⁵⁶

من منتظرم نشسته بر راه امید فریاد رسم که نیست فریاد رسمی

³⁵⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 530.

³⁵¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 531.

³⁵² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 542.

³⁵³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 542.

³⁵⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 549.

³⁵⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 549.

³⁵⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 549.

*Umut yolunda oturmuş bekliyorum. Yardım et bana;çünkü feryadıma yetişen yoktur.*³⁵⁷

مستغرق بحر غصّه گشتم یارب فریاد رسم که نیست فریادرسی

*Ey Allah'ım! Gam denizinde boğuldum. Yardım et bana;çünkü feryadıma yetişen yoktur.*³⁵⁸

از غمزه مست دوست در خوابم من وز تاب شب هجر تو در تابم من

*Sevgilinin mest bakışından dolayı rüyadayım ben. Senin ayrılık gecenin ızdırabından dolayı üzüntüdeyim ben.*³⁵⁹

در کوچه وصل تو منم در تک و پوی وز تاب شب هجر تو در تابم من

*Senin vuslat sokağında koşuşturma içindeyim ben. Senin ayrılık gecenin ızdırabından dolayı üzüntüdeyim ben.*³⁶⁰

4. Aşağıdaki beyitler lafız ve mana bakımından birbirine yakındır.

دل میل به جز تو سوی کس نمی‌کند جز دیدن روی تو هوس نمی‌کند

*Gönül, senden başka kimseye meyletmez. Senin yüzünü görmekten başka hiçbir şeye heves etmez.*³⁶¹

با روی تو میل دل به رویی نکند جز دیدن رویت آرزویی نکند

*Gönül, senin yüzünün yanında başka bir yüze meyletmez. Senin yüzünü görmekten başka hiçbir şey arzu etmez.*³⁶²

در دیست به دل که هیچ بهبودش نیست جز وصل تو از هیچ دوا سودش نیست

³⁵⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 554.

³⁵⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 554.

³⁵⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 549.

³⁶⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 549.

³⁶¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 532.

³⁶² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 532.

*Gönülde, hiçbir şifasının olmadığı bir derttir. Sana kavuşmaktan başka hiçbir devanın ona faydası yoktur.*³⁶³

رنجور غم عشق تو بهبودش نیست بی وصل تو از هیچ دوا سودش نیست

*Senin aşk gamını çekenin ona şifası yoktur. Senin vuslatın olmadan hiçbir devanın ona faydası yoktur.*³⁶⁴

5. Aşağıdaki birinci ve ikinci beytin ikinci mısrası, üçüncü beytin ise ilk mısrası bir iki kelime dışında aynıdır.

حال دل و دیده ام چنین می گذرد تا گشت رخ دوست روان از دیده

*Sevgilinin yüzü, gözümden geçip gidince; gönlümün ve gözümün hâli böyle olur.*³⁶⁵

دانی که ز کی شد این بلا بر دل من تا گشت رخ دوست نهان از دیده

*Sevgilinin yüzü gözümden saklı olsa da; bu belanın benim gönlüme kimden geldiğini bilirsin.*³⁶⁶

تا گشت بتا رخت نهان از دیده افتاد مرا بی تو جهان از دیده

*Ey sevgili! Yüzün, gözden gizlendiğinden beri; sensiz dünya benim gözümden düştü.*³⁶⁷

6. Aşağıdaki beyitlerin ilk mısraları bir iki kelime hariç aynıdır.

چه بگویم که درین واقعه بر من چه رسید هرچه گویم همه دانید کز آن افزونست

*Bu olayda başıma ne geldiğini nasıl söyleyebilirim? Her ne söylediysem hepiniz biliniz ki ondan fazladır.*³⁶⁸

چه گویم اینکه درین واقعه به من چه رسید که دید روز چنین در جهان بگو که شنود

³⁶³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 524.

³⁶⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 524.

³⁶⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 551.

³⁶⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 551.

³⁶⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 551.

³⁶⁸ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 509.

*Bu olayda başıma ne geldiğini nasıl söyleyebilirim? Böyle bir dünyada gündüzü kim gördü, söyle de duysun!*³⁶⁹

فریاد ز دست جور این چرخ بلند کاو گلبن امید من از بیخ بکند

*Bu yüksek feleğin cevrenden feryat figan ediyorum; çünkü benim ümidim gülfidanını kökünden kazıyıp attı.*³⁷⁰

فریاد ز دست جور این چرخ کبود کاو لحظه به لحظه درد دل را بفزود

*Bu gökyüzünün cevrenden feryat figan ediyorum; çünkü her an gönül derdini artırdı.*³⁷¹

گل می رود و وداع گل باید کرد یا آنکه به ترک گل و مل باید کرد

*Gül gidiyor, güle veda etmeli ya da gülü ve şarabı terk etmeli.*³⁷²

گل رفت وداع گل ز جان باید کرد از خلق جهان مرا نهان باید کرد

*Gül gitti, canıgönülden güle veda etmeli; dünya halkından beni gizlemeli.*³⁷³

7. Aşağıdaki beyitlerin ikinci mısraları bir kelime hariç aynıdır.

ما را غم هجرت نگران می دارد سرگشته مرا گرد جهان می دارد

*Senin ayrılık gamın bizi endişelendiriyor; beni dünyanın etrafında şaşkın şaşkın dolaştırıyor.*³⁷⁴

آخر ز چه رو آن بت دلخواه مرا پیوسته مرا گرد جهان می دارد

*Artık neden benim o gönül alıcı güzelim beni sürekli dünyanın etrafında dolaştırıyor.*³⁷⁵

³⁶⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 510.

³⁷⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 532.

³⁷¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 533.

³⁷² Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 528.

³⁷³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 529.

³⁷⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 528.

³⁷⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 528.

2.1.4. Adı Geçen Şahsiyetler

Ali (علي): Hz. Muhammed (s.a.v.)’in peygamberliğine ilk inananlardan olan Hz. Ali (d. 598- ö. 661), Hulefâ-yi Râşidîn’in³⁷⁶ dördüncüsüdür. Babası Hz. Muhammed’in amcası Ebû Tâlib, annesi ise Fâtıma bint Esed’dir.³⁷⁷ Esedullah (Allah’ın aslanı), el-Gâlib (üstün gelen), Haydar (aslan) lakaplarıyla da bilinir.³⁷⁸ Hz. Peygamberin kızı Hz. Fâtıma ile evlenmiş, bu evlilikten Hasan, Hüseyin, Muhsin, Zeyneb ve Ümmü Kulsüm adında beş çocuğu dünyaya gelmiştir.³⁷⁹ Hz. Osman’ın şehîd edilmesinden sonra 656-661 yılları arasında halifelik yapmıştır.³⁸⁰ Çoğu Sünnî ve Şîî kaynaklarda belirtildiği gibi ilim, takvâ, ihlâs sahibi olan Hz. Ali, Kur’ân ve Sünneti en iyi bilenlerden biriydi;³⁸¹ nitekim o daha Hz. Peygamber hayatta iken Kur’ân-ı Kerîm’in tamamını ezberlemişti.³⁸² Hz. Peygamber onun hakkında “Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır. O halde ilim isteyen kimse kapıya gelsin.” şeklinde buyurmuştur.³⁸³

Cihân Melik Hâtun, Ahmed Bahâdır Han’a yazdığı kasidede memduhunu ilim bakımından Hz. Ali’ye benzetmiştir.³⁸⁴

Cemşîd (جمشيد): Rivayetlere göre İran’da 700 yıl hüküm süren Pîşdâdî hânedanının en büyük ve dördüncü hükümdarıdır. Cem, Cemşâsp, Cemşîd ve Cemşîdûn adlarıyla da tanınır. Hükümdarlığı boyunca insanlar, hayvanlar, cinler, devler ve diğer varlıklar üzerinde egemenlik kurmuş, dünyayı huzur ve refaha erdirmiştir. Cemşîd, tarihte ilk defa tıp ilmiyle ilgilenen, demirin eritilerek işlenmesini sağlayan, savaş aletleri yapan ve şarabı bulan kişi olarak kabul edilir.³⁸⁵

Şair, kıtasının bir beytinde menduhuna dua ederken mübalağa yaparak iktidar ve gücün sembolü olan Cemşîd’in onun en değersiz hizmetçisi olduğundan söz eder.³⁸⁶

³⁷⁶ Hulefâ-yi Râşidîn: Hz. Peygamber’den sonraki ilk dört halifedir. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali.

³⁷⁷ Ethem Ruhi Fırlalı, “Ali”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 371; Pala, 18.

³⁷⁸ Pala, 18.

³⁷⁹ Fırlalı, “Ali”, II, 371.

³⁸⁰ Fırlalı, “Ali”, II, 372; Pala, 19.

³⁸¹ Fırlalı, “Ali”, II, 374.

³⁸² M. Yaşar Kandemir, “Ali”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 375.

³⁸³ Pala, 19.

³⁸⁴ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 7.

³⁸⁵ Nurettin Albayrak, “Cem”, *DİA*, İstanbul 1993, VII, 279-280; Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 204; Pala; 86-87)

³⁸⁶ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 515.

Fağfûr(ففور): Çin padişahlarına verilen lakaptır. Feg, tanrı veya put; pûr veya fûr ise oğul anlamında olup Tanrının oğlu manasına gelmektedir. İskender'den sonra padişah olan ve 62 yıl hüküm süren Eşkani hânedanı padişahlarından birinin adıdır.³⁸⁷

Şair, “*Nûşîrevân, Hüsrev, Fağfûr ve Keykubâd; senin yüce sarayının toprağında oturmuş olsun!*” beytinde memduhunu överken bu hükümdarı da anar ve memduhunun görkemli sarayının önünde oturan hükümdarlardan biri olarak tanıtır.³⁸⁸

Ferhad (فرهاد): Ferhad ile Şirin adlı aşk hikâyesinin kahramanlarından. Sasani hükümdarı Hüsrev-i Perviz döneminde yaşar ve onun sevgilisi Şirin'e âşık olur. Hüsrev onu Şirin'den uzaklaştırmak için Bîsutûn dağına delmesini emreder, bu nedenle de kûhken: dağ gelen nitelemesiyle bilinir. Ferhad, sevgilisine kavuşmak için imkânsız işleri yapan ama ona kavuşamadan ölen âşığın sembolüdür.³⁸⁹

Cihan Melik Hâtun, Ahmed Bahâdır'a yazdığı kasidesinde Ferhad'ı kûhken: dağ delen nitelemesiyle ele almış; birkaç rubaisinde ise kendisini maşuğundan; yani Şirin'den ayrı kalan Ferhad'a benzetmiştir.³⁹⁰

Ferîdûn (فریدون): İran'ın en büyük milli destan kahramanıdır. Pîşdâdî hânedanının altıncı hükümdarı olan Ferîdûn, Cemşîd'den sonra tahta geçmiş ve 500 yıl hüküm sürmüştür. Ferîdûn, Dahhâk tarafından babası Âtbîn'in öldürüldüğünü öğrenince ondan babasının intikamını almak istemiştir. Bu esnada Dahhâk'a karşı ayaklanan demirci Kâve, Ferîdûn'u hükümdar seçip, tahta çıkmasına yardım etmiştir. Dahhâk'a saldıran Ferîdûn, Dahhâk'ın eşleri aynı zamanda da Cemşîd'in kız kardeşleri olan Şehnaz ve Ernevez'ı kurtarmış ve onlarla evlenmiştir. O olaylar sırasında Hindistan'da bulunan Dahhâk durumu öğrenince Ferîdûn'u öldürmek istemiş; ancak amacına ulaşamadan Ferîdûn tarafından yakalanıp mağarada zincire vurulmuştur. Güç, zafer ve başarının simgesi olan Ferîdûn yaşlanınca ülkeyi üç oğlu arasında pay etmiştir. Turan'ı Tur'a, Arap ülkesini Selm'e, İran'ı da İrec'e vermiştir; ancak Tur ile Selm, İrec'i kıskanıp onu öldürmüştür; bu sebeple de Ferîdûn İrec'ten olan torunu Menûçehr'i tahta geçirmiştir.³⁹¹

³⁸⁷ <https://www.vajehyab.com/?q=%D9%81%D8%BA%D9%81%D9%88%D8%B1>

³⁸⁸ Cihan Melik Hâtun, *Dîvân*, 516.

³⁸⁹ Cemal Kurnaz, “Ferhad”, *DİA*, İstanbul 1995, XII, 383; Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 305; Pala, 152.

³⁹⁰ Cihan Melik Hâtun, *Dîvân*, 6, 541, 553, 556.

³⁹¹ Tahsin Yazıcı, “Ferîdun”, *DİA*, İstanbul 1995, XII, 396; Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 307-308. Pala, 153.

Şair, bir kıtasında menduhuna dua etmiş; güç, zafer, başarı ve adaletiyle ünlü Ferîdûn'un onun en hakir hizmetçisi olmasını dilemiştir.³⁹²

Hasan (حسن): Müctebâ (zeki, seçilmiş) lakabıyla da tanınan Hz. Hasan, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in torunu, Hz. Ali ve Hz. Fâtîma'nın büyük oğludur. 625 yılında Medine'de dünyaya gelmiştir. Resûlullah ona Hasan adını ve Ebû Muhammed künyesini vermiştir. Rivayete göre 669 yılında eşi Ca'de Binti Eş'as Bin Kays tarafından Yezîd bin Muâviye ile evlendirilmek vaadiyle kandırıp zehirlenerek öldürülmüştür. Hz. Hasan'ın faziletleri saymakla bitmez; zira o yumuşak huylu, dürüst, cömert, sakın, siyaset ve mücadeleyle sevmeyen biriydi.³⁹³

Şair, Ahmed Bahâdır Han'a yazdığı kasidede menduhunu güzel vasıflar bakımından Hz. Hasan'a benzetmiştir.³⁹⁴

Hızır (خضر) Soyunun Belya (İlyâ) b. Milkân b. Falığ b. Âbir b. Salih b. Erfahşed b. Sâm b. Nuh (a.s.)'dan geldiği ve babasının büyük bir kral olduğu rivayet edilir. Hızır onun asıl adı değil künyesidir. Ebû Hüreyre'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber, adına Hızır denilmesinin sebebini, ayak bastığı her yerin yeşillenmesinden ötürü olduğunu söylemiştir. Kendisine hiç kimsenin bilmediği ilahi bilgi ve hikmet öğretilen Hızır (a.s.), Hz. Musa döneminde yaşamış, ona kılavuzluk yapmıştır.³⁹⁵ Onun İlyas gibi âb-ı hayat (hayat suyu) içerek ölümsüzlüğe eriştiğine inanılır.³⁹⁶

Cihân Melik Hâtun da bir rubaisinde âb-ı hayat (hayat suyu) içerek ölümsüzlüğe ulaşan Hızır'a teşbihte bulunmuştur.³⁹⁷

Hüseyin (حسين) “Şehîd” lakabıyla bilinen Hz. Hüseyin, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in torunu, Hz. Ali ve Hz. Fâtîma'nın küçük oğludur. 626 yılında Medine'de doğmuştur. Hz. Hüseyin de ağabeyi Hasan gibi Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in halifeliği döneminde meydana gelen önemli olaylarda yer almamıştır. Hz. Osman zamanında Saîd b. Âs'ın Kûfe'den Horasan'a yaptığı sefere ağabeyi ile birlikte katılmış; daha sonra babası Hz. Ali tarafından yine ağabeyi ile birlikte Hz. Osman'ın evini kuşatan isyancılara karşı onu korumak ve evine su taşımak üzere görevlendirilmiştir. 680 yılında Emevi halifesi I.

³⁹² Cihân Melik Hâtun, Dîvân, 515.

³⁹³ Ethem Ruhi Fırlı, “Hasan”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 282-283; Pala; 195.

³⁹⁴ Cihân Melik Hâtun, Dîvân, 7.

³⁹⁵ Köksal, II, 107; Pala; 204-205.

³⁹⁶ Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 375.

³⁹⁷ Cihân Melik Hâtun, Dîvân, 529.

Yezid'in komutanı tarafından Kerbela'da tuzağa düşürülerek şehîd edilmiştir. Hz. Hüseyin çok üstün faziletlerle sahip, insanların gıpta ile baktığı mübarek bir kişidir.³⁹⁸

Şair, Ahmed Bahâdır Han'a yazdığı kasidede menduhunu ahlak bakımından Hz. Hüseyin'e benzetmiştir.³⁹⁹

Hüsrev (خسرو): Hüsrev ve Şirin adlı meşhur hikâyenin erkek kahramanıdır. Sasani hükümdarı IV. Hürmüz'den sonra tahta geçen, Hüsrev-i Perviz olarak da bilinen II. Hüsrev, hükümdarlığından daha çok Şirin'e olan aşkı ile efsaneleşmiştir.⁴⁰⁰

Şair, bir kıtasında memduhunu överken bu hükümdarı da anar ve memduhunun görkemli sarayının önünde oturan hükümdarlardan biri olarak tanıtır; bir rubaisinde ise Hüsrev'i Şirin'le olan ilişkisini ele almıştır: "O dünya güzellerinin padişahı Hüsrev'i gördün mü? Şirin'in dudağına hem tuz hem şeker attı."⁴⁰¹

İsa (عیسی): İsrailoğulları'na gönderilen son peygamberdir.⁴⁰² 30 yaşında iken kendisine İncil adlı kutsal kitap gönderilen Hz. İsa⁴⁰³ peygamberlerin en büyükleri olan beş "ulülazm" peygamberlerden biridir.⁴⁰⁴ İmrân ailesine mensup olan Hz. Meryem, Allah tarafından gönderilen Cebrail'in üflemesiyle kendisine hiçbir erkek eli değmeden İsa'ya hamile kalmıştır.⁴⁰⁵ Hz. İsa Mesîh, Kelimetullah ve Rûhullah gibi lakaplarla da bilinir. Babasız olarak dünyaya gelmesi, beşikte iken konuşması, nefesiyle hastaları iyileştirip ölüleri diriltmesi, isteğiyle semadan sofraya indirilmesi ve ölmeyip göğe yükselmesi onun bazı mucizelerdendir.⁴⁰⁶

Cihân Melik Hâtun, "Eğer lütfunla yeryüzünde rüzgâr eserse çürümüş kemikteki her kırıntı Meryem oğlu İsa olur." beytinde yüce Allah'ın emriyle Hz. Meryem'in İsa'ya hamile kalmasına; "Ey İsa nefesli! Bir an üfle, dirilt, senin gamından öldüm; belki senin gamının kutluluğuyla dirilirim." beytinde ise İsa'nın nefesiyle ölüleri diriltmesine işaret etmiştir.⁴⁰⁷

³⁹⁸ Ethem Ruhi Fırlalı, "Hüseyin", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 518-521.

³⁹⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 7.

⁴⁰⁰ Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 397; Pala 220.

⁴⁰¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 516, 531.

⁴⁰² Köksal, II, 322; Pala, 235.

⁴⁰³ Köksal, II, 315; Pala, 235.

⁴⁰⁴ Köksal, II, 8.

⁴⁰⁵ Köksal, II, 307-309.

⁴⁰⁶ Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 420-421.

⁴⁰⁷ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 5, 525.

Kâvûs/Keykâvus (كاووس/كيكاوس) M.Ö 900-775 yılları arasında İran'da hüküm süren Keyaniler hanedanının en önemli ve ikinci hükümdarıdır. 150 yıl hüküm sürmüştür, onun ardından da Keyhusrev hükümdarlık yapmıştır. Zerdüşt ansiklopedisi olarak bilinen Dinkerd'e göre yedi ülkeyle yetinmeyen Kâvûs, göklere yönelip tahtını kartallar aracılığıyla göklere çıkarmıştır; başka bir rivayete görede devlerden oluşan orduyla Elburz dağının zirvesine çıkmıştır.⁴⁰⁸

Şair, bir beytinde Kâvûs'tan bütün güç ve yeteneklerine rağmen onun dünyada aciz ve fani olduğunu dile getirmiştir.⁴⁰⁹

Keykubâd (کیقباد): 100 yıl tahta kalan, Keykuvâz ve Keykuvâd olarakta bilinen Keykubâd, Keyaniler hânedanının ilk hükümdarıdır. Adaletiyle ün salan bu hükümdar zamanında insanlar mutluluk ve refah içinde yaşamıştır.⁴¹⁰ (Ayrıca bkz. Kâvûs)

Şair, bir kıtasında memduhunu överken bu hükümdarı da anmıştır.⁴¹¹

Leyla (لیلی): Leyla ve Mecnun adlı aşk hikâyesinin kahramanıdır. Benî Âmir kabilesine mensup Kays b. Mülevvah el-Âmirî ve amcasının kızı Leyla bint Mehdî el-Âmiriyye birbirlerine âşık olurlar. Kays, babasını Leyla'yı istemesi için gönderir; fakat Leyla'nın babası onların aşkına karşı çıkıp Leyla'yı başkasıyla evlendirir. Kays, bu olaydan sonra Leyla'ya duyduğu derin aşk yüzünden aklını kaybeder; bu sebeplede Mecnun lakabını alır.⁴¹²

Şair, birkaç beytinde Leyla ile Mecnun'u anar; maşuğunu Leyla'ya benzeterek onun ayrılığından dolayı Mecnun olduğunu söyler. Ayrıca Leyla ile Mecnun hikâyesine de telmihte bulunur.⁴¹³

Mecnun (مجنون): Leyla ve Mecnun adlı aşk hikâyesindeki erkek kahramanın lakabıdır. Asıl adı Kays b. el-Mülevvah el-Âmirî'dir. (bkz. Leyla)

Meryem: Bkz. İsa

Muhammed (محمد): İslam dininin son peygamberi olan Hz. Muhammed (s.a.v.), 571 yılında Medine'de dünyaya gelmiştir. Daha dünyaya gelmeden babası Abdullâh'ı,

⁴⁰⁸ Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 468.

⁴⁰⁹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 516.

⁴¹⁰ Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 470-471; Pala, 268.

⁴¹¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 516.

⁴¹² İsmail Durmuş “Leylâ ve Mecnûn”, *DİA*, Ankara 2003, XXVII, 159-160; Pala, 288-290.

⁴¹³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 509, 512, 523, 540, 555.

altı yaşında da annesi Âmine'yi kaybetmiştir. Dedesi Abdulmuttalib'i de kaybettikten sonra amcası Ebû Tâlib'in yanında büyümüştür. Amcasının yanında ticaretle meşgul olmuş; ticaret amacıyla birçok yere seyahatte bulunmuştur. Yirmi beş yaşında iken yine ticaretle uğraşan Hz. Hatice ile evlenmiştir. Çevresinde iffeti, mertliği, cömertliği, merhameti ve adaletinin yanı sıra ticaretle ki güvenilirliği sebebiyle de “Muhammedü'l-emîn” yani “güvenilir Muhammed” denmiştir. 610 yılında peygamberlik verilmiş, kendisine Kur'an-ı Kerim indirilmiştir. Peygamberliği boyunca da insanları İslamiyet'e davet etmiştir. 632 yılında da Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.⁴¹⁴

Şair, Ahmed Bahâdır Han'a yazdığı kasidede menduhunu adalet bakımından Hz. Muhammed'e benzetmiştir.⁴¹⁵

Nuh (نوح): Büyük peygamberlerden biri olan Hz. Nuh, Kur'an'a göre 950 yıl yaşamıştır; bu yüzden de omr-i Nûh: Nuh ömrü terimi çok uzun yaşamayı simgelemiştir.⁴¹⁶ Hz. Nuh, asırlar boyunca insanları Allah'a inanmaya davet etmiştir; ancak ona çok az kişiden başka kimse iman etmemiştir; bunun üzerine de Allah ona bir gemi yapmasını emretmiştir. İki yıl veya daha fazla sürdüğü rivayet edilen bir çalışmayla gemiyi tamamlamıştır.⁴¹⁷ Gemiye, oğulları; Sam, Ham, Yafes, onların eşleri ve kendisine iman edenlerle birlikte gemiye her tür hayvandan birer çift almıştır.⁴¹⁸ Daha sonra tufan suyu her yeri kaplamış, gemidekiler hariç yeryüzündeki tüm canlılar tamamen yok olmuştur.⁴¹⁹

Cihân Melik Hâtun, “*Bütün dünyayı tufan suyu kaplasa da, Nuh bizim yanımızda oldu mu deniz arpa kadardır, değersizdir.*” beytin de Nuh döneminde yaşanan tufan olayına işaret etmiştir.⁴²⁰

Nûşîrevân (نوشیروان): Enûşîrvân, Enûşervân, Nûşervân adlarıyla da bilinen I. Hüsrev, Sasani İmparatorluğu'nun ilk büyük hükümdarıdır. Babası Kubâd'tan sonra tahta geçmiştir. Adaletiyle tanınan Nûşîrevân döneminde Sasaniler, en parlak çağını yaşamıştır; nitekim onun imparatorluğu döneminde imparatorluk topraklarında kapsamlı

⁴¹⁴ Mustafa Fayda, “Muhammed”, *DİA*, Ankara 2020, XXX, 406-409; Pala 330-331.

⁴¹⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 7.

⁴¹⁶ Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 554.

⁴¹⁷ Köksal, I, 92-95; Pala; 361.

⁴¹⁸ Kök

sal, I, 97; Pala; 361.

⁴¹⁹ Köksal, I, 100; Pala, 361.

⁴²⁰ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, s. 517.

bir kalkınma hamlesi başlatılmış kervansaraylar, yollar, tüneller ve köprüler yapılmıştır.⁴²¹ Hz. Muhammed bu hükümdar döneminde dünyaya gelmiştir ve bu hususta kendisi “Ben adaletli bir melik çağında doğdum ki o da Nûşîrevân’dır.” şeklinde buyurmuştur.⁴²²

Cihân Melik Hâtun, bir kıtasında memduhunu methederken bu hükümdarı da zikreder ve memduhunun görkemli sarayının önünde oturan hükümdarlardan biri olarak tanıtır.⁴²³

Rüstem (رستم): İran’ın en ünlü milli destan kahramanıdır. Rüstem’in babası yine İran’ın milli kahramanı olan Zâl’dır, annesi ise Kâbil şahının kızı Rûdade’dır. Eşkaniler döneminde yaşayan Rüstem kahramanlığın, cesaretin, korkusuzluğun ve yardımseverliğin sembolüdür. O, İran krallarının imdadına koşmuş, İran halkını büyük tehlikelerden kurtarmış, devlerle savaşmıştır.⁴²⁴

Cihân Melik, “*Mutlu ol ve dünyanın mutluluğunu ve üzüntüsünü yok say! Bak! Rüstem’in neyi var? Hükümdar Kâvûs ne götürdü?*” beytinde her şeye sahip olan Rüstem’in bile bu fani hayatta bir şey elde edemediğini; her şeyin gelip geçici olduğunu dile getirir. Başka bir kasidesinde ise memhuda Sultan Ahmed Bahâdır’ı överken Rüstem’i yerer.⁴²⁵

Süleyman (سليمان): İsrailoğulları’nın büyük peygamber ve hükümdarlarındanıdır.⁴²⁶ Babası Dâvût (a.s.)’in vefatından sonra kendisine krallık ve peygamberlik verilmiştir.⁴²⁷ Süleyman (a.s.), Allah Teâlâ’dan kendisinden başka kimsede olmayan mülk ve saltanat istemiş; bunun üzerine Yüce Allah’ta duasını kabul edip emrine insanları, cinleri, hayvanları ve rüzgârı vermiştir.⁴²⁸ Süleyman peygamber bilgeliği, mülkü ve ihtişamıyla bilinir.⁴²⁹

⁴²¹ Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 558; Pala, 362.

⁴²² Taberi, III, 5.

⁴²³ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 516.

⁴²⁴ Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 592.

⁴²⁵ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 516.

⁴²⁶ Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 645.

⁴²⁷ Taberi, I, 516; Köksal, II, 205; Pala, 411.

⁴²⁸ Köksal, II, 213;

⁴²⁹ Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 646.

Cihân Melik Hâtun da bir rubaisinde Süleyman peygamberin saltanatına işaret etmiştir.⁴³⁰

Şirin (شيرين): Ferhad ile Şirin veya Hüsrev ve Şirin adlı efsanevi hikâyenin kadın kahramanıdır. (bkz. Ferhad, Hüsrev)

Üveys el-Karanî (أويس القرني): Halk arasında Veysel Karani olarak da tanınır. Yemen'deki Karen aşiretine mensuptur. Hz. Muhammed (s.a.v.) zamanında yaşamıştır. Bir rivayete göre Medine'ye gidip Hz. Muhammed'i ziyaret etmek istemiştir; ama annesinden izin alamamıştır. Daha sonra annesinden bir süreliğine izin alıp Medine'ye gitmiştir; fakat Resûlullah'ı göremeden Yemen'e geri dönmek zorunda kalmıştır. Veysel Karani'nin geldiği öğrenen efendimiz ona hediye olarak hırkasını göndermiştir.⁴³¹

Şair, bir kasidesinde nesim yelini Karen'den Medine'ye giden Üveys'e benzetmiştir.⁴³²

Yakup (يعقوب): İshâk peygamberin oğlu olan Hz. Yakup, Yusuf peygamberin babasıdır.⁴³³ Dayısının kızları Liya ve Râhil'le evlenmiştir ve bu evliliklerden on iki oğlu dünyaya gelmiştir. On iki oğlundan yalnızca Yusuf ve Bünyamin'in annesi Râhil'dir.⁴³⁴ Oğlu Yusuf'un ölüm haberini alan Yakup'un gözleri ağlamaktan kör olur ve günlerini "Beytü'l-ahzân" (hüzünler kulübesi) denilen yerde geçirir.⁴³⁵ Yıllar sonra Yusuf'un gönderdiği gömleği gözlerine sürmesiyle yeniden gözleri açılır.⁴³⁶ (bkz. Yusuf)

Cihân Melik Hâtun, sevgili evladına yazdığı mersiyede kendisini, oğlu Yusuf'dan ayrı kaldığı sürede üzüntüden gece gündüz ağlayan Yakup peygambere benzetmiştir.⁴³⁷

Yusuf (يوسف): İsrailoğulları'na gönderilen Yakup peygamberin oğludur.⁴³⁸ Yakup peygamberin, Yusuf'a karşı olan aşırı sevgisi diğer kardeşlerinin onu kıskanmasına sebep olur.⁴³⁹ Kardeşleri, oyun oynama bahanesiyle onu kıra götürüp kuyuya atarlar; sonra da

⁴³⁰ Cihân Melik Hâtun, Dîvân, 547.

⁴³¹ Necdet Tosun, "Veysel Karanî", *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, 74; Pala, 473-374.

⁴³² Cihân Melik Hâtun, Dîvân, 6.

⁴³³ Köksal, I, 271; Pala, 478.

⁴³⁴ Köksal, I, 264; Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 719; Pala, 478.

⁴³⁵ Taberi, I, 288.

⁴³⁶ Taberi, I, 302.

⁴³⁷ Cihân Melik Hâtun, Dîvân, 511.

⁴³⁸ Köksal, I, 271; Pala, 483.

⁴³⁹ Taberi, I, 246.

gömleğini kana bulayıp babalarına onu kurdun parçaladığını söylerler.⁴⁴⁰ Bu olay sonucunda aşırı derecede üzülen Yakup'un gözleri ağlamaktan kör olur.⁴⁴¹ Mâlik b. Za'r tarafından kuyudan çıkarılan Yusuf,⁴⁴² Mısır'a götürülür; burada Mısır Aziz'ine satılır.⁴⁴³ Aziz'in karısı Züleyha, Yusuf'un eşsiz güzelliğiyle büyülenir ve ona âşık olur.⁴⁴⁴ Bir gün evde kimse yokken Yusuf ile ilişki yaşamak ister,⁴⁴⁵ Yusuf uzaklaşmaya çalışıp kapıdan çıkarken gömleğini arkadan yırtar;⁴⁴⁶ kocasına da Yusuf'un kendisine saldırdığını söyler. Bunun üzerine zindana atılır ve yıllarca zindanda kalır ve burada rüya yorumlarında bulunur.⁴⁴⁷ Zindandan kurtulduktan sonra Mısır'a vezir olur.⁴⁴⁸ Yedi yıl kıtlık olur; bu sebeple Yusuf'un kardeşleri Mısır'a gelirler.⁴⁴⁹ Yusuf, kardeşi Bünyamin'den babasının ağlamaktan kör olduğunu öğrenince gömleğini babasına gönderir; Yakup gömleği gözlerine sürdüğünde yeniden görmeye başlar.⁴⁵⁰

Cihân Melik Hâtun, “*Ben zavallının hâli, Yusuf'u parçalamamış ama ağzı kanlı kurt gibidir.*” beytinde kendisini Yusuf'u parçalamayan ama onu öldürdüğünü söyledikleri kurda benzetmiştir. Başka bir beyitte ise Yusuf'un Mısır'da satılması olayına telmihte bulunmuştur.⁴⁵¹

2.1.5. Nazım Şekillerine Göre İşlenen Konular

2.1.5.1. Kasideler

1. Cihân Melik Hâtun, ilk kasidesinde Allah (c.c.)'nin varlığı, birliği, gücü, mülkü, azameti ve kudreti gibi konular üzerinde durmuştur. Her şeyin tek bir sözle yaratıldığını anlatan matla beytinde, Allah (c.c.)'nin bir şeyi yaratmak istediği zaman, ona “ol” demesinin yeterli olacağını, o şeyin de hemen oluverdiğini bildirmektedir. Kasidenin dördüncü beytinde “Hanginizin davranışça daha iyi olduğunu denemek için ölümü ve

⁴⁴⁰ Taberi, I, 250-251; Köksal, I, 277; Pala; 483.

⁴⁴¹ Taberi, I, 286.

⁴⁴² Taberi, I, 252; Köksal, I, 278.

⁴⁴³ Taberi, I, 257; Köksal, I, 279-280.

⁴⁴⁴ Taberi, I, 258; Köksal, I, 280.

⁴⁴⁵ Taberi, I, 258.

⁴⁴⁶ Taberi, I, 261; Köksal, I, 283.

⁴⁴⁷ Taberi, I, 265-266.

⁴⁴⁸ Taberi, I, 281; Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 730.

⁴⁴⁹ Taberi, I, 286.

⁴⁵⁰ Taberi, I, 301-302.

⁴⁵¹ Cihân Melik Hâtun, *Dîvân*, 511, 525, 550.

hayatı yaratan O'dur. O, güçlüdür, çok bağışlayıcıdır."⁴⁵² âyetinde belirtildiği gibi yaşamı ve ölümü yaratanın yüce Allah olduğunu dile getirir. "Eğer lütfunla yeryüzünde rüzgâr eserse çürümüş kemikteki her kırıntı Meryem oğlu İsa olur." beytinde Cebrail'in yüce Allah'ın ruhundan üflemesiyle Hz. Meryem'in İsa'ya hamile kalması olayına telmihte bulunur. Sonraki beyitlerde ise O'nun ihsan bulutunun tek bir damlasının bile insanların içlerindeki bütün kötülükleri yıkayıp temizlemeye yetebileceği gibi gazabında bütün varlıkları yok edebileceğinden söz eder. Son beytinde de Allah'tan bağışlanmayı diler ve yaptığı ibadetlere değil O'nun lütfuna güvendiğini yeniler.

2. Şair, ikinci kasidesini Hz. Peygamber'e na't olarak yazmıştır. "O peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık..."⁴⁵³ âyetinde açıkça ifade edildiği gibi peygamberlerin bir kısmı diğer bir kısmından üstün tutulmuştur. Mademki peygamberler arasında derece farkı olduğu âyetle sabittir, öyleyse bu derecelerin en zirvesinde Hz. Muhammed (s.a.v.)'in bulunduğundan da şüphe yoktur; nitekim kasidenin matla beytinde de şair, Hz. Peygamber'in haşmeti üzerinde durmuştur. Bir sonraki beyitte ise Hz. Peygamber'in doğduğu ve İslâm dininin ortaya çıktığı şehir olan Mekke'nin⁴⁵⁴ bütün dünya şehirlerine üstünlüğünün onun; yani Hz. Peygamber'in fazileti sebebiyle olduğunu; yine Mekke'de bulunan ve hicretin ikinci yılında Müslümanların kiblesi olan Kâbe'nin⁴⁵⁵ büyüklüğünün onun saygınlığı sayesinde olduğunu dile getirir. "Senin kadrin kıymetin, edna makamıyla makam bulunca; akl-ı kül, senin makamına hayran kaldı." beytinde ise şair, Hz. Muhammed'in Mirac gecesinde yaşadığı olaya telmihte bulunarak Hz. Muhammed ile Hâk Teâlâ arasındaki mesafenin iki yay arası kadar olması ve Hz. Muhammed'in bu makama erişmesinin Cebrail tarafından hayranlıkla karşılanmasından söz eder. Son beytinde ise kıyamet günü, insanlar için umumi şefaatecek olan Hz. Muhammed'den onu bu şefaatten nasipsiz bırakmaması diler.

3. "Nesim yeli geldi ve bana senin kokunu getirdi. Can ve beden, senin nesiminin canına feda olsun." beytiyle başlayan kasidesinde şair, sevgilinin kokusunu getiren nesim yeline canının feda olduğunu dile getirir. Sonraki beyitlerde ise Cihân Melik Hâtun, memduhu Ahmed Bahâdır'ın adaletinden, savaşçı kişiliğinden, heybetinden ve

⁴⁵² Mülk: 67/2

⁴⁵³ Bakara: 2/253

⁴⁵⁴ Pala, 302.

⁴⁵⁵ Pala, 245.

yardımseverliğinden övgü dolu sözlerle bahseder ve onu adalet yönünden Hz. Muhammed'e, ilim yönünden Hz. Ali'ye, ahlak yönünden Hz. Hüseyin'e, güzel vasıflar yönünden ise Hz. Hasan'a benzetir. Onun işareti olmadan parlak ve büyük bir yıldız olan Süleyh yıldızının⁴⁵⁶ bile görünmeyeceğinden dem vurur. Son beyitlerinde ise memduhuna dua eder ve onun kendisine değer vermesini, sevip saymasını ister.

4. Şair, dört kasidesinden birini de Şâh Şucâ için kaleme almıştır. Cihân Melik Hâtun, “Sağlam görüşlü şah eğer rıza gösterirse kurtla kuzu arasındaki yaratılıştaki düşmanlık kalkar.” ve “Dindar padişahının adaleti çevresinde fitne nasıl olur, nerede başkaldırır?” beyitlerinde olduğu gibi kasidesinde genel olarak memduhunun daha çok adaleti, dindarlığı, sağlam ve ileri görüşlülüğü üzerinde durmuştur.

2.1.5.2. Terciibent

Cihân Melik Hâtun, “Ey [sevgili]! Sana kavuşmak, yaşamın aslıdır. Ey [sevgili]! Senin yüzün, gençlik kaynağıdır.” beytiyle başlayan terciibendinde genel olarak sevgilisine olan aşkıdan ve ondan ayrı kalmanın vermiş olduğu üzüntüsünden söz ederek onun geri dönmesini ister. Akla sahip olan birinin onun yüzünün aşkıdan başka bir şeyle meşgul olmayacağı dile getirir. “Senin yüzün, dünyanın kıblesidir. Bütün âlemin yüzü, o yüzdendir.” beytinde şair sevgilinin yüzünü, insanların namaz kılarken yöneldiği Kâbe'ye benzetir ve bütün insanların yüzünün ona doğru yöneldiğini dile getirir.

Şair, aynı şiirin bir beytinde sakiye seslenerek gönlü yaralı âşıkların tek çaresi olan şarapla onlara derman olmasını ister, sonraki beyitte ise zalim feleğin zulmüyle yaşlandığını dile getirerek sakiye “Şarap ver ve tekrar beni gençleştir.” der. Şair, sevgilinin yüzünü sabaha, zülfünü geceye; sevgilinin ayrılığını taş, âşıkların ruhunu ise kadehe teşbih ederek onun ayrılığından dolayı sabır ve huzurunun kalmadığını dile getirir ve sevgilinin geri dönmesini ister. “Ey kıymetli ve vazgeçilmez sevgilim! Ey dayanağım ve elimden tutanım!” diye sevgilisine seslenerek artık onun zavallı hâline merhamet edip bir gün bile olsa kendilerine uğramasını söyler.

⁴⁵⁶ Pala, 411.

2.1.5.3. Mersiye

Cihân Melik Hâtun, 23 farklı manzumeden oluşan mersiyesini gençken kaybettiği evladı Sultan Baht için kaleme almış, bütün beyitlerinde de onu hasretle ve özlemle anmıştır. Şair, bir beytinde evladının yüzünü güle benzetir ve onun çekip gittiği bahçede bülbülün de ötmemesini ister. Evladının ayrılığından dolayı o kadar çok feryat figan etmiştir ki feryadı yedi kat göğü aşmıştır, yine onun ayrılığından dolayı o kadar çok ağlamıştır ki âdeta gözyaşları oluktan akıp gitmiştir. Şair, ne kadar anlatsa da gönül yangınının bundan fazla olduğunu dile getirir ve gözyaşlarının Ceyhun gibi olduğunu yeniler. “Benim canımın Leyla’sı sonunda nereye gitti, söyle! Çünkü onun yüzünün ayrılığından dolayı hem dünya hem de Cihân Mecnun’dur.” beytinde evladını Leyla’ya, kendisini ve dünya halkını ise Mecnun’a benzetir. Cefadan başka bu dünyada nasibi olmadığı söyler ve üzüntüden gönlünü şekli bakımından “nun” harfine benzetir.

Şair, mersiyesinin “Gül döküldü ve dünya bahçesinden yüzünü gizledi. Âşık bülbülü, üzgün ve inleyen yaptı.” beytinde evladını güle, kendisini de bülbüle benzeterek onun ayrılığından dolayı üzüntü içinde olduğunu dile getirir. Evladının hasretiyle feryadı göğe ulaşsa da buna sabretmekten başka bir şey yapamacağını bilir; çünkü bu derde bütün dünya tabiileri toplansa da yine de derman bulamazlar. Birkaç beytinde ne kadar çok sıkıntı çekse de her şeyin Allah’tan geldiğinden söz ederek neye hüküm verirse versin ona razı olacağını söyler ve Allah’a dua ederek musibetlere karşı kendisine sabır vermesini diler.

Cihân Melik Hâtun, “Eğer ağlarsam ayıplama; çünkü Mısırlı Yusuf olmadan Yakup’un gözü gece gündüz gamdan ağlamaktaydı.” beytinde ise evladını Hz. Yusuf’a, kendisini de oğlu Yusuf’un öldüğünü sanıp gece gündüz ağlayan Hz. Yakup’a benzetir ve ağladığında kendisini ayıplamamalarını söyler. “Kalk, bu hüznler kulübesinden iki üç gün dışarı çık; [çünkü] bülbül, sonbaharda ister istemez bahçeden gider.” beytinde “Her can ölümü tadacaktır. Denemek için sizi kötü ve iyi durumlarla imtihan ederiz. Sonunda bize geleceksiniz.”⁴⁵⁷ âyetinde belirtildiği gibi her canlının bir gün öleceğini ve her şeyin Allah’tan geldiğini söyleyerek şikâyet etmemek gerektiğini yeniler. Şair, son

⁴⁵⁷ Enbiya: 21/35

beyitlerinde arzusuna ulaşmadan dünyaya veda eden evladını periye benzeterek ona cennetten bir kapı açması ve gönlünden dünya hasretini gidermesi için Allah’a dua eder.

2.1.5.4. Kıtalar

1. Cihân Melik Hâtun, ilk kıtasında ova, def, çeng ve rebabın sesinin, yakın dostların ve iyi arkadaşların muhabbetiyle hoş olacağından bahseder. Sonraki beyitte ise sevgili onu bir an bile vuslatıyla şerefendirirse ciğerini onun için kebab yapacağından söz eder.

2. Şair, ikinci kıtasında bir yandan menduhuna “Gönlünde üzüntü ve endişe az olsun! Ömrün ebedî ve makamın uzun olsun!” beytinde olduğu gibi övgü dolu sözlerle dua ederken diğer yandan da “Senin eşiğinle şereflenmeyenin gözü, gönül kanından dolayı Ceyhun gibi olsun!” diyerek ona karşı çıkanlara bedduada bulunur.

3. Cihân Melik Hâtun, “Nevruz, bayram, hafta, günler, ay ve yıl; şekil ve mana padişahına kutlu olsun!” beytiyle başlayan kıtasında menduhunu övgü dolu sözlerle över ve ona dua eder. Bir beytinde ise Nûşînrevan, Hüsrev, Fağfûr ve Keykubâd’ı memduhunun görkemli sarayının önünde oturan köleler olarak tanıtır.

4. Şair, “Gama dedim ki zamanın bütün oğulları içinde senin gibi vefalı bir yâr benimle yaşamadı. Gam dedi ki nasıl yapabilirim; çünkü garipsin ve zavallısın. Arkadaşsız bir an bile nasıl yaşanabilir?” beyitlerinde soru cevap sanatını kullanarak bu dünyada gamdan başka sadık yârinin olmadığından dem vurur. Sonrasında ise her şeye sahip olan Rüstem ve Kâvûs’un bile bu fani dünyada bir şey elde edemediği; her şeyin gelip geçici olduğunu dile getirir.

5. “Gerçi sevgili, gözleri hastaya [âşığa] lütufla bakabilirdi; ama bakmıyor.” beytiyle başlayan kıtasında ise sevgilinin vefasız olmasından yakınarak ne kadar vefasız olursa olsun âşığın ona karşı olan muhabbetini engelleyemeceğini söyler.

6. Şair, ümidini bahçeye benzetir ve rüyasında yeniden onun süslenmiş olduğunu gördüğünü söyler. Feleğin zulmünden eksilen dolunayın onun ümidi olur. Gönlü istediği şeye kavuştuğu Allah’a için şükreder.

7. “Eğer biri feleğin hapishanesinde mahkûm edilirse onun hâlini insanlardan sorarlar.” diyen şair, feleğin sebep olduğu gamı insanlardan bildiklerini yeniler. Ardından onun ismini zikredenlerin korktudan istiğfar ettiğinden söz eder.

8. Cihân Melik Hâtun, yaşamın geri kalanını harap bir medresede inzivaya çekilerek geçirdiğini; fakat yine de başkalarının kötü düşüncelerinden kurtulamadığını dile getirir. Sonrasında ise kaybettiği evladının acısından dolayı kanlı yaşlar akıttığını söyler ve bu dünyada makam, mal, mülk hırsının olmadığından bahseder.

9. Cihân Melik Hâtun, “Allah’ın bizim için yapmadığı hangi lütuf vardır? Ona şükürümü yüzlerce dilde ifade edemem.” beytiyle başlayan kıtasında yüce Allah’ın bizler için sunduğu sayısız nimet karşında ne kadar şükrederse şükretsin bunun yeterli olmayacağından bahseder. Kime bakarsa baksın O’nun lütfunu gördüğünü ve ne isterse istesin O’ndan istediği belirtir.

10. Şair, bir yandan menduhun adaleti sayesinde aralarında ezeli düşmanlık olan kurt ile kuzu arasında barış olduğunu söylerken diğer yandan “Gönül mülküne zulüm ve cefa bekçisini görevlendirmen reva mı?” diyerek menduhuna sitem eder.

11. “Bütün dünyayı tufan suyu kaplasa da, Nuh bizim yanımızda oldu mu deniz arpa kadardır, değersizdir.” diyen Cihân Melik Hâtun, Hz. Nuh döneminde yaşanan olaya telmihte bulunarak Hz. Nuh’un onlarla bulunduğu sürece tufan suyunun bile arpa kadar olacağından söz eder.

2.1.5.5. Rubailer

1. “Bizim gözümüzün her yerinde, senin hayalin vardır. Ayrılık tehlikesinden dolayı korku ve ümit içindeyiz.” diyen şair, sevgiliye duyulan hasrete karşı tek çaresinin sevgiliyi hayal etmek olduğunu ve ayrılık tehlikesinden dolayı korku duyduklarını dile getirir.

2. Cihân Melik Hâtun, maşuğunun sırlarının göğsünde saklı olduğunu ve gözünden kanlı yaşlar akıttığını söyler. Dostlarına seslenerek maşuğunun aşk yolunda başını ve canını feda etmesinin bir önemi olmadığını dile getirir.

3. Şair, kendisine daha fazla gam yüklememesi için yüce Allah’a dua eder. Herkesin talihi rahvan at gibiyken kendi talihinin topal eşek gibi olmasından yakınır.

4. Yasemin, sarı ve beyaz renkleri bulunan bir çiçektir ve beyaz rengi itibariyle sevgilinin yüzüne benzetilir. Servi, kışın yapraklarını dökmeyen, her zaman yeşil kalan ağaç türüdür ve sevgilinin hoş ve uzun boyuna teşbih edilir. Kırmızı, sarı renkleri bulunan yakutun en kıymetlisi kırmızı olandır ve sevgilinin dudağı da yakutu andırır. Şair, bu

rubaisinde sevgilinin yüzünü yaseminden, boyunu serviden, ağzını ise yakuttan üstün tutup yüzüne yasemin, boyuna servi, yakuta ise ağız diyemeyeğini dile getirir.

5. Cihân Melik Hâtun, sevgilisine sitem ederek ne zaman onu göreceğini sorar ve onu arayarak avare olduğunu dile getirir. O, sevgilinin güzel yüzünün hasretiyle onun sokağında o kadar çok beklemiştir ki âdeta onun komşusu olmuştur.

6. Bu rubaisinde şair, yaralı gönüllerinin çok cefa çektiklerini söyler ve sevgilisine seslenerek geri dönmesini ve işlerindeki düğümünü çözmesini ister.

7. Cihân Melik Hâtun, sevgilisine seslenir; servi boyunun gözlerinde yeşerdiğini ve sevgilinin yüzü olmadan gözlerine uyku girmediğini söyler. Daha sonra gözbebeğinin yaralı gönlünün sırrını ağlayarak âşık etmesinden yakınır.

8. “Âşıklar, senin dergâhında esirlerdir, gel! Senin huysuzluğun sana tesir etmez, gel!” diyen şair, âşıkların sevgilinin dergâhında âdeta tutsak olduklarını ve onun hoş gördüğü her cefa için özrünü kabul etmeden önce gelmesini söyler.

9. Sevgilisinden bir ömür ayrı kalan şair, çaresiz olduklarını dile getirir ve sevgilisine seslenerek “gel” der.

10. Bir gece bile olsa sevgilinin yüzünü görmek isteyen şair, sevgilinin yüzünün parlaklığından dolayı ayı sönük görür. Sonrasında ise sevgilinin saçını şekli bakımından zincire benzetir ve mehtap gibi olan yüzünde parlayıp kıvrıldığını dile getirir.

11. “Ey Allah’ım! Senin huzurunda yakarış gecesidir bu gece. Benim dostla sırdaşlık nöbetimdir bu gece.” diyen şair, bu geceyi sonsuz gücü ve merhameti ile bizden yardımını esirmeyen yüce Allah’a dua edip ona gizli niyazlarını söyleyeceği gece olarak belirtir.

12. Âşığın, sevgilisinden sürekli istekte bulunması gibi, Allah’ı seven kişide sürekli O’na dua ederek O’ndan bir şeyler ister. Yüce Allah ile kulları arasındaki sevgi iki yönlüdür; nitekim bu bağ Kur’ân-ı Kerîm’de de “...Allah onları (mü’minleri) sever, onlar da Allah’ı severler.”⁴⁵⁸ şeklinde ifade edilmiştir. Naz sevenin değil, sevilenin hâlidir. Cihân Melik Hâtun da rubaisinde “İşve ve naz kapısı bize açıktır bu gece.” der; sonrasında lütuf ve ihsan sahibi olan yüce Allah’ın kullarının bütün gizli dertlerine çare olduğunu yeniler.

⁴⁵⁸ Mâide: 5/54

13. Şair, kendi yüzünü güle benzeterek güllerdeki bu aldatıcılıktan dolayı darağacına çekildiğini söyler. Daha sonra sevgilinin yüzünü güneşe benzetir ve güle baktığında sevgilinin yüzünün parlaklığından dolayı hemen saçıldığını söyler.

14. Cihân Melik Hâtun, sevgilisine seslenerek bahçeye gelmesini ister; çünkü sevgilinin yüzü olmadan bülbül ötmez. Şair, sevgilisini eşek arısına benzetir ve neden kendisine iğnesini batırdığını sorar. Sevgilisi iğnesinin zehir değil, panzehir olduğunu ve bunun ona bir zararı olmayacağı cevabını verir.

15. Şair, bahar gelince süslenip güzelleşen bahçeyi coşku içinde olan güle; kır, vadi ve ovayı renginin yeşil olması bakımından zümrüte benzetir. Sevgilisine seslenerek bahar vakti meclislerin vazgeçilmezi olan şarabın içilme zamanı olduğunu söyler ve sevgilisinin kalkıp meclise gelmesini ister.

16. Cihân Melik, bu rubaisinde hitap mahali olan gönle seslenir. Sevgilinin yüzünü güle, dudaklarını ise la‘le benzeterek onun gül yüzünü görmenin ve la‘l dudaklarına buse kondurmanın çok hoş olduğundan söz eder.

17. Cihân Melik Hâtun, güle süslenen çimenliğe gittiğinde bülbülü feryat figan içinde görür. Ona sebebini sorduğunda ise gülün celladı olan çiçekçinin bahçeye gelmesinden dolayı olduğunu öğrenir.

18. Şair, kendisini yanan harmana benzetir ve endamıyla çimenliği süsleyen zambağın ardından birde sevgilinin lale yüzünü görünce zaten yanmış gönlünün yeniden ateşe verilmesinden yakınır.

19. Şair, sevgilinin yüzünün parlaklığından dolayı ayın inceldiğini ve güneşin onun yüzünden dolayı güzel olduğunu dile getirir. Ayrıca onun düz ve uzun boyu gibi bir servinin cennette dahi bulunmadığından söz eder.

20. Cihân Melik, zaten belada olan gönlünün daha ne kadar feleğin sitemini çekeceğini sorar. Ardından buna yapacak bir şeyinin olmadığını iyi veya kötü her şeyin Allah’ın taktiriyle olduğundan söz eder.

21. Cihân Melik Hâtun, feleğin kendi görüşünü kıskandığından dolayı alçak, bir dünya insanın ise yine kendi himmet şarabından dolayı sarhoş olduğunu dile getirir. Şair, felek elini kolunu bağladığı için çaresizdir.

22. “Gönül, senin vuslat devletine kapatmıştır gözünü; senin gam dikeninle yaralanmıştır bir dünya [insanın] gönlü.” diyen şair, sevgiliye kavuşmanın artık mümkün

olmadığını ve onun gam dikeninden dolayı bir dünya insanın gönlünün yaralandığını dile getirir.

23. Tedbir ve sevabın hoş gönülde aranması gerektiğini söyleyen şair, “Zayıf koldan, kuvvetli kılıç [darbesi] gelmez; yani kırgın gönülden doğru tedbir gelmez.” der.

24. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin uğruna can verse de onun nazarında bir öneminin olmamasından sitem eder. Daha sonra dünyevi sıkıntılar için üzülmemesi gerektiğini; çünkü her şeyin gelip geçici olduğunu dile getirir.

25. Şair, sevgilisini güneşe benzetir ve onun karşısında sadece cihânın değil canın bile yok olmasının bir önemi olmadığını söyler. Sonraki beyitte ise sevgilisinin boyunu serviye benzetererek onun bu geçip gidişine canlarını verseler bile bunun bir ehemmiyetinin olmadığını dile getirir.

26. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin hayali olmadan nefes alamadığını, nefes alsa bile bunun bir önemi olmadığını dile getirir.

27. Sürekli üzgün olan âşık, gam ile o kadar içli dışlı olmuştur ki artık gam ile yaşamak onun için bir zevke dönüşmüştür; çünkü sevgiliden gelen her şey değerlidir. Cihân Melik Hâtun da “Bizi, senin aşkının gamı cana getirmiştir. Bizi, senin güzellik vasıfların dile getirmiştir.” der.

28. Şair, sevgilisini güle, kendini ise bülbüle benzetir ve sevgilinin gül gibi yüzüyle bahçede olmasının onu dile getirip konuşturduğunu söyler. “Onun mest gözünün bakışına ve kaşına bak! Keman da kullandığı cefa okuna (bak!)” diyerek sevgilinin gözünü meste, kaşını kemana, kirpiklerini ise oka benzetir.

29. Şair, sevgilinin aşkıyla sarhoş olur ve yaralı canını ve gönlünü yitirir. Sevgili âşığa bitmez tükenmez cefada bulunur. Bunlara sabreden âşığın sonu vuslat olsa da âşık vuslata asla erişemez. “Onun vuslat fidanından bir gül koparmadım; çünkü cefa dikeninden dolayı bir dünyanın canı yaralandı.” der.

30. Şair, sevgilinin gözünü baygın görünüşü bakımından meste benzetir ve onun gibi sarhoş oldukları ve sevgilinin boyunun karşısında ise kısa oldukları dile getirir. Daha sonra “Acaba [bir gün] olur da seninle bahçenin ortasında yeşilliklerin arasında el ele dolaşır mıyız?” diyerek sevgiliyle birlikte olmanın hayalini kurar.

31. Düzgün ve uzun boyuyla bilenen servi sevgilinin güzel boyunu görünce utanıp toprağa oturur.

32. Sevgilinin yüzünün hayaliyle gönlün mutlu olduğunu dile getiren şair, sonraki beyitte âşığın mest gözünün karşısında sevgilinin vefasız kalmayacağını kendisini muradına erdireceğini söyler.

33. Cihân Melik Hâtun, her bir varlığa farklı bir şekil veren ve bu şekilleri nakış gibi uyumlu, ahenkli bir şekilde yaratan yüce Allah'ın çeşitli lütuflarda bulunduğunu ve bütün varlıklara kendinden bir şey bahsettiğini dile getirir. Nitekim yüce Allah'ın bu yaratıcı sıfatı Kur'ân-ı Kerîm'de "O, takdir ettiği gibi yaratan, canlıları örneği olmadan var eden, biçim ve özellik veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerdekilere ve yerdekiler hep O'nu tesbih ederler. O üstündür, hikmet sahibidir."⁴⁵⁹ şeklinde zikredilmektedir.

34. Bir rubaisinde "Dertten öldük, bir deva gönder! Azığı olmayana, azık gönder!" diyen şair, dertlilere deva, zor durumda olanlara yardım etmesi için Allah'a dua etmektedir.

35. "Senin gözün gibi mest bir nergis görmedim. Gönlüm zülfünü görünce âşık oldu." diyen Cihân Melik Hâtun, sevgilinin gözünü şekli bakımından nergise, saçını ise şekli bakımından zincire benzeterek onun gibisini görmediğini ve ona âşık olduğunu söyler. Sonrasında ise gönlünün kaş gibi eğilmekte olduğunu, canını sevgiliye feda etse de onun gamından kurtulamadığını dile getirir.

36. Sevgilinin mest bakışının kan dökücü olduğunu söyleyen şair, saçını da demet demet hâliyle menekşeye benzetir ve sevgilisine onun saçından çimenliğe amber kokusu yayan rüzgâra bakmasını söyler.

37. Cihân Melik Hâtun, feleğin zulmünden, düşmanın çok dostun ise olmamasından yakınır. Gönlü uçsuz bucaksız deniz kadar olsa da ızdıraplarının üstene yenisinin eklendiğinden söz eder.

38. Âşık, gönülle konuşur, dertleşir. Cihân Melik Hâtun da bu rubaisinde gönle hitap ederek "Vefasız yârin sitemi çoktur. Onun gamına gönül verme; çünkü o değersiz kimsedir." der. Sonrasında ise âşığın gönlünü uçsuz bucaksız denize benzetirerek sevgilinin o denizde çerçöp gibi olduğunu söyler.

39. Şair, sevgilinin kıvrımlı zülfüne âşığın gönlünün bağlandığını, onun gönlünün güzelliğinden dolayı iki cihânın da yaralı olduğunu söyler ve sevgili olmadan bir an bile cihân saltanatını istemediğini dile getirir.

⁴⁵⁹ Haşr: 59/24

40. Cihân Melik Hâtun, sevgilisinin zülfünün siyah renginden dolayı sabahının gece gibi olduğunu ve ne kadar sevgilinin dudaklarının arzusunda pişse de yine de ham olduğunu dile getirir. “Senin gözün, cihânın hâline bir bakmadı. Zavallı, dünyada boşu boşuna kötü adlıdır.” diyerek sevgilinin vefasızlığından yakınır.

41. Hayattaki arzusunun sevgiliye kavuşmak olduğunu söyleyen şair, bu vuslata erişse de huzur bulamayacağını; çünkü ayrılık korkusunun onu hiçbir zaman rahat bırakmayacağını dile getirir.

42. Şair, sevgilinin zülfünün kıvrımını oltaya benzeterek zavallı gönlünün ona takıldığından ve gözünün sevgilinin kaşına bağlandığından söz eder.

43. Cihân Melik Hâtun, feleğin dönüşünü gökyüzüne benzetir ve onun kendisi gibi avere olduğunu söyler.

44. Gül, çimenlikte kendisi gibi bir çiçeğin bulunmadığını ve hiçbir lalenin kendisi gibi kırmızı olmadığı söyleyerek övünür. Kendisini şakayık benzetmemelerini; çünkü onun üzgün ve miskin olduğunu dile getirir.

45. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin yüzünü aya, dudağını ise Bedehşân yakutuna benzetir. Bir dünya halkını darmadağın eden sevgilinin zülfünün kendi perişan gönlünün ahalisi olduğunu söyler.

46. Şair, sevgilisinin ayrılığından dolayı gönlünün kan revan içinde kaldığını ve yüzünün gül gibi kırmızı olduğunu söyler. Sonraki beyitte sevgilisini Leyla’ya kendisini ise onun ayrılığından dolayı deli divane olan Mecnun’a benzetir.

47. Şair, sevgilin ayrılığından dolayı gönlünün ve gözünün kan revan içinde kaldığını ve sevgilinin yüzüne kavuşma arzusunun haddinden fazla olduğunu dile getirir.

48. Dostun kaşlarının arasındaki beni candan sevdiğini söyleyen şair, sonrasında “Seni gönülden severim der; ama gönülden değil aksine bizi dilden sever.” diyerek sevgilinin gönülden sevmemesinden yakınır.

49. Cihân Melik Hâtun, “Sevgili, dostun ve düşmanın gönlünü o kadar çok incitti ki sonunda onu öldürüp derisini yüzdüler. Bir zamanlar onun gamı bütün gönüllerdeydi, şimdi ise cihânın bütün gamı onun gönlündedir.” der.

50. Düşmanın zulmünden ve dostun ayrılığından dolayı feryat figan ettiğini söyleyen şair, bu iki belanında onunla birlikte olduğunu dile getirir. Ardından “Şişenin içinde ne varsa dışarıya o sızar.” diyerek insanın içinde ne varsa onu dışarıya yansıttığı vurgular. İnsanın kalbi de bir kap misalidir; ona ne doldurursak ağzımızdan o çıkar ve

davranışlarımız ona göre olur. İnsanın kalbinde kin varsa kin, sevgi varsa sevgi dışarı çıkar.

51. Cihân Melik Hâtun, her an sevgilisini andığını ve onunla birlikte olduğunu dile getirir. O, sevgilisinin aşk gamıyla rezil rüsva olduğu için sevgilisinden lütfedip kendi hâline bakmasını ister.

52. Şair, feleğin dönüşünü kukla oyununa benzeterek her zaman bir nizam içinde olduğunu söyler. Gönlü, çocuğa benzetir ve oyun için yoldan çıkmamasını; çünkü âşıkların aşk yolunda da bir sır olduğundan söz eder.

53. Gül mevsimi olarakta anılan bahar mevsiminde bağ bahçe çeşitli çiçeklerle güzelleşir, akarsular coşar, insanlar kırlara koşup eğlenceler düzenlerler. Cihân Melik Hâtun da bahar mevsiminin güzelliğinden bahseder, daha sonra ise gönle seslenerek mutlu olmasını dünyevi şeyler için üzülmemesini öğütler.

54. Şair, sevgilisini puta benzetir. Onun hayalinden kurtulmak için onu kırıp kurtulmak ister; fakat sevgili ebedî olduğu için ondan kurtulamaz.

55. Cihân Melik Hâtun, gönülden sevgiliye bağlıdır. Sevgilinin vuslatı onun tüm dertlerini iyileştirir, şifa olur. Hem dert hemde bu derdin çaresi olan sevgiliyi tabibe benzetir ve iki dünyada da ondan başka arzusunun olmadığını dile getirir.

56. Sevgilinin vuslatından başka hiçbir deva âşığa faydalı değildir. Âşık Cihân, hep ümit eder, bekler; fakat talihi el vermez.

57. Şair, sevgilisine seslenerek onun yüzü olmadan huzur bulamadığını ve onun kırmızı la'1 dudaklarından başka isteğinin olmadığını söyler. Daha sonra sevgilinin ayrılığına artık dayanamayacağını dile getirir.

58. Aşk derdine karşı dermanın bulunmamasından ve sevgilinin ayrılık ateşinden başka canında bir şey olmamasından yakınan şair, sevgilisine seslenerek onun ayrılığına dayanabileceğini söyler; ama bir gün bile dayanamaz.

59. “Ey sevgili! Senin huzuruna bana izin olmadığı sürece bundan daha ağır bir yük olmaz gönlümde.” diyen şair, sevgiliyi sultana; huzuruna kabul edilmeyişini ise yüke benzeterek bundan daha ağır yükünün olmadığını dile getirir.

60. Gönlünün bir an bile üzüntüden uzak olmadığını dile getiriren Cihân Melik Hâtun, her an dertten nefesinin daraldığını; nefes alsa bile feryat figanının dinmediğini söyler.

61. Şair, feleğin kendisine çok zulmettiğinden ve ayrılık yarasına karşı merheminin fazla olduğundan söz eder. Daha sonra “Ey dost! Gamdan dolayı nasıl olduğumu sorarsın bana. Ey dost! Ne söyleyeyim; çünkü gam haddinden fazladır.” diyerek üzüntüsünü ne kadar anlatsa da ondan daha fazla olduğunu dile getirir.

62. Cihân Melik Hâtun, ayrılık korkusundan dolayı uyuyamadığını ve sevgilisine söylediklerinden dolayı pişman olduğunu dile getirir; zira o sarhoştur, sarhoş ne dediğini bilmez.

63. Âşık, bende olarak sadakatin simgesidir. Bu uğurda bir çok cefa çekse de sevgiliyi terk etmez. Âşığın en vefalı ve en ezeli dostu ise gamdır. Şair de rubaisinde “Sana bendelikte tek, senin derdinle çiftim.” der. Sevgilinin değerli kirpiğiyle dünya incisini delebileceğini; feleğin ve rakibinin cefasından dolayı rahatça uyuyamadığını dile getirir.

64. Şair, kimseye söyleyemediği gizli derdini inciye benzetir ve onu sevgilinin vuslatıyla delemeyi söyler. Kendisini zavallı bir kul diye tanıtır ve sevgilisine karşı sabırda tek, dertte ise çift olduğu dile getirir.

65. Sevgilinin yüzünün hayalinin gözüne, servi boyunun ise gönlüne yerleştiğini söyleyen şair, sevgilisine “Ey iki gözümün nuru!” diye hitap ederek onun la’l dudaklarından yakıcı bir ateşin âşıklara tesir ettiğini söyler.

66. Cihân Melik Hâtun, gönlünü kuşa benzetir ve sevgilinin arzusuyla uçamadığını söyler. Vefasız sevgilisinin bir gece olsun elini tutmamasından ve servi boyuyla sevgilinin bir an olsun kendisine gözükmemesinden yakınır.

67. Sevgili olmadan bir an bile rahat edip huzur bulmadığını söyleyen şair, gönlü kan ağlasa da sevgilinin ona yâr olmamasından yakınır.

68. Cihân Melik Hâtun, Allah’tan kerem edip kendisine bakmasını ister, O’nun için kölelik zincirini koparıp atacağını söyler. “Eğer Mısırlı Yusuf’u dirhemle satarsan, ben Mısırlı Yusuf’um ve seni canla satın alırım.” diyerek Hz. Yusuf’un Mısır’da satılması olayına telmihte bulunur ve hiç şeye sahip olmasa da onu canı karşılığında satın alacağını söyler.

69. Sevgiliyi gören âşık, gamın esiri olur, özellikle geceleyin daha çok dertlenir. Cihân Melik Hâtun da sevgilisinin gamından dolayı geceden sabaha kadar kan revan içinde olduğunu dile getirir ve kendisini baş aşağı olma yönünden gözyaşına benzetir.

Kendi gamından dolayı nasıl olduğunu soran sevgiliye ise sitem ederek “Bana bakta senin gamından dolayı nasıl olduğumu gör!” der.

70. Şair, gönülle konuşur ve sevgilisinden bir an bile olsa onu mutlu etmesini ister; çünkü onun üzüntüsünden ölmüştür. “Ey İsa nefesli! Bir an üfle, dirilt, senin gamından öldüm. Belki gamının kutluluğuyla dirilirim.” diyerek sevgilisini nefesiyle ölüleri diriltten Hz. İsa’ya benzetir ve ondan kendisine üfleyip diriltmesini ister.

71. Şair, sevgilinin vuslatından ve yâdından başka hiçbir şey elde edemez. Sevgilisine “Ey benim canım! Ey benim gönlüm!” diye hitap ederek dar ve küçüklüğüyle dikkat çeken ağzının hiç hükmünde olduğundan söz eder.

72. Şair, sevgilinin dudağını kırmızı oluşu bakımından la‘le, âşığın dudağını ise şekli bakımından fıstığa benzetir. Sevgilinin la‘l dudağının derdine derman olmasını, âşığın fıstık dudaklarının ise gülümsemesini ister. Eğer sevgili vuslatıyla âşıkları şerefendirirse sevgilinin yolunda yüzlerce canın kurban olmaya hazır olacağını söyler.

73. Âşığın sevgilisine karşı duyduğu özlem ve hasret ateşi sevgiliyi yakıp yok etse de sevgili onun sönmesini istemez; nitekim Cihân Melik Hâtun da rubaisinde “Yolun toprağından gönlünde bir toz olmasın ve bizim bu iştiyak ateşimiz sönmüş olmasın!” der. Sevgilisine seslenir ve onun ayrılığıyla oluşan derde karşı yine dermanın o olduğunu söyler.

74. Âşıkların aklına, sevgilin aşkının gamı; Cihân’ın canına ise tatlı dilli, kırmızı la‘l dudaklı yârinin arzusu düşer. Perişan, dağınık hâliyle âşığın aklını başından alan sevgilinin zülfünün ise eline gelmediğinden söz eder.

75. Cihân Melik Hâtun, “Bir güzel gördüm boy bakımından uzun servi, taze nergis, gül yüzlü huri gibi.” diyerek sevgiliyi tasvir eder. Sevgiliyi güle, etrafında çıkan dikenleri ise kötü komşuya benzetir ve “Allah kimseye kötü komşu vermesin!” der.

76. Şair, sevgilinin dudağını arzulayan ve vuslat dermanı isteyen âşığın kim olduğunu sorar.

77. Cihân Melik Hâtun’un zavallı gönlü sevgiliye kavuşmak ister ve hep onu murat eder.

78. Şair, gönlündeki gizli derde derman olması için sevgilinin la‘l dudaklarından bir buse ister.

79. “Gönül, senin derdine nasıl derman ister? Akıl, senin aşkına nasıl zenginlik ister?” diyen Cihân Melik Hâtun, sevgiliden gelen her türlü cefaya karşı âşığın gönlünün

nasıl derman isteyeceğini sorar. Sevgilinin ayağının altını öpmek ister; ama bunun için sevgiliden izin vermesini bekler.

80. Güzel yüzlü, beyaz tenli sevgili Cihân'ın gönlünü çalar. Şair, sevgilinin yüzünü güle benzeterek çimenlikte onu koruması için Allah'a dua eder.

81. Sevgili, âşıklara güzelliğiyle sihir yapan büyücüdür. Şair de sevgili kendisine büyü yapsa da aklı başında olduğu sürece ondan vazgeçmeyeceği söyler. Ardından sevgilinin uzun ve düz boyunu gören servinin onu kıskanıp üzüldüğünü dile getirir.

82. Sevgilinin servi boyunun, gül yüzünün ve zülfünün binlerce hilesi vardır.

83. Şair, sevgilinin zülfünü kıvrımlı olması açısından menekşeye benzetir. Sevgili, âşığı la'1 dudaklarının ayrılığıyla ateş gibi yakıp kül edebileceği gibi vuslatıyla da bu ateşi söndürebilir. Nitekim sevgilinin baygın gözü hiç kimsede yoktur.

84. Cihân Melik Hâtun, sevgilisine hitap eder. La'1 gibi kırmızı dudaklarında parlaklık, ay gibi yüzünde zarafet olsa da bunlara aldanmamasını söyler; çünkü her şey gelip geçicidir.

85. Fitne konusunda göz ile ortak olan kaşın en büyük özelliği eğik oluşudur. Bu eğiklik hilale benzetilir. Cihân Melik Hâtun da "Eğik kaşının hilal şekli vardır." der. O, cefasıyla kendisini karmakarışık eden sevgilinin hilal kaşından kaçsa da onun hayalinden kaçamaz.

86. Şair, sevgilinin iki zülfünün ucunda olmayı arzular; çünkü dünya halkından kırgındır.

87. "Şaşkın gönül kuşunun bir arzusu vardır. Bu gece bir yere gitme istediği vardır." diyen Cihân Melik Hâtun, kendisini gönül kuşuna benzeterek başka diyarlara gitme arzusunun olduğunu dile getirir. Sevgiliyi padişaha, âşığı ise dilenciye benzetir ve dilencilikten uzak duran padişahın sokağına gitmemesini söyler.

88. Klasik Fars edebiyatında aşk üçgenini seven, sevilen (yâr) ve ağyar (rakip) oluşturur. Ağyarın âşık ile olan sıkı münasebeti sevgiliyi üzer. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin kendisinden yüzünü gizleyip başkalarıyla konuşmasından yakınsa da sevgiliye bağlı olduğu için onu terketmez.

89. Şair, sevgilinin ayrılığında naralar atıp gözünden kanlı yaşlar akıtır. Âşıkların nazarında sevgili vicdansız, acımasız ve taş kalplidir. Şair, bunda taş kalpli sevgilinin günahının olmadığını, kendi kara talihinin onu öyle yaptığını dile getirir.

90. Sevgilinin ayrılık gamı âşıkları endişelendirir, şaşkına çevirir ve dünyada dolaştırıp durur.

91. Sevgilinin gözü sihir gücüne sahiptir. Onun bir süzgün bakışı âşıkları büyülemek için yeterlidir. Şair de bu konuda “Senin aşk gamın, bizi perişan ediyor. Senin gözün, bizim gönlümüzü büyülüyor.” der. Ayrıca sevgilinin kıvrımlı zülfünün âşıkları kuyuya düşürdüğünden ve menekşe gibi alt üst ettiğinden bahseder.

92. Şair, sevgilinin yüzünün rengini, gülün renginden; la’l dudakların rengini ise kırmızı şaraptan üstün tutar. Bahar mevsiminin haberci olan saba rüzgârı, bu mevsimde eser, çiçekleri açtırır, tabiatın canlanmasını sağlar.

93. Muma olan aşkıyla bilinen pervane, sessiz sedasız onun için can veren sadık âşığın simgesidir. Şair de rubaisinde pervanenin muma olan sadakatini konu edinir.

94. Geceleri sevgiliyi düşünüp dertlenen âşık, uyku yüzü görmez. Sabahı dört gözle bekler. Kırmızı gül gülerek sarı güle bülbülün onun ayrılığından dolayı inlediğini söyler ve ona senin yüzünü kim sararttı, diye sorar.

95. Şair, yüzünü sarı güle benzeterek sevgilisine ne zamana kadar onun üzüntüsü ve derdini çekeceğini sorar. Sarı güle “Ey zavallı! Ayrılığın bana ve sana ne yaptığını gördün mü?” der.

96. Çimenliğin sultanı gülün açtığı zaman; yani bahar mevsimi, şarap içme ve iştret etme vaktidir. Gülün bütün güzellik ve cazibesine rağmen ömrü azdır. “Gül gidiyor, güle veda etmeli ya da gülü ve şarabı terk etmeli.” diyen şair güle veda etmenin ve şarabı terk etme düşüncesinin kötü bir fikir olduğunu dile getirir.

97. Yaratılışında alçaklık ve kararsızlık olan dünya, sıkıntı ve dert yurdudur. Şair de “Dedim ki cihân yoksa vefa mı edecek? Benim bir derdim var (yoksa) ona deva mı edecek?” diye sorar.

98. Şair, canı gönülünden güle veda edilmesi gerektiğini; bir köşe, kitap, sevgili ve şarabın münasip olduğunu dile getirir.

99. Cihân Melik Hâtun, sevgilisine servinin onun boyundan ötürü dertlendiğini söyler. Kendisini toprağa benzerek “Eteğini bizim gönül kanımıza bulaştırmada ben topraktan sana bir toz toprak konmasın!” der.

100. Sevgili hilekardır, hep düzen kurar ve bunu da hep kötü amaçla yapar. Çimenlikteki servi, sevgilinin boyunun posunun karşısında sitem eder.

101. “Eğer havlu kokunu alırsa Hızır gibi hayat yeniden başlar.” diyen şair, âb-ı hayat (hayat suyu) içerek ölümsüzlüğe ulaşan Hızır’a teşbihte bulunur. Sevgilisine “Ey iki gözümün nuru!” diye seslenir ve ona kavuşmak için canını bile verebileceğinden söz eder.

102. Saç, düzensiz ve dağınık şekilleriyle âşığın aklını başından alıp perişan eder. Şair de sevgilisine seslenir ve ondan perişan gönlünün rahat etmesi için dağınık zülfünü çözmesini ister.

103. Cihân Melik Hâtun, beyaz tenli sevgilinin bile gülün güzelliğini kıskanıp ona sitem ettiğini dile getirir.

104. Sevgilinin işveli bakışı âşıkların kanını dökerken zülfü de ay gibi yüzüyle birlikte etrafa amber saçır. Derdine derman bulmak için tabip, sevgilinin la’l dudağından ötürü gülü şekerle karıştırarak ilaç yapar.

105. “Sevgiliye can ulaşır, üzülmel! Bu dert beni devaya ulaştırır, üzülmel!” diyen şair, vuslat gününden ümit kesmemek gerektiğini yineler.

106. Şair, önce sevgilinin ayrılığından dolayı kopan feryat figanın çaresizlik oluşturduğunu söyler. Ardından sevgilinin yüzünü gül bahçesine benzeterek yanıldığını dile getirir.

107. Her ne kadar sevgili acı ve ızdırıp verse de âşığın gönlü yine onunla huzur bulur.

108. Şair, sevgilinin yüzünü arzuladıkça içi kan ağlar. Kendisine sabır suyu dökmesini söyler; ama bu, aşk ateşini söndürmez.

109. Sevgilisinden ayrı kalan şair, gönlünün kan revan içinde olduğunu söyleyerek daha ne kadar buna katlanacağını sorar. Ona kavuşmak için bu kadar istekliken sevgilinin üzgün olmasını kendisinin kara talihli olmasına bağlar.

110. Feleğin gamıyla gönlünün kan revan içinde olduğunu söyleyen şair, buna feleğin de bir çözüm bulamadığını, onun da kendisi için gece gündüz ağladığını dile getirir.

111. Sevgilinin bakışı mahmur ve harap olduğunu zaman yüzü de parlayan güneş gibi olur. Şair, sevgilisine seslenir ve onun güneş gibi yüzünü rüyasında gördüğünü dile getirerek “Hangi rüya bu rüyadan daha âşikâr olabilir?” der.

112. Şair, gönlüne seslenir; gücün varsa veya gül yanaklı sevgiliye kavuşursan benim de ona kavuşmak istediğimi söyle, der. Cevaben gönül bunun imkansız olduğunu söyler.

113. Sevgilinin işveli mest gözü can bağışlayıcıdır. Sevgili, şairin yaralı gönlünü çalıp kaşıyla can bağışlar.

114. Sevgili servi boyunu gizlediği için âşıkların gönülleri aşk ateşinden kebab olur. Sevgilinin boyunu görme zevkini tadan göz ise onun ayrılık acısıyla ağlayan olur.

115. Sevgilinin güneş gibi parlak yüzünü candan isteyen âşık onu görünce utancından ay gibi eksilir.

116. Sevgilinin yüzü parlaklık bakımından aya, kaşlarına rastık çekmesi ise çimenliğin gülle süslenmesine benzer.

117. Şair, sevgiliyi müşteriye benzetir ve gül yüzüyle zavallı canını satın aldığını söyler. O, tatlı la'î dudaklı sevgili konuşmaya başladı mı şekerini anmaz.

118. “Allah’ın lütfuyla seni güzellikle süslediler. Kötü niyetliler seni gamdan ay gibi eksilttiler.” diyen şair, sevgiliye yalvararak ondan geri dönmesini ister.

119. Cihân Melik Hâtun, muhatabına seslenerek feleğin dönüşüne gözünü kapatıp onun gönlü yaralı hâline gülmemesini ister. Neşe ve mutluluk kapılarını kendilerine açıp düşmana kapatması için Allah’a dua eder.

120. Şair, muhatabına seslenerek vefasızlık edip dostların yüzüne kapıyı kapatmamasını söyler. Sevgiliye yakınır ve ne zamana kadar kendisine cefa edeceğini sorar.

121. Sabah rüzgârı, sevgili ve âşık arasındaki mesajları getirip götüreren postacıdır. Şair, sevgilinin dudaklarını şaraba benzetererek sabah rüzgârıyla gönlüm ne zaman o şaraptan içecek haberini gönderir. Sevgilinin gözünü fitne verici olması yönünden aya, zülfünü ise tuzağa benzetir.

122. Şair, sevgiliden gönlün onsuz can vermesine ve âşığın darmadağın olmasına izin vermemesini; sevgilinin derbeder ve perişan zülfü gibi onun gönlünü de perişan etmemesini ister.

123. Sevgilinin ağyarla beraber olduğunu duyunca şair, sevda ateşiyle gamlanır. Avare gönlü, sevgiliye kavuştuğu günü hiç unutmaz.

124. Söz konusu sevgili olunca âşığın kendi gönlü bile onun rakibi olur. Sevgili bakışıyla şair ile gönlü arasına düşmanlık koyar. “O dünya güzellerinin padişahı Hüsrev’i

gördün mü? Şirin'in dudağına hem tuz hem şeker attı.” diyerek Hüsrev ile Şirin hikayesine telmihte bulunur.

125. Sevgili o kadar güzeldir ki parlaklığıyla ayı ve pervin yıldızını kışkandırır. Şair, sevgilinin hoş kokusunu gözyaşına benzetir ve neden kendisini ondan ulaştırdığını sorar.

126. Ümidi gülfıdanına benzeten şair, feleğin onu kökünden kazıyıp atmasından dolayı feryat figan eder. Perişan hâlde olduğunu dile getirir ve feleğin ona gamı reva görmemesi için Allah’a dua eder.

127. Şair, sevgiliden ötürü o kadar dertlidir ki ne tabipler buna çare bulabilirler ne de üzüntüsünü hafifletebilirler. Şair, rüzgâra seslenir, onunla sevgilisine haber gönderir, onun zülfü gibi kendisini perişan edemeyeceğini söyler.

128. Cihân Melik Hâtun, “Senin servi boyun nasıl onurlanmaz? Rüzgâr, senin iki zülfünle nasıl oynamaz?” diyerek sevgilinin boyunu ve zülfünü ele alır. Sevgiliye sitem eder ve ona kullukta samimi olduğunu bildiği hâlde lütfuyla neden kendisini okşamadığını sorar.

129. Âşığın gönlü, sevgiliden başka kimseye meyletmez. Şair, ne kadar gönle nasihat verse de gönül bu nasihatleri dinlemez; çünkü o sevgilinin gamına bile sevdalıdır.

130. Şair, sevgilinin yüzünden başka bir şeyi arzu etmez. Onun için sevgilinin vuslatı aramayan canın, bedende olmasının bir önemi yoktur.

131. Şairin gönlünde sevgiliden mesaj olduğu sürece daima onu arzu eder. Âşık, ne zaman sevgiliyi hatırlasa o ilk buluştukları an gibidir.

132. Şair, sevgilinin çene çukurunu narancıyeye benzetir. Rüyasında sevgilinin tatlı dudağını ısırıldığını sanar; fakat uyanınca kendi parmağını ısırıldığını farkeder.

133. Dolunay, ışıyla geceye güzellik verir. Sevgilinin yüzü dolunaydan daha üstün, güzel ve parlaktır. Şaire göre de geceyi süsleyen dolunay, ışığını sevgilinin yüzünden ödünç alır.

134. Şair, yüce Allah'ın eşi, benzeri ve ortağı olmayan vahdaniyet, her şeyi bilen ilim ve her şeye gücü yeten kudret sıfatlarına vurgu yapar. İnsanoğlunu karıncaya benzetererek güçsüz ve zayıf olduğunu söyler.

135. Şair, gönlü yaralı âşığın iki dünyada da üzüntüden başka kimsesinin olmadığını söyler.

136. Sevgilinin gönlü yaralı âşığa merhameti yoktur. Şair, insan ömrünün kısalığını gül mevsimine benzetir ve bir haftadan fazla olmadığını söyler.

137. Şair, felekten hep şikâyet eder; çünkü o, gönül derdini artırmıştır. Meydana gelen bütün sıkıntı vb. her şeyi felekten bilir.

138. Âşığın vatanı, sevgilinin bulunduğu yerdir. Vatanından ayrılan âşık, sevgilinin sohbetinden uzak kalır; düşmanların elinde azıksız, gönlü yaralı ve hasta olur.

139. Tabip, âşıkların derdine çare bulmaya çalışır. Âşığın gönül derdini dinleyen tabip, çaresizce ah ve inlemeyle dost olur. Aşk derdine derman ararken tabibi de bu derde ortak eden şair, sevgiliye seslenir ve âşıkların gönül derdine çare bulmasını ister.

140. Sevgilinin yüzü kırmızılık yönünden şeftali çiçeğine benzer. Şair, kanımın diyetini ödemeyeceksen niçin kanımı döküyorsun diyerek şikâyetinde bulunur.

141. Cihân Melik Hâtun, bu rubaisinde feleğin cevru cefasından yakınır, ona güven olmaz, cefa dikenini herkesin yoluna koyabilir, der.

142. Feleğin eziyetinden yakınan şair, “Felek cefa yükünden başka ne ürün verir? On gün gül verir, sonra diken gelir.” der.

143. Meşşate, eskiden gelinleri giydirip süsleyen veya hanımların saçlarını tarayıp süslenmesine yardımcı olan kadındır. Şair, sevgilinin güzel cemali karşında ayın eksilip kısaldığını görür ve onun aşkıdan feryat figan eder.

144. Sevgilinin dudağı, yüzü, yanağı için bir benzetme unsuru olan nar, aynı zamanda âşığın kanlı gözyaşları, yaraları için de benzetilen olarak kullanılır. Şairin gönül bahçesinde nar, sevgilinin vuslat fidanında ise diken yetişir. Sevgilinin ayrılık dikeniyile gönlü yaralanan şair, yeniden vuslat gülünün açıp yetişmesini ümit eder.

145. Şair, sevgiliye seslenerek daha fazla kendisine cefa etmemesini ister ve ne zamana kadar âşıkların gözünden uzak olacağını sorar.

146. Cihân Melik Hâtun, sevgiliden ayrılık belasını kendisinden alıp götürmesini arzu eder. Sevgilinin onun canından ve cihândan nasiplenmesi için kendisine vuslat kapısını açmasını ister.

147. Güle olan aşkıyla bilinen bülbül, ağlayıp inleyen, sürekli sevgilisinin güzellerini anlatan ve onun için aşk sözleri dile getiren âşığın simgesidir. Şair de bahçede feryat eden bir bülbül görür ve ona bahçedeki bu kargaşanın sebebini sorar. Ondan aktarın gülü bahçeden uzaklaştırdığı cevabını alır.

148. Şairleri, bahçeleri ve gülleri ile meşhur olan Şîrâz, İran'ın güneyinde yer alır. Şair de yaşadığı şehrin nehrinden, suyun kenarından, sevgililerinden söz eder. Tef, çenk, ney, ud ve rebabın sesinin sevgiliyle hoş olacağını söyler.

149. Bağ bahçenin güllerle bezenip bülbüllerin şakıdığı bahar mevsiminde şair, suyun kenarında sevgili ile birlikte olmak ister. Yoldaşı baht olan mutlu, sevgiliden uzak olan kişi ise zavallıdır.

150. Şairin hâli, felekten daha perişan; gönlü ise dertle daha dermansızdır. Şair, sevgilisine mutidir; ama sevgilisi ona karşı hep asidir, sevgilisine bunun sebebini sorar.

151. Sevgilinin dudağı yakutu andırır ve tapılacak kadar değerlidir. Sevgilinin boyunun bosunun karşısında irem bahçesindeki her servi kısadır.

152. Şair, tedric sanatıyla kendisine seslenir “Ey Cihân! Gönül sensiz başkasına nasıl bakabilir? Senin yanında başkasını nasıl seçebilir artık?” diyerek kendisini över.

153. Sevgili, gönlü yaralı âşığa bakınca hâli iyice perişan olur. Âşık, sevgilinin uçsuz bucaksız gam denizinde boğulsa da sevgilinin bundan haberi olmaz.

154. Şair, sevgilinin yüzünü güle, dudaklarını ise la‘le benzetir. Daha çok sevgilinin dudağının tatlılığından söz eden şair, “Şeker, tatlılık ve akide senin dudağının ürünüdür. Gerçekten de sen kendin şekersin, senin özün şekerdir.” der.

155. Hafif hafif eserek güllerin açılması sağlayan rüzgâr, çimenliği cennet bahçesine çevirir. Şair, çimenlikte güle baktığında sevgilisinin nur gibi yüzünü görür.

156. Sevgilinin yüzü hoş kokusuyla ve kırmızı rengiyle bilinen gül gibidir. Onun güzel boyu posu ise çimenlikteki serviye utandırır.

157. Gönül, bir yandan aşkın yağmasına uğrayıp sevgilideki güzelliklerle darmadağınken diğer yandan sevgilinin zülfü gibi şeydadır. Bahçede salınan ya sevgilidir yada servidir.

158. Âşığı vefasızlığıyla darmadağın eden sevgilinin gönlü taş gibi sert olsa da siyah zülfü sevdanın aslıdır.

159. Şair, sevgilinin zülfünün ucunu tuzağa, yüzünü ise gül bahçesine benzetir. Sevgilinin gül yüzünde bülbüllerin çok olduğundan söz eder.

160. Âşık, gönlündeki ateşle mum gibi yanıp erimektedir. Avare felekle dost olduğunu söyleyen şair, keremiyle işini yapması için Allah’a dua eder.

161. Şair, gül gibi olan sevgilisini kaybettiği için hüznülüdür, bu yüzden gönlüne seslenir ve dikenle sevgilinin gamıyla birlikte ol diyerek gönlüne sitem eder.

162. Şair, sevgilisini serviye benzetir, onun nazla büyüdüğünü ve ondan dolayı kendisine ihtiyacı olmadığını söyler. Sevgilinin kaşını da mihraba benzetir, bir mihrapta hem sevgili için hem Allah için iki namazın kılınamayacağını dile getirir.

163. Şair, gönlüne selenir, ondan sırrını ve niyazını kimseye söylememesini, kimseden yardım istememesini, sadece beş vakit Allah'tan yardım istemesini diler.

164. Sürekli gözünde sevgilinin hayali olan şair, ne zaman vuslata erişeceğini sorar. Geceleri ışığın etrafında dönen pervane âşığı, mum ise sevgiliyi temsil eder. Her seferinde mum ışığı etrafına daha da yaklaşan pervane, ona kavuşmak için kendini ateşe atar.

165. Sevgilinin yüzü, aydınlık oluşu bakımından gündüze, zülfü ise karanlık ve siyah oluşuyla geceye benzetilir. Sevgiliden bir bahar uzak kalan şair, ona seslenir ve geri dönüp gönül aydınlatan bahçede oturmasını ister.

166. Cihân Melik, âşıkların gözünde gece gündüz sevgilinin hayali olduğunu söyler. Sevgilinin aşkıyla derbeder olan şair, ne zaman ona kavuşacağını sorar. Sevgilisini muma, kendisini ise pervaneye benzetir.

167. Can, sevgilinin servi boyunun peşinden gider. Sevgilinin hasretinde olan göz ise gönül kanı döker.

168. Şair, sevgiliye verdiği ahdi bozmaz. Gönül, sevgilinin dikeniyiyle yaralansa da vuslatıyla onu şereflelendirmez.

169. Şair, günahlara karşı tövbe kapısı açık olduğu için şükreder. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "De ki (Allah şöyle buyuruyor): Ey kendi aleyhlerine olarak günahla haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah (dilerse) bütün günahları bağışlar; doğrusu O çok bağışlayıcı, çok merhametlidir."⁴⁶⁰ şeklinde buyrulmuştur.

170. Şair, sevgilisine seslenir ve ondan gönlünün acısını duyup daha fazla soru sormamasını ister.

171. Şair, "Ey felek! Ey gökyüzü! Neden kimseyle geçinmezsin? Yoldan çıkmış kişiden dolayı kimseyle dürüst (bir şekilde) oynamazsın?" diyerek feleğe sitem eder.

172. Cihân Melik Hâtun, sevgiliden gönlüne iyi bakmasını, onu incitip üzmemesini ister. Sevgilisine seslenir ve ondan başka âşığın dert ortağı olmadığını söyleyerek kendisine merhamet etmesini ister.

⁴⁶⁰ Zümer: 39/53)

173. Şair, gönle seslenerek sevgilinin ayrılık derdini çekmesini, mutsuzluk kadehindeki zehirli suyu tatmasını ve akıl sahibi gibi oturması için fakirlik köşesine çekilmesini ister.

174. Sevgilinin yüzünü yasemine benzeten şair, gülü küçümser, sevgilinin yasemin yüzü karşısında böbürlenirse onu çimenlikten kovacağını söyler. Ardından sevgilinin dudakları karşısında gonca açarsa rüzgâr gibi onu dereceğini dile getirir.

175. Şair, sevgiliye canla başla köle olmak ister. Sevgili kendisini hizmetine layık görmezse ülkeyi terk edeceğini söyler.

176. Şair, gözünü erimiş muma, canını ise mumun ortasındaki ipe benzetir.

177. Cihân Melik, sevgilinin ayrılığından ve gamdan dolayı mum gibi yanıp yakılmaktadır. Bu yüzden gönlünde gam ateşi yanmaktadır ve ne zamana kadar kanlı yaşlar dökeceğim diyerek üzüntüsü beyan etmektedir.

178. Sevgilinin ayrılığından dolayı mum gibi sarardığını söyleyen şair, ne zamana kadar gözünün kan ağlayacağını sorar. Kendisi gece sabaha kadar mum gibi başucunda dururken sevgilinin uyumasından yakını.

179. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin ayrılık derdinden dolayı sitem eder, onun zavallı gönlünde ayrılıktan başka rakibi yoktur.

180. Şair, ya gönülden, felekten ve ayrılıktan feryat eder ya da sabır ve takatten dolayı yalnız kalır. O, feleğin cefasından ve ikiyüzlü dostların muhabbetinden bunalmıştır.

181. Şair, sevgilinin yüzünü bahar mevsimindeki laleye benzeterek onun gibi hoş bir çiçeğin olmadığını söyler.

182. Şair, gül yanaklı narin sevgiliye gönülü verir. Yârin yükünü çeken gönlüne seslenerek bir yandan Cihân'a düşmanken diğer yandan nazik olduğunu söyler.

183. Cihân Melik Hâtun, bahçede çıplak ayakla dolaşan sevgilinin endamından dolayı gülün renginin kaybolduğunu söyler. Sevgilinin endamını âb-ı hayata benzetir ve gönlünün beyaz tenli sevgilinin göğsünde taş gibi aşikâr olduğunu söyler.

184. Oruç ayı ve bayramlar, hilal görüldüğü zaman başlar. Sevgilinin kaşı eğik oluşu bakımından hilale benzetilir. Âşık, sevgilinin hilal kaşını görence onun için bayram başlar. Oruçlu birinin bayram hilalini gözlemesiyle âşığın sevgilinin hilal kaşını görmek istemesi aynı şeydir.

185. Ok veya kılıca benzetilen sevgilinin süzgün bakışı âşığı yaralar. Şair de sevgiliye seslenir ve ne zamana kadar gamzesiyle âşıkların kanını dökeceğini sorar.

186. Bülbül, güle olan aşkıyla bilinir. Gül, bülbüle gülerek ne zamandan beri bahçede şamata olduğunu sorar. Bunun üzerine yolculuk yükünü tutan bülbüle gülün sözleriyle çaresizliği huy ediniş bahçeyi terk etmemesini söyler.

187. Sevgili o kadar güzeldir ki onun yüzünden gül bahçesi, la'1 dudağından nar çiçeği, boyundan posundan ise düz servi bir kere değil binlerce kez utanır.

188. Şair, sevgilinin kaşını eyvana benzetir ve gönlün ona secde ettiğini söyler. Sevgili ona bir gece vuslat nasip eder; fakat âşık daha fazlasını ister.

189. Cihân Melik Hâtun, gönlüne seslenir ve feleğin zulmüne katlanmasını ister. Gönlünden, kendisine nasihat veren insanları dinlememesini, sevgiliden başka bir şeyle meşgul olmamasını ister.

190. Sevgiliden ayrı kalan şair sitem doludur. Kendisini gam potasında eriyen altına benzetir ve ne zamana kadar feleğin sitemini çekeceğini sorar. Bir gece dahi olsa vuslata erişemeyen gönlüne ne zamana kadar yârden uzak aşk oyunu oynayacağını sorar.

191. Gönül bir yandan canın düşmanırken diğer yandan âşığın yaralı gönlünün ruhudur. Şair, gönülden hem gönlü hem de kendisini ayrılığın elinden kurtarmasını ister.

192. Vefa ve muhabbet sokağında gönül güçlü olmalıdır. Şair, gönle hitap eder ve sevgili vefasız olsa da ondan umut kesmemek gerektiğini söyler.

193. Bülbül, seher vakti gülün aşkıyla şakıyıp durur. Cihân Melik Hâtun, gül yüzlü sevgilinin karşısında feryat figan etmekten başka ne yapacağını soran bülbüle şarap içmesini söyler.

194. “Ey gönlümün içinde can ve dünya yaptığım! Gönülden dolayı bela kuyusuna düşmüş benim.” diyen şairin üzüntüden başka sermayesi yoktur.

195. Bahar mevsimi bahçenin yeşillenip güllerin açma zamanıdır. Gül, sevgilinin servi boyunu kıskanır o yüzden bahar mevsiminde açmaz. Gül açmadığı içinde âşık ayrılık dikenleriyle yetinir; ama gülün açacağından da ümidini kesmez.

196. Gülün açma zamanı; yani bahar mevsiminde çimenlikler yeşerir, her yer çeşitli çiçeklerle süslenir. Şair, bahar mevsiminin sonunda bahçeden giden bülbülü çağırmasını ister.

197. Gül, renk, koku ve şekil bakımından sevgiliye benzetilmesi yanında ömrünün kısalığıyla da ele alınır.

198. Sevgili o kadar güzeldir ki çimenliğin sultanı gül bile onu kıskanır.

199. Nesim yelinin hafifçe esmesiyle gül gömleğini yırtar; yani gonca hâinden açılarak gül hâlini alır.

200. Sevgili o kadar alımlı ki güzelliğiyle bilinen gül bile ona Mecnun olur. Sevgiline “Ey Leyla yüzlü!” diye seslenerek bahar mevsimin sona ermesiyle solup giden gülü bahçeden çıkarmamasını ister.

201. Şair için dünya çimenliği gülle süslense de yine de gül gibi güzel olmaz. Sevgili dünya güzellerinin safında bulunduğu onun yüzü gül gibi âşık olur, kendini belli eder.

202. Saba rüzgarı, sabah vakti bağı bahçeyi dolaşarak goncayı gül eyler. Sevgilinin yüzünü gören gül onun yüzünün kıskançlığından feryat figan eder.

203. Şairin gönlü gül ve servi gibi olan sevgilinin yanında yurt tutar, ömrü bitinceye kadar orada kalır ve ona kavuştuğu için de teşekkürü borç bilir.

204. Sevgilinin yüzü bahçede gül saçar; onun mest gözü mahmurlukla doludur. Feleğin cevrenden dolayı şair, sürekli dikenle muhabbet eder.

205. Şam şehri, Farsça akşam anlamına gelen “şâm” kelimesiyle tevriyeli kullanılır ve genellikle sevgilinin saçıyla ilgi kurulur. Şair, sevgilinin yüzünü Dımaşk’a saçını ise Şam’a benzetir. O, kendisini oruçlu birine benzetir ve sabahtan akşam ezanına kadar sevgiliyi beklediğini söyler.

206. Şair, gönlünü sevgilinin zülfünün ucuna asmıştır ve onun aşkından dolayı yüz suyunu sevgilinin kapısının toprağına akıtmıştır.

207. Şair, sevgilinin yüzünün ayrılığıyla mum gibi yanar. Sevgilinin yüzünden başka bütün yüzlere gözünü kapatır. Kendisini Şirin’den ayrı kalan Ferhad’a benzetir ve sevgilinin cefa dikeniyile cevru cefayı öğrendiğini söyler.

208. Cihân Melik Hâtun’un hastayken bir yudum su, feryat figan ederken kendisine cevap verecek kimsesi yoktur. Dünyada tabibin lütfundan başka kimsesinin olmadığı söyleyen şair, kendisine ciğer kanından şarap vermesini umut eder.

209. Şair, sevgilinin dudağının yâdıyla geceyi gündüze çevirir ve mum gibi sürekli eriyip yok olur. Gönlüne zevk ulaşınca gönlü canlanır.

210. Sevgilinin güneş gibi yüzünden ayrı kalan şair, onun ayrılık şarabıyla mahmurdur. Tabibe seslenir ve sevgilinin ayrılık derdinden hasta olan gönlünün imdadına yetişmesini ister.

211. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin elinden çok zehir içmiştir. Sevgilisine onun gam denizinde can verdiğiinden haberi olup olmadığını sorar.

212. Sevgilinin ayrılığından dolayı şairin gönlünde ve canın da yüzlerce yük olmasına rağmen sevgili onun kavuşmasına izin vermez.

213. Şair, sevgilinin özlemiyle gece uyuyamaz. Uykuya dalsa bile onu hayal zanneder.

214. Şair, bağı bahçeyi arzular. Sevgilinin servi gibi düz boyuna değinir ve onun gibi düz olamacağını söyler; çünkü o yüzlerce hile ve düzene sahiptir.

215. Şairin, gönülle konuşacağı sırrı ve dostun huzurunda arz edeceği niyazı vardır. Gönline şaşırmasını ister; çünkü tek çare bulanıdır o.

216. Şair, gönlüyle karşılıklı konuşur. İrem bahçesine git diyen gönlüne şair karşılık olarak kapıyı açmazlarsa ne yapacağını sorar. Gönlü de böyle bir şey yaparlarsa kendisine terbiyesizlik yapacaklarını söyler.

217. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin yüzünü güneşe benzetir ve onun yükünü canla başla çekeceğini söyler. Eğer sevgili ondan bir şey isterse onun için başını ve canını satar istediği şeyi alır.

218. Şair, ne zamana kadar perişan dünya için üzülp aşağılık insanların cefasını çekeceğini sorar. Güzellerin beni, onun gönlünü yok etmiştir.

219. Cihân Melik Hâtun, yüce Allah'ın keremiyle günahlarını affedip lütfuyla kendisine bakması için dua eder. Kendisinden cefa, O'nun lütfundan kerem geldiğini söyler.

220. Şair, sevgilinin yanında nazla ısınmayı ve onun tatlı dudaklarına kavuşmayı ister. O, sevgilinin cefa okuyla yaralansa da onu terk etmeyip ona kurban olmanın daha iyi olacağını söyler.

221. Sevgilinin perişan zülfünü arzulayan şair için, onu terk etmek mümkün değildir; çünkü o canıgönülden ona kurban olmak ister.

222. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin mest gözlerinin önünde onun şaraba tapan dudakları için ölür. Sevgilisine “Ey benim gözüm!” diye seslenir ve onun ayrılığıyla yaralanan başına elini koymasını ister.

223. Şair, kendisini mumun etrafında dönerek kendisini ateşe atan pervaneye benzetir. Sevgilisine seslenir ve onun yüzünün arzusuyla mum gibi eriyip yok olduğundan söz eder.

224. Sevgilinin yüzünün aşkıyla yanıp yok olduğunu söyleyen şair, kendisini pervaneye, sevgilisini ise muma benzeterek onun için canını feda edeceğini dile getirir.

225. Şair, kendisini sevgilinin aşk ateşinde kebab, la'1 dudağında ise şarap kadehi olmaya layık görür. Sevgiliyle olan sıkıntısının haddinden fazla olduğunu söyler ve ona bir cevaba layık olup olmadığı sorar.

226. Zaten mum gibi tepeden tırnağa kadar yanan şair, birde sevgilinin gamıyla yanar. O, sevgilinin tatlı dudaklarının hasretiyle bir an değil sabahlara kadar yanar.

227. “Ey Allah’ım! Senin gül yüzünden dikenliğe varırım. Senin mest gözünden mahmurluğa varırım.” diyen şair, daha sonra yanıldığını söyler ve ayrılık denizinin ortasından kıyıya nasıl varacağını sorar.

228. Sevgilinin yüzünü görmeyen göz, ağlamaktan huzur bulamaz. Şair, sevgiliyi görmeyen gözün ne işe yarayacağını sorar.

229. Sevgilinin yüzünün aşkıyla, şairin gözü uyku yüzü görmez ve onun sevdasıyla kanlı gözyaşı döker. Sevgili yakut gibi parlak yüzüyle onun gözünden yaşı alıp götürür.

230. Sevgilinin yüzünü parlaklık bakımından aya benzeten şair, onun yüzünden ayrı kalınca gözünden Dicle ırmağı gibi sular akıtır. O, sevgilinin ayrılığından dolayı kanlı gözyaşları döker.

231. Sevgilinin yüzü şairin gözünde dolunaya benzer; dünya sevgilinin zülfü olmadan gece gibi karanlıktır. Şair, zülfüyle kendisini zincire vuran sevgiliye “Zülfünün ucunun gözüme tuzak olduğunu gördün mü?” diye sorar.

232. Sevgilinin gözü işveyle can; mestlik ve sarhoşlukla dünya bağışlar. Şefkatle çimenlikten başını kaldıran nergis, onun aşkı uğruna can bağışlar.

233. Şair, sevgilisine seslenerek iki âşık gibi birlikte oturan iki renkli güle bakmasını ister. Zira altın sarısı olan gül üzüntüden sararmış, kırmızı olan gül ise utancından kızarmıştır.

234. Şairin gönlü, dostun yüzünün ateşinde erir; o uğurda canını, başını ve ömrünü kaybeder. Sevgilinin üzüntüsüyle neden hemhâl olmadığını soranlara gönlünün hemhâl olmadığını, kendisinin ne yapacağını söyler.

235. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin üzüntüsünü canıyla satın alır. O, düz serviyi bahçede görünce sevgilinin boyunun posunun utancından gönlüne dert üstüne dert eklenir.

236. Şairin gönlü, üzüntüden can giysisini yırtar. O, gam dikenini yese de sevgilinin vuslat fidanından bir gül dermez.

237. Cihân Melik Hâtun'un gönlü, bir yandan sevgilinin gamıyla güçlüyken diğer yandan avarededir. Sevgilinin uzun boyu belalı olsa da gönlü onun servi gibi boyunun düğümünde canlıdır.

238. Şair, sevgiliden daha fazla gönlünü incitip ayrılığıyla gönül pazarını birbirine katmamasını ister. Ondan sokağının başında tutsak olan gönlünde kusur aramayıp ona merhamet etmesini bekler.

239. Sevgilinin gamı, şairin gönlünün yakasını tutar. O, sevgiliye gönlünün perişan hâlinin ne olacağını sorar. Eğer sevgili bir kez bile onun kavuşmasına izin verirse her gece onun sokağına dilenci olarak gider.

240. Şairin gönlünde, sevgilinin la'1 dudağından başka derman; canında onun yüzünün sevgisinden başka bir şey yoktur. Sevgilinin vuslatını cana karşılık satın almak isteyen gönlü, bundan nasıl vazgeçirebileceğini sorar.

241. Sevgilinin güzel gözleri şairin gönlünü çalar, gönlü sabır gömleğini yüzlerce parçaya ayırır. Şairin zavallı gönlü muradına ereceğini zannetse de muradına eremez.

242. Sevgilinin ay gibi parlak yüzüne bakan şairin gönlü zevkten sarhoş olur. Bedeni sevgilinin huzurundan uzak olsa da gönlü her zaman onun hizmetkârıdır.

243. Şairin gönlü, sevgilinin cefasından ve sabır hanesinden dolayı avaredir. Onun zavallı gönlü, sevgilinin ayrılık üzüntüsünde olduğu için bir an bile mutlu olmaz.

244. Şair, sevgilinin yüzünün ayrılığıyla mum gibi ağlar, gönlü ise onun aşkıyla kebab olur.

245. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin gamıyla gönül elbisesini yırtar. Sevgilisine “Ey ay yüzlü!” diye seslenir ve ahından korkmasını söyler; çünkü o gamlı gönülle ah etmiştir.

246. Sevgilinin boyunu posunu hatırlayan şair, feleğin zulmünden gönlünü azat eder. O, hüznü canının mutlu olması için sevgiliden fitne dolu gözle bakmasını ister.

247. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin derdine dermanın nasıl olacağını sorar. Sevgilinin gönül süsleyen yüzü, onun bayramıdır. Sevgiliye ona kurban nasıl olacağını sorar.

248. Şair, her ne kadar sevgilinin aşkıdan uzak durup sûfi olmaya karar verse de bunun mizacına aykırı olduğunu görür ve bir daha tövbe etmemeye tövbe eder.

249. Şairin yürekten sevgiliyi hatırlamadığı ve mum gibi ağlamadığı gece yoktur. Canını mumun ortasındaki ipe benzetir ve can ipi kebab olmasın diye yanmaktan ve erimekten bir kenara çekilmeyeceği söyler.

250. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin her adımında huzur bulur. Nereye bakarsa baksın sevgiliyi görür.

251. Şairin gözü sevgilinin ayrılığından dolayı yaşıdır. O, üzüntüsünü kime söyleyeceğini sorar; çünkü onun derdinden anlayacak üzgün insanları az görür.

252. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin ayrılığından dolayı ne zamana kadar perişan ve gözü kanlı bir şekilde oturacağını sorar. Sevgilisinden cemaline aynada bakıp kendisine insaf etmesini ister ve sevgiliye o olmadan nasıl oturacağını sorar.

253. Şairin gözü, sevgilinin vuslat gecesinden ve cemalinden mahrum olsa da onun hayalinden mahrum olmadığı için Allah'a şükreder.

254. Sevgilinin asi zülfüne bağlanan âşıkların gözü, onun mahmur gözünden dolayı mesttir. Şair, âşıkları sevgilinin saçına benzeterek ayaklarına kadar düştüklerini ve sevgilinin arzusuyla canlarını avuçlarına koyduklarından bahseder.

255. Sevgilinin yüzünün rengiyle gülün renklendiğini söyleyen şair, sevgilinin boyundan dolayı serviyi kısaltır. Âşıklar, ayrılık yakasını o kadar yırtar ki sonunda vuslat eteğini elde eder.

256. Sevgilinin zülfünün kıvrımında bağlı olduklarını söyleyen şair, ne zamana kadar gözlerini ve gönüllerini ona bağlayacaklarını sorar. Sevgilinin ayrılığından dolayı yine gözyaşına teslim olduklarını söyler.

257. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin aşkını engin denize, gönlünü ise inciye benzetir ve her alçağa vermeyeceğini dile getirir.

258. Şair, feleğin dönüşünü koca karıya benzetir ve onun cevru cefasından kurtulamadığını söyler. Buna rağmen yine de tatsız tuzsuz insanların sıkıntısı yanında feleğin cevru cefası daha basit kalır.

259. Şair, sevgilisini kendisini avare ettiği ve başı boş bıraktığı için Allah'a şikayet eder; çünkü sevgilisi çevgen gibi olan saçıyla onu top gibi oynamakta, oraya buraya savurmaktadır.

260. Sevgilin ayrılığından dolayı şair yürekten üzgündür ve onun bu üzüntüyü çekecek takati yoktur. O, sevgilisinden daha fazla kendisini üzmemiş vuslatıyla şefendirmesini ister.

261. Şair, muhatabına seslenerek aydın gönüllülerle ve nefes sahipleriyle oturmasını, kimseye düşmanlık etmemesini söyler. Hz. Süleyman'ın mülküne telmihte bulunur ve muhatabının bu mülkten faydalanmak istiyorsa tek bir karıncanın dahi gönlünü incetmemesi gerektiğini söyler.

262. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin yüzünden başka bir şey görmek istemez. Tüm dünya sevgilinin ay gibi parlak yüzünün üzüntüsündeyken kendisinin onun üzüntüsünden nasıl kurtulacağını sorar.

263. Şair, muhatabına gelip geçici dünyaya gönülden bağlanmamasını söyler; zira dünyadan kimse bir şey götürmemiştir. Onun sabır köşesine gidip kendisiyle hemhâl olmasını ister.

264. Sevgiliden başka kimsesi olmayan âşık, ömrünü onun için feda eder. Şair, sevgiliye seslenir ve âşığın gönlü onun sevda ateşinde eridiği için yanmış dudağına su ulaştırmasını ister.

265. Bahar mevsimi; yani gül zamanı insanlar eğlenceler düzenler, iştret meclisleri kurup şarap içerler.

266. Şair gönle seslenir ve daha fazla sevgilinin aşkıdan söz etmemesini ve ayrılığından dolayı başına vurmamasını söyler.

267. Şair, ümidi bostana benzetir ve sevgilinin yüzüyle gül bahçesi gibi olduğunu söyler. Ayrılık savaşına karşı zırhı olmadığı için gözünden kendi vuslatıyla barışmasını ister.

268. Şairin gözü sevgilinin cemaliyle aydınlıktır; çünkü sevgili olmayınca onun için dünya kapkaranlıktır.

269. Şair, “Ey korkak!” diye muhatabına seslenir ve sevgilinin aşkıyla ağlamasını, göğsünü kebab yapmasını söyler. Eğer sevgili ondan canından vazgeçmesini isterse onun istediği şeyi yapmasını öğütler.

270. Cihân Melik Hâtun, sevgiliden gönlünü daha fazla incetmemesini ister. Sevgilisini göz bebeğine benzetir ve ondan düşmanlığa meyletmemesini ister.

271. Şair, bu rubaisinde sevgiliyi tasvir eder. Sevgilinin yüzünü aya, boyunu serviye, yanağını ise yasemine benzetir. Sevgili bütün bu güzellikleriyle bahçede salınır ve hangi gül ve servinin kendisi gibi olduğunu sorar.

272. Şairin zavallı gönlü sevgilinin vuslatından uzaktır. Sevgili bir gece bile olsa onu vuslatıyla şereflemediği için gönlü zavallı ve aciz olur.

273. Şairin gönlü, sevgilinin ayrılık darbesiyle yaralanır. O, sevgilinin vuslat şarabından içme umuduyla binlerce diken yer.

274. Şair gönlünü güvercine benzetir ve sevgilinin aşkına müptela olduğunu söyler. Gönlünün neşesini ve sevincini ata benzeterek sevgilinin vuslat meydanında koşturmak istediğinden söz eder.

275. Sevgili işveli gözüyle bakıp vuslatıyla şeferlendirse de şairin sorununu çözemez. Âdeta sevgilinin aşkıyla şairin gönlü yoğrulmuştur.

276. Şair, sevgilisine ne zamana kadar üzüntüsünden bela içinde olacağını ve cefa korunu gönlüne koyacağını sorar. Sevgilisinden artık dayanacak gücü kalmadığı için daha fazla gam ve kederi gönlene koymamasını ister.

277. Şairin sorunu, feleğin üzüntüsünden ve gönlünün derdinden dolayı çözülmez. Onun gönlü her ne kadar hile yapsa da sevgilinin vuslatına erişemez.

278. Şair, sevgilisinde insaf olmamasından yakınır. Onun gönlünü çaldığı halde onla ilgilenmez.

279. Şair, sevgilinin mest bakışından dolayı kendisini rüyada sanır ve onun ayrılığıyla üzüntü içindedir.

280. Şair huyunu serkeş ata benzetir ve aşağılık ve uğursuz feleğin cevrenden dolayı zavallılaştığını söyler. Ardından “Bak! Bugün ne haldeyim, ne halde? O günler nereye gitti, nasıldım, nasıl?” der.

281. Şairin gönlünde sevgilinin aşkı her an artar. Sevgilinin hayalini eteğe benzeten şair, ona tutunduğunu söyler.

282. Şair muhatabına seslenir ve ne zamana dek düşmanlıkla hile ve büyü yapacağını sorar.

283. Sevgilinin ayrılığından dolayı şairin gönlü kanla doludur. Sevgilisine ne zamana kadar feleğin cefasını çekeceğini sorar ve onun cevru cefasına gönül verdiğini söyler.

284. Şair gönlüyle konuşur; gönle derman nasıl olacağını sorar. Sevgilinin çukur çenenisi elmaya, dudaklarını ise şeftaliye benzetir.

285. Gül, sevgilinin yüzünün utancından bitap düşmüştür. Sevgilinin yanında birçok kişi feryat figan etmektedir. Sevgili, bahçede salınarak yürüyünce gül ve servi hâkirleşmişlerdir.

286. Güzelliği ile bilenen gül bile sevgilinin yanağı karşısında dağınıktır. Şair, sevgiliden onun yüzünün utancından ter içinde kalan güle iyi bakmasını söyler.

287. Feleğin cevrenden dolayı şairin gönlü kan revan içindedir. Sevgiliye seslenir ve ona kavuşamadığı için bitap düştüğünü söyler.

288. Şairin zavallı gönlü, sevgiliden uzak düşmüştür. Aşktan avare olan Cihân, “Feleğin üzüntüsünden ve ayrılık derdinden dolayı düşmanların arzusuna çaresizlik düşmüş.” der.

289. Şair sevgiliye seslenir ve onun boyunun bosunun karşısında servinin kısaldığını, gözünün mahmurluğuyla nergisin mest olduğu söyler. Çimenin gülleri onun yüzünün utancından düşüp bayılır.

290. Şair, kendisine haddinden fazla zulüm eden sevgiliye ne zamana kadar kendisini üzeceğini sorar ve insaf edip gönlüne neşe vermesini ister.

291. Şair, yüce Allah’a kendisine iman, lütfuyla derdine derman vermesi için dua eder. Hâlini perişanlık bakımından güzellerin zülfüne benzetir ve O’ndan perişan hâlini düzene koyması ister.

292. Cihân Melik Hâtun, sevgiliye seslenir ve tatlı dudağının gönlüne zehir attığını söyler. Sevgilinin yüzünü bayrama benzetir ve ona kurban olmayan herkesin dinden çıktığını söyler.

293. Âşık daima yaralıdır. Sevgili dudağıyla şairin yaralı gönlüne tuz basar.

294. Şair, düşmanın suçlamalarından rahat değildir. O, ne zamana kadar yok yere kendini kınayacaklarını sorar. Ardından kendisini Yusuf’u parçalamayan; ama onu öldürdüğü söylenen kurda benzetir.

295. Sevgilinin yüzünün ayrılığında olan âşık gözünden ciğer kanı akıtır.

296. Sevgilinin yüzünü görmeyen âşık uyuyamaz, sürekli gözünden su gibi gözyaşı döker. Şair, gözyaşını inciye benzetir ve sevgilinin la’l dudaklarının özlemiyle gözünden parlak inciler döktüğünü söyler.

297. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin gözünden dolayı feryat figan eder, yüzlerce dille yanıp yakılır. Gönlü sevgilinin ayrılığını tarif edemez.

298. Gönül, gözden dolayı feryat eder, elbisesini yırtar. Şair, “Eğer göz, sevgilinin güzel yüzünü görmeseydi gönül, gözden adı ve nişanı nasıl görürdü?” diye sorar.

299. Şair, “Ey gözden Fırat gibi kan akıtan!” diyerek sevgili seslenir ve onun uğrunda gözlerinden yaşlar akıttığını söyler. Onca derdine rağmen sevgilinin hayalini onun gözünden gitmez.

300. Şair, kararsız gönülden ve gözden kendi gönül kanlarını akıttıkları söyler. Göz, sevgiliyi görmediği sürece gönül ona meyletmez.

301. Sevgili yüzünü sakladığı için şairin gözünde dünya değersiz bir yerdir artık. Şairin gözü, sevgiliyi görünce onu kan revan içinde bırakır, onun gözden kârı da zararı da budur.

302. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin ayrılığından dolayı Dicle nehri gibi gözünden yaşlar döker. Sevgilinin yüzünün hayali bile onu perişan etmeye yeter.

303. Üzüntüden şairin gözünden ciğer kanı damlar. Sevgilisi yüzünü ondan saklasa da gönül derdinin kimin yüzünden olduğunu bilir.

304. Şair, sevgilinin yüzünü laleye, kendi gözlerini ise buluta benzetir ve sevgilinin yüzünü görmeyince ilkbahar bulutu gibi yaşlar döktüğünden söz eder. Sevgili ancak o gözyaşı dökerse onun arzusunda olduğunu görür.

305. Sevgiliden uzak kalan gönül gamlı; göz ise yaşlıdır. Sevgilinin ayrılık gamına dayanan gönül eğilmiş, iki büküm olmuştur.

306. Şairin gözü, ayrılık acısından dolayı kan revan içindedir. Canın ayrılığının bedenden zor olduğunu söyleseler de ayrılığı tadan şair için bu zor değildir; çünkü o zaten ayrılığı tatmıştır.

307. Sevgiliye yürekten kul olduklarını söyleyen şair, ondan kendisinin olduğu yerde derman olmasını ister. Ardından gönlüne sevgiliye kavuşursa onun önünde can vermesini söyler.

308. Cihân Melik Hâtun, takva yolunda güç bulması, sevgiliyi görmesi ve kıymetli dudaklarına ulaştığında kendisine konuşan dil vermesi için Allah’a dua eder.

309. Şairin sevgiliye olan aşkı onu dillerde efsane, zincir gibi zülfü ise onu divane etmiştir. Sevgilisine kendisine ne zamana kadar yabancı olacağını sorar.

310. Şair, sevgilisini muma, kendisini ise mumun etrafında dönen pervaneye benzetir. Sevgilisinin dudakları için bir berat vereceklerini söylediğini ve o fermanın gelmesiyle ömrünü tükettiğini dile getirir.

311. Cihân Melik Hâtun, sevgilisine ne zaman kadar gönlünün onda olduğunu söyleyeceğini ve ondan gönlünün arzusunu vermesini isteyeceğini sorar. Sevgilisine “Ne zamana kadar senin arzuna sahip değilim diyeceksin?” der.

312. Şair, sevgilisine güzelliğine aldanmamasını; vefa ve insanlık yolundan ayrılmamasını söyler. Tabipte merhamet olmadığı için gönlüne sevgilinin ayrılığından dolayı hasta olmamasını söyler.

313. Cihân Melik Hâtun, muhatabından ömürden kazancının ne olduğunu ve bu dünyada dert ortağının kim olduğunu söylemesini ister. Ona gün, zaman, ev ve aile olmadan nasıl yaşanılabileceğini sorar.

314. “Allah” adı yerine kullanılan hû zamiri “O” manasına gelmektedir. Hz. Ali’nin “yâ hû, yâ men hû, lâ ilâhe illâ hû” diye zikrettiği, kendisine bunun sebebi sorulduğunda ise “hû”nun ism-i a‘zam olduğunu söylediği nakledilir.⁴⁶¹ Şairde bu zikri rubaisinde dile getirerek O’nun dergahından başka yolunun olmadığını, feryat etse de O’dan başka kimsesinin ve çare bulanının olmadığını dile getirir.

315. Şair, dostundan geri dönmesini ister; çünkü onun hayaliyle ölmüştür. Ona ne zamana kadar ayrılık acısıyla ramazanda olacağını sorar, “bayramımın kutlu hilali” diyerek kendisine görünmesi ve geri gelmesini ister.

316. “Bir, iki, üç gün oldu hâlâ kulunu sevip okşamadın. Bizi zikretmekle meşgul olmadın.” diyen şair, düşmanlarından çekinir, onların dedikodusuyla sevgilisinin kendisini uzaklaştıracağından korkar.

317. Şair, kendisini muma benzeterek onun gibi yanıp yakıldığından ve arzuyla kendisini ateşe attığından şikâyet eder. Ardından kendisini Şirin’den ayrı kalan Ferhad’a benzetir ve gözün hilesiyle canını oynayıp kaybedenin kendisi olduğunu söyler.

318. Şair, mum gibi yanıp yakıldığını ve virane gönlünü sevgiliyle meşgul ettiğini dile getirir. Sevgilinin gamıyla mum gibi canını feda eder.

319. Sevgilinin yüzünün mumu şairin ateş gibi olan gönlünde alevlenir, kendisi de mum gibi baştan aşağı yanar. Sevgili kendi gönül aydınlatan yüzü dışında bütün güzelliklere gözünü kapatır.

320. Sevgili, kendi kapısının toprağına şairin terini akıtır, zülfünün halkasına onun gönlünü asar. Sevgili dudaklarında gülle şekeri karıştırdığı için onun gönlü dertlidir.

⁴⁶¹ Osman Türer, “Hû”, *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 260-261.

321. Şair, sevgilisi bir gece olsun gönlünün muradını vermediği için mutsuzdur. O, sevgilisine eğer kapısına gittiğinde kapıyı açmazsa damdan içeri gireceğini söyler.

322. Şair, uyurken de uyanırken de sevgiliyledir. O, sevgilisinden kendisini lütfundan mahrum etmemesini ister.

323. Cihân Melik Hâtun, sevgilisine ne zamana kadar kendi zülfü gibi perişan ve darmadağın edeceğini sorar. Âşıkların sorunu sevgili için kolay olduğundan onun derdini de kolaylaştıracağını söyler.

324. Cihân Melik, sevgilisinden kendisini kereminden yoksun bırakmamasını ve daha fazla üzüntüye düşür etmemesini ister. Sevgilinin kapısından başka sığınağı olmayan şair, sevgilisinden onu ihmal etmemesini diler.

325. Sevgili her gün başka bir iş ve güzelliktedir, âşğın gördüğünden daha da güzeldir. Âşık, bundan kurtulmak için dava edip sevgiliyi kadıya götürmek ister; ama kadının da gönlünü çalmasından korkar.

326. Cihân Melik Hâtun, yüce Allah'tan kendisine bir kapı açıp lütfuyla başkalarına muhtaç etmemesi için dua eder. O, sevgilinin eşiğine baş koyar; zira onun başından başka bir şeyi yoktur.

327. Şair, Tatarlı gece bekçilerinin binbir düzenbazlıkla hırsızı yakaladıklarından ve onu asmaya götürdüklerinden söz eder.

328. Felekten çok sıkıntı çeken Cihân Melik Hâtun'un sevgilinin lütfundan başka kimsesi yoktur. O, umut yolunda oturup beklese de kimse yardım etmez, bu yüzden de sevgiliden kendisine yardım etmesini ister.

329. Şair, kendisini çevgen oyunundaki topa benzetir ve onun gibi perişan olduğunu söyler. Artık ayrılığa dayacak gücü kalmadığı için sevgilisinden kalkıp gelmesini ister.

330. Cihân Melik, sevgilinin yâdını gönlünden bir an bile uzaklaştırmaz, onun sokağından başka bir yeri arzu etmez. Gamı engin denize benzeten şair, o denizde boğulduğunu dile getirir ve kendisine yardım etmesi için Allah'a dua eder.

331. Şair, sevgilinin zülfünü arzular. Sevgilinin gamını göğsünde sır gibi saklar, bu yüzden de kimse bu sırdan haberdar değildir.

332. Şair, yeryüzündeki ayda, gökyüzündeki güneşte olmayan güzelliğe, kibarlığa ve zarafete sahip olduklarını söyler. Sevgilisine diğerleri gibi insan olduğunu söyleyen şair, yanıldığını dile getirir ve onun melek olduğunu söyler.

333. Kadeh üstüne kadeh içen şair, sevgilinin dudaklarına erişmek ister. O, ansızın sevgiliye kavuşmadan ölmekten korkar.

334. Sevgilisine “Leyla” diye hitap eden şair, dostunun az, düşmanının ise çok olmasından yakınır. O, sevgilinin aşkıyla canını kaybetmişken sevgilisine neden ona meyletmediğini sorar.

335. Şair, sevgiliye gönlünü verir, gözü onun hayaliyle kaplanır. Leyla ile Mecnun hikayesine telmihte bulunarak “Derler ki Mecnun, onun yüzüne sabret! Dedi ki Leyla’sız nasıl nefes alır, nasıl yaşarım?” der.

336. “Leyla, senin cemalini benim gözümle görseydi, gözünden sel gibi yaşlar dökerdi.” der. Cihân Melik Hâtun, sevgilinin aşkıyla Mecnun olsa da onun kendisini istememesinden yakınır.

337. Sevgilinin kapısının önünden geçen şair, tutkun ve âşık olan çok Mecnun görür. Onların böyle olma sebeplerini sorduğunda ise Leyla olduğu cevabını alır.

338. Sürekli Leyla’nın adını zikreden Mecnun, ona neden artık kendisini istemediğini sorar. Leyla ise onun hayalinden dolayı gözünde Mecnun çok olduğu cevabını verir.

339. Cihân Melik Hâtun, sevgilisine onun gamını çektiğinden haberi olup olmadığı sorar. Sevgili, bir yandan ona dertken diğer yandan dermandır. Onun hâlinden haberdâr olan tabibin, âşıkların derdinin dermanını da bildiğini söyler.

340. Cahillikle gönlünü sevgiliye verdiğini söyleyen şair, sevgilisine siyah zülfünün ucunda olduğunu bilip bilmediğini sorar. Sevgilisine seslenir ve onun zülfünden dolayı perişan ve avare olduğunu söyler.

341. Şair, sevgiliye ne zamana kadar âşıklara cefa edeceğini sorar. Gönlünü alıp yele veren sevgiliye bütün bunların cahillikten olduğunu söyler.

342. Cihân Melik, gönlüne ne zamana kadar aşktan dolayı avare olacağı sorar ve yapabiliyorsa yaralı gönlünü geri getirmesini ister. Gözüyle âşıkların kanını döken sevgiliye gönlün günahının ne olduğunu sorar.

343. Şair, “Ey aşkla bana avarelik veren!” diyerek sevgiliye seslenir ve ne zamana kadar avare olacağını sorar. Avare olan gönlünün bu kadar perişan olmasının sebebini sorar.

344. Şair, “Ey gönül! Ne zamana kadar inleyip feryat edeceksin? [Ne zamana kadar] kırgın canıma zulmedeceksin?” diye sorar. Ömrü, rüzgâra benzetir ve ömrünün

ayrılık acısıyla rüzgâr gibi gelip geçtiğini söyler. Sevgiliden bir an bile olsa kendisini mutlu etmesini ister.

345. Cihân Melik Hâtun, sevgilisine ne zamana kadar gönlünü boyun eğdireceğini, zülfüyle tuzağa düşüreceğini ve oruçlu gibi akşama kadar bekleteceğini sorar.

346. Şair, kendisini bir an bile hatırlamayan ve vuslatıyla mutlu etmeyen sevgiliye bunun sebebini sorar. Şairin, dünyadaki tek isteği sevgiliye kavuşmakken ona neden kendisini bir an bile olsa istemediğini sorar.

347. Mecliste sabah yeliyle beklenen gül gibi şair de yârini ümit eder. Sevgiliyi salınan serviye benzeten şair, ona “Ey iki gözümün nuru!” diye seslenerek onun gibi birini nerede göreceğini sorar.

348. Şair, “Ey şifa kaynağı!” diye sevgiliye seslenir ve onun aşkının üzüntüsüyle hasta olanları görmek için bir an bile kalmamasından yakını. Kendisini Ferhad’a, sevgiliyi ise Şirin’e benzetir ve Ferhad gibi âşık olursa kendisini ayıplamamasını ister.

349. Sevgilinin zülfünden gelen hoş koku, şairin gönlünü hemgameye atar. Cefayı çevgene, âşıkları ise çevgen topunu benzeterek sevgilinin âşıkları perişan ettiğini söyler.

350. Şair, zulmü iğneye, kendisini ise ipeğe benzetir ve gönlüne “[Ne zamana kadar] sevgililerin zulüm iğnesinde iplik olacaksın?” diye sorar. Şair, gönlü yaralı âşığın sevgilinin cefa toprağından öldürülmesinden korktuğunu dile getirir.

351. Şair, muhatabına eğer sevgiliye kavuşmak istiyorsa gönlünün üzüntüsünü kimseye söylememesini; çünkü sabırla gönlünün arzusuna kavuşacağını söyler.

352. Cihân Melik Hâtun, servi boylu sevgiliden kendilerine doğru salınarak yürümesini ister; çünkü o sevgilinin ayrılığından dolayı toprağa oturmuş, yas tutmaktadır. Ona bir gece sevgiliye kavuşabileceğini söyler.

353. Şair, kendisini feleğe benzetir ve onun gibi yorulmadığını, her an endişenelip, düşündüğünü söyler. Vefasız sevgili gibi her gece bir yerde olduğunu için feleğin dönüşüne gönül bağlanılmamasını gerektiğini söyler.

354. Cihân Melik Hâtun, suçluları affeden, kudretiyle dünyayı süsleyen, tüm cihana sahip olan yüce Allah’a kendisine yardım etmesini için dua eder.

355. Şair için sevgilinin görüşü gibi yüce bir görüş, yüzü gibi dünyayı süsleyen bir yüz yoktur. Onun sevgilinin dergâhından başka onun sığınağı yoktur.

356. Sevgili, şairin gönlünü çalar ve gama düşer. Sevgiliye bir daha başkasının gönlünü çalmamasını söyler.

357. Sevgili hüzünler kulübesinden çıkınca şairin gönlü, gamdan uzaklaşır. O, işinin çıkmaza girdiğini söyler ve lütufla belki onun işini çözebileceğini dile getirir.

2.1.6. Türkçe Tercümesi

KASİDE 1 TEVHİT HAKKINDA

Ey [Allah'ım]! Senin “ol, der ve olur” emrinle kâinat zuhur etmiş.

Ey [Allah'ım]! Senin eşsiz zatın için sıfatı terk etmek, sıfatların ta kendisidir.

İki dünyanın işi, senin kudretinin kemaliyle değersizdir.

İki âlemin mülkü, senin mülkünün kalıcılığıyla sebatsızdır.

Faziletinin bir miktar feyzi bile gafillerin özür dilemesine [yeter].

Kahrının bir miktar sıkıntısı bile olaylara tesir etmeye [yeter].

Düşüncemde ölüm korkusundan ve yaşama ümidinden başka bir şey yoktur.

Ey ölüm ve yaşamı yaratan! Benim korkum da ümidim de sensin.

Eğer lütfunla yeryüzünde rüzgâr eserse

Çürümüş kemikteki her kırıntı Meryem oğlu İsa olur.

Eğer ihsan bulutundan insanların üzerine bir damla damlarsa

Mümin ve müşrikin içindeki [bütün] kötülükleri yıkar.

Eğer senin gazabının sert ve şiddetli esen rüzgârı ortaya çıkarsa

Varlık sureti, kâinatın levhasında yok olur.

İrfân yolunda senin arzunla aynı tarafta olan

Dünyada ve dinde [bu] sebepler kargaşasından kurtulur.

Kanaat hazinesiyle fakirlik köşesinde oturan

Dünyada ve ahirette hâsıl olan hazineye iltifat etmez.

Ey Allah'ım! Dünyada benden yaraşır bir hizmet çıkmaz ki

İyi işlerimle kurtuluş ümidini taşıyabileyim.

Günahımı affet, beni rahmetinden mahrum etme;

Çünkü ben oruç ve namaza değil, senin lütfuna güveniyorum.

KASİDE 2 ALLAH'IN SALÂT VE SELÂMI ÜZERİNE OLSUN PEYGAMBERİN NA'TI HAKKINDA

Ey [Peygamber]! Peygamberlik adı, senin adınla iftihar etmekte.

Peygamberlerin haşmeti, senin ihtişamınla artmakta.

Mekke'nin bütün dünyaya üstünlüğü, senin faziletindendir.

Kâbe'nin saygınlığı, senin ihtiramının şerefiyledir.

Senin kadrin kıymetin, edna⁴⁶² makamıyla makam bulunca

Akl-ı kül, senin makamına hayran kaldı.

Feleğin şahı, nur tahtının üzerindeki şeref levhasında

Senin kul olmana razı olmuştur.

Yuvası arşta olan sidre tavusu,

Sana boyun eğdiği için vahiy emini oldu.

Dünya halkına [iyi ya da kötü] karşılıklarının verileceği meydanda

Dünya halkının eli ve senin şerefli âlinin eteği...

Ey Peygamber! Senin ihsanın umumi bir şefaattir.

Senin umumi ihsanından beni nasipsiz bırakma.

KASİDE 3 AHMED BAHÂDİR HAN'A ÖVGÜ

Nesim yeli geldi ve bana senin kokunu getirdi.

Can ve beden, senin nesiminin canına feda olsun.

Maşallah ne diyeyim sana, [o] ne kadar mutlu ve mesuttu.

Nesim yeli bizim için Karen'den gelen Üveys'in vuslatı gibiydi.

Ey dost! Senin nesimini sabadan dinleyince

Gül, lale ve yasemin gözümünden düştü.

Senin zülfünün şamamasının hoş kokusunu duyunca

İmtihan edilmiş can ve gönül, şevkten perişan oldu.

⁴⁶² Edna, daha yakın anlamına gelmektedir. Şair, bu beyitte Hz. Muhammed'in Mirac gecesinde göğe yükselerek Allah-u Teâlâ'nın huzuruna kabul edilmesine telmihte bulunmuştur; nitekim bu olay Necm Sûresi 8-9. âyette "Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha yakın oldu." şeklinde geçmektedir.

Senin zülfünün nesiminin kokusu, dünyayı kaplamıştır.

Saçının düğümünü açma, dünyayı harap etme.

Gerçekten senin yaratılışındaki nefeslerinin esintileri karşısında
Hoten'deki⁴⁶³ misk kendi kokusunu yerer.

Bir ömürdür, senin gönül aldatan yüzünün şevkiyle
Zülfün boynuma ip atmıştır.

Ne zamana kadar can, senin iştiyakından dolayı şevke yakalanacak?
Ne zamana kadar gönlü yaralı, senin arzundan dolayı hüznünde olacak?

Senin arzundan (dolayı) rüzgârdaki ney gibi inliyorum.
Senin ayrılığından (dolayı) şamdandaki mum gibi eriyorum.

Ey ay! Gel ve bu karanlık köşeyi aydınlat.
Ey gül! Gel ve bu çimenliğin etrafını mutlu et.

Eğer senin zulmünden dolayı dünya güzel değilse
Zamanın padişahının sarayına adalet getiririm.

Büyük gökyüzünün güneşi, dinin yardımcısı
İnsanlık göğsünün güneşi, fil yapılı (cihân) padişahı...

Ahmed Bahâdır ki onun adaletinin gücünden
Sipere doğru giden her okun temeli muhabbetten.

Devlet, doğu ve batı etrafında döndü
Yine döndü ve onun huzurunda yurt edindi.

Bazen onun korkusundan kazanamayan Rüstem
Bazen büyük dağ ve dağ delen Ferhad titrer.

Ey hünerli insan! Düşman, sana savaşmaya azmettiği zaman
Önce kefenle birlikte mezarın temelini kazar.

Hiçbir yüzde, hiçbir sarayda
Hiçbir benzeri, hiçbir şekilde olmayan lider!

Senin adalet binitin her yerde koşturduğu için

⁴⁶³ Doğu Türkistan'ın güneyinde yer alan bu bölge âhu ve misk ile meşhurdur.

Gerçekten de zulüm ve isyandan yüz çevirdi.

Ey şah! Senin kapın ihtiyaç sahiplerinin maksadıdır.

Merhamet et, güçsüz bana bir bak.

Ey adalet ve merhamet madeni!

Büyüklerin vücuda getirdiği ülkenin temelini abat et, kazıma.

Zira gün, senin ihsanın ve adaletinle aydınlıktır.

[Bu da] kulunu kollayıp kollayan ve ihsan sahibinin lütfunun eseridir.

Adalette Muhammed, ilimde Ali

Ahlakta Hüseyin, güzel vasıflarda Hasan gibisin.

Ey padişah nişanlı! Senin heybetinden

Zamanenin büyük yolundaki gam ve fitne tozu yatıştı.

Senin sağ tarafından hiçbir işaret olmadan

Süheyl Yıldızı, Yemen tarafından baş çıkarmadı.

Senin övgü yolunda şiirin ayağı uzundur.

Sana dua yolunu tutup sözü kısa keseyim.

Kuruntu eli, o ömrün gayesinden uzaklaştıkça

Senin ömrün baki kalsın.

Kadrin yüce olsun ve lütfunla bu dünyadaki

Değerimi yücelt; çünkü değerimi bilmezler.

KASİDE 4 ŞAH ŞUCÂ'YA ÖVGÜ

Senin cemalinin mumuna bakan kişinin

Pervanenin gönül ateşinden nasıl haberi olur?

Yüreğinde senin rakibinin kılıcının yarası olan hastaya

Onun merheminin faydası olmaz.

Gönlüm, zülfünün sabırsızlığına rağmen sakinleşti.

O sebepten dolayı da onun gölgesinin altında mekân edildi.

Senin cemalinin güneşe karşı üstünlüğü

Güneşin, aya karşı olan üstünlüğü gibidir.

Ey peri yüzlü güzel! Senin ayva tüyün nasıl bir tutidir ki
Güle yaslanmış, gagası da şekerdedir.

Senin aşk ızdırabından dolayı gönlümde ateş vardır.
Öyle ki nar tanesi gibi gözyaşından kıvılcımlar çıkar.

Âşıkların gönül ateşinden uzak dur;
Çünkü çaresizlerin gönlündeki duman etki eder.

Gönül kanıyla beslediğim aşk fidanı
Şimdi üzüntü meyvesini verir.

Senin zülfünün ucunun ortaya çıkardığı fitneleri
Benim ömrümün temeli bir anda ortadan kaldırdı.

Senin mest eden büyüün fitneyle dünyayı harap etti.
Şimdi Cihân'dan dolayı tehlikede olduğuna şaşırma.

Dindar padişahının adaleti çevresinde
Fitne nasıl olur, nerede başkaldırır?

Dünya ve dinin celâli, ülke sığınağı (reisi) Şah Şucâ!
Onun adaletinin ünü, denizde ve karada yer edinir.

Kaza, onun etkileyici emrinden bir ferman aldı.
Bu kaderin hükümlerinde kazanın etkisi vardır.

Sağlam görüşlü şah eğer rıza gösterirse
Kurtla kuzu arasındaki yaratılıştaki düşmanlık kalkar.

Ey dünyanın kendisine sığındığı! O kimsesin ki ileri görüşlülüğün vehmi
Senin payeni anlamaktan basiretsizdir.

Kimin sözünün eli, senin kadrinin temeline ulaşabilir?
Zira ben kulun görüşü de o sergide aynı düşüncededir.

Fakat senin duan insanlara gerekli olduğu için
Galiba ben akıllıya bu özür muteberdir.

Sürekli hilekâr rahipler gibi
Samanyolundaki felek kemer bağlar.

Senin bendeliğine dünya padişahı kemer bağlamış
Öyle ki dünya padişahı senden ötürü süslü ve parlaktır.

TERCİİBENT HAKKINDA

Ey [sevgili]! Sana kavuşmak, yaşamın aslıdır.

Ey [sevgili]! Senin yüzün, gençlik kaynağıdır.

Ey dost! Yapabiliyorsan şimdi

Güçsüzlerin hâline acı.

Yüzlerce kez beni kapından kovsan da

Halka gibi kapından ayrılmam.

Gâyb âleminin meleği

Dilsiz diliyle bana diyordu ki

Mademki onun yüzünün aşkıyla ortaya çıkmışsın

Öyleyse dünya halkından uzaklaş.

Geri dön; çünkü ebedi ömrün sermayesini

Senin uğruna harcadık.

Bu kadar acizlik ve güçsüzlüğe rağmen

Senin ayrılığından dolayı çok çaresiz kalmışım.

Belki hâlime bakarsın diye

Senin vuslatına talibim senin mahallende.

Aşk, ezeldendir ve ebediyete kadarda var olacaktır.

İnsanlardan yüzlerce defa kendisi sırt çevirdi.

Aşk, dünyayı gösteren aynadır.

Onda iyi ve kötü her şekil ve suret vardır.

Bilgiden ve akıldan nasibini alan kimse

Senin yüzünün aşkından başka bir şeyle meşgul olmaz.

Kendine bakan kimsenin

Senin yüzüne bakması haramdır.

Dostun aşkının vurduğu kılıçtan dolayı

Yaralı gönölde darbe olmuş bir resim vardır.

Onun etrafına ulaşan ayak yoktur.

Cana ermeyen el vardır.

Kendimden haberdar olduğum zamandan beri

Senin aşkından dolayı kendimden haberdar değilim ben.

Belki hâlîme bakarsın diye

Senin vuslatına talibim senin mahallende.

Senin yüzün, dünyanın kıblesidir.

Bütün âlemin yüzü, o yüzdendir.

Senin gözün, inzivaya çekilme niyetiyle

Sürekli kemer gibi olan kaşında oturmakta.

Senin zülfünden bir koku getirdi rüzgâr

Bu kokudan dolayı insanların burnu hoş kokmaktadır.

Senden gelen her zulüm, adalettir.

Senin kabul ettiğin her kötülük, iyiliktir.

Sen cansın ve güzellerin hepsi beden.

Sen özsün diğerlerin hepsi kabuk.

Ben sadece şimdi senin kölen değilim.

Bir ömür bendendir, duacıdır senin.

Bir asır, senin sevginleyim ey sevgili!

Bir ömür, seni yâd ederim ey dost!

Belki hâlîme bakarsın diye

Senin vuslatına talibim senin mahallende.

Saki! Şaraptan bir kadeh gönder.

Yaralıların mahmurluğuna derman ol.

Her ne kadar feleğin zulmünden dolayı yaşlansam da

Şarap ver ve tekrar beni gençleştir.

Ey aşk çalgıcısı! Saz çal.
Söyle, çeng inlesin, ney feryat etsin.

Ey dost! Arzunla öldük.
Bir gün de olsa âşıklara uğra.

Ey gariplerin gönül arkadaşı!
Zavallı gariplere bir merhamet et.

Ey rüzgâr! Gönül bağlayan sevgilinin yanında
Duamdan bir sır söyle.

Öbür dünyanın sevabı için söyle.
Artık bu cihâna bir baksın.

Belki hâlîme bakarsın diye
Senin vuslatına talibim senin mahallende

Durumlar bir anda ters döndü.
Ne makam kaldı bize ne de mal.

Bundan önce halkın sevgilisi,
Şansın, yârin ve talihin arkadaşıldık.

Beyaz tenli, amber benli
Sevgilinin kulluğuna kemerini bağlamış.

Zümrüdüanka bizim iznimiz olmadan
Dünyanın zirvesinde kanat çırpmadı.

Şimdi senin üzüntüne müptelayız
Gece, gündüz, hafta, ay ve yıl...

Senin arzun beni eritip bitiriyor
Arzu ve emeller kabında.

Kısacası her yolda ve her durumda
Benim hâlîm senin üzüntünden dolayı haraptır.

Belki hâlîme bakarsın diye
Senin vuslatına talibim senin mahallende

Ey [sevgili]! Senin yüzün sabah, zülfün gecedir.
 Ey [sevgili]! Senin ayrılığın taş, bizim ruhumuz kadehtir.
 Geri dön; çünkü senin ayrılık acından dolayı
 Ne sabrım kaldı ne de huzurum.
 Ruhlar, bedenden usanmış.
 Ruhtan dolayı yok olmuş bedenler.
 Ayrılık zehrinden içeyim diye
 Senin gamın her gece bir kadeh verir bana.
 Senelerce, yıllarca her bir tarafta
 Senin vuslatını aramakla gezdim dolaştım.
 Senin şerbet gibi olan vuslatının tadı
 Arzusuna ulaşamayanın damağına nasıl ulaşmaz?
 Belki hâlîme bakarsın diye
 Senin vuslatına talibim senin mahallende
 Ey kıymetli ve vazgeçilmez sevgilim!
 Ey dayanağım ve elimden tutanım!
 Anla; çünkü bütün ömürdür
 Senin muhabbetinin bağında esirim.
 Ey benim fakir gönlümün can yoldaşı!
 Artık benim aciz hâlîme merhamet et.
 Bütün yüzleri gönlümden silip attım (ama bir tek)
 Senin yüzün yüreğimden gitmedi.
 Her ne kadar bana nasihat etseler de
 Senin yüzünün aşkından (bu nasihatleri) dinleyemem.
 Ben dünyadan ve dünyadaki her şeyden el çekerim;
 Ama senden elimi çekemem.
 Ey Can! Ey Cihân! Ben ölmedikçe
 Senin vuslatından ümidimi kesmem.

Belki hâlîme bakarsın diye
 Senin vuslatına talibim senin mahallende.

SEVGİLİ EVLADI SULTAN BAHT (TOPRAĞI BOL OLSUN) MERSİYESİ HAKKINDA

1

Ne yazık ki! Ne acı ki! Benim canımın arzusu gitti.
 O nazlı can, gençken dünyadan gitti.
 Gönül, onun ay gibi yüzünün sevgisiyle dolu, kötülük ne fayda eder?
 Çünkü onun yüzünün ayrılığından dolayı bedenden ruh gitti.
 Bülbüle söyle de bir daha bahçede ötmesin.
 Çünkü gül gibi o yüz, bahçenin kapısından çıkıp gitti.
 Ey gönül! Sevgilinin evine ne zaman varacaksın, söyle!
 Çünkü o nazlı can kervanın ardından gitti.
 Feryat figanım yedi kat gökyüzünü aştı.
 Gözyaşım oluktan akıp gitti.
 Sultan Baht'ım vuslat tahtındaydı.
 Sonunda benim bahtım ansızın neden gitti?
 Ey gözümün nuru! Cihân senin üzüntünden dolayı harap oldu;
 Çünkü o gözümün nuru dünyadan gencecik gitti.
 Daha başka hangi üzüntü ve dert olabilir ki?
 Dünyadan kendisiyle birlikte götürdü ve iki dünyadan da yoksul bir şekilde gitti.

2

Ey gönül ve göz! Gönlüm ve gözüm kanla doludur.
 Benim gönül yangınım şerhe bayana (sığmaz) daha fazlasıdır.
 Göz, yaşlı; gözüm feleğin dönüşünden dolayı kanla doluydu.
 Şimdi senin ayrılık acından dolayı Ceyhun gibidir.
 Dostlarım hâl hatır sormak için hep hikâye anlatırlar ki
 Ey bu olayda zulüm görmüş olan! Ne haldesin, nasılsın?

Bu olayda başıma ne geldiğini nasıl söyleyebilirim?
Her ne söylediysem hepiniz biliniz ki ondan fazladır.

Aşağılık feleğin sitemiyle dolup nasıl inlemem?
Çünkü senin gül yüzün lahit mezarında defnedilmiştir.

Senin güzel yüzünün ayrılığından dolayı öyle ağladım ki
Canımın yüzü, ciğer kanından dolayı gül gibi kıpkırmızı oldu.

Benim canımın Leyla'sı sonunda nereye gitti, söyle!
Çünkü onun yüzünün ayrılığından dolayı hem dünya hem de Cihân Mecnun'dur.

Ey gönül! Tatlı hayat, acıyla sona erdiğinde
Sana şimdi bela olmayan bu derdi çek.

Cefadan başka dünyada nasibim yoktur, ne yapayım?
Çünkü benim gönlümün sırtı, gamdan dolayı "nun" gibidir.

3
Gül döküldü ve dünya bahçesinden yüzünü gizledi.
Âşık bülbülü, üzgün ve inleyen yaptı.

Gül, sitemden dolayı ümit bahçemde gülmedi.
Ey Can! Senin ayrılık dikenin, canıma tesir etti.

Sen benden gittin gideli baht bana yüz çevirse de
Senin ayrılık günün beni darmadağın etti.

Senin vuslat günün, bana nasip olmadı.
Zira talihsiz baht, beni ayrılık gecesine gönderdi.

Çok acayip bir olaydı ki atasözü olarak şöyle derler:
"Güneşin yüzü balçıkla nasıl gizlenebilir?"

Feryadım göğe yükseldi; ama ne yapayım?
Sabır ve tahammülden başka söyle, ne yapılabilir?

Senin ayrılık derdin öyle derttir ki dünya tabipleri bile
Benim bir derdime derman bulamazlar.

Felekten çok sıkıntı çektim; fakat şaşılacak şey

Gönlümdeki onca dert ve belayı benim gönlüme kolaylaştırdı.

Azizlerin ayrılık oku gönlümde çoktu;

Ama senin ayrılık okunun başı cana tesir etti.

4

Benim ayrılık gamımın ateşinden, duman yükselir.

Gözlerimden binlerce kanlı pınar akar.

Bu arsız ve insafsız felekten dolayı

Zaman yine körleştirdi beni, morarttı beni.

Azizlerin toprağına yemin olsun ki feleğin annesinden

Bela görmüş zavallı ben, dünyaya geldim.

Dünyada cefa, zulüm ve sitemden başka bir şey görmemişim.

Felekten hiçbir zaman hoşnut olmamışım.

Bir anda benden tahammülümü, sabrımı ve kararımı alıp götürdü.

Her an gönlümdeki derde bir dert ekledi.

Bir dünyanın canı, bu sitemden dolayı benim için yanıp yakıldı.

Dünyada beni gören herkes acıyordu bana.

Kime gönül verdiysem, gönlüm dertle yandı.

Kime baktıysam, gözümünden uzaklaştı.

Bu olayda başıma ne geldiğini nasıl söyleyebilirim?

Böyle bir dünyada gündüzü kim gördü, söyle de duysun!

Yokluk rüzgârı esti ve yanımdan gülü alıp götürdü.

Takatim kalmadı ve canım da gam dikeninden dolayı incindi.

Bende anadan doğma olan kötü bahttan dolayı

Bahtımın yüzünü, eziyet ederek kan revan içinde bıraktı.

Dünyada eşi benzeri olmayan

Ay yüzlü sevgilim, gözümün nuru Sultan Baht

Gitti ve Cihân'ın canını ayrılık ateşiyle dağladı.

Veda etti ve iki gözümünden kan akıttı.

Hasretle onu dünyadan alıp götürdü ve ne yazık ki!

Gül yanaklı ve beyaz tenli o güzeli çukura attı.

Ne bir an olsun feleğin mutluluğundan nasibini aldı

Ne de bir an olsun hüznünlü gönlünü gamdan uzaklaştırdı.

Ne sevgisiz zamaneden bir sevgi gördü

Ne de bütün ömründe bir an olsun huzur buldu.

Aferin, sözünde durmayan, şımarık, küstah felek;

Cefadan başka bir davranışın söyle, var mı?

Güneş gibi güzellerin yüzünden sevgi ummadı.

Gamla kaplı üzgün gönüllere merhamet etmedi.

Hangi hoş kokulu nergisi can suyuyla besledi de

Sonunda onun başını gam orağıyla biçmedi.

Hangi uzun serviye nazla büyütmedi de

Kahr testeresiyle secdeye kapatmadı.

Nasihat veren tabip ve sadık dostlar bana derler ki

Sabırla çalış; çünkü sabırdan başka çare yoktur, yoktur da.

Bir ses yükseldi; Ey şaşkın bülbüller!

Felek, elinden gülü çalınca inlemenin ne faydası olacak?

Rıza, Tanrının rızasıdır, kullara düşen teslim olmaktır.

Ey Allah'ım! Musibete karşı sen bana bol sabır ver.

Can yoldaşımı zorla benden alıp götürdü.

Dünya mutluluğu bize veda edip gitti.

Eğer üzüntüden çeng gibi binlerce kez feryat figan edersem

Eğer ıztıraptan üd gibi gam ateşiyle yakıp yakılırsam

Neye hüküm verirsen ver hâkim sensin, biz kuluz.

Varlığımızı ve bedenimizi [Allah'ın] rızası uğrunda feda ettik.

Feleklerden bedenine ruhu ulaşanın

Sonunda bedeninden ruhu ayrıldı.

Eğer baş istersen, senin uğrunda başım feda olsun.

Eğer can alacaksan, can da ve cihân da mevcut.

Her ne kadar kutlu talihe ümidim yoksa da

Ey Allah'ım! Yine rahmetinle beni bağışla.

Ben mazlumun gönlünde günah yükü çoktur.

Belki bizim işimizin akıbetinde hoşnut olur.

Suçluyum ve günahkârım, ümidim odur ki

Senin lütuf sarayında huzurundan kovulmamam.

Eğer dünya da muradımı vermezse, istemem [çünkü]

Benim bu âlemden maksadım, sana kavuşmaktır.

5

Cennet bahçesinin fidanı, gül bahçesinde salınan servi

Neşe bahçesinin goncası, cana yaraşır meyve.

Talihsiz çocuk, ben zavallının gönlünü kırmış.

Muradına ermeden dünyadan göçüp gitti.

Peri gibi bakışı gizlendiği için

Gözbebeği ondan nasibini almamış.

Eğer ağlarsam ayıplama; çünkü Mısırlı Yusuf olmadan

Yakup'un gözü gece gündüz gamdan ağlamaktaydı.

Bu nasıl sıkıntıdır ki ağlamaktan başka çaresi yoktur.

Bu nasıl derttir ki inlemekten başka dermanı yoktur.

Her an deniz gibi gözümden toprağa

Umman da eşi benzeri olmayan bir etek dolusu inci saçmışım.

Yüzümde göz, ağzımda dil olduğu sürece

Gözümden yüzü, dilimden adı gitmez.

Gönlüm bu kez öyle yandı ki ölüp toprak olsam

Benim toz toprağımda bu durumdan [yine] bir iz bulunabilir.

En yüce cennet gibi aydınlık olan evimiz,

Bir süre geçti ki zindandan daha karanlık oldu.

Mutluluğun menzili olduğun gönül evi,

Bir ömür bitti ki üzüntüden başka misafir gelmedi.

Can gitse de bu acayip derde gücüm yeter [ama]

Gemi bu kez bu uçurumdan kıyaya ulaşmaz.

Kalk, bu hüznler kulübesinden iki üç gün dışarı çık [çünkü]

Bülbül, sonbaharda ister istemez bahçeden gider.

Başımıza ne gelirse hepsi kaderin emriyledir.

Öyleyse zamanın zulmünden şikâyet etmemeli.

6

Feleğin gönlüme koymadığı hangi dert vardır?

Aşağılık felekten tatmadığım hangi gam vardır?

Dünyada görmediğim hangi özlem ve zulüm vardır ki

Zulümden dolayı sevgilinin yüzünü gül gibi kırmızı yapmamışım.

Gözümden gitmeyen hangi servi boylu vardır ki

Ayrılıktan dolayı kirpiklerden kan akıtmamışım.

Zavallı ben ne yaptım ki en ufak cezam budur?

Yoksa bu ve kara talih bahtan dolayı mıdır?

Güzel Leyla, manzaram gözden gitti

O yüzden onun ayrılık acısıyla Mecnun gibi oldum.

Onun ayrılık engereğiyle gönlü yaralanan kişi,

Sanma ki binlerce büyüyle şifa bulacaksın!

Gönül ateşimi, gözyaşıyla söndürdüğünü

Göz önüne getir; fakat yine de sürekli çoğalır.

Benim altın gibi yüzümde gözyaşını gümüş görürsün.

Ey benim canım! Yoksa gönül yarasından habersiz misin?

Cihân bu derde yandı, insanların gönlü de Cihân'a

Artık bu musibetle nasıl yaşanılabilir, nasıl?

Cevap verdi; nasılım ki kimse benim gibi olmasın
Ne felek, ne sevgili ne de aciz ve zavallı kişi...

Fakat bedenimi günah ateşinden çıkaran
Allah'ın bağışlamasını umut ediyorum.

7

Ey Allah'ım! Peri mizaçlı güzel sevgilinin yüzüne
Cennetten bir kapı aç sen.
Cennette bu huri kızının yerini ona ver.
Onun oturduğu yerde hep huriler olsun.

Onun dünya hasretini, gönülden uzak tut.
Onun ruhunu, lütfunla ışıkla doldur.

8

Aşağılık dünyadan hasretle götürdü onu
Onun iyiliği, öbür âleme rehberdi.
Onun yüzünün toprağını mezara dökme.
Temiz canını en yüce firdevse götür.

Dünyayı unuttur onun gönlünde
Gönlünü amber ve miskle doldur.

9

Baht beni darmadağın yaptı.
Ey Allah'ım! Hiç kimsenin bahtı viran olmasın.
İçin için ağlıyorum ve güzelce diyorum ki
Ey Dostlar! Yazık oldu o Sultan Baht'a.

10

Eğer aşağılık dünyadan ona bir kapı kapanırsa
Yahut feleğin cefa dikenini onun ayağında kırılırsa
Huriyle birlikte firdevs cennetinde oturduğunu
Düşümde değil, kesin olarak gördüğümü bilirim.

11

Senin ayrılık gamının oku canımı (delip) geçti.

Gönül siperdi, ok mızrak gibi (delip) geçti.

Gönül doktoru yaralarımı gördüğünde dedi ki

Ne yazık ki senin derdinin dermanı geçti.

12

Felek ne zamana kadar benim canıma zulmedeceksin?

Gönlü yaralı benin yüzü, sana utanç olsun.

Hiçbir zaman benim gönül arzuma bir an olsun ulaşmazsın.

Canım bir an da olsa yanlışlıkla ondan mutlu olmadı.

13

Onun nakış ve resmine sahip olan ressamın

Lale yanaklıdan bir nüshası vardır.

Cihân'ın gönlünün isteği, dünyaya veda etti.

Dünya halkından dolayı bir köşeye çekildi.

14

Felek ne zamana kadar gam giysisini dikecek?

Gönlümü yakan sevgilinin, boyuna bosuna bak.

Ben zavallının gönlü, feleğin zulmünden dolayı

Kan biriktirdiğini nasıl anlatılabilir?

15

Feleğin üzüntüsünden dolayı yine canım yanar.

Can şöyle dursun, bütün dünya yanar.

Onun canının yanması gizlidir.

Ayan beyan yanan kendi ciğerimi gördüm.

16

Her ne kadar felek, zulümle bana elini açsa da

Bahçedeki bu taze gül, benim gönlümü çaldı.

Cennet bahçesinden bir kapının lütufla onun yüzüne
Açıldığını kendi iki gözümle gördüm.

17

Ne zaman sabah vakti taze gül bana görünse
O gönül ferahlamalarını görmekten içim açılır.
O gülden henüz bana bir koku esmedi;
Çünkü yokluk rüzgârı onu gözümün önünden çaldı.

18

Gönlü yaralı benden, birden bire korktuğu için
Ayrılığı, gönlü yaralı bana kavuşmaya tercih etti.
Kendi canına ve Cihân'ın hâline acımadı.
Evet, yoksa annenin ahını, yanıp yakışını duymadı mı?

19

Ey büyüklerin iftihar! Benim yanımdan gittin gideli
Sensiz zerre kadar sabır ve kararım kalmadı.
Ey göz bebeği! Daha ne zamana kadar uyuyacaksın?
Ey Can! Ey Cihân! Bir an olsun uykudan başını kaldır.

20

Her ne kadar dünya, padişahları toprak yapsa da
Cihân padişahları yine dünyaya meylederler.
Sultan Baht'ım her iki cihânı da yıktı.
Birin ciğeri kebab oldu, öbürünün gönlü yandı.

21

Bir süre ayrılık acısıyla uyumadım.
Feleğin hadiselerinden dolayı bir an olsun huzur bulmadım.
O iki gözümün nuru, bir anda yok olup gitti.
Gözden gitti ve gözümde kan akıttım.

22

Benim gönlüm, senin acına karşı derman kabul etmez.

Senin gamının sevgisi, benim toprağımdan gitmez.

Gönlüm bir an olsun senin vuslatınla huzur bulmadı.

Senin ayrılığından başka dünyada hâsılım yoktur.

23

Ey [sevgili]! Gönlüm, senin ayrılığından dolayı “nun” gibi olmuş.

Gözüm, gözyaşı gibi kan yağıdırır.

Senin ay ve güneş gibi yüzünün ayrılığından dolayı

Yüzüm, gül gibi kırmızı gözyaşımdan dolayı kan revan oldu.

KITALAR

1

İyi nedimler ve güzel dostların sohbetiyle

Ova, def, çenk ve rebap hoştu.

Eğer sevgili bir an olsun kendi vuslatıyla beni okşarsa

Ciğerimi gönül ateşiyle kebab yaparım.

2

Ey huyu kutlu, görüşü mübarek!

Nevruz günü sana mübarek olsun.

Ey sonsuz mutluluğun zümrüdüankası

Zamanın sana hep mübarek olsun.

Senin en değersiz hizmetkârın Cemşîd'tir.

En hakir hizmetçin Ferîdûn olsun.

Dünyadan istediğin her arzu için

Yardımcın, eşi benzeri olmayan yaratan olsun.

Senin devletinden mutlu olmayan herkesin gönlü,

Sürekli üzgün olsun.

Senin eşiğinle şereflemeyenin gözü

Gönül kanından dolayı Ceyhun gibi olsun.

Gönlü seninle “elif” gibi olmayanın yaşamının sırtı
Sürekli “nun” gibi olsun.

Gönlünde üzüntü ve endişe az olsun.
Ömrün ebedî ve makamın uzun olsun.

Dünya, aşağılık insanoğlundan dolayı düzensiz oldu.
Aşağılık insanların gözünde toprak olsun.

Üzüntüden canımı kan revan edenin gönlü
Feleğin zulmünden dolayı kan dolu olsun.

Yıldızı karanlık, talihi uğursuz olsun.
Eğlencesi acı, şansı altüst olsun.

3

Nevruz, bayram, hafta, günler, ay ve yıl
Şekil ve mana padişahına kutlu olsun.

Mutluluk, neşe, sevinç ve saadet kapıları
Ona açık, düşmana kapalı olsun.

Nûşînrevan, Hüsrev, Fağfûr ve Keykubâd
Senin yüce sarayının toprağında oturmuş olsun.

Aslan gibi senin düşüncene başkaldıran herkesin sırtı
Olayların güzü darbesiyle kırılmış olsun.

4

Gama dedim ki zamanın bütün oğulları içinde
Senin gibi vefalı bir yâr benimle yaşamadı.

Gam dedi ki nasıl yapabilirim; çünkü garipsin ve zavallısın.
Arkadaşsız bir an bile nasıl yaşanabilir?

Murad topu o kişinin çevgeninin eğri ucundadır ki
Gam meydanının başında sabırla direnç gösterdi.

Mutlu ol ve dünyanın mutluluğunu ve üzüntüsünü yok say!
Bak! Rüstem’in neyi var? Hükümdar Kâvûs ne götürdü?

Gözümün kanlı yaşı, gönül yanağına aktı.
Sevgilinin resminden başka ne gördüyse, kazıyıp attı.

5

Gerçi sevgili, gözleri hastaya [âşığa]
Lütufla bakabilirdi; ama bakmıyor.

Neden sürekli düşmanların gönlünü mutlu eder?
Neden sürekli dostlarının gönlünü kırar?

Yapma! Yapma! Çünkü vefalıların gönül bahçesinden
Kimse muhabbet ağacını kökünden sokup atamaz.

6

Dün gece rüyamda kutlu iki gözüm
Yeniden ümit bahçemin süslenmiş olduğunu gördü.
Cihân, gül ve laleden mutlu ve ondan sonra
Dost kenara çekilmiş, düşman ise ortaya çıkmıştı.
Gerçi feleğin gizli zulmünden azalıp eksilmişti;
Ama dolunay benim ümit ayım oldu, gönlü aydın oldu.

Allah’a sürekli şükrettim ve dedim ki sonunda
Gönlüm Allah’tan istediği şeye ulaştı.

7

Eğer biri feleğin hapisanesinde mahkûm edilirse
Onun hâlini insanlardan sorarlar.

Eğer biri yanlışlıkla benim adım zikrederse
Binlerce kez korkudan istiğfar ettiği benim.

8

Yoksul, kimsesiz, zavallı ben, gönlümden daha harap olan
Medresenin bir köşesinde oturmuşum.

Hâlâ insanların sözünden kurtulmuş değilim.
Talihimden dolayı düşünce denizinde boğulmuşum.

Gönlüm, sürekli onun yüzünden dolayı kanlı gözyaşıyla doludur.
Çünkü zulüm tuzu, yaralının yarasına ulaşır.

Benim için ne makam isteği ne de mal mülk hırsı [var]
İsteyerek kanaati kendime meslek edindim.

Gönlü yaralı benden ne istiyorlar, bilmiyorum;
Çünkü iyi ve kötü ile ilgili az ya da çok bir hikâyem yoktur.

9

Ey sevgili! Lütuflarına karşı bu beklenti iyiydi.
Dünyadan seni seçtim, kendi yârim sandım.

Benim ümit dikenim, senin ümit bahçende yeşerdiği için
Çaresiz ümitsizliğe düştüm ve bahçeyi terk ettim.

10

Allah'ın bizim için yapmadığı hangi lütuf vardır?
Ona şükürümü yüzlerce dilde ifade edemem.

Eğer benim gönlümde gece gündüz onun yâdı olmazsa
Gönülden nefret eder ve ondan ümidimi keserim.

Kime baksam onun lütfunu görüyorum.
Kendi isteğimi onda aramam en iyisidir.

11

Ey [falan]! Dünya mülkünde senin adaletin sayesinde
Kurtla kuzu arasında barış olmuştur.

Gönül mülküne zulüm ve cefa bekçisini
Görevlendirmen reva mı?

Vuslat kutusundan benim sevgi mührümü
Niçin kaldırıp attın, kendin söylemiyorsun.

Bir başkasının vuslatına karşı mutlu ve gülerek
Beni ayrılık gamına attın.

Önce bana sahip çıkıyordun.
Sonunda daha iyi beklentide oldum.

12

Her ne kadar senin yanında arpa kadar gücüm olmasa da
Bütün dünyayı bir arpaya satın almam.

Bütün dünyayı tufan suyu kaplasa da,
Nuh bizim yanımızda oldu mu deniz arpa kadardır, değersizdir.

RUBAİLER

1

Bizim gözümüzün her yerinde, senin hayalin vardır.
Ayrılık tehlikesinden dolayı korku ve ümit içindeyiz.
Kendi yüzünden dolayı beni beklersin.
Sabır ve gönlüm söyle, nereye, nereye?

2

Sırların göğsümde saklıdır.
Gözümden kanlı gözyaşı akmaktadır.
Senin aşk yolunda başımı feda ettiğim için
Ey dostlar! Canımın önemi mi var?

3

Ey Allah'ım! Sen üzgün bana reva görme.
Bugünlerde benim bu utanmama izin verme.
Ey [falan]! Gökyüzü, senin bu sanatından daha beterdir.
Herkesin atı rahvandır, benim eşeğim topal.

4

Ben, senin yüzüne yasemin diyemem, hâşâ!
Senin boyunun servisi, çimenlikten dolayıdır diyemem, hâşâ!
Ey benim gözüm! Mücevherlerle dolu
O yakutun hilesine, ağız diyemem hâşâ!

5

Ey sevgili! Ne zamana kadar senin yüzünü (görmeyi) bekleyeceğim?

Ey sevgili! Seni arayarak avare oldum.

Ey Can! Ey Cihân! Senin güzel yüzünün hasretiyle

Ey sevgili! Senin sokağının komşularından oldum.

6

Bizim yaralı gönlümüz o kadar çok cefa çekti ki

Bizim sessiz iniltimizi düşün.

Lütuf yolundan ve keremden geri dön.

Bizim bağlı işimizin düğümünü çöz.

7

Ey [sevgili]! Senin servi boyun, bizim gözümüzde yeşermiş.

Senin yüzün olmadan bizim gözümüzde uyku olmaz.

Bu gözbebeği, bizden utanmadı.

Her yerde yaralı gönlün sırrını söyledi.

8

Âşıklar, senin dergâhında esirlerdir, gel!

Senin huysuzluğun sana tesir etmez, gel!

Mazur gördüğün her cevru cefa için

Özrünü kabul etmeden önce gel!

9

Bir ömür, senden ayrı kaldığımız için gel!

Dertte vefayı ümit ettik, gel!

Kalkmış dünyanın başına oturmuşuz.

Senin kapının eşiğinde çaresiziz, gel!

10

İsterim ki bir gecelik yüzünü [göreyim] mehtapta.

Belki kendi yüzünden dolayı görmezsin ayda bir ılık.

Zincir gibi olan zülfünde kıvraklık vardır.
Öyle ki senin iki zülfünde kıvrılır mehtapta.

11

Ey Allah'ım! Senin huzurunda yakarış gecesidir bu gece.
Benim dostla sırdaşlık nöbetimdir bu gece.
Kalptir, bu yüzden gönülden kurtuluş isterim.
Aşk potasında eritmiştir bu gece.

12

İşve ve naz kapısı bize açıktır bu gece.
Senin keremin bize çare bulandır bu gece.
Saba rüzgârının izin almadığı sevgilinin huzurunda,
Bizim canımızda ve gönlümüzde sır haramdır bu gece.

13

Benim gül yüzüm, güllerdeki aldatıcılıktan dolayı darağacına çekildi.
Düz servi ve yaseminle sevgiyi karıştırdı.
Onun yüzünün güneşi, güle bakış attığında
Onun yüzünün parlaklığından çaresiz hemen saçılır.

14

Kalk ve bahçeye gel; çünkü gül coşku içindedir.
Senin yüzün olmadan çimenin bülbülü suskundur.
Eşek arısı gibi neden beni sokarsın? [dedim]
Dedi ki benim iğnem panzehirdir, ne olur ki?

15

Bugün bahçe, gül gibi coşku içindedir.
Kır, vadi ve ova zümrüt giyinmiştir.
Aman, kızıl şarabı süratle elde et!
Kalk ve gel; çünkü kadeh üstüne kadeh içme vaktidir.

16

Ey gönöl! Sevgilinin gül yüzünü görmek ne hoştur?

Onun la'1 dudaklarına buse kondurmak ne hoştur?

Bir an onun vuslatı gam pazarıyla

Feda olmuş gönlü canla satın almak ne hoştur?

17

Gülün coştığı çimenliğe gittim.

Bülbülü feryat figan içinde gördüm.

Dedim ki ne oldu, senin bu feryat figanın nedendir?

Dedi ki çiçekçi gelmiş, ne yapayım?

18

Bir sabah zambak, özgürce çimenlikten yükseldi.

Kendi endamıyla çimenliği süsledi.

Onun lale gibi yüzünü gördüm ve dedim ki

Yanmış harmanı ateşe vermek reva değildir.

19

Senin yüzünün parlaklığından dolayı ay eksiktir.

Dünyayı gösteren güneş, senin yüzünden dolayı güzeldir.

Eğer bana sorarsan senin düz boyun gibi bir servi

Cennet çimenliğinde yeşermedi.

20

Bela okunun potasında olan zavallı gönlüm,

Sakın gamdan dolayı ona vurma; çünkü bu reva değildir.

Ne zamana kadar feleğin bela ve sitemini çekecek?

Evet, ne yapayım; çünkü her şey Allah'ın takdiriyledir.

21

Felek, benim yüce görüşümü kıskandığı için alçaktır.

Benim himmet şarabımla bir dünya sarhoştur.

Fakat nasıl çare bulayım; çünkü bu yüksek felek
Ben zavallının elini kolunu bağlamıştır.

22

Gönül, senin vuslat devletine kapatmıştır gözünü;
Senin gam dikeninle yaralanmıştır bir dünya [insanın] gönlü.

Eğer mümkün olursa sana uzatırız elimizi,
Göz bebeği ayağının altında, elin ne önemi var?

23

Tedbir ve sevap, hoş gönülde aranmalı.
Sağlığın sermayesi evvela yaşayacak kadardır.
Zayıf koldan, kuvvetli kılıç [darbesi] gelmez;
Yani kırgın gönülden doğru tedbir gelmez.

24

Can vermişim; ama sevgilinin nazarında hiçtir.
Onun gam derdiyle dermanın aslı hiçtir.
Ey dertli gönül! Sakın, dünya için üzülme [çünkü]
Gördük ki dünya baştanbaşa hiçtir.

25

Benim himmet güneşimin karşısında bir dünya hiçtir.
Onun ne önemi var ki can bile hiçtir.

Eğer o servi boylu sevgili geçip giderse
Biz canımızı verirse can bile hiçtir.

26

Seni yâdın olmadan nefes alırsam, boştur.
Mutlu gönül, senin gamınla bile mutlu olandır.

Senin yâdın olmadan nefes alamıyorum.
Senin olduğun yerde ben seni nasıl yâd edebilirim?

27

Bizi, senin aşkının gamı cana getirmiştir.

Bizi, senin güzellik vasıfların dile getirmiştir.

Yoksa benden dolayı toprak neden avare olsun?

Gönül kanımı gözden akıtarak getirmiştir.

28

Gül gibi yüzünü bahçeye getirdi getireli

Benim bu tabiat bülbülümü dile getirmiştir.

Onun mest gözünün bakışına ve kaşına bak.

Keman da kullandığı cefa okuna (bak.)

29

Avare ben, senin aşkınla sarhoştur.

Yârin aşkından dolayı yaralı canımı ve gönlümü yitirmişim.

Onun vuslat fidanından bir gül koparmadım çünkü;

Cefa dikeninden dolayı bir dünyanın canı yaralandı.

30

Senin şehla⁴⁶⁴ mest gözün gibi sarhoşuz, sarhoş!

Senin boyunun bosunun karşında kısayız, kısa!

Acaba [bir gün] olur da senle bahçenin ortasında

Yeşilliklerin arasında el ele dolaşır mıyız?

31

Çimenin servisi şaşkınlıkla iki elini yukarı kaldırıp

Dedi ki kimin sevgilisinin boyu benim gibidir?

Senin hoş boyunu uzaktan gördüğünde

Boyunun utancından toprağa oturdu.

32

Gönül gözümde, onun yüzünün hayalini canlanıyordu.

Sevgili, cilveyle onun mest gözünden dolayı dedi ki

⁴⁶⁴ Kusurlu sayılmayacak kadar hafif şaşı göz.

Mutlu ol; çünkü bir gün seni muradına erdiririm
Sarhoşu bağışlamak el ele olsa da.

33

Ezel nakkaşı, ne lütuflar buyurmuştur.
Ay ve güneşin yüzünden ışığı almıştır.
Kalemin ucuyla yüzüne çektiği şey
Onun güzelliğinde mevcuttur.

34

Dertten öldük, bir deva gönder.
Azığı olmayana, azık gönder.
Yine insanların işi çıkmaza girmiştir.
Ey Allah'ım! Problem çözen kereminden gönder.

35

Senin gözün gibi mest bir nergis görmedim.
Gönlüm zülfünü görünce âşık oldu.
Sürekli kaşın gibi eğilmekte gönlüm.
Canı feda etti; ama onun üzüntüsünden de kurtulmadı.

36

Senin güzel yüzünün nakşı, hayaller yaratandır.
Senin o mest bakışın, çok kan dökücüdür.
Zülfün menekşe gibidir ve çimenliğe
Amber saçan bahar rüzgârına bak.

37

Feleğin zulmünden dolayı gönlümde yük çoktur.
Dostum yok; fakat düşman çoktur.
Gönlüm denizdir; fakat bu kadar ızdırapla birlikte [hem] feleğin zulmünden
[Hem de] bir alçağın elinden dolayı üzgündür.

38

Ey gönöl! Vefasız yârin sitemi çoktur.

Onun gamına gönöl verme; çünkü o değersiz kimsedir.

Senin zarif gönlün, uçsuz bucaksız denizdir.

Sanki senin deniz gibi olan gönlünde çerçöptür.

39

Senin kıvrımlı zülfüne, bir gönlü yaralının gönlü bağlanmıştır.

O gönlün güzelliğinden dolayı her iki dünyanın gönlü yaralıdır.

Sensiz cihân şahlığını bir an olsun istemem.

Senin yüzünün gamından gönlü kurtulan kimdir?

40

Senin zülfünün siyahlığından dolayı benim sabahım gecedir.

Senin dudağının arzusunda piştim; fakat hamdır [henüz].

Senin gözün, cihânın hâline bir bakmadı.

Zavallı, dünyada boşu boşuna kötü adlıdır.

41

Dünyada bizim arzumuz bir güzele kavuşmaktır.

Benim ayrılma arzum, ümitsizliktendir.

Senin âşıkların dünyada çoktur;

Fakat zavallı Cihân dünyada kötü adlıdır.

42

Senin aşkıdan (dolayı) sarhoş olan zavallı gönlüm,

Senin zülfünün ucundaki oltaya takıldı.

Gözün hatayla ona baktı.

O yüzden senin güzel kaşına bağlandı.

43

Gökyüzü gibi olan feleğin dönüşüne bak.

Ona gönöl veren yiğit, o yiğittir.

Fakat felek ne yapsın? O da zavallı ben gibi
Zamaneden dolayı avaredir.

44

Gül dedi ki çimenlikte benim gibi bir çiçek nerede vardır
Ya da hangi lalenin rengi benim gibidir?

Beni şakayığa benzetme; çünkü o miskin,
Gönlü yanık, hasta ve üzgündür.

45

Senin güzel yüzün, benim parlayan ayımdır.
Senin tatlı dudağının, benim Bedehşan yakutumdur.
Bir dünyanın kendisinden dolayı darmadağın olduğu zülfün,
Benim perişan gönlümün ahalisidir.

46

Ey sevgili! Gönlü, senin ayrılığından dolayı kan revan içindedir.
Gönlü kanımdan dolayı Cihân'ın yüzü gül gibi kıpkırmızıdır.
Ey Leyla yüzlü! Bak; çünkü benim divane gönlüm
Ey sevgili! Senin ayrılık gününden dolayı Mecnun'dur.

47

Bizim gönlümüz ve gözümüz senin ayrılığından dolayı kan revan içindedir.
Senin yüzünün arzusu haddinden fazladır.

Derler ki gönülden gönle yol vardır;
Fakat bizim istekli, senin ise bizden bıkmış olman nedendir?

48

Dostun kaşlarının arasında bir beni vardır ki
Gönlüm onu canı gönülden sever.

Seni gönülden severim der [ama]
Gönülden değil aksine bizi dilden sever.

49

Dostun ve düşmanın gönlünü o kadar çok incitti ki
Sanki hiçbir günah olmadan derisini yüzdüler onun.

Bir zamanlar onun gamı bütün gönüllerdeydi,
Şimdi ise cihânın bütün gamı onun gönlündedir.

50

Düşmanın zulmünden ve dostun ayrılığından feryat ediyorum;
Çünkü bu her iki bela da beraberindedir; ama iyi değildir.

Doğrusu çok cefa çektiler [ama] hak için değil.
Şişenin içinde ne varsa dışarıya o sızar.

51

Dilim sürekli seni anmaktadır.
Uykuda da uyanıklıkta da gönül sizinledir.
Kerem göster, benim hâlime bir bak;
Çünkü bu gönül, senin aşkının gamından çok rezil rüsva olmuştur.

52

Kukla oyunu gibi olan bu feleğin dönüşü,
Her an bir yolda her an bir düzendedir.
Ey gönül çocuğu! Oyun için yoldan çıkma;
Çünkü âşıkların aşk yolunda da bir sır vardır.

53

Bahar ve gül zamanı ne mutlu bir gündür;
Çünkü o baharın ardından da bir bahar vardır.
Gönül, mutlu ol ve dünyadan dolayı üzgün olma.
Bir günün nasibinin olduğu ömür defterine bak.

54

Tek bir saç teli sende olduğu sürece bakidir.
Putperestlik işinin düşüncesi bakidir.

Hayalimdeki putu kırıp kurtulayım dedin [fakat]
Onun bağından kurtulduğun put bakidir.

55

Gönülde, hiçbir şifasının olmadığı bir derttir.
Sana kavuşmaktan başka hiçbir devanın ona faydası yoktur.

Sen, benim zavallı gönül derdimin tabibisin
Her iki dünyada da onun senden başka isteği yoktur.

56

Senin aşk gamını çekenin ona şifası yoktur.
Senin vuslatın olmadan hiçbir devanın ona faydası yoktur.

Dedim ki belki sonumuz övülür [fakat]
Zavallı Cihân'ın talihi kutlu değildir.

57

Ey sevgili! Senin yüzün olmadan bana huzur yoktur.
Senin la'1 dudaklarından başka bir an olsun benim arzum yoktur.
Ayrılık gecesinin mahmurluğundan dolayı canım burnuma geldi.
Müşkül şu ki ayrılık şarabı benim kadehimde yoktur.

58

Müşkül şu ki aşk derdine benim dermanım yoktur.
Senin ayrılık ateşinden başka canımda [bir şey] yoktur.

Dedim ki belki ayrılığa dayanabilirim [ama]
Ey sevgili! Bir gün bile yapamam.

59

Ey sevgili! Senin huzuruna bana giriş izni olmadığı sürece
Bundan daha ağır bir yük olmaz gönlümde.

Senin giriş iznin olmazsa istek benim için yüküdür.
Senin için bir yüксе bu, sabır benim için yük değildir.

60

Hiçbir zaman benim gönlüm, gamdan bir an bile boş değildir.

Senin gibi dostun gamı, benden boş değildir.

Her an benim nefesim daralıyor gam yemekten

Nefes alsa bile [feryat figandan] bir an boş değildir.

61

Feleğin zulmü gönlümde haddinden fazladır.

Ayrılık yarasına merhem haddinden fazladır.

Ey dost! Gamdan dolayı nasıl olduğumu bana sorarsın.

Ey dost! Ne söyleyeyim; çünkü gam haddinden fazladır.

62

Dün gece gözüm işveyle sevgiliye dedi ki

Senin ayrılık korkundan dolayı uyuyamıyorum.

Ey sevgili! Bugün kendi söylediklerimden dolayı pişman oldum.

Evet, [ama] sarhoş ne söylediğini nerden bilsin?

63

Sana bendelikte tek, senin derdinle çiftim.

Değerli kirpiğinle dünyanın incisini delirim.

Feleğin cefasından ve rakibin cevrenden dolayı

Yatakta rahatça uyuyamıyorum.

64

Benim gizli bir derdim var söyleyemiyorum.

Bir incidir, senin vuslatınla delemiyorum.

Bir ömürdür senin bu zavallı kulun

Sabırda tektir; ama senin derdinle çift.

65

Senin yüzünün hayali, göze yerleşti.

Senin servi gibi boyun gönülde mesken tuttu.

Ey iki gözümün nuru! Senin la‘l dudağından dolayı
Çok yakıcı ateş bize tesir etti, bak.

66

Benim gönül kuşum, sevgilinin arzusuyla uçmadı.
Sevgili bir gece olsun benim elimden tutmadı.

O düz servi bir an olsun ortaya çıkmadı.
İşin sonunda bir an bile uzaklaşmadı.

67

Gönlüm, sensiz hiçbir zaman rahat etmedi.
Bir gün olsun senden uzaklaşmadı.

Ey sevgili! Senin yüzünün hayali yok olmuş.
Gönül kan ağladı; ama bana sevgili olmadı.

68

Ey Allah‘ım! Kereminle Cihân’a bir bak;
Çünkü senin için kölelik zincirini yırtarım.
Eğer Mısırlı Yusuf‘u dirhemle satarsan
Ben Mısırlı Yusuf‘um ve seni canla satın alırım.

69

Geceden sabaha kadar senin gamından dolayı kan revan içindeyim.
Senin gamından dolayı gözdeki gözyaşı gibi baş aşağıyım.
Gönlü yaralı bana, gamımdan dolayı nasılsın diye sorarsın.
Bana bak ve senin gamından dolayı nasıl olduğumu gör.

70

Bundan daha fazla sitemini bana reva görme.
Gönül! Bir an olsun mutlu olayım; çünkü senin gamından dolayı öldüm.
Ey İsa nefesli! Bir an üfle, dirilt, senin gamından öldüm.
Belki gamının kutluluğuyla dirilirim.

71

Senin vuslatından başka hiçbir şey elde edemem, hiçbir şey!

Senin yâdından başka hiçbir şey elde edemem, hiçbir şey!

Ey benim canım! Ey benim gönlüm! Senin dar ağzın hiçtir.

Hiçten başka o dudaktan hiçbir şey istemez, hiçbir şey!

72

Senin la'1 (dudaklar)ın benim gönül derdime derman olsun.

O fıstık ağızlı âşık, gülümseyen olsun.

Eğer vuslat zamanıyla bizi okşarsa

Dünyadaki yüzlerce can ona kurban bayramı olsun.

73

Yolun toprağından gönlünde bir toz olmasın.

Bizim bu iştıyak ateşimiz sönmüş olmasın.

Ey Can! Ey Cihân! Senin ayrılığından dolayı bir derdim var.

Sen benim gönül dermanımsın, sana dert olmasın.

74

Senin yüzünün aşkının gamı, bizim aklımıza düştü.

Canıma, senin şeker çiğneyen la'1 dudağının arzusu düştü.

Serkeşliklerin onda olduğu benim sevgilimin zülfü

Elime gelmiyor; ama ayağıma düştü.

75

Bir güzel gördüm boy bakımından uzun servi

Taze nergis, gül yüzlü huri gibi.

Yüzlerce cefa dikenini çıkmış çevresinde

Allah kimseye kötü komşu vermesin.

76

Sevgilinin dudağını arzulayan kimdir?

Gönül derdine vuslat dermanı isteyen kimdir?

Onun ayrılık yolu henüz müşkül değildir.

Bu yüzden bana kavuşmayı böyle kolay arzu eder.

77

Benim miskin gönlüm, sevgiliye kavuşmayı arzu ettiğinden dolayı

Gönlümün muradı budur, onu arzu eder.

Can ve cihân senin yüzüne kavuşma zamanında

Sevgiliye feda olmak için izin ister.

78

Gönlüm, sevgilinin la‘l dudağından bir buse arzu eder.

Onda gizli bir dert var, derman arzu eder.

Dermanın özü olan senin la‘l dudağın

Biri için sevgiliden buse arzu eder.

79

Gönül, senin derdine nasıl derman ister?

Akıl, senin aşkına nasıl zenginlik ister?

Ayağının altını gönülden öpmek ister;

Fakat sevgilinin ağzından izin ister.

80

Haddinden fazla olan güzel yüzüyle

Beyaz tenli güzel, benden gönlümü çaldı.

Yüzü, gül gibidir çimenlikte onu koru!

Kötü arkadaşın belasından kendi muhafazanla onu koru!

81

Sevgili bana büyü yapmasına rağmen

Akıl olduğu sürece gönül sevgiliden vazgeçmez.

Çimenin servisi senin boyunu bosunu görünce

Senin boyunun kıskançlığından üzülmemektedir.

82

Senin boyunun servisinin binlerce hilesi vardır.

Gül gibi yüzünün binlerce hilesi vardır.

Her bir zülfünün kıvrımındaki nazda

Yüzlerce işve, yüz binlerce hilesi vardır.

83

Zülfünün menekşe gibi kıvrımı vardır.

Senin la'1 dudağın ateş gibidir; fakat suyu vardır.

Senin gözün gibi mahmur yoktur, dedim.

Her yerde haraplık vardır, dedi.

84

Ey dost! Senin la'1 dudağında berraklık vardır.

Ay gibi yüzünde güzellik ve zarafet vardır.

Kendi güzelliğine aldanma, sakın!

Çünkü her şeyde bir yok oluş vardır.

85

Eğik kaşının, hilal şekli vardır.

Sürekli üzüntü içinde yeri vardır.

O hilal cefayla beni karmakarışık eder.

Ondan kaçırım; fakat hayali vardır.

86

Gönlün, senin iki zülfünün ucunu arzulamaktadır.

Bütün dünya halkından kırgındır.

Dedi ki gönlünün dileğini benim iki zülfüme bağlama;

[Çünkü] vuslat gecemin hayali vardır.

87

Şaşkın gönül kuşunun bir arzusu vardır.

Bu gece bir yere gitme isteği vardır.

Dedim ki ey gönöl! Onun sokağının başına gitme;
Çünkü padişah dilencilikten uzak durur.

88

Gönlü yaralı benden yüzünü gizler.
Bütün gece başkalarıyla muhabbet eder.
Dedi ki senin aşk gamını terk edemem;
Çünkü sevgiliye bağlılığım vardır.

89

Ayrılığında naralar atar.
Gözümde kanlı gözyaşı akar.
Ey sevgili! Bu taş kalplinin günahı yoktur.
Benim kara talihim beni böyle yapar.

90

Senin ayrılık gamın bizi endişelendiriyor.
Beni dünyanın etrafında şaşkın şaşkın dolaştırıyor.
Artık neden benim o gönöl alıcı güzelim beni
Sürekli dünyanın etrafında dolaştırıyor.

91

Senin aşk gamın, bizi perişan ediyor.
Senin gözün, bizim gönlümüzü büyülüyor.
Ey sevgili! Senin kıvrımlı zülfün bizi kuyuya çeker.
Menekşe gibi sürekli alt üst eder.

92

Senin yanağının rengi, gülün yüzünden rengi alıp götürdü.
Senin la'1 dudağın, gül renkli badenin üstünlüğünü alıp götürdü.
Saba rüzgârı bahçede boyacılık yapınca
Gül ortaya çıktı ve onun gönlünden rengi alıp götürdü.

93

Kimsenin küçük pervane gibi dostuyla yapmış olduğu
Vefa ahdini sona erdirdiğini işitmedim.

Makas düşmanlıkla başını kaldırırken
Pervane dostça onun ayağına kapanıyordu.

94

Dertten seher vakti bahçeye gittim.
Kırmızı gül, sarı güle gülerek diyordu ki
Bülbül, benim yüzümün ayrılığından dolayı inlemektedir.
Söyle, senin yüzünü dertten sarı kim yaptı?

95

Ey [sevgili]! Senin ayrılığından dolayı yüzüm sarı gül gibidir.
Gönül, ne zamana kadar senin gamından dolayı üzüntü ve dert çekecek?
Sarı güle dedim ki ey zavallı!
Ayrılığın bana ve sana ne yaptığını gördün mü?

96

Gül gidiyor, güle veda etmeli
Ya da gülü ve şarabı terk etmeli.
Bu iki kötü fikrin düşüncesine bak.
Akıl yoluyla fikir aktarılmalı.

97

Dedim ki cihân yoksa vefa mı edecek?
Benim bir derdim var (yoksa) ona deva mı edecek?
Feleğin dönüşüne bak ki ey göz!
Haftada ve ayda neler yaptı, neler yapacak?

98

Gül gitti, canıgönülden güle veda etmeli.
Dünya halkından beni gizlemeli.

Bir köşe, bir kitap, sevgili ve kadeh
Böylesi münasıptır, öyle yapmalı.

99

Ey [sevgili]! Çimenlikteki servi senin boyundan dolayı dert toplamış.
Senin boyun bosunun karşısında servi ne yaptı ki?

Eteğini bizim gönül kanımıza bulaştırma da
Ben topraktan sana bir toz toprak konmasın.

100

Dünyada hep hile yapan senin aşkın
Sürekli kötü maksatla hile yaptı.

Çimenin servisinin sitem ettiği senin boyun
Bu yüzden bahçeyi onurlandırdı.

101

Eğer havlu kokunu alırsa
Hızır gibi artık hayat baştan başlar.

Ey iki gözümün nuru! Eğer tesir ederse
Sana kavuşmak için bir ömür can veririm.

102

Dedim ki gönlüm ya senin gibi yardım alır
Ya da gönlü yaralı benin eline bakar.

Bu perişan gönlün rahat etmesi için
Ey sevgili! Dağınık iki zülfünü çöz.

103

Bahçede güzelliğinden dolayı güle sitem eden
Beyaz tenli bir sevgili gördüm.

Bırak, ayağını öpeyim dedim.
Elden de kötü söz mümkün olmaz, dedi.

104

Gözün, işveli bakışıyla gönüllerin kanını döker.

Zülfün, ayla saf amber döker.

Benim gönül derdim çoktur bu yüzden tabip

Senin la'1 dudağından dolayı gülü şekerle karıştırmıştır.

105

Sevgiliye can ulaşır, üzülme.

Bu dert beni devaya ulaştırır, üzülme.

Vuslat gününden ümit kesilmemeli.

Belki ayrılık gecesi sona ulaşır.

106

Bu dert beni belki devaya ulaştırır

Bu feryat figan kulağa çaresizlik ulaştırır.

Hayır! Hayır! Yanılmışım; çünkü onun yüzünün bahçesinden

Gülün kokusu nasıl çaresizlikle ulaşır?

107

Bizim gönlümüzün huzuru olan sevgiliye

Çirkindir, bırak, ne olacaksa olsun derler.

Belki kimsenin gözünde güzel değildir;

Ama hiç olmazsa benimki uzak olsun.

108

Sevgilinin yüzünü arzuladıkça

Can gözüme üzüntüden toz dolar.

Dersin ki gönlüne sabır suyu dök

Aşk ateşinde nasıl huzur bulurum?

109

Ne zamana kadar gönlüm senin ayrılığından dolayı kan revan dolacak?

[Ne zamana kadar] idare hanesinden dışarı çıkacak?

Ben, senin vuslatına istekli; sen benden dolayı üzgün.
Bu da kötü talihtendir.

110

Zavallı gönlüm, feleğin çaresizliğindedir.
Sürekli feleğin gamından dolayı kan revan doludur.
Cihânın işinin akıbeti nasıl olacak diye
Felek üzüntüden gece gündüz ağlamaktadır.

111

Senin güzel bakışın mahmur ve harap olduğu zaman
Senin yüzün parlayan güneş gibi olur.
Ey dost! Senin yüzünü gördüm dün gece rüyamda
Hangi rüya bu rüyadan daha aşikâr olabilir?

112

Gönle dedim ki eğer mecali varsa
Ya da gül yanaklı sevgiline kavuşursa
Benden ona bana kavuşmasını söyle.
Gönül dedi ki bunun imkânsız olduğunu söyleme.

113

İşveyle can bağışlayan gözüne bak.
Mesttir ve bir an için dünyayı bağışlar.
Miskin, yaralı benden gönlü alıp götürdü
O an kaşıyla can bağışlar.

114

Servi boyunu, bizim gözümüzden sakladığı için
Bizim gönlümüz, onun aşk ateşinden kebab oldu.
Göz bebeği, yârin boyunu görünce
Onun ayrılık derdinden böyle ağlayan oldu.

115

Güneş (sevgili) senin yüzünü candan istedi.
 Senin yüzünün utancından ayın tamamı eksildi.
 Senin yanağının etrafında ayva tüyleri yeşerdi.
 Çimenlikte gül vardı, onunla süslendi.

116

Onun ay yüzü tamamen donatıldığında
 Onun varlığını dünyada canı gönülden istedi.
 Sevgilinin kaşlarına rastık çekince
 Çimenlikte gül vardı, onunla süslendi.

117

Ne zamanki gül yüzlü güzel pazara geldi
 Benim zavallının canını satın aldı.
 Ne zaman ki onun tatlı dilli la'1 dudakları konuşmaya başladı
 Onun baldudağının yanında şekeri anmadım.

118

Allah'ın lütfuyla seni güzellikle süslediler.
 Kötü niyetliler seni gamdan ay gibi eksilttiler.
 Allah aşkına geri dön; çünkü bütün dünya halkı
 Allah'tan sana kavuşmayı yakararak istediler.

119

Ey [falan]! Feleğin dönüşüne şaşkınlıkla gözünü kapama.
 Ben gönlü yaralının hâline bundan daha fazla gülme.
 Kereminle yüzlerce neşe ve mutluluk kapısını
 Bize aç, düşmanın yüzüne kapat.

120

Ey [falan]! Benim himmetim, senin uzun boyuna layık.
 Dostların yüzüne bundan daha fazla kapıyı kapatma.

Ne zamana kadar canıma cevrü cefa edeceksin?
Dostlara zulüm etmeyi kabul etmez, asla!

121

Gönül, sabah rüzgârıyla senin la'1 dudağından
Ne zaman birkaç kadeh şarap içeceğim diye haber gönderdi.
O, senin gözün yahut kamerin etrafındaki fitnedir.
Bu, senin örgülü zülfün yahut birkaç tuzaktır.

122

Kabul etme! Gönlün sensiz can vermesini kabul etme!
Âşığının darmadağın olmasını kabul etme!
Senin serkeş zülfüne bağladığım gönlü,
Kendi zülfünün ucu gibi perişan kabul etme!

123

Gönül, dostun aşk meclisini duyar
Sevda ateşiyle gamı coşar.
Seninle bir gece kucaklaştığından beri
Benim avare gönlüm, senin aşkını unutmaz.

124

Sevgili, zavallı bana bakış atınca
Hemen benle gönül arasına düşmanlık koydu.
O dünya güzellerinin padişahı Hüsrev'ini gördün mü?
Şirin'in dudağına hem tuz hem şeker attı.

125

Senin güzelliğin ay ve Ülker yıldızını⁴⁶⁵ kıskandırır.
O tatlı dudağın, dünyaya acılık yayar.
Ey sevgili! Senin gönül aldatan hoş kokun
Gözyaşı gibi niçin eski kulunu gözden uzaklaştırır?

⁴⁶⁵ Pervin veya süreyyâ olarakta bilinen bu parlak yıldız kümesidir.

126

Bu yüksek feleğin cevrenden feryat figan ediyorum;
Çünkü benim ümidim gülfidanını kökünden kazıyıp attı.

Kalbim hasta, bedenim zayıf, gözüm kanla dolu
Ey Allah'ım! Feleğin gamını reva görme.

127

Benim bu derdime tabip deva bulamaz.
Benim bu sorunumun üzüntüsünü kolaylaştıramaz.

Ey rüzgâr! Yârime söyle
Lütfuyla kendi zülfü gibi beni perişan edemez.

128

Senin servi boyun nasıl onurlanmaz?
Rüzgâr, senin iki zülfünle nasıl oynamaz?

Biz samimi kullarız, şüphesiz bilirsin.
[Öyleyse] lütfun neden kulunu okşamaz?

129

Gönül, senden başka kimseye meyletmez.
Senin yüzünü görmekten başka hiçbir şeye heves etmez.

Ne kadar ona ey gönül, nasihati dinle desem de
Onun gam sevdası çoktur; ama yetinmez.

130

Gönül, senin yüzünün yanında başka bir yüze meyletmez.
Senin yüzünü görmekten başka hiçbir şey arzu etmez.

Eğer sana kavuşmayı aramıyorsa
Can, benim bedenime ne diye dönsün?

131

Gönlümde mesajın olduğu sürece
Cihân sürekli senin arzulayacak.⁴⁶⁶

⁴⁶⁶ Mevcut divanda او olarak yazılsa da تو olarak çevrilmiştir.

Ne zaman seni ansam o an bizim anımızdır.
İlk anım, ilk nefes alışverişim senin adınla olacak.

132

Dün gece kaza yârim, kader de desteğimdi.
Senin narenciye gibi çene çukurun avcumdaydı.
Senin tatlı dudağını ısırığımı gördüm.
Uykudan uyandım parmak ucumdu.

133

Bu geceyi on dört günlük ayla (dolunay) süslemişti.
Senin yüzünden ışığını ödünç istemişti.
Sanki sen ve servi bahçeden geçmişsinizde
Özür dilemek için senin ayaklarına kapanmıştı.

134

Ey eşi ve benzeri olmayan!
Senden başka tüm dünyada bilge yoktur.
Karınca gibi güçsüz ve zayıfız
Zira senden başka güçlü yoktur.

135

Zavallı o kimse ki kimse mahremi değildi onun.
Düşmanının sohbetinden başka kimse arkadaşı değildi onun.
Üzüntü dedi ki o gönlü yaralıyı bağışla;
Çünkü iki dünyada da benden başka kimsesi yoktur onun.

136

Senin rızkın, ben yoksulun isteğinde yoktu.
Bu gönlü yaralıya, merhameti yoktu.
İnayetinin kula ne yaptığını bilirsin.
Nitekim gül mevsimi bir haftadan fazla değildir.

137

Bu gökyüzünün cevrenden feryat figan ediyorum;

Çünkü her an gönül derdini artırdı.

Feleğin dönüşünden meydana gelen her şeyi gördük.

Aynı şekilde görüyoruz ne oldu, ne bitti?

138

Vatanından ayrılan zavallı kişi

Kendi yârinin sohbetinden uzak düşer.

Yalnız ve düşmanların elinde esir olmuş.

Azıksız, gönlü yaralı ve hastadır.

139

Eğer tabip benim gönül derdimden haberdar olursa

Çaresiz, ah ve inlemeyle dost olur.

Ey sevgili! Tabibin baş ağrısını azaltmak için

Hastaların derdine çare bul.

140

Ey [sevgili]! Şeftali çiçeği gibi kırmızı olan yüzün

Bizim gözümüzden ciğer kanını temizledi.

Mademki kanımın diyetini ödemeyecek

O zaman niçin kana bulaştırıyor elini?

141

Bakalım felek yine kimin işine yüz koyar?

Bu devleti ve bahtı kimin yanına koyar?

Onun dönüşüne bir o kadar güven yoktur.

Bakalım cefa dikenini kimin yoluna koyar?

142

Felek cefa yükünden başka ne ürün verir?

On gün gül verir, sonra diken gelir

Meydana gelmiş çok zor bir iştir.
Bakalım ne yapar baht, kime geri gelir?

143

Sevgilinin cemali gibi meşşateyi süslenmiş gördü.
Onun yüzünün utancından, ayı eksilmiş gördü.
Dedi ki onun güzelliğinin nurundan bundan daha fazla ne yapayım?
Çünkü aşktan feryat figanın yükseldiğini gördü.

144

Gönül bahçemde her zaman nar yetişir;
Fakat sevgilinin vuslat fidanından diken yetişir.
Gönül, ...⁴⁶⁷ ayrılık dikeninden dolayı inler.
Belki vuslat gülü yine yetişir.

145

Bundan daha fazla beni üzgün ve gönlü yaralı yapma.
Kendi vuslat hanende yoksul yapma.
Ne zamana kadar gözümüzün önünden uzaklaşacaksın?
Ey sevgili! Bundan fazla cefayı [bize] reva görme.

146

Ey sevgili! Beni düşmanın arzusuna atma.
Canımdan ve gönlümden ayrılık belasını alıp götür.
Senin candan ve cihândan nasibini alman için
Bana vuslattan bir kapı aç.

147

Bahçede inleyen, feryat eden,
Nara atan bülbül gördüm.
Dedim ki bahçeye nasıl fitne koydun?
Dedi ki gülün ayrılığı aktarın yüzündendir.

⁴⁶⁷ Mevcut divanda beyit eksiktir.

148

Şîrâz güzeldir bilhassa bahar mevsiminde
 Sonra da suyun kenarı, kadehin kenarı, sevgilinin dudağı...
 Tef, çenk, ney, ud ve rebabın sesi
 Bütün bunlar işi güzel sevgiliyle⁴⁶⁸ hoş olur.

149

Bülbül, gül ve bahar mevsimi zamanı geldi.
 Suyun kenarını, yalnızlığı ve öpüşüp koklaşmayı istiyorum.
 Mutlu insan odur ki bahtı yaver olur.
 Zavallı gönül odur ki yârden uzak olur.

150

Ey [sevgili]! Gönümün hâli felekten daha perişandır.
 Her gün gönüm dertle daha dermansızdır.
 Eğer sevgili benden isterse ona itaat ederim.
 Sevgilinin daha asi olması söyle, nedendir?

151

Senin o yakut dudağın tapılmaya daha yaraşır.
 Senin o mahmur bakışının mest olması daha yaraşır.
 İrem bahçesinde yeşeren her servinin
 Senin boyunun bosunun yanında kısa olması daha yaraşır.

152

Cihân! Gönül, sensiz başkasına nasıl bakabilir artık?
 Senin yanında başka birini nasıl seçebilir artık?
 Ya da düz servi gibi sürekli sevgilinin yolunun toprağında
 Nasıl doğru oturabilir artık?

153

Senin yüzüne hastayım; fakat ciğerim hissiz.
 Ben gönlü yaralının hâline bakış atar.

⁴⁶⁸ Nigârek ve şîrîn makam adıdır. Şair burada ihâm sanatı yapmış hem makamı hem de sevgiliyi kasdetmiştir. Burada aynı zamanda nigârek, sevgiliden şîrîn ise tatlı dilli sevgiliden kinayedir.

Ey sevgili! Senin gam denizinde boğuldum.

Zevk sahilinde benden sana haber yoktur.

154

Senin yüzünün rengi gül gibi kırmızıdır, senin la'lı dudağın şeker.

Senin dudağının tabiri akidedir, senin tabirin şeker.

Şeker, tatlılık ve akide senin dudağının ürünüdür.

Gerçekten de sen kendin şekersin, senin özün şeker.

155

Yükselen o bahar yeline bak yine!

Dünyanın çimenliğini yeniden süslemiştir yine!

Çimenlikte güle baktığımda

Onun nur gibi yüzü aşıkârdır yine!

156

Gül gibi o yüze bak, ne kadar hoş kokuludur yine!

Çimenlikteki boyuna bak, ne kadar güzeldir yine!

Servi, onun boyunun utancından toprağa oturmuştu.

Özür dilemek için senin ayaklarına kapanmıştır yine!

157

Gönlümüz, avare ve perişandır yine!

Yüzündeki zülfün gibi şeydadır yine!

Ya bahçedeki sevgilinin o güzel boyudur

Ya da yeşeren çimenin servisiydi yine!

158

Senin gönlün taştır, gönül değil sanki!

Senin siyah zülfün, sevdanın aslıdır sanki!

Yüzünü ayın çevresine bağlayan hat

Şüphelenmesem de bizim gönlümüzün dumanıdır sanki!

159

Zülfün ucunun tuzağından dolayı avı terk et.

Cihânın nakşından dolayı sevgilinin elini terk et.

Senin yüzünün bahçesinde bülbüller çok olduğundan
Gülün aşkından inleyen bülbülü terk et.

160

Zavallı ben, uzun gecelerde gönül ateşinden dolayı
Mum gibi yanmakta ve erimekteyim.

Avare felekle dost olmuşum.

Ey Allah'ım! Kereminle ben gönlü yaralının işini yap.

161

Ey gönül! Otur ve yârin gamıyla birlikle ol;

Çünkü gül elinden gitti, dikenle birlikte ol.

Gönül dedi ki bundan daha fazla güçlü olamam.

Dedim ki ne yapacaksın? Git, çaresizlikle birlikte ol.

162

Ey servi! Senin düzgün boyun nazla yetişmiş.

Bu yüzden nazlıdır, onun bize ihtiyacı yoktur.

Göz bebeğinin yanında senin kaşın mihraptır.

Bir mihrapta iki namaz nasıl olur?

163

Ey gönül! Eğer dünyanda sır ve niyazın varsa

Sakın, sen kimseye sırrı gizli etme.

Kimseden yardım isteme, beş vakit namaz

Sürekli açık olan onun huzuruna git.

164

Bizim gözümüzde gece gündüz senin hayalin vardır.

Ey sevgili! Ne zaman vuslatına erişeceğim?

Dedi ki benim mum, sensin pervane.

Benim cemalimin mumunda şimdi yan!

165

Ey [sevgili]! Zülfün, yüzünde geceyle gündüz gibi

Biz nevrüz bayramında senden uzağız.

Hem bayramın hem de nevrurun kutlu olsun.
Geri dön ve gönül aydınlatan bahçede otur.

166

Bizim gözümüzde gece gündüz senin hayalin vardır.
Ey sevgili! Ne zaman vuslatına erişeceğim?

Dedi ki benim mum, sensin pervane.
Yap ve cemalimin güzelliğiyle sürekli yan!

167

O fıstık dudaklı âşıktır hâlâ!
O servinin peşinden giden candır hâlâ!
Ey Can, Ey Cihân! Seni görme hasretine karşın
Gözden akan gönül kanıdır hâlâ!

168

Ey sevgili! Benim gönlüm ahdin başındadır hâlâ!
Verdiği ahdi senle bozmadı hâlâ!
Gönül, senin cefa dikeninle yaralandı
Ama vuslat bahçesinde onun gülünün üzerinde el yoktur hâlâ!

169

Sevgilinin yüzüne bizim ihtiyacımız var hâlâ!
Bu saba rüzgârının sırrı gizlidir hâlâ!
Eğer gönlüm gafletle günah işlerse
Şükürler olsun! Tövbe kapısı açıktır hâlâ!

170

Ey sevgili! Zamanın gamını bana sorma.
Benim üzüntümü ve başkalarının sevincini [bana] sorma.
Gönlümün acısını duy ve daha fazla hikâye okuma.
Benim bu yanışımı gör ve daha fazla soru sorma.

171

Ey felek! Ey gökyüzü! Neden kimseyle geçinmezsin?
Yoldan çıkmış kişiden dolayı kimseyle dürüst (bir şekilde) oynamazsın?

Cihân olduğu sürece topluluktan biri kalır;
Çünkü bu hokkabazlıkla kimseye oyun yaptı.

172

Ben gönlümü sana verdim, ona iyi bak.
Bundan daha fazla onu incitme, sakın!
Ey sevgili! Âşığa merhamet et; çünkü senin lütfundan başka
Ey sevgili, kimse onun dert ortağı değildir.

173

Ey gönül! Yârin derdiyle ayrılık acısı çek.
Mutsuzluk kadehindeki zehir suyunu tat.
Öyleyse akıl sahibi gibi mutlu oturmak için
Neden fakirlik köşesine çekilmiyorsun?

174

Onun yasemin gibi yüzünün yanında gül de kimdir?
Eğer böbürlenirse onu çimenlikten kovarım.
Eğer onun dudağının karşısında gonca ağzını açarsa
Rüzgâr gibi gelirim ve onun ağzını dererim.

175

Eğer beni yanında hizmetine layık görmezsen
Sonunda kendi başımı tutar, kendi ülkeme giderim
Ya da ankakuşu gibi kendi kanadını üzerime atarsa
Sonunda kendi canımla başımla sana kulluk ederim.

176

Ey [sevgili]! Benim baht gözüm, mum gibi ağlamış.
Ey [sevgili]! Benim can ipim, mum gibi yanmış.
Gönül ateşiyle ciğer kanını görürsün
Yağmur gibi [yağmakta] mum gibi akmakta yüzümde.

177

Sevgilinin ayrılığından dolayı mum gibi yanmışım.
Gönül derdi ve gözyaşıyla mum gibi ağlarım.

Gönlümde yanan gam ateşinden dolayı
Ne zamana kadar mum gibi gözümde kanlı yaşlar döküleceğim?

178

Sevgilinin yüzünün ayrılığından dolayı mum gibi sararmışım.
Ne zamana kadar gözüm mum gibi kan ağlayacak?

Sen uyumuşsun, harap ve ağlamaklı ben ise
Bütün gece sabaha kadar mum gibi başucunda uyanığım.

179

Ayrılık tozu gönlüme konmuş, bak.
Ayrılık derdinden canım burnuma gelmiş.
Senin ayrılık ordun böyle kan dökücü olduğu için
Zavallı gönlümde ayrılığın rakibi yoktur.

180

Ya gönülden dolayı feryat ederim ya felekten ya ayrılıktan
Ya da sabır ve takatten dolayı yalnız kalırım.
Canım burnuma geldi feleğin cefasından,
Hileli ve ikiyüzlü dostların muhabbetinden...

181

Ey nazik bahardaki lale yüzlü!
Senin gibi nazik yanaklı çiçek yoktur.
El ve sevgili olduğu sürece hiç kimsenin eline
Senin gibi nazik bir sevgili düşmemiştir.

182

Nazik yâr gözümde düşmüş,
Gül yanaklı, nazik (yârin) yüzüne gönül bağlamış.
Ey nazik yârin yükünü çeken gönül!
Bir yandan Cihân'a düşmansın, bir yandan nazik.

183

Ey güzel sevgili! Bahçede berehne dolaşıyorsun.
Senin endamının utancından, gülün yüzünden renk gitti.

Senin endamın, âb-ı hayat gibidir ve gönlün
Beyaz tenli göğsünde taş gibi aşıkârdır.

184

Dedim ki senin kaşın gibi bir hilal kim görmüştür?
Dedi ki böyle bir hilal bayram gecesinde görülür.
Dedim ki bir ayda iki hilal olması çok şaşırtıcıdır.
Dedi ki hilal iki hafta kadar aydan uzaktır.

185

Hilal gibi kaşına bağlandım.
O güzellik ve iyilik henüz görülmedi.
Ey bizim kanımızı sana helal kılan sevgili!
Ne zamana kadar gamzenle kanımı dökeceksin?

186

Gül, sabah vakti gülerek bülbüle dedi ki
Ne zamandan beri senden dolayı dünyada bu şamata vardı?
Ben gideyim, yolculuk yükünü tutayım.
Gülün lafıyla çaresizliği huy edinme!

187

Senin yüzünün aksinden dolayı gül ve gül bahçesi utanmakta!
Senin la'1 dudağının renginden dolayı narçiçeği utanmakta!
Senin boyun busundan yanında düz servi
Bir defa (utandı) diyemem; çünkü iki yüz kez utanmakta!

188

Sabah vakti sevgilinin yüzünü arzu eder gönül!
Onun iki kaşının eyvanında secde eder gönül!
Bir gece vuslat devletine erdirir beni.
Bundan daha fazla söyle de incinmesin gönül!

189

Feleğin zulmüne katlan ey gönül!
Yârden gizli aşk oyunu oyna ey gönül!

Eğer insanlar sana nasihat ederlerse sakın
Sevgiliden başka hiç kimseyle meşgul olma ey gönül!

190

Ne zamana kadar feleğin zulmüne katlanacağız ey gönül?
[Ne zamana kadar] gam potasında altın gibi eriyeceğiz ey gönül?
Bir gececik onun vuslatı senin için mümkün olmadığı için
Ne zamana kadar uzaktan aşk oyunu oynayacağız ey gönül?

191

Her ne kadar canın düşmanı olsan da ey gönül!
Benim yaralı canımda ruhsun, ey gönül!
Kendini ve beni ayrılığın elinden
Kurtardığını düşün, ey gönül!

192

Aman! Güçlü olana dek çalış, ey gönül!
Vefa ve muhabbet sokağında ey gönül!
Sevgilim ne kadar vefasız bir sevgili olsa da
Belki iyi olur, ne biliyorsun ey gönül!

193

Bülbülün hoş bir şekilde şakıdığı sabah vakti
Onun yüzünün aşkından bahçeye cıvıltı düştü.
Dedi ki gül yüzlünün aşkından eğer candan
Feryat figan etmezsem ne yapayım? Dedim ki şarap [iç] şarap!

194

Ey gönlümün içinde can ve dünya yaptığım!
Gönülden dolayı bela kuyusuna düşmüş benim.
Bundan daha müşkül bir olayım yok benim;
Çünkü yâlden dolayı üzüntüden başka hâsılım yoktur benim.

195

Bahçenin gül açma zamanıdır;
Fakat senin servi boyundan dolayı gül kenara çekilir.

Şimdilik ayrılık dikeniyile yetiniyoruz;
Çünkü dikenin ardından gül geleceğini mutlaka biliyoruz.

196

Canı gönülden güle bakan bülbül!
Gül gidiyor bahçenden, çağır gülü.

Gülün ilk (açma) zamanında dünyanın hâli ne güzeldi!
Her ne kadar gülün sonu benim için güzel olmasada.

197

Ne zaman başıma gül saçsan
Gül, bahçeden gizlice kaçır.

Zevku sefa sürmek için bahçe dünyasına gelince
Ömrünün kısalığını gördü, güle ağladı.

198

Sevgili, hevesle gül bahçesine gitti.
Onun yüzünün kıskançlığından gülün bedeninden kan döküldü.
Cihân'ın neşesinin ve gamının neden olduğunu bilirsin sen.
Gülün gelişinden midir yoksa gidişinden midir?

199

Gülün eteğinin hoş olduğu zaman geldi.
Binlercesi gülün etrafına feryat figanla geldi.
Sabah vakti onun sokağına nesim yeli esti.
Bu yüzden gülün gömleği öyle yırtıldı.

200

Ey [sevgili]! Senin güzel yüzüne, gül Mecnun olmuş.
Gül gibi sevgisiz ve vefasız olma sen.
Ey Leyla yüzlü! Gül yolculuk yükünü tuttu.
Allah aşkına bahçeden çıkarma gülü.

201

Dünya çimenliğinin tahtı gül gibi süslense de
Bütün dünyada, gül gibi güzel olduğunu söyleme.

Eğer dünya güzellerinin safında oturursan
 Senin gönül süsleyen yüzün, gül gibi aşıkâr olur.

202

Saba rüzgârı, sabah vakti çimenliği gülle süslemiştir.
 Bahçe, senin hoş yüzünle gül gibi güzeldir.
 Gül, senin güzel yüzünü gördü ve senin yüzünün kıskançlığından
 Gülден çok feryat figan yükseldi.

203

Gül ve servinin dibinde makam yaptı gönlüm.
 Eyvah! Sürekli el verirse, ne olur?
 Eğer sevgilinin huzurunda biterse ömür,
 Ey dolunay yüzlü dilber! Sana kavuşmayı teşekkür borcu biliriz.

204

Bahçede, senin yüzün gül saçar sürekli
 Mest göz, mahmurlukla doludur sürekli.
 Benim mizacımın bu taze gülü, feleğin cevrenden
 Anla ki dikenle sohbet eder sürekli.

205

Yüzün Dımaşk, zülfün ise Şam gibidir.
 Senin iki zülfünün Şam'ında makam yaptı gönlüm.
 Sabah vakti sevgilinin yüzü, gönül arzusunun doğuş yeridir.
 Bu yüzden oruçlu gibi akşam ezanına kadar beklerim.

206

Gönlümü, senin zülfünün ucuna asmışım.
 Canımı, senin önderine feda etmişim.
 Senin aşkının ateşinden ve rüzgârından dolayı
 Yüzsuyumu, senin kapının toprağına akıtarak karıştırmışım.

207

Senin yüzünün ayrılığıyla mum gibi yanmışım.
 Senin yüzünden başka dünyaya gözümü kapamışım.

Ferhad gibi senin o tatlı dudağından uzağım ve
 Senin cefa dikeninden (dolayı) cevrimi öğrenmişim.

208

Hastayım; ama bir yudum su verecek kimse yok bana.
 Feryat figan etsem bir an cevap verecek kimse yok bana.

Dünyada tabibin lütfundan başka kimsem yoktur.
 Belki ciğer kanından şarap verir bana.

209

Senin dudağının yâdıyla geceyi gündüze çeviririm.
 Mum gibi hep ağlamakta ve erimekteyim.

Gönlüme bir zevk ulaştı ve gönlüm canlandı;
 Çünkü dünyayı aydınlatan yüzün yâdıyım.

210

Senin güneş gibi yüzünden uzak düştüm.
 Senin ayrılık şarabınla mahmur oldum.

Ey Tabib! Lütfunla gönlümün imdadına yetiş;
 Çünkü sevgilinin ayrılık derdinden hasta oldum.

211

Senin gamının elinden, çok zehir içtim.
 Sabır ve insanlık giysisini çok giydim.
 Ey sevgili! Senin gam denizinde can verdiğimden ve
 Can için çabaladığımdan haberin yok mudur?

212

Ey [falan]! Onun ayrılığından gönlümde ve canımda yüzlerce yüküm var.
 İnsanlar onun gamından dolayı bir kez bile bana üzülmedi.
 Dedim ki hiç olmasa canın vuslatını bulayım.
 Kabul görmedi, sevgili bana izin vermedi.

213

Uzun gecelerde daha çok uyanığım.
 Sabaha yakın yastığa başımı koyarım.

Uyanığım; çünkü göz, sevgiliyi görmeden
Uykuya dalar, hayal zannederim.

214

Bugün bağ bahçe arzusundayım.
Binlerce hile arzusundayım.

Dedi ki senin servi boyun gibi düz olamam;
Çünkü iki yüz hile ve düzene sahibim.

215

Gönle dedim ki seninle (konuşacağım) bir sırrım var benim.
Dostun huzuruna (arz edeceğim) bir niyazım var benim.

Zavallı neden böyle şaşırıp kalırsın?
Çünkü kesindir ki bir çare bulanım var benim.

216

Gönül dedi ki İrem bahçesine doğru git!
Dedim ki bana kapıyı açmazlarsa ne yapayım?
Dedi ki sana terbiyesizlik yapar.
Dedim ki eğer benim yanımda yeniye yapmaz.

217

Ey güneş yüzlü! Senin kemendini parçalarım.
Yükünü canla çeker, zulmünü götürüm.
Eğer benden altın ve gümüş istersen
Canımı ve başımı satarım, istediğini alırım.

218

Ne zamana kadar bu perişan dünyaya üzüleceğim?
Daha ne kadar aşağılık insanların cefasını çekeceğim?
Güzellerin beni, gönlümü yok ettiğinden dolayı
Kendi gökyüzünde kerem yoktur.

219

Ey Allah'ım! Günahımı keriminle affet.
Ey Allah'ım! Lütfunla bana bak.

Ben kendim kimim ve benim namımı kendi nasıl götürdü ki
Benden cefa gelir, senin lütfundan kerem.

220

Onun yanında nazla güzel güzel ısınayım.
Sevgilinin o tatlı la'1 dudağını alayım.

Onun okluğuna kurban olmam daha iyidir;
Çünkü onu terk etmem mümkün değildir.

221

Dedim ki asi yârin, arzusundayım.
Perişan zülfün ucunun sevdasındaayım.

Canı gönülden ona kurban olmak isterim;
Çünkü onu terk etmem mümkün değildir.

222

Ben senin yarı iki mest gözünün önünde ölürüm
Sonra senin şaraba tapan dudakların için ölürüm.
Senin ayrılığınla yaralanmış başıma koy elini.
Ey benim gözüm! Senin elinle ölürüm.

223

Pervane gibi senin yanına uçarım.
Senin aşkınla ayağının dibinde başımı feda ederim.
Ey sevgili! Yüzünün arzusundaki mum gibi
Yanıyorum, eriyorum, yok oluyorum.

224

Yanıyorum ve senin yüzünün aşkıyla yok oluyorum;
Çünkü topluluğun ortasında mum sırrım olur.
Yüzünün mumunun yanında pervane gibi
Senin yüzünün ateşinde, canımı feda ederim.

225

Senin aşkının ateşinde, kebab olmaya layığım.
Senin la'1 dudağında, şarap kadehi olmaya layığım.

Bizim seninle olan sıkıntımız haddini aştı.
Ey Can! Ey Cihân! Acaba bir cevaba layık mıyım?

226

Mum gibi tepeden tırnağa kadar yanıyorum.
Yanmışım birde gamla yanıyorum.

O sevgili yârin tatlı dudaklarının hasretiyle
Bir an değil ki sabaha kadar yanıyorum.

227

Ey Allah'ım! Senin gül yüzünden dikenliğe varırım.
Senin mest gözünden mahmurluğa varırım.

Hayır! Hayır! Yanılmışım ey sevgili!
Ayrılık denizinin ortasından nasıl kıyıya varırım?

228

Onu görünce gözü süslenen sevgilinin
Onu görmeyince ağlamaktan gözü huzur bulamaz.
Onu görmek için bize göz gerekir.
Sevgiliyi görmezsen ne işe yarar göz?

229

Ey [sevgili]! Senin yüzünün aşkı, gözümde uykuyu alıp götürmüş.
Ey [sevgili]! Senin sevdan, gözümde kanlı gözyaşı akıtmış.
Her ne kadar yakut parlak olsa da
Yüzünün renginle gözümde yaşı alıp götürmüşsün.

230

Senin ay gibi yüzün, gözden uzak olduğundan beri
Senin yüzün olmadan gözümde Dicle akar.
Gönlü yanmışın ızdırabından ve ayrılığın cevrenden dolayı
Gözden yüzeme kanlı gözyaşı akar.

231

Yüzün, gözümde dolunay gibidir.
Zülfün olmadan dünya, gözümde gece gibidir.

Ey sevgili! Zülfünle zincire vurmuşsun.
Zülfünün ucunun gözüme tuzak olduğunu gördün mü?

232

Gözü işveyle dedi ki can bağışlarım.
Mestlik ve sarhoşlukla dünya bağışlarım.
Nergis şefkatle başını çimenlikten kaldırdı ve
Dedi ki senin aşkına can bağışlarım.

233

Ey acem güzeli! İki renkli güle bak.
Bir gün altın sarısı, bir gün kırmızı.
İki âşık gibi birlikte oturmuşlar.
Bu utancından kızarmış, o üzüntüden sararmış.

234

Dostun yüzünün ateşinde eridi gönlüm.
Canını, başını, ömrünü kaybetti gönlüm.
Neden onun üzüntüsüyle hemhâl olmadın? derler.
Gönlüm hemhâl olmadı ne yapayım? dedim.

235

Senin yüzünün aşkından dolayı benden korkmuştur gönlüm.
Senin üzüntünü canla satın almıştır gönlüm.
Düz serviği dünya bahçesinde görünce
Senin boyundan bosundan dolayı yüzlerce derdi üst üste koymuştur gönlüm.

236

Senin gam elinden cana erişmiştir gönlüm.
Yüzlerce can giysisini gamdan yırtmıştır gönlüm.
Çok gam dikenini yemiş; ama bir gün olsun
Senin vuslat fidanından bir gül koparmamıştır gönlüm.

237

Senin gamından güçlü olsa da gönlüm
Gamdan dünyanın etrafında avaredir gönlüm.

Her ne kadar onun uzun boyu belalı olsa da
Servinin boyunun düğümünde canlıdır gönlüm.

238

Ey sevgili! Bundan daha fazla incitme gönlümü.
Ayrılıkla gönül pazarımı birbirine katma.

Ey sevgili! Bende kusur arama, bana merhamet et;
Çünkü senin sokağının başında tutsaktır gönlüm.

239

Yine tuttu gönül yakamı senin gamın
Gönlümün perişan hâli ne olur acaba?

Eğer gönül sultanımın kavuşmasına izin verirsen
Her gece senin sokağına dilencilikle gelir.

240

Senin la'1 dudağından başka gönlümün dermanı yoktur.
Senin yüzünün sevgisinden başka gönlümün canında sevgi yoktur.
Gönül, senin vuslatını bir cana karşılık satın alır, ne yapayım?
Ben nasıl vazgeçebilirim, gönlümün fermanını sen söyle!

241

Senin güzel gözlerin, bir anda gönlümü çaldı.
Sabır gömleğini, yüzlerce parçaya ayırdı gönlüm.
Senin vuslat devletinden dolayı muradına erdiğini sandı;
Fakat zavallı gönlüm muradına eremedi.

242

Senin ay yüzüne baktı gönlüm.
Sarhoş oldu zevkten zavallı gönlüm.
Her ne kadar bedenim, senin huzurundan mahrum olsa da
Hakikaten de sürekli hizmetkârdır gönlüm.

243

Senin cefanın elindedir sürekli gönlüm.
Sabır hanesinden dolayı avaredir gönlüm.

Sürekli senin ayrılık günlerinin üzüntüsüyle
Bir an olsun mutlu olmadı zavallı gönlüm.

244

Senin yüzünün ayrılığından dolayı mum gibi ağlamışım.
Senin aşkından dolayı gönül ateşiyle kebab olmuşum.

Yüzünün mutluluk sabahı doğunca
Onun yanına giderim, yine de yanmam.

245

Eğer senin gamından dolayı gönül elbisesini yırtarsam
Izdıraptan gökleri ateşe veririm.

Ey ay yüzlü! Gönlünü yitirmiş benin, ahından kork;
Çünkü gamlı gönülle ah ederim.

246

Senin boyunu bosunu hatırlayınca
Feleğin zulmünden gönlü azat ederim.
Hüzünlü canı mutlu etmem için
Fitne dolu gözle bir bak.

247

Ey sevgili! Senin derdine derman nasıl olayım?
[Ey sevgili!] senin yüzünün aşkıyla düzenli nasıl olayım?
Senin gönül süsleyen yüzün, benim bayramımdır.
Söyle, sevgilinin hayaline kurban nasıl olayım?

248

Dedim ki bir daha sevgiliye bakmayacağım,
Sûfî olacağım ve inkâr edenleri dinlemeyeceğim.
Benim düzenli mizacıma aykırı olduğunu gördüm.
Bir daha tövbe etmemeye tövbe ettim.

249

Yürekten seni hatırlamadığım ve bu gönül gözünü
Mum gibi ağlatmadığım gece yoktur.

Kendi can ipim kebab olmasın diye
Yanmaktan ve erimekten bir kenara çekilemem.

250

Geliyorsun, senin lütfunu ve keremini görüyorum.
Senin adımında canın huzurunu görüyorum.

Kaybolduğun zaman da seni görüyorum.
Baktığım her yerde seni görüyorum.

251

Kaşını sürekli eğik görüyorum ve
Senin ayrılığından dolayı gözümü yaşlı görüyorum.

Canımın ve gönlümün gamını artık kime söylerim?
Bugünlerde üzgün (insanları) az görüyorum.

252

Ne zamana kadar ayrılığından dolayı perişan bir şekilde oturacağım?
[Ne zamana kadar] gözüm kanlı oturacağım?
Cemaline aynada bak ve insaf et.
Senin yüzün olmadan nasıl oturayım ey sevgili?

253

Göz, senin vuslat gecenden ve
Mükemmel cemalinin güzelliğinden mahrum oldukça
Allah'a şükürler olsun ki her ayrılık derdine rağmen
Gözüm, senin hayalinin sürüsünden mahrum değildir.

254

Senin asi zülfüne, gözümüzü bağladık.
Senin mahmur gözünden dolayı sürekli mestiz.
Saçın gibi senin ayağına kadar düşmüşüz.
Seni arzulamada canımızı avcumuza koymuşuz.

255

Senin yüzünün renginden dolayı gülü renklendirdik.
Senin boyundan dolayı serviye kısalttık.

Ayrılık yakasını o kadar çok yırttık ki
Sonunda senin vuslat eteğini elde ettik.

256

Sürekli sevgililerin zülfünün kıvrımında bağlıyız.
Ne zamana kadar gözümüzü ve gönlümüzü onlara bağlayacağız?
Ey benim gözüm! Senin ayrılık gecenden dolayı
Biz yine gözyaşına teslim olduk.

257

Biz bundan sonra dostun gönlünün hakkını vermeyiz.
Gönlü artık kimseye bırakmayız.
Senin yüzünün aşkı engin bir denizdir,
Gönlüm ise değerli bir incidir her alçağa vermeyiz.

258

Feleğin dönüşünden asla kurtulamıyoruz.
Koca karı gibi olan feleğin cevrenden kurtulamıyoruz.
Feleğin ve zamanenin cevri daha kolaydır.
Ekmeksiz, tuzsuz, tatsız insanlardan kurtulamıyoruz.

259

Ne zamana kadar beni dünyada avare edeceksin?
Ey Allah'ım! Bizden dolayı avare olduğunu kim söyledi?
Eğer zülfün top gibi çevgen oynarsa
[Ne zamana kadar] ayağının altında top gibi döndüreceksin.

260

Senin yüzünün ayrılığından dolayı gönlüm yürekten üzgündür.
Bundan daha fazla tatlı canıma gam ulaştırma.
Senin yüzünün gamına sabrım kalmadı.
Ey Can! Ey Cihân! Vuslatınla anla beni.

261

Aydın gönüllülerle ve nefes sahipleriyle otur.
Kimseleri düşünerek kimseye düşmanlık etme.

Süleyman'ın mülkünden faydalanmak istiyorsan
Tek bir karıncanın gönlünü incitme.

262

Ey [falan]! Cihânın mutluluğu senin yüzünün gamıyladır.
Senin yüzün olmadan dünyayı görmesin gözüm!

Dünya, senin ay gibi yüzünün gamıyla doğduğu sürece
Cihân, senin gamından nasıl kurtulur?

263

Sakın, dünyanın hâline gönülden bağlanma!
Sonuçta dünyadan kendi ne götürebildi?

Git! Sabır köşesinde kendi arkadaşın ol.
Sonuçta dünyadan kendi nereye varabildi?

264

Senden başka dünyada kimsesi olmayan kişi
Bir ömürdür sana gizlice ömürleri feda etti.
Gönlü, senin sevda ateşinde eridi.
Sonunda yanmış dudağa bir damla su ulaştır.

265

Gül zamanı, şarap içmenin zevki başkadır.
Dirhem gibi yapraklarını bir araya getirmenin zevki başkadır.
Sonra da ay yüzünün ve servi boylunun aşkına
Sevinçten ona saçmanın zevki başkadır.

266

Ey gönül! Bundan daha fazla yârin aşkından söz etme.
Yabancı oldun sen, bundan daha fazla laf söyleme.
İki elin beyhudeliğine yenik düştün sen.
Ayrılık derdinden, kendi başına vurma sen.

267

Ey [sevgili]! Bizim göz pınarımız, senin gözünle aydınlık.
Ey [sevgili]! Bizim ümit bostanımız, senin yüzünle gül bahçesi.

Ey benim gözüm! Kendi vuslatınla barış.
[Çünkü] senin ayrılık savaşına karşı zırhım yoktur.

268

Ey [sevgili]! Göz, senin cemalini görünce aydınlık.
Ey [sevgili]! Gönül eyvanı, vuslat mumunla aydınlık.
Sensiz gözümde dünya kapkaranlıktır.
Ey [sevgili]! Gözümün hanesi, senin hayalinle aydınlık.

269

Ey korkak! Gözünü ağlayan yap.
Şevk ateşiyle göğsünü kebab yap.
Eğer sana derse ey gönül candan vazgeç
Sevgiliyi razı edecek o şeyi yap.

270

Ey sevgili! Ayrılık gecesiyle savaşma.
Gönlüme daha fazla gam yükleme.
Sen, benim dünyayı gören göz bebeğimsin.
Keremden dolayı düşmanlığa meyiletme.

271

Ay gibi yüzü, çimenin servisi gibi boyu
Hoş kokulu zülfü ve yasemin gibi yanağıyla
Bahçedeydi ve kendi güzelliğiyle salınıyordu ve
Diyordu ki hangi servi ve gül benim gibidir?

272

Benim zavallı gönlüm, sevgiliyi benden alıp götürdü.
Benim zavallı gönlüm, vuslattan uzak düştü.
Bir gece beni vuslatıyla okşamadı, ne yapayım?
Bu yüzden benim zavallı gönlüm böyle olmuştur.

273

Benim zavallı gönlüm, kendi işinde çaresiz kaldı.
Benim zavallı gönlüm, ayrılık darbesiyle yaralandı.

Belki onun vuslat şarabından içer diye
Ey [falan]! Benim zavallı gönlüm binlerce diken yedi.

274

Benim bu gönlüm, yine senin aşkına müpteladır.
Benim bu gönlüm, yine güvercin gibidir.

Benim bu gönlüm, yine neşe ve sevinç atını
Senin vuslat meydanında [koşturmak] ister.

275

Gönlüme işveyle bakan gözün,
Vuslatıyla benim sorunumu çözemiyor.

Ey benim iki gözümün nuru! Sanki ezelden beri
Senin sevgini, benim gönlümle yoğurmuşlardır.

276

Ne zamana kadar gönlüm, senin gamından dolayı bela da olacak?
Ne zamana dek gönlüme cefa korunu koyacaksın?

Ey sevgili! Bundan fazla gam ve üzüntü yükünü
Gönlüme koyma; çünkü takatim kalmadı.

277

Benim sorunum, senin aşkınla çözülüyor.
Ah! Feleğin gamından ve gönlümün derdinden...

Her ne hile yaptıysa gönül, ben zavallıyı ve
Sonuçsuz çabalarımı vuslatına ulaştırmadı.

278

Benim bu güzel sevgilimde insaf yoktur.
Can gitti, gönlümü çaldı; ama benimle ilgilenmedi.

Eğer onun sokağının başından geçersen
Ey zavallı! Git, benim kapıma gelme, der.

279

Sevgilinin mest bakışından dolayı rüyadayım ben.
Senin ayrılık gecenin ızdırabından dolayı üzüntüdeyim ben.

Senin vuslat sokağında koşuşturma içindeyim ben.
 Senin ayrılık gecenin ızdırabından dolayı üzüntüdeyim ben.

280

Aman! Aşağılık, uğursuz feleğin cevri
 Benim huyumun serkeş atını böyle zavallılaştırdı.

Bak! Bugün ne haldeyim, ne halde?
 O günler nereye gitti, nasıldım, nasıl?

281

Ey [sevgili]! Gönlümde senin aşkın her an artmakta.
 Senin ay gibi yüzün olmadan delilikten söz etmekte.

Biz, senin hayalinin eteğine tutunduk.
 Bakalım feleğin kendisi perdeden ne çıkaracak?

282

Söyle! Ne zamana dek düşmanlıkla hile ve büyü yapacaksın?
 Ne zamana kadar her aşağılık adinin cefasını çekeceğim?
 Biz, sırlar perdesinin münzevisi olduk.
 Bakalım feleğin kendisi perdeden ne çıkaracak?

283

Ey [sevgili]! Gönlüm, senin ayrılığından ötürü kanla dolmuş.
 Ne zamana kadar feleğin cefasından dolayı gam çekeceğim?
 Feleğin cevru cefasına gönül verdim.
 Bakalım feleğin kendisi perdeden ne çıkaracak?

284

Gönle derman nasıl bulursun? dedim. Dedi iyi.
 Gönlüm onunla iyi olmazsa, dedim. Dedi iyi.
 Sevgilinin elmaya benzeyen çukur çenesi bize ulaşırsa
 Onun dudağından şeftali toplayayım dedim. Dedi iyi.

285

Gül, senin yüzünün utancından bitap düşmüş.
 Senin ayağının dibinde çok feryat figan düşmüş.

Bahçede salınarak gezen değerli misafirdir.

Zavallıya bak! Nasıl hâkir düşmüş?

286

Gül, sevgilinin yüzünün karşısında dağınık kalmış.

Rintlerin meclisinde kağıtlara dökülmüş.

Senin yüzüne baktığında iyi bak ona;

Çünkü senin yüzünün utancından ter içinde kalmış.

287

Feleğinin cevrenden dolayı gönlüme kan düşmüş.

Gamdan dolayı iki ayağımla çamura battım.

Ey sevgili! Bunca dost ve düşman arasında

Sana kavuşmadan ben çok bitap düştüm.

288

Benim zavallı gönlüm candan uzak düşmüş.

Cihân da aşktan dolayı avare düşmüş.

Feleğin üzüntüsünden ve ayrılık derdinden dolayı

Düşmanların arzusuna çaresizlik düşmüş.

289

Ey [sevgili]! Senin boyunun yanında düz servi kısalmış.

Senin gözünün mahmurluğuyla nergis, mest olmuş.

Senin güzel yüzünün utancından dolayı çimenin gülleri

Ayağının altına düşüp, bayılmış.

290

Bana olan zulüm haddinden fazla oldu, insaf et bana.

Ne zamana kadar üzüleceğim, sen gönlüme neşe ver.

Aldığım her nefeste gece gündüz

Bin birinden birinin ismini hatırlat bana.

291

Ey Allah'ım! Evvela bana iman ver.

Bir derdim var, lütfunla bana derman ver.

Güzellerin zülfü gibi hâlim perişandır.
Benim perişan hâlimi düzene koy.

292

Ey [sevgili]! Senin tatlı dudağın gönlümü zehire atmış.
[Ey sevgili!] Senin gözün iki bin gönlü yaralı âşığı öne atmış.
Senin yüzünün bayramına kurban olmayan kişiyi
Sürekli felek onu dinden çıkarmış, dışarı atmış.

293

Dudağın, yaralı gönle tuz basmış.
Yabancılar ve yakınlar feryat etmiş.
Gözün, nergisi bahçede gördüğünde
Utancından ve hayâdan başını önüne eğmiş.

294

Düşmanın suçlamasından dolayı rahat değilim.
Ne zamana kadar yok yere beni kınayacak?
Ben zavallının hâli, Yusuf'u parçalamamış;
Ama ağzı kanlı kurt gibidir.

295

Cihân'ın gamından dolayı havlu rahattır.
Bazen senin hayat veren dudağında, bazen gözünde...
Senin yüzünün ayrılığında olan zavallı kişi,
Can gözünden ciğer kanını akıtmakta.

296

Ey [falan]! Sevgilinin yüzü olmadan gözden uyku gitmiş.
[Ey falan!] gözden su gibi kanlı gözyaşı akmış.
Onun o şeker çiğneyen iki la'1 dudağının hasretiyle
Sürekli gözden parlak inci akıtırım.

297

Zavallı gönlüm, gözden dolayı feryat figan etti.
Senin ayrılık acından dolayı gözden usandı.

Gönül, senin ayrılığının tarifini yapamaz [çünkü]
Gözden dolayı yüz dilde yanıp yakılması vardır.

298

Gönül, gözden dolayı cefa elini başına vurarak,
Gözden dolayı feryat ederek, elbise yırtarak...

Eğer göz, senin güzel yüzünü görmeseydi
Gönül, gözden adı ve nişanını nasıl görürdü?

299

Ey gözlerden Fırat gibi kan akıtan!
Şaşkın gözyaşı asılmış, akmakta gözden.

Bunca gönül derdine rağmen dostun yüzünün hayali
Artık nasıl gider gözden? Sen söyle!

300

Ah! Kararsız gönülden ve gözden
Akıp giden bizim gönül kanımızdır.
Göz görmedikçe gönül ona meyletmez.
Bazen gönüldeki yanıp yakılmadır bazen gözdeki...

301

Ey sevgili! Yüzün, gözden gizlendiğinden beri
Sensiz dünya benim gözümünden düştü.
Göz, senin yüzünü görünce beni kan revan içinde bıraktı.
Benim gözden kâr ve zararım işte budur!

302

Senin ayrılığından dolayı gözümünden Dicle akar.
Gamdan dolayı gözümünden ciğer kanı damlar.
Sevgilinin yüzü, gözümünden geçip gidince
Gönlümün ve gözümün hâli böyle olur.

303

Dertten gözümünden gözyaşı akar.
Ciğer kanı gözümünden damlar, damlar...

Sevgilinin yüzü gözümden saklı olsa da
Bu belanın benim gönlüme kimden geldiğini bilirsin.

304

Ey [sevgili]! Senin lale gibi yüzün olmadan inler gözlerim.
İlkbahar bulutu gibi ağlar gözlerim.

Gözyaşı, gözümün kenarından damladığında
Senin yüzünün arzusunda olduğumu bir gün görürsün.

305

Zavallı gönlüm, ayrılık acından dolayı gamlıdır
Uzak düşmüş bu göz, gamdan dolayı yaşlıdır.

Senin ayrılığına gamla dayandığı için
Benim miskin gönlüm gamla eğilmiş, iki büklüm olmuş.

306

Ayrılık acısının gamından gözüm kan revan içindedir.
Ayrılık acısı gören gönle sonunda ne yapayım?
Canın ayrılığının bedenden zor olduğunu derler.
Oysa benim zavallı gönlüm, ayrılık gününü görmüştür.

307

Biz yürekten kuluz, sen emret.
Benim senden dolayı bir derdim var, sen derman ver.
Ey gönül! Eğer ona kavuşabilirsen
Sevgilinin yüzünün önünde kolayca canını ver.

308

Ey Allah'ım! Bana görme şansı ver.
Takva yolunda bana güç ver.
Kıymetli sevgilinin dudağına beni ulaştığı o an
Yâdınla bana konuşan dil ver.

309

Senin aşkından dolayı her ağızda efsaneyim.
Senin zincir gibi zülfünde divaneyim.

Ey can! Ey gönül! Senin sokağınla tanışmışım.
Ne zamana kadar kendine yabancı olacaksın?

310

Senin mum gibi yüzünün karşısında pervaneyim.
İki cihânda da senden başkasından korkum yoktur.
Dedin ki senin dudağın için bir berat vereceğim [ama]
Biz o fermanı bekleyerek öldük.

311

Ey sevgili! Ne zamana kadar senin kapının önünden geçeceğim?
Ne zamana kadar gönlümün sende olduğunu söyleyeceğim?
Ne zamana dek bir gece, gönlümün arzusunu ver diyeceğim?
Ne zamana kadar senin arzuna sahip değilim diyeceksin?

312

Ey sevgili! Güzelliğinin mükemmelliğine aldanma.
Vefa ve insanlık yolundan ayrılma.
Ey gönül! Bizim tabibimizde merhamet olmadığı için
Sevgilinin ayrılık acısıyla hasta olma.

313

Kıymetli ömürden benim hâsılım nedir? Söyle!
Bu dünyada benim dert ortağım kimdir? Söyle!
Ne gün var, ne zaman var, ne ev var ne aile
Ne zamana kadar böyle yaşanılabilir? Söyle!

314

Yâ hû, yâ hû, yâ ilâhe, hû hû
Senin dergâhından başka yolum yoktur, yâ men hû!
Feryat ederim; ama iki dünyada da kimse yoktur.
Kimse benim derdime çare bulamaz, illâ hû!

315

Kendi vuslat bayramınla dön artık!
Dostun hayaliyle öldüm, dön artık!

Ne zamana kadar ayrılık acısından dolayı ramazanda olacağım?
Bayramın kutlu hilali dön artık!

316

Bir, iki, üç gün oldu hâlâ kulunu sevip okşamadın.
Bizi zikretmekle meşgul olmadın.

Korkuyorum düşmanların endişe etmelerinden
İnayet gözünden beni atarsın diye sen.

317

Benim mum gibi yanıp yakılan!
Arzuyla kendini ateşe atan!

Ferhad gibi o tatlı dudaktan mahrum kalan!
Gözün hilesiyle canını oynayıp, kaybeden!

318

Benim mum gibi yanıp yakılan!
Virane gönlü seninle meşgul olan!
Pervane canıyla oynuyor, derler

Ben mumum, senin gamında başıyla oynayan!

319

Yüzünün mumunu gönlümde alevlendirmişsin.
Mum gibi baştan ayağa gönlümü yakmışsın.
Ey Can! Ey Cihân! Gönül aydınlatan yüzün olmadan
Bir dünyanın güzelliğine gözümü bağlamışsın.

320

Kapının toprağına terimi akıtmışsın.
Zülfünün halkasına gönlümü asmışsın.
Benim gönül derdim, senin hayat veren dudağındandır;
Çünkü sen gülü şekerle karıştırmışsın.

321

Sevgili, bir gece olsun vermez muradımı.
Sevgilimden bir gece olsun olmadım mutlu.

Senin kapına geldiğimde bana kapıyı açmazsın diye
Belki bir gece dam kapısından gelirim.

322

Ey [sevgili]! Senin adın, can dilimde akıcıdır.
Uykuda ve uyanıklıkta senin yoldaşınım.

Sakın! Zavallı kulunu sonunda
Kendi lütfundan mahrum etme.

323

Ne zamana kadar beni darmadağın edeceksin?
[Ne zamana kadar] kendi zülfün gibi beni perişan edeceksin?
Bizim müşkülümüz senin için çok kolay olduğu için
Ey sevgili! O yüzden benim derdimi kolaylaştıracaksın.

324

Belki beni keremden mahrum bırakmazsın.
Bundan fazla beni gam denizinde bırakmazsın.
Senin kapından başka bir sığınağım olmadığı için
Ümidim beni ihmal etmemendir.

325

Her gün başka bir işvede başka bir güzelliktesin
Ne kadar baktımsa da sana ondan daha güzelsin
Dedim ki kadiya götüreyim seni de kendi gönlümü
Alayım; ama korkarım çalarsın kadının gönlünü

326

Ey Allah'ım! Ben zavallıya bir kapı sen aç.
Lütufla beni bir başkasına esir etme.
Senin şevk eşiğine baş koyarım
Evet, ne yapayım? Çünkü baştan başka bir şeyim yoktur.

327

Derler ki dün gece Tatarlı gece bekçiler
Yüzlerce düzenbazlıkla bir hırsız yakaladılar

Bugün onu asmaya götürüyorlardı onu
Bırak, yakamı yırtıyorsun diyordu.

328

Zavallı gönül, felekten çok cefa çekmiştir.
Senin lütfundan başka iki dünyada da kimsem yoktur.

Umut yolunda oturmuş bekliyorum.
Yardım et bana; çünkü feryadıma yetişen yoktur.

329

Birinin elindeki çevgen topu gibi perişanım;
Çünkü ondan dolayı bir an bile sabredemiyorum.

Kalk ve gel; çünkü ayrılığa takatim kalmadı.
Acele et; çünkü çok bekledik.

330

Senin yâdın, bir an olsun gönülden uzak değildir.
Senin sokağının başından başka arzum yoktur.

Ey Allah'ım! Gam denizinde boğuldum.
Yardım et bana; çünkü feryadıma yetişen yoktur.

331

Senin zülfünün ucuna heveslendim.
Benim aklımın eli, gönle ulaşamıyor.
Gamının sırrını, göğsümde sakladım.
Benim gönlümden başka hiç kimse haberdar değildir.

332

Bizler güzel, kibar ve alımlıyız.
Ne yeryüzündeki ayda (vardır) ne de gökyüzündeki güneşte (vardır).
Sen insansın, diğerleri de insandır.
Hayır! Hayır! Sen ayva tüyüne sahipsin, sen meleksin.

333

Ağzına kadar kadehi çok boşalttık.
Belki şimdi o dudağın üzerine dudağımızı koyarız.

Senin dudağına kavuşmadan ansızın
Ruhu bedenden ayırırız diye korktum.

334

Leyla! Leyla! Eyvahlar olsun gönülden
Benim bir dostum, çok düşmanım var.

Senin aşkının gamıyla canımı kaybettim.
Sonunda neden bize meyletmezsin?

335

Gönlüm, senin yüzünün aşkına meylettiği için
Göze, senin hayalin çok yerleşti.

Derler ki Mecnun, onun yüzüne sabret.
Dedi ki Leylasız nasıl nefes alır, nasıl yaşarım?

336

Leyla, senin cemalini benim gözümle görseydi
Gözünden sel gibi yaşlar dökerdi.

Ey giden servi! Candan senin Mecnun'unum.
Eyvahlar olsun ki bizi istemezsin.

337

Bir gün bir kapıdan geçtim
Yazık dediğin çok Mecnun gördüm.
Dedim ki seni böyle tutkun ve âşık kim yaptı?
Leyla! Leyla! diye feryat etti.

338

Mecnun diyordu ki Leyla! Leyla!
Artık neden senin bana isteğin yoktur?
Leyla hâl diliyle dedi ki senin hayalinden dolayı
Bizim gözümüzde Mecnun çoktur.

339

Senin aşk gamını çekenim acaba bilir misin?
Ben, senin derdine sahibim; sen benim dermanımsın.

Tabibe dedim ki eğer hâlimi biliyorsan
Şüphesiz bizim derdimize dermansındır.

340

Cahillikten ben, sana gönlümü verdim.
Senin siyah zülfünün ucundayım acaba bilir misin?
Ey sevgili! Senin zülfünün ucundan dolayı
Perişanlık ve avarelik nedenlerini elimde bulundururum.

341

Lale gibi ciğer kanını dökme de bilesin
Ne zamana kadar bize cefa elini uzatacaksın?
Gönlümü aldın, yele verdin.
Ey Can! Ey Cihân! Bunca şey cahilliktendir.

342

Gönül, ne zamana kadar aşk yüzünden avarelik çekeceksin?
Eğer yapabiliyorsan yaralı gönlümü geri getir!
Ey [sevgili]! Gözünle bizim gönül kanımızı döküyorsun.
Gönlün ne günahı vardır? Sen kendin biliyorsun.

343

Ey aşkla bana avarelik veren!
Ne zamana kadar bizden dolayı işveyle avare olacaksın?
Gönlüm, başla dolaşmaya başladı, avare oldu.
Acaba bu kadar perişanlık neden oldu?

344

Ey gönül! Ne zamana kadar inleyip feryat edeceksin?
[Ne zamana kadar] kırgın canıma zulmedeceksin?
Ömrüm, ayrılık gamıyla rüzgâr gibi esip geçti.
Ey sevgili! Bir an olsun beni mutlu etsen, ne olur?

345

Ne zamana kadar gönlümü gamla ram edecek, boyun eğdireceksin?
[Ne zamana kadar] zülfünün zinciriyle tuzağa düşüreceksin?

Ümit kulağım, senin zülfünün ucunun kıvrımında!
Ne zamana kadar oruçlu gibi akşama kadar bekleteceksin?

346

Ey dost! Ne oldu, ne oldu da beni hatırlamazsın.
Bir an olsun beni kendi vuslatınla mutlu etmezsin.

Benim dünyadan maksadım sana kavuşmaktı.
Artık niçin bir an olsun beni murat etmezsin?

347

Mecliste sabah yeliyle beklenen gül gibi
Bende güleç yâri ümit ediyorum.

Sen salınan servisin, ey iki gözümün nuru!
Benim gibi birini nerde göreceksin?

348

Ey şifa kaynağı! Hastanın hâlini görmek için
Bir an olsun kalmazsın.

Eğer ben sana Ferhad gibi âşık olursam
Ey can! Beni ayıplama; çünkü sen çok şirinsin.

349

Burnuma zülfünden bir koku geldi.
Yine gönlümü koşturmaya attı.

O kadar cefa çevgeniyle bize vurdu ki
Top gibi beni perişan etti.

350

Ne zamana kadar sevgilinin sokağında avare olacaksın?
(Ne zamana kadar) sevgililerin zulüm iğnesinde iplik olacaksın?

Zavallı gönlü yaralının ansızın cefa toprağında
Öldürülmesinden korkuyorum.

351

Ey [falan]! Gönlün ona ulaşmayıncaya kadar hiçbir şey söyleme.
Eğer bir kimseysen gönül gamını asla kimseye söyleme.

Bahtın muradı sabırla hâsıl olur.

Gönül arzusuna ulaşmak istiyorsan hiçbir şey söyleme.

352

Dedim ki ey bize doğru salınarak yürüyen düz servi!

Senin ayrılığından dolayı toprağa oturmuştur.

Dedi ki ey sevgili! Bir gece senin vuslatına ulaşan kişinin

İyi gününden başka bir şeyi yoktur!

353

Ey Cihân! Felek gibi yorulmazsın,

Her an endişe eder, her gece düşünürsün.

Ey yâr! Feleğin dönüşüne gönül bağlama;

Çünkü vefasız sevgili gibi her gece bir yerdedir.

354

Ey suçluyu affeden,

Kudretiyle dünyayı süsleyen!

Mademki cihâna sahiptin, feryat ederek

Senin kapına gelmişim, yardım et bana.

355

Senin yüce görüşün gibi bir görüş yoktur.

Senin güzel yüzün gibi dünyayı süsleyen yoktur.

Senin dergâhından başka benim sığınağım yoktur;

Çünkü senin kulun her yerde çoktur.

356

Mal varlığı edinesin ya da vuslat bahçesini bir gece

Süsleyesin diye gönlü benden aldın,

Götürdün, gam eline teslim ettin, dikkat et!

Sakın, başka bir kimsenin elinden gönlü çalmayasın bir daha.

357

Hüzünler kulübesinden dışarı çıktığında

Belki o zaman gönlümün bu gamını temizlersin.

İşim çıkmaza girmiştir.

Belki lütufla işimin düğümünü çözersin.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FARSÇA MANZUMELER

قصاید شماره ۱ - فی التوحید

ای ز امر کن فکانت گشته پیدا کاینات	ذات بی چون تو را ترک صفت عین صفات
با کمال قدرتت کار دو گیتی بی محل	با ثبات ملکوت ملک دو عالم بی ثبات
شمّه ای از فیض فضلت عذرخواه غافلان	لمعه ای از تاب قهرت کارساز حادثات
نیست در فکرم ز مرگ و زندگی امید و بیم	بیم و امیدم تویی ای خالق موت و حیات
بادی از لطف تو گر بر صحن غبرا بگذرد	عیسی مریم شود هر ریزه از عظم رُفات
گر چکد از ابر احسانت بر انسان قطره ای	از نهاد مؤمن و مشرک بشوید سیئات
ور سموم صرصر عَنف تو آید در وجود	محو گردد صورت هستی ز لوح کاینات
آنکه شد در راه عرفان با هوایت یک جهت	گشت در دنیا و دین فارغ ز تشویش جهات
و آنکه با گنج قناعت شد مقیم کنج فقر	سوی گنج حاصل کونین ننمود التفات
یا رب از من خدمتی شایسته ناید در جهان	کز نکوکاری توانم داشت امید نجات
عفوکن جرمم مکن محروم از رحمت که من	تکیه بر لطف تو می‌دارم نه بر صوم و صلات

قصاید شماره ۲ - فی نعت النبی صلی الله علیه و آله و سلم

ای افتخار نام نبوت به نام تو	افزوده حشمت رسل از احتشام تو
تفضیل مگه بر همه گیتی ز فضل تو	تعظیم کعبه از شرف احترام تو
تا قدر تو ز منزل ادنی مقام یافت	حیران بماند عقل کل اندر مقام تو
شاه فلک ز لوح شرف بر سریر نور	راضی بدان شد دست که باشد غلام تو
طاوس سدره را که به عرش است آشیان	زان شد امین وحی که گشتست رام تو
در معرضی که اهل جهان را جزا دهند	دست جهان و دامن آل کرام تو
انعام تو شفاعت عامست یا نبی	بی بهره ام مساز ز انعام عام تو

قصاید شماره ۳ - ستایش احمد بهادرخان

آمد نسیم و بوی تو آورد سوی من	بادا فدای جان نسیم تو جان و تن
-------------------------------	--------------------------------

وه وه چه گویمت که چه خندان و شاد داشت
 ای دوست تا نسیم تو بشنیدم از صبا
 تا نکهت شمامه زلفت شنیده ام
 بوی نسیم زلف تو عالم گرفته است
 حقّا که با نسایم انفاس خلق تو
 عمریست تا به شوق رخ دلفریب تو
 تا کی ز اشتیاق تو جان مبتلای شوق
 می نالم از هوای تو مانند نی ز باد
 ای مه بیا و نور ده این کنج تیره را
 ورنه ز دست جور تو شیرین روزگار
 خورشید آسمان بزرگی مغیث دین
 احمد بهادر آنکه ز تأیید عدل اوست
 دولت به گرد مشرق و مغرب بگشت و باز
 آن رستمی که گاه نبرد از نهیب او
 دشمن چو عزم رزم تو سازد هنرورا
 آن سروری که هیچ ندارد به هیچ روی
 حقّا که رسم ظلم و تطاول بتافت روی
 شاها در تو مقصد ارباب حاجتست
 بنیاد بقعه ای که بزرگان نهاده اند
 چون روز روشن است در احسان و عدل تو
 در عدل چون محمد و در علم چون علی
 ای پادشه نشان که نشست از نهیب تو
 بی هیچ اشارتی ز جناب یمین تو
 در راه مدحت تو درازست پای شعر
 بادا بقای عمر تو چندانکه دست وهم

ما را نسیم وصل اوپس از سوی قرن
 از چشمم اوفتاد گل و لاله و سمن
 آشفته شد ز شوق، دل و جان ممتحن
 مگشای بند گیسو و عالم به هم مزن
 بر بوی خویش طعنه زند مشک در ختن
 افکنده است زلف تو در گردنم رسن
 تا کی بر آرزوی تو دل خسته از حزن
 می سوزم از فراق تو چون شمع در لگن
 ای گل بیا و شاد کن اطراف این چمن
 داد آورم به بارگه خسرو زمن
 مهر سپهر مردمی و شاه پیلتن
 هر تیر را اساس محبت سوی مجن
 هم بازگشت و کرد به درگاه او وطن
 کوه گران بلرزد و فرهاد کوه کن
 اوّل اساس گور کند راست با کفن
 در هیچ باب هیچ نظیری به هیچ فن
 ز آنجا که کرد مرکب عدل تو تاختن
 رحمی بکن نظر به من ناتوان فکن
 ای کان عدل و مرحمت آباد کن مکن
 آثار بنده پروری و لطف ذوالمنن
 در خلق چون حسینی و اوصاف چون حسن
 در شه ره زمانه غبار غم و فتن
 سر بر نیاورید سهیل از سوی یمین
 گیرم ره دعای تو کوتاه کنم سخن
 کوتاه شود ز غایت آن عمر یافتن

قدرت بلند باد و ز لطف در این جهان قدم بلند کن که ندانند قدر من

قصاید شماره ۴ - ستایش شاه شجاع

کسی که شمع جمال تو در نظر دارد ز آتش دل پروانه کی خبر دارد
 ز مرهمش نبود سود دردمندی را که زخم تیغ رقیب تو در جگر دارد
 ز بی قراری زلفش قرار یافت دلم به زیر سایه او زان سبب مقرر دارد
 فضیلتی که جمال تو راست بر خورشید فضیلتیست که خورشید بر قمر دارد
 چه طوطیست خط سبزت ای پری پیکر که تکیه بر گل و منقار در شکر دارد
 ز سوز عشق توأم آتشیست در سینه کز اشک دیده چون ناردان شرر دارد
 از آتش دل آشفته‌گان حذر می کن که دود خاطر بیچارگان اثر دارد
 نهال عشق که پرورده ام به خون جگر کنون شکوفه اندوه بار و بر دارد
 اساس عمر من از پا در آورد ناگه ز فتنه ها که سر زلف تو به سر دارد
 به فتنه جادوی مستت خراب کرد جهان عجب مدار کنون کز جهان خطر دارد
 به دور معدلت پادشاه دین پرور چگونه فتنه، کجا سر ز خاک بردارد
 جلال دینی و دین کشف ملک شاه شجاع که صیت معدلتش ملک بحر و بر دارد
 قضا ز نافذ امرش گرفت منشوزی قضا نفاذ در احکام این قدر دارد
 شهی که رأی رزینش اگر رضا بخشد نزاع خلقتی از میش و گرگ بردارد
 جهان پناها آنی که وهم دوراندیش ز درک پایه تو کندی بصر دارد
 که را به پایه قدرت رسید دست سخن که بنده نیز در آن معرض این نظر دارد
 ولی دعای تو چون واجبست بر جمهور ز من خرد مگر این عذر معتبر دارد
 علی الدوام که چون راهبان ازرق پوش فلک ز منطقه کهکشانش کمر دارد
 به بندگیت کمر بسته خسروان جهان که خسروی جهان از تو زیب و فر دارد

فی الترجیع بند

ای وصل تو اصل زندگانی وی روی تو مایه جوانی
 رحم آر به حال ناتوانان ای دوست کنون که می‌توانی
 چون حلقه سر از درت نپیچم صد ره اگر ز در برانی

می‌گفت سروش عالم غیب با من به زبان بی‌زبانی
 کز خلق جهان کناره‌ای گیر با عشق رخس چو در میانی
 باز آی که در سر تو کردیم سرمایه عمر جاودانی
 در هجر تو سخت ناتوانم با این همه عجز و ناتوانی

در کوی تو طالب وصالم

باشد که نظر کنی به حالم

عشق از ازلست و تا ابد هست صد روی ز خلق گشت خود هست
 عشق آینه جهان نمایست در وی همه نقش نیک و بد هست
 جز عشق رخت نورزد آن کس کش بهره ز دانش و خرد هست
 بر روی تو آش نظر حرامست آن را که نظر به سوی خود هست
 در سینه ریش خسته نقشی زان تیغ که عشق دوست زد هست
 پایی که به گرد او رسد نیست دستی که به جان نمی‌رسد هست
 در عشق توأم ز خود خبر نیست و آن دم که مرا خبر ز خود هست

در کوی تو طالب وصالم

باشد که نظر کنی به حالم

روی تو که قبله جهان اوست روی همه عالم اندر آن روست
 چشم تو به عزم گوشه‌گیری پیوسته مقیم طاق ابروست
 از زلف تو باد بویی آورد زان بوی مشام خلق خوش بوست
 هر جور که آید از تو عدلست هر بد که پسند تست نیکوست
 تو جانی و دلبران همه جسم تو مغزی و دیگران همه پوست
 من چاکر تو نه این زمانم عمریست که بنده‌ات دعاگوست
 قرنیست که من به مهرت ای یار عمریست که من به یادت ای دوست

در کوی تو طالب وصالم

باشد که نظر کنی به حالم

ساقی قدحی ز می روان کن درمان خمار خستگان کن
هر چند ز جور دور پیرم می در ده و دیگرم جوان کن
ای مطرب عشق ساز بنواز گو چنگ بنال و نی فغان کن
ای دوست ز اشتیاق مردیم روزی گذری به عاشقان کن
ای مونس خاطر غریبان رحمی به غریب ناتوان کن
ای باد به پیش یار دلبند رمزی ز نیاز من بیان کن
گو بهر ثواب آن جهانی آخر نظری بدین جهان کن

در کوی تو طالب وصالم

باشد که نظر کنی به حالم

یکباره بگشت بر من احوال نی جاه به ما بماند و نه مال
زین پیش عزیز خلق بودیم همخانه بخت و یار و اقبال
بسته کمر غلامی یار سیمین بدنان عنبرین خال
بی رخصت ما همای دولت در اوج جهان نزد پر و بال
و اکنون به غم تو مبتلایم روز و شب و هفته و مه و سال
شوق تو مرا همی گدازد در بوته آرزو و آمال
احوال من از غمت خرابست فی الجمله بهر طریق و هر حال

در کوی تو طالب وصالم

باشد که نظر کنی به حالم

ای روی تو صبح و زلف تو شام ای هجر تو سنگ و جان ما جام
بازآ که ز تلخی فراق نه صبر بماندم و نه آرام
از جسم ملول گشته ارواح وز روح به جان رسیده اجسام
هر شب دهم غم تو جامی از زهر فراق کاین بیاشام
گشتیم به جستجوی وصلت در هر طرفی سنین و اعوام
شیرینی شربت وصال چون می‌نرسد به کام ناکام

در کوی تو طالب وصالم

باشد که نظر کنی به حالم

ای یار عزیز و ناگزیرم	ای پشت و پناه و دستگیرم
دریاب که عمرهاست تا من	در قید محبتت اسیرم
رحم آر به حال زارم آخر	ای مونس خاطر فقیرم
از دل همه نقشها ستردم	نقش تو نرفت از ضمیرم
هرچند که پند می‌دهندم	در عشق رخت نمی‌پذیرم
من دل ز جهان و هرچه در اوست	برگیرم و از تو برنگیرم
از وصل تو برنمی‌کنم دل	ای جان و جهان و تا بمیرم

در کوی تو طالب وصالم

باشد که نظر کنی به حالم

در مرثیه فرزند دل‌بند سلطان بخت طاب تراها

شماره ۱

دردا و حسرتا که مرا کام جان برفت	و آن جان نازنین به جوان از جهان برفت
دل پر ز مهر روی چو ماهش بدی چه سود	کاندر فراق روی وی از تن روان برفت
بلبل بگو که باز نخواند میان باغ	کان روی همچو گل ز در بوستان برفت
ای دل بگو به منزل جانان تو کی رسی	کآن جان نازنین ز پی کاروان برفت
فریاد و ناله ام ز سر چرخ هفتمین	بگذشت و اشک دیده ام از ناودان برفت
سلطان بخت من به سر تخت وصل بود	آخر چرا به بخت من او ناگهان برفت
ای نور دیده شد ز غم تو جهان خراب	کان نور دیده ام ز جهان نوجوان برفت
آخر کدام حسرت و دردی که از جهان	با خود ببرد و از دو جهان ناتوان برفت

شماره ۲

ای دل و دیده دل و دیده من پر خونست	سوزش جان من از شرح و بیان افزونست
چشم نم دیده‌ام از دور فلک پر خون بود	این زمان از غم هجران تو چون جیخونست

دوستانم به تفقّد همه دستان گویند
 چه بگویم که درین واقعه بر من چه رسید
 چون زخار فلک سفله ننالم به ستم
 در فراق رخ خوب تو چنان می‌گیریم
 لیلی جان من آخر به کجا رفت بگو
 عمر شیرین چو به تلخی به سرآید ای دل
 از جهان غیر جفانیست نصیبم چه کنم
 کای ستمدیده درین واقعه حالت چونسنت
 هرچه گویم همه دانید کزان افزونسنت
 که گل روی تو در خاک لحد مدفونسنت
 که رخ جان من از خون جگر گلگونست
 که جهانی ز فراق رخ او مجنونست
 می‌کش این درد که بر تو نه بلا اکنونست
 که مرا پشت دل از غصّه ز غم چون نونست

شماره ۳

گل فرو ریخت و رخ از باغ جهان پنهان کرد
 گل نخندید ز بستان امیدم به ستم
 بخت برگشت ز من تا تو شدی از بر من
 روز وصل تو نشد روزی من زآنکه مرا
 بس عجب واقعه ای بد که مثل را گویند
 زاری من به فلک بر شد لیکن چه کنم
 درد هجر تو چنانست که طبیبان جهان
 درد بسیار کشیدم ز فلک لیک عجب
 تیر هجران عزیزان به دلم بود بسی
 بلبل دلشده را خسته دل و نالان کرد
 خار هجران تو ای جان اثرم در جان کرد
 روز هجران توأم بی سر و بی سامان کرد
 بخت وارونه حوالت به شب هجران کرد
 رخ خورشید به گل کی بتوان پنهان کرد
 بجز از صبر و تحمّل تو بگو چتوان کرد
 نتوانند یکی درد مرا درمان کرد
 آن همه درد و بلا بر دل من آسان کرد
 لیک پیکان فراق تو اثر در جان کرد

شماره ۴

از آتش غم هجرم به سر برآید دود
 ز دست این فلک شوخ چشم بی آرم
 قسم به خاک عزیزان که تا ز مادر دهر
 ندیده ام ز جهان جز جفا و جور و ستم
 ببرد یک سره از من شکیب و صبر و قرار
 بسوخت جان جهانی ازین ستم بر من
 به هر که دل بنهادم دلم بسوخت به درد
 هزار چشمه خونم ز چشمها بگشود
 که کرد باز مرا روزگار کور و کبود
 من ضعیف بلا دیده آمدم به وجود
 نبوده ام ز زمانه زمانکی خشنود
 ز درد بر دل من هر زمان غمی افزود
 هر آنکه دید مرا در جهان همی بخشود
 به هر که در نگرستم ز چشم من بر بود

چه گویم اینکه درین واقعه به من چه رسید
 وزید باد فنا و ربود گل ز برم
 ز بخت بد که مرا بود اصل مادرزاد
 نگار مهوش من نور دیده سلطان بخت
 برفت و جان جهان را به داغ هجر بخت
 به حسرتش ز جهان برد و در مغاک انداخت
 نداشت یک نفس از شادی زمانه نصیب
 نه از زمانه بد مهر مهربانی دید
 زهی زمانه بد [عهد] شوخ ناهموار
 نجسته مهر ز روی بتان چون خورشید
 کدام نرگس رعنا به آب جان پرورد
 کدام سرو سهی را به ناز برنکشید
 طبیب ناصح و یاران همدم گویند
 ندا رسید که ای بلبلان شوریده
 رضا رضای خداوند و بندگان تسلیم
 ببرد مونس جان را به زجر از بر من
 اگر ز درد برآرم هزار ناله چو چنگ
 به هرچه حکم کنی حاکمی و ما بنده
 هرآنکه روح به قالب رسیدش از افلاک
 اگر تو سر طلبی سر فدای راحت باد
 ببخش بارخدایا مرا به رحمت خویش
 بسیست بار گنه بر دل ستمکش من
 گناهکارم و مجرم به درگه لطف
 مرادم ار ندهد در جهان نمی طلبم

که دید روز چنین در جهان بگو که شنود
 نماند طاقت و جانم ز خار غم فرسود
 به زجر چهره بختم بکرد خون آلود
 که در زمانه به شکل و شمایل تو نبود
 وداع کرد و مرا از دو دیده خون پالود
 دریغ آن صنم گل‌عذار سیم وجود
 نه یک زمان غمش از خاطر حزین بزود
 نه یک نفس به همه عمر خویشتن آسود
 تو را به غیر جفا شیوه خود بگو که چه بود
 نکرد رحم به دل‌های تنگ غم فرسود
 که عاقبت سر او را به داس غم ندرود
 که هم به ازه قهرش نیاورد به سجود
 به صبر کوش که جز صبر چاره نیست و نبود
 چو گل ز دست ربودت زمانه ناله چه سود
 بده تو صبر جزیلیم به محنت ای معبود
 بکرد شادی عالم ز پیش ما بدرود
 وگر ز سوز بسوزم به داغ غم چون عود
 فدای راه رضا کرده ایم بود و وجود
 به عاقبت ز وجودش مفارقت فرمود
 وگر تو جان بستانی جهان و جان موجود
 اگرچه نیست امیدم به طالع مسعود
 بود که عاقبت کار ما شود خشنود
 امید آنکه نباشم به حضرتت مردود
 مرا وصال تو باشد ز عالمی مقصود

گلبن روضه دل سرو گلستان روان
 طفل محروم شکسته دل بیچاره من
 مردم دیده از او حظّ نظر نادیده
 گر کنم گریه مکن عیب که بی یوسف مصر
 این چه زخمست که جز گریه ندارد مرهم
 هر دم افشانش از چشم چو دریا بر خاک
 تا بود در سر من چشم و زبان در دهنم
 دلم این بار چنان سوخت که گر خاک شوم
 خانه ما که چو فردوس برین روشن بود
 خانه دل که در او منزل شادی بودی
 دل از این درد عجب دارم اگر جان ببرد
 خیز بیرون رو از این کلبه احزان دوسه روز
 هر چه آید به سر ما همه از حکم قضاست

غنچه باغ طرب میوه شایسته جان
 کام نادیده به ناکام برون شد ز جهان
 تا که از پیش نظر همچو پری گشت نهان
 چشم یعقوب بود روز و شب از غم گریان
 و این چه دردست که جز ناله ندارد درمان
 دامن دُر که نظیرش نبود در عمّان
 نرود نقش وی از چشم نامش ز زبان
 در غبار من از این حال توان یافت نشان
 مدّتی رفت که تاریکترست از زندان
 رفت عمری که بجز غم نرسیدش مهمان
 کشتی این نوبت از این ورطه نیاید به کران
 بلبل از باغ ضروری برود وقت خزان
 پس شکایت نتوان کرد ز بیداد زمان

شماره ۶

کدام درد که ننهاده بر دلم گردون
 کدام حسرت و جوری ندیده ام به جهان
 کدام سرو سهی کاو زرفت از چشمم
 چه کرده ام من بیچاره کم جزا اینست
 برفت لیلی خوش منظر من دیده از آن
 کسی که افعی هجرانش زخم بر دل زد
 به آب دیده تصوّر که آتش دل من
 به روی چون زرمن اشک سیم می بینی
 جهان بسوخت در این درد و بر جهان دل خلق
 جواب داد که چونم که کس مباد چو من
 ولی امید به بخشایش خدا دارم

کدام غم که نخوردم من از زمانه دون
 کزان ستم رخ جان را نکرده ام گلگون
 که در فراق نیالوده ام ز مژگان خون
 مگر ز بخت بدست این و طالع وارون
 شدم ز درد فراقش بدین صفت مجنون
 گمان مبر که شفا یابد از هزار افسون
 فرو نشیند لیکن همی شود افزون
 مگر که غافلی ای جان من ز ریش درون
 که چون به سر برد آخر درین مصیبت چون
 نه روزگار و نه دلداری و تن ذلیل و زبون
 که آورد تنم از آتش گنه بیرون

شماره ۷

الهی تو بگشا دری از بهشت به روی دلارای حوری سرشت
 به جنت دهش جای این حور زاد نشستن گاهش جمله با حور باد
 ز دل حسرت عالمش دور کن روانش به لطف تو پر نور کن

شماره ۸

به حسرت ببردش ز دنیای دون به عقبی بود نیکیش رهنمون
 مریزا گل رویش اندر مغاک به فردوس اعلی برش جان پاک
 فراموش گردان جهان بر دلش پر از عنبر و مشک گردان دلش

شماره ۹

کردست مرا بی سر و بی سامان بخت یارب که مباد هیچکس ویران بخت
 من زار همی گریم و خوش می گویم ای همنفسان دریغ آن سلطان بخت

شماره ۱۰

از دنیای دون اگر دری بر وی بست یا خار جفای دهر بر پاش شکست
 دانم به یقین نه در گمانم دیدم در جنت فردوس که با حور نشست

شماره ۱۱

تیر غم هجران تو از جان بگذشت دل بود سپر تیر به پیکان بگذشت
 چون دید جراحتم طبیب دل گفت بیچاره تو را درد ز درمان بگذشت

شماره ۱۲

تا چند کنی فلک به جانم بیداد از روی من خسته جگر شرمات باد
 هرگز نیروی دمی به کام دل من یک دم به غلط نگشت جانم زو شاد

شماره ۱۳

نقاش که او نقش و نگاری دارد آن نسخه ای از لاله عذاری دارد
 مقصود دل جهان جهان کرد وداع وز خلق جهان گوشه کناری دارد

شماره ۱۴

تا چند فلک جامه غم می‌دوزد بر قامت جان بین که دلم می‌سوزد
چون شرح توان داد که مسکین دل من خون از ستم زمانه می‌اندوزد

شماره ۱۵

بازم ز غم زمانه جان می‌سوزد جان را چه محل جمله جهان می‌سوزد
دل سوختن جانش نهان می‌باشد دیدم جگر خود که عیان می‌سوزد

شماره ۱۶

گرچه به ستم چرخ به من دست گشود وین تازه گل از باغ دل من بربود
دیدم به دو چشم خویش کز لطف دری بر روی وی از روضه رضوان بگشود

شماره ۱۷

هرگه که گلی تازه به صبحم بنمود کز دیدن آن فتوح روحم بفرزود
زان گل بویی هنوز بر من نوزید کش باد فنا ز پیش چشمم بربود

شماره ۱۸

چون از من دلخسته به یکباره رمید هجران به وصال من دلخسته گزید
بر جان خود و حال جهان رحم نکرد آری مگر آه و سوز مادر نشنید

شماره ۱۹

تا رفته ای از بر من ای فخر کبار یک ذره نماند بی توأم صبر و قرار
ای مردم دیده خواب تا کی باشد ای جان و جهان دمی سر از خواب برآر

شماره ۲۰

هرچند جهان کرد شهان را در گل شاه[ان] جهانند جهان را مایل
سلطان بخت هر دو جهان کرد خراب این گشته جگر کباب و آن سوخته دل

شماره ۲۱

در درد فراق یک زمان نغنودم وز حادثه چرخ دمی ناسودم

آن نور دو دیده ام تلف شد ناگاه از دیده شد و ز دیده خون پالودم

شماره ۲۲

با درد تو درمان نپذیرد دل من مهر غم تو نمی رود از گل من
از وصل تو یک زمان نیاسود دلم جز هجر تو نیست در جهان حاصل من

شماره ۲۳

ای مرا پشت دل ز هجر تو نون دیده من چو اشک بارد خون
در فراق رخ چو ماه و خورت رخ من شد ز اشک گلگون خون

المقطعات

شماره ۱

با ندیمان خوش و صحبت یاران لطیف خوش بود دامن صحرا و دف و چنگ و رباب
به وصال خودم ار یار دمی بنوازد کنم از آتش سینه جگر خویش کباب

شماره ۲

ای خجسته نهاد فرخ رای روز نوروز بر تو میمون باد
ای همای سعادت ابدی روزگارت همه همایون باد
کمترین بنده تو جمشیدست کمترین چاکرت فریدون باد
هر مرادی که از جهان طلبی یاورت کردگار بی چون باد
هرکه از دولت تو شاد نگشت خاطر او همیشه محزون باد
وآنکه را آبرو نه از در تست چشمش از خون دل چو جیحون باد
هرکه با تو دلش نه چون الفست پشت عیشش همیشه چون نون باد
غم و اندیشه در دلت کم باد عمر جاوید و جاهت افزون باد
بی نسق شد جهان ز مردم دون خاک در چشم مردم دون باد
وآنکه از غصّه جان من خون کرد دلش از جور چرخ پر خون باد
اخترش تیره باد و طالع نحس عشرتش تلخ و بخت وارون باد

شماره ۳

نوروز و عید و هفته و ایام و ماه و سال	بر پادشاه صورت و معنی خجسته باد
درهای شادی و طرب و عیش و خرمی	بر روی او گشاده و بر خصم بسته باد
نوشین روان و خسرو و فغفور و کیقباد	بر خاک بارگاه رفیعت نشسته باد
هرکس که سرکشید ز رای تو چون اسد	پشتش به گرز کوب حوادث شکسته باد

شماره ۴

گفتم به غم که از همه ابنای روزگار	با من وفا کسی چو تو یاری به سر نبرد
غم گفت چون کنم که غریبی و بی نوا	بی مونس کسی چگونه توانی دمی سپرد
گوی مراد در خم چوگان آن کس است	کز صبر پای در سرمیدان غم فشرد
خوش باش شادی و غم دنیا عدم شمر	رستم ببین چه دارد و کاووس کی چه برد
خوناب دیدام به رخ دل فرو دوید	جز نقش دوست هرچه همی دید می سترد

شماره ۵

اگرچه یار تواند به سوی خسته نظر	ز روی لطف فکندن ولی نمی فکند
چرا همیشه دل دشمنان کند خرم	چرا مدام دل دوستان خود شکند
مکن مکن که ز باغ دل وفاداران	کسی درخت محبت ز بیخ برنکند

شماره ۶

دوش در خواب جنان دید دو چشم بختم	که دگر گلشن امید من آراسته بود
از گل و لاله جهان خرم و آنگه به کنار	دوست بنشسته و دشمن به میان خاسته بود
بدر شد ماه امید من و روشن دل گشت	گرچه از جور محاق فلکی کاسته بود
شکر معبود همی کردم و گفتم آخر	برسید آنچه دل من ز خدا خواسته بود

شماره ۷

اگر به بند زمانه کسی شود محبوس	ز حال او بنمایند مردم استفسار
منم که گر به غلط چون کسی برد نامم	هزار بار بگوید ز ترس استغفار

شماره ۸

به کنج مدرسه ای کز دلم خراب ترست نشسته ام من مسکین بی کس درویش
هنوز از سخن خلق رستگار نیم به بحر فکر فرو رفته ام ز طالع خویش
دلم همیشه از آن روی پر ز خونابست که می رسد نمک جور بر جراحت ریش
مرا نه رغبت جاه و نه حرص مال و منال گرفته ام به ارادت قناعتی در پیش
ندانم از من خسته جگر چه می خواهند چو نیست با بد و نیکم حکایت از کم و بیش

شماره ۹

دلبرا به زین توقع بود بر الطاف تو از جهانت برگزیدم یار خود پنداشتم
چون ز بستان امیدت خار امّیدم دمید لاجرم نومید گشتم بوستان بگذاشتم

شماره ۱۰

کدام لطف که در شأن ما نکرد ایزد به صد زبان نتوانم که شکر آن گویم
اگر نه در دل من یاد او بود شب و روز ز دل نفور شدم دست ازو فرو شویم
به هرکه درنگرم لطف او همی بینم مراد خویش همان به بود کزو جویم

شماره ۱۱

ای که از عدل تو در ملک جهان در میان میش و گرگ است آشتی
این روا باشد که در ملک دلم شحنه جور و جفا بگماشتی
خود نمی گویی که از درج وصال مهر مهر من چرا برداشتی
شاد و خندان با وصال دیگری در غم هجران مرا بگذاشتی
عاقبت به زین توقع داشتم آنچنان کاؤل مرا می داشتی

شماره ۱۲

هرچند که بر جوی ندارم قدرت لیکن نخرم همه جهان را به جوی
گر جمله جهان ز آب طوفان گیرد چون نوح به دست ماست دریا به جوی

رباعیات

شماره ۱

در دیده خیال تست ما را همه جا هستیم ز بیم هجر در خوف و رجا
صبرم ز رخ خویش همی فرمایی صبر و دل من بگو کجا تا به کجا

شماره ۲

اسرار تو در سینه نهانست مرا وز دیده سرشک خون روانست مرا
چون سر به فدای راه عشقت کردم ای همنفسان چه جای جانست مرا

شماره ۳

یارب تو روا مدار دل تنگ مرا میسند در این روز بدین ننگ مرا
ای چرخ کبود حرفه اینت بترست اسب همه رهوار و خر لنگ مرا

شماره ۴

من روی تو را سمن نگویم حاشا سرو قدت از چمن نگویم حاشا
آن حقّه یاقوت پر از گوهر را ای دیده من دهن نگویم حاشا

شماره ۵

تا کی کشم انتظار رویت صنما سرگشته شدم به جستجویت صنما
در حسرت روی خوبت ای جان و جهان گشتم ز مجاوران کویت صنما

شماره ۶

از بس که جفا کشد دل خسته ما اندیشه کن از ناله آهسته ما
باز آی ز راه لطف و از روی کرم بگشا گره از کار فرو بسته ما

شماره ۷

ای سرو قد تو رسته در دیده ما بی روی تو خواب نیست در دیده ما
این مردمک دیده ز ما شرم نداشت راز دل خسته گفت او در همه جا

شماره ۸

عشاق به درگهت اسیرند بیا بدخویی تو بر تو نگیرند بیا
هر جور و جفا که کرده ای معذوری زان پیش که عذرت نپذیرند بیا

شماره ۹

عمریست که تا از تو جداییم بیا در درد به امّید وفاییم بیا
برخاسته از سر جهان بنشستیم بر خاک در تو بی نواییم بیا

شماره ۱۰

خواهم شبکی روی تو اندر مهتاب تا از رخ خود نبینی اندر مه تاب
تاب است در آن زلف مسلسل باری چون می تابی دو زلفت اندر مهتاب

شماره ۱۱

یارب به درت شب نیازست امشب با دوست مرا نوبت رازست امشب
قلیبت و خلاص خواهم از دل زان روی در بوته عشق در گدازست امشب

شماره ۱۲

بر ما در عیش و ناز بازست امشب ما را کرم تو چاره سازست امشب
در حضرت جانان که صبا بار نیافت جان و دل ما محرم رازست امشب

شماره ۱۳

گلروی من از غرور در ورد آویخت با سرو سهی و یاسمن مهر آمیخت
خورشید رخس چو بر گل انداخت نظر بیچاره ز تاب روش فی الحال بریخت

شماره ۱۴

برخیز و به باغ آی که گل در جوش است بی روی تو بلبل چمن خاموش است
زنبور صفت چرا زنی نیش مرا گفتا چه شود که نیش من با نوش است

شماره ۱۵

امروز به بستان چو گل اندر جوش است صحرا و در و دشت زمردپوش است
زندهار می لعل به دست آر سبک برخیز و بیا که وقت نوشانوش است

شماره ۱۶

ای دل گل روی یار دیدن چه خوش است وز لعل لبانش بوسه چیدن چه خوش است
یک لحظه وصال او به بازار غمش دل کرده فدا به جان خریدن چه خوش است

شماره ۱۷

رفتم به چمن که گل به جوش آمده است بابل دیدم که در فروش آمده است
گفتم چه شد دست و این فغان تو ز چیست گفتا چه کنم که گل فروش آمده است

شماره ۱۸

صبحی به چمن سوسن آزاد بخاست وز قامت خود صحن چمن می آراست
رخسار چو لاله اش بدیدم گفتم در سوخته خرمن زدن آتش نه رواست

شماره ۱۹

از روشنی روی تو مه در کم و کاست خورشید جهان نما ز رویت زیباست
اندر چمن خلد یکی سرو نرست مانند قد تو گر ز من پرسی راست

شماره ۲۰

مسکین دل من که بوته تیر بلاست زنهار مزن ز غم بر او کاین نه رواست
تا چند بلا و ستم چرخ کشد آری چه کنم چون همه تقدیر خداست

شماره ۲۱

چرخ از حسد رای بلندم پستست وز جرعه همتم جهانی مستست
لیکن چه کنم چاره که این چرخ بلند دست من بیچاره چنین در بستست

شماره ۲۲

دل دیده به دولت وصالست وز خار غمت دل جهانی خستست
گر دست رسی بود که دستت بدهیم در پای تو مردمی چه جای دستست

شماره ۲۳

تدبیر و صواب از دل خوش باید جست سرمایه عافیت کفافیت نخست
شمشیر قوی نیاید از بازوی سست یعنی ز دل شکسته تدبیر درست

شماره ۲۴

جان داده ام و به نزد جانان هیچست با درد غمش مایه درمان هیچست
زنهار مخور غم جهان ای دل تنگ دیدیم سراپای جهان کان هیچست

شماره ۲۵

اندر خور همّتم جهانی هیچست آن را چه محل بود که جانی هیچست
گر در گذر آید آن سهی سرو روان جان گر بفشانیم روانی هیچست

شماره ۲۶

بی یاد تو گردمی زخم بر بادست خرم دل آنکه با غمت دلشادست
بی یاد تو من نفس نمی یارم زد آنجا که تویی کجا منت در یادست

شماره ۲۷

ما را غم عشق تو به جان آوردست و اوصاف جمالت به زبان آوردست
ورنه ز من خاکی سرگشته چرا خون دلم از دیده روان آوردست

شماره ۲۸

تا روی چو گل به بوستان آوردست این بلبل طبعم به زبان آوردست
از غمزه چشم مست و ابروش ببین این تیر جفا که در کمان آوردست

شماره ۲۹

هستم من سرگشته به عشقت سرمست جان خسته ز عشق یار و دل داده ز دست
از گلبن وصل او نجیدم یک گل وز خار جفا جان جهانی را خست

شماره ۳۰

مستیم چو چشم مست شهلائی تو مست پستیم به پیش قد و بالای تو پست
آیا بود آنکه در میان بستان گردیم کنار سبزه ات دست به دست

شماره ۳۱

سرو چمن از عجب برآورده دو دست گفتا که، که را قد دلارا چو منست
چون قامت رعنائی تو از دور بدید از خجلت بالای تو بر خاک نشست

شماره ۳۲

در دیده دلم خیال رویش می بست دلبر به کرشمه گفت زان نرگس مست
خوش باش که کام تو برآرم روزی بخشیدن مست اگر بود دست به دست

شماره ۳۳

نقاش ازل چه لطفها فرمودست از روی مه و مهر ضیا بربودست
در صورت او کشیده بر نوک قلم آنست که در حسن رخس موجودست

شماره ۳۴

از درد بمردیم دواپی بفرست بی برگان را برگ و نوایی بفرست
باری گرهی به کار خلق افتاده یارب ز کرم گره گشایی بفرست

شماره ۳۵

چون چشم تو نرگسی ندیدم سرمست چون دید دلم گشت به زلفت پابست
پیوسته به خم بود چو ابروت دلم جان کرد فدا و ز غم آن نیز نرست

شماره ۳۶

نقش رخ خوب تو خیال انگیزست وان غمزه سرمست تو بس خونریزست
زلفت چو بنفشه است و بر روی چمن از باد بهار بین که عنبر بیزست

شماره ۳۷

از جور زمانه بر دلم بار بسیست یارم نه به دست لیکن اغیار بسیست
بحریست دلم ولیک با این همه سوز از جور فلک ملول از دست خسیست

شماره ۳۸

ای دل ستم از یار جفائیشه بسیست دل بر غم او منه که او هیچ کسیست
بحریست دل نازک تو بی پایان اندگار که در بحر ضمیر تو خسیست

شماره ۳۹

در زلف کجست خسته دلی بسته دلست زان حسن دل هر دو جهان خسته دلست
شاهی جهان بی تو نخواهم یک دم آن کیست که از غم رخت رسته دلست

شماره ۴۰

از شام سر زلف تو صبحم شامست پختم هوس لب تو لیکن خامست
چشمتم نظری نکرد در حال جهان بیچاره به هرزه در جهان بدنامست

شماره ۴۱

ما را ز جهان وصل نگاری کامست وز کام جدا گشتنم از ناکامست
عشاق تو در جهان بسی هست ولی بیچاره جهان که در جهان بدنامست

شماره ۴۲

بیچاره دلم که بود از عشق تو مست در شست سر زلف تو بودش پایست
چشمت به خطا در او نگاهی می کرد زان روی به ابروان شوخت پیوست

شماره ۴۳

دوران فلک نگر که چون گردانست مردی که بر او دل بنهد مرد آنست
لیکن چه کند فلک که او نیز چو من بیچاره ز روزگار سرگردانست

شماره ۴۴

گل گفت چو من گلی کجا در چمنست یا رنگ کدام لاله گویی چو منست
نسبت به شقایق مکن کان مسکین دل سوخته و نزار و خونین دهنست

شماره ۴۵

زیبا رخ تو ماه درفشان منست شیرین لب تو لعل بدخشان منست
زلف تو که عالمی از او آشفست جمعیت خاطر پریشان منست

شماره ۴۶

ای دوست دل از دست فراقست در خون دلم روی جهان گلگونست
لیلی صفتا ببین که دیوانه دلم از روز فراقست ای صنم مجنونست

شماره ۴۷

ما را دل و دیده در فراقست شوق رخت از حد و صفت بیرونست
گویند ز دل به دل بود راه ولی ما مایل و تو ز ما ملولی چونست

شماره ۴۸

خالی به میان ابروان دارد دوست کان را دلم از میان جان دارد دوست
گوید که تو را دوست ز دل می دارم از دل نه که ما را به زبان دارد دوست

شماره ۴۹

از بس که بیازرد دل دشمن و دوست گویی به گناه هیچ کندنش پوست
وقتی غم او بر همه دلها بودی اکنون همه غمهای جهان بر دل اوست

شماره ۵۰

فریاد ز جور دشمن و فرقت دوست کاین هر دو بلا به نزد و اما نه نکوست
کردند جفا بسی نه بر حق الحق از شیشه همان برون تراود که دروست

شماره ۵۱

بر ذکر تو دایماً زبانم جاریست همراه تو دل به خواب و در بیداریست
از روی کرم نظر به عالم فرمای کاین دل به غم عشق تو بس بازاریست

شماره ۵۲

این گردش گردون که چو لعبت بازیست هر دم به طریقه ای و هر دم سازیست
ای کودک دل به بازی از راه مرو کاندر ره عشق عاشقان هم رازیست

شماره ۵۳

ایام بهار و گل و خرّم روزیست کاندر پی آن بهار هم نوروزیست
خوش دار دل و مباحث غمگین ز جهان در دفتر عمر بین که روزی روزیست

شماره ۵۴

تا یک سر موی در تو هستی باقیست اندیشه کار بت پرستی باقیست
گفتی بت پندار شکستم رستم آن بت که ز بند او برستی باقیست

شماره ۵۵

دریست به دل که هیچ بهبودش نیست جز وصل تو از هیچ دوا سودش نیست
هستی تو طبیب درد بیچاره دلم وز هر دو جهان غیر تو مقصودش نیست

شماره ۵۶

رنجور غم عشق تو بهبودش نیست بی وصل تو از هیچ دوا سودش نیست
گفتم که مگر عاقبتم محمودست بیچاره جهان طالع مسعودش نیست

شماره ۵۷

بی روی تو ای نگار آرامم نیست وز لعل لبان تو دمی کامم نیست
جانم به لب آمد از خمار شب هجر مشکل که شراب هجر در جامم نیست

شماره ۵۸

مشکل که به درد عشق درمانم نیست جز آتش هجران تو در جانم نیست
گفتم که مگر به هجر صبرم باشد روزی ز تو ای نگار و امکانم نیست

شماره ۵۹

تا بر درت ای دوست مرا باری نیست مشکتر از این بر دل من باری نیست
گر نیست تو را شوق مرا باری هست و هست تو را صبر مرا باری نیست

شماره ۶۰

هرگز دل من ز غم دمی خالی نیست از من غم چون تو همدمی خالی نیست
هردم دم من بگیرد از غم خوردن چون دم بگیرد از دمی خالی نیست

شماره ۶۱

بیداد فلک بر دلم از حد بگذشت بر ریش فراق مرهم از حد بگذشت
پرسی ز من ای دوست که چونی از غم ای دوست چه گویم که غم از حد بگذشت

شماره ۶۲

چشمم به کرشمه دوش با جانان گفت کز بیم فراق تو نمی یارم خفت
امروز پشیمان شدم از گفته خویش آری صتما مست چه داند که چه گفت

شماره ۶۳

در بندگیت طاقم و با درد تو جفت ز الماس مژه درّ زمین خواهم سفت
از دست جفای چرخ و از جور رقیب در بستر ایمنی نمی یارم خفت

شماره ۶۴

دریست مرا نهان نمی یارم گفت دریست وصال تو نمی یارم سفت
عمریست که این بنده بیچاره تو طاقست ز صبر و هست با درد تو جفت

شماره ۶۵

در دیده خال روی تو جا بگرفت در دل قد چون سرو تو مأوا بگرفت
از لعل لب تو آتشی بس سوزان ای نور دو دیده بین که در ما بگرفت

شماره ۶۶

مرغ دل من هوای یاری نگرفت و این دست مرا شبی نگاری نگرفت
یک دم به میان نیامد آن سرو سهی تا عاقبت الامر کناری نگرفت

شماره ۶۷

هرگز دل من بی تو قراری نگرفت روزی ز میان تو کناری نگرفت
بر باد خیال نقش رویت صنما خون شد دل و دست من نگاری نگرفت

شماره ۶۸

یارب نظری کن به جهان از کرمّت زیرا که به پای بندگی بر درمت
گر یوسف مصری بفروشی به درم من یوسف مصرم و به جان می خرمت

شماره ۶۹

شب تا به سحر میان خونم ز غمت چون اشک ز دیده سرنگونم ز غمت
پرسی ز من خسته که چونی ز غم در من نگر و ببین که چونم ز غمت

شماره ۷۰

زین بیش روا مدار بر من ستمت دل شاد کنم دمی که مردم ز غمت
مردم ز غمت دمی دم ای عیسی دم باشد که شوم زنده به فرخنده غمت

شماره ۷۱

جز وصل توأم هیچ نمی باید هیچ جز یاد توأم هیچ نمی باید هیچ
هیچست دهان تنگت ای جان و دلم زان لب بجز از هیچ نمی خواهد هیچ

شماره ۷۲

درد دل من لعل تو درمانش باد دل بسته آن پسته خندانش باد
در عهد وصال اگر نوازد ما را صد جان جهان به عید قربانش باد

شماره ۷۳

بر خاطرت از خاک رهی گرد مباد وین آتش اشتیاق ما سرد مباد
دردی دارم ز هجرت ای جان و جهان درمان دل منی تو را درد مباد

شماره ۷۴

ما را غم عشق روی تو رای افتاد در جان هوس لعل شکرخای افتاد
زلف بت من که سرکشیها در اوست در دست نمی آید و در پای افتاد

شماره ۷۵

دیدم صنمی به قد چو سرو آزاد چون نرگس تازه گل رخی حور نژاد
صد خار جفا دمیده پیرامن او همسایه بد خدای کس را مدهاد

شماره ۷۶

آن کیست که او از لب جانان طلبد بر درد دلش ز وصل درمان طلبد
مشکل نشد دست راه هجرانش هنوز زان روی چنین وصل من آسان طلبد

شماره ۷۷

مسکین دل من چو وصل جانان طلبد اینست مراد دلم و آن طلبد
در عهد وصال روی تو جان و جهان از بهر فدای دوست فرمان طلبد

شماره ۷۸

یک بوسه دلم ز لعل جانان طلبد دردیست نهان در او و درمان طلبد
لعل لب تو که مایه درمانست از بهر یکی بوسه ز جانان طلبد

شماره ۷۹

با درد تو دل چگونه درمان طلبد با عشق تو سر چگونه سامان طلبد
خواهد که ببوسد کف پایت از جان لیکن ز زبان دوست فرمان طلبد

شماره ۸۰

بربود دل از من صنمی سیمین خد زان روی که حسن اوست بیرون از حد
رویش چو گلست در چمن می دارش در حفظ خود از بلای هم صحبت بد

شماره ۸۱

دل بس نکند ز دوست تا سر دارد با آنکه بتم شعبده در سر دارد
تا سرو چمن قامت و بالای تو دید از رشک قد تو دست در سر دارد

شماره ۸۲

سرو قد تو هزار دستان دارد بر روی چو گل هزار دستان دارد
از شیوه گری در شکن هر زلفی صد شیوه و صد هزار دستان دارد

شماره ۸۳

زلفت چو بنفشه پیچ و تابى دارد لعل تو چو آتشست و آبى دارد
گفتم که چو چشم تو نباشد مستی گفتا که به هر گوشه خرابی دارد

شماره ۸۴

لعل لببت ای دوست زلالی دارد روی چو مهت حسن و جمالی دارد
مغرور به حسن خویش زنهار مشو زان رو که همه چیز زوالی دارد

شماره ۸۵

ابروی کجبت شکل هلالی دارد پیوسته قرار با ملالی دارد
درهم کشد او هلال با من ز جفا بگریزم از او ولی خیالی دارد

شماره ۸۶

دل با سر زلفین تو حالی دارد وز خلق جهان جمله ملالی دارد
گفتا که مپیچ با دو زلفم که دلت خواهد شب وصل من خیالی دارد

شماره ۸۷

مرغ دل سرگشته هوایی دارد امشب هوس هوای جایی دارد
گفتم که مرو بر سر کویشت ای دل چون شاه فراغت از گدایی دارد

شماره ۸۸

رخ را ز من خسته نهان می دارد صحبت همه شب با دگران می دارد
من ترک غم عشق تو نتوانم گفت زان رو که تعلقم به جان می دارد

شماره ۸۹

در هجر خودم نعره زنان می دارد خوناب ز دیده ام روان می دارد
جانا نه گناه این دل سنگین است بخت بد من مرا بدین می دارد

شماره ۹۰

ما را غم هجرت نگران می دارد سرگشته مرا گرد جهان می دارد
آخر ز چه رو آن بت دلخواه مرا پیوسته مرا گرد جهان می دارد

شماره ۹۱

ما را غم عشق تو زیون می دارد چشمت دل ما را به فسون می دارد
زلفت کجت ای نگار ما را به چه روی دایم چو بنفشه سرنگون می دارد

شماره ۹۲

رنگ رخ تو از رخ گل رنگ ببرد لعلت سبق از باده گلرنگ ببرد
چون باد صبا رنگری کرد به باغ گل چهره نمود و دل او رنگ ببرد

شماره ۹۳

کس عهد وفا چنانکه پروانه خرد با دوست به پایان نشنیدیم که برد
مقراض به دشمنی سرش بر می داشت پروانه به دوستیش در پا می مرد

شماره ۹۴

در باغ شدم سحر که از غایت درد می گفت به خنده سرخ گل با گل زرد
بلبل ز فراق روی من نالانست از درد بگو روی تو را زرد که کرد

شماره ۹۵

ای روی من از فراق تو چون گل زرد تا چند کشد دل ز غمت غصّه و درد
گفتم به گل زرد که ای بیچاره دیدی که فراق با من و با تو چه کرد

شماره ۹۶

گل می رود و وداع گل باید کرد یا آنکه به ترک گل و مل باید کرد
اندیشه این دو رای تاریک ببین از روی خرد فکر نقل باید کرد

شماره ۹۷

گفتم که جهان مگر وفا خواهد کرد در دیست مرا و او دوا خواهد کرد
در چرخ فلک نگر که در هفته و ماه ای دیده چه ها کرد و چه ها خواهد کرد

شماره ۹۸

گل رفت وداع گل ز جان باید کرد از خلق جهان مرا نهان باید کرد
کنجی و کتابی و نگار و لب جام درخور چو چنین است چنان باید کرد

شماره ۹۹

ای سرو چمن چیده ز بالای تو درد نسبت به قد و قامت تو سرو که کرد
دامن تو میالای به خون دل ما تا از من خاکی ننشیند به تو گرد

شماره ۱۰۰

عشق تو که در جهان همه بازی کرد پیوسته به مقصود سیه بازی کرد
قدّ تو که بر سرو چمن طعنه زند زان روی به بوستان سرافرازی کرد

شماره ۱۰۱

دستار چه گر بوی تو را برگیرد چون خضر دگر زندگی از سر گیرد
جان می دهم از بهر وصالت عمریست ای نور دو دیدگان اگر درگیرد

شماره ۱۰۲

گفتم که دلم همچو تو یاری گیرد یا دست من خسته نگاری گیرد
بگشای دو زلف بی قرار صنما تا این دل شوریده قراری گیرد

شماره ۱۰۳

در باغ بدیدم صنمی سیمین خد کز غایت حسن طعنه بر گل می زد
گفتم بگذار تا ببوسم پایت گفتا نتوان ز دست هم صحبت بد

شماره ۱۰۴

چشمت به کرشمه خون دلها ریزد زلفت به قمر عنبر سارا ریزد
درد دل من بسیست زان روی طیب از لعل لببت گل به شکر آمیزد

شماره ۱۰۵

دل تنگ مشو که جان به جانان برسد و این درد مرا نوبت درمان برسد
امید ز روز وصل بر نتوان داشت باشد که شب هجر به پایان برسد

شماره ۱۰۶

این درد مرا مگر دوایی برسد وین ناله به گوش بینوایی برسد
نی نی غلطم که از گلستان رخس کی بوی گلی به بینوایی برسد

شماره ۱۰۷

آن دوست که آرام دل ما باشد گویند که زشتست بهل تا باشد
شاید که به چشم کس نه زیبا باشد تا باری از آن من تنها باشد

شماره ۱۰۸

تا آرزوی روی نگارم باشد در دیده جان ز غم غبارم باشد
گویی که به دل آب صبوری می زن بر آتش عشق چون قرارم باشد

شماره ۱۰۹

تا کی دلم از هجر تو پر خون باشد وز خانه اختیار بیرون باشد
مشتاق به وصلت من و از من تو ملول و این نیز هم از طالع وارون باشد

شماره ۱۱۰

بیچاره دلم زبون گردون باشد دایم ز غم زمانه پر خون باشد
روز و شب از اندوه فلک می گرید تا عاقبت کار جهان چون باشد

شماره ۱۱۱

چون چشم خوشست مست و خرابی باشد تابنده چو رویت آفتابی باشد
ای دوست رخ تو دیده ام دوش به خواب روشن تر از این خواب چه خوابی باشد

شماره ۱۱۲

با دل گفتم اگر مجالی باشد یا با بت گل رخت وصالی باشد
از بنده بگویش که به وصلم برسان دل گفت مگو که این محالی باشد

شماره ۱۱۳

چشمت به کرشمه بین که جان می‌بخشد مستست و به یک لحظه جهان می‌بخشد
دل را ز من خسته مسکین بربود و آنگاه به ابروش روان می‌بخشد

شماره ۱۱۴

تا سرو قدش ز چشم ما پنهان شد از آتش عشقش دل ما بریان شد
تا مردم دیده قامت یار بدید از درد فراق او چنین گریان شد

شماره ۱۱۵

خورشید رخ تو را ز جان خواسته شد از شرم رخت تمام مه کاسته شد
پیرامن عارض تو خطی بدمید گل بود به سبزه نیز آراسته شد

شماره ۱۱۶

چون ماه رخس تمام پیراسته شد خلش به جهان ز جان و دل خواسته شد
چون وسمه بر ابروان دلبندها گل بود به سبزه نیز آراسته شد

شماره ۱۱۷

تا شاهد حسن گل به بازار آمد جان من بیچاره خریدار آمد
با شهد لبش نکرده ام یاد شکر تا طوطی لعل او به گفتار آمد

شماره ۱۱۸

از لطف خدا حسن تو آراسته‌اند بدخواه تو را چو مه ز غم کاسته‌اند
باز آی خدا را که همه خلق جهان وصل تو به زاری از خدا خواسته‌اند

شماره ۱۱۹

ای چرخ فلک به خیرگی دیده مبند بر حال دل ریشم ازین بیش مخند
از روی کرم صد در شادی و نشاط بر ما بگشای و بر رخ خصم ببند

شماره ۱۲۰

ای همت من درخور بالات بلند در بر رخ دوستان ازین بیش مبند
تا چند کنی جور و جفا بر جانم هرگز که کند ز دوستان جور پسند

شماره ۱۲۱

دل داد به دست باد پیغامی چند کز لعل توکی نوش کنم جامی چند
آن چشم تو یا فتنه دور قمرست وین زلف مسلسلست یا دامی چند

شماره ۱۲۲

مپسند که دل بی تو دهد جان مپسند دل داده خود بی سر و سامان مپسند
آن دل که به زلف سرکشت در بستیم همچون سر زلف خود پریشان مپسند

شماره ۱۲۳

دل حلقه عشق دوست در گوش کند وز آتش سودای غمش جوش کند
از سر نهد عشق تو سرگشته دلم تا با تو شبی دست در آغوش کند

شماره ۱۲۴

دلبر چو نظر بر من مسکین افکند فی الحال میان من و دل کین افکند
آن خسرو خوبان جهان را دیدی شوری و شکر در لب شیرین افکند

شماره ۱۲۵

حسن تو حسد بر مه و پروین افکند شوری به جهان زان لب شیرین افکند
عطر خوش دلفریبت ای دوست چو اشک از دیده چرا بنده دیرین افکند

شماره ۱۲۶

فریاد ز دست جور این چرخ بلند کاو گلبن امّید من از بیخ بکند
دل زار و تنم نزار و چشمم پر خون از غصّه روزگار یارب مپسند

شماره ۱۲۷

این درد مرا طبیب درمان نکند وین غصّه مشکل من آسان نکند
ای باد به یار من بگو کز سر لطف چون زلف خودم حال پریشان نکند

شماره ۱۲۸

چون قدّ تو سرو سرفرازی نکند چون باد به زلفین تو بازی نکند
ما بنده مخلصیم دانی به یقین لطف تو چرا بنده نوازی نکند

شماره ۱۲۹

دل میل به جز تو سوی کس می‌نکند جز دیدن روی تو هوس می‌نکند
چندش گویم دلا نصیحت بپذیر سودای غمش بسی و بس می‌نکند

شماره ۱۳۰

با روی تو میل دل به روی نکند جز دیدن رویت آرزویی نکند
جان در بدن من به چه کار آید باز گر در طلب تو جستجویی نکند

شماره ۱۳۱

تا در دل من پیام تو خواهد بود پیوسته جهان به کام تو خواهد بود
هردم که زخم به یاد تو آن دم ماست اوّل نفسم به نام تو خواهد بود

شماره ۱۳۲

من دوش قضا یار و قدر پشتم بود نارنج زنخدان تو در مشتم بود
دیدم که همی گزم لب شیرینت از خواب پریدم سرانگشتم بود

شماره ۱۳۳

امشب مه ده چار بیاراسته بود نور از رخ تو به عاریت خواسته بود
در باغ گذشته ای همانا تو و سرو بر عذر قدمهای تو برخاسته بود

شماره ۱۳۴

ای آنکه تو را نظیر و همتا نبود و اندر همه علم جز تو دانا نبود
افتاده و ناتوان چو موریم ضعیف زیرا که به غیر از تو توانا نبود

شماره ۱۳۵

بیچاره کسی که محرمش کس نبود جز صحبت خصم همدش کس نبود
غم گفت ببخشای بر آن خسته دلی کاو در دو جهان بجز منش کس نبود

شماره ۱۳۶

روزیت هوای من درویش نبود رحمیت بر این خسته دل ریش نبود
دانی که عنایت تو با بنده چه بود چون موسم گل که هفته ای بیش نبود

شماره ۱۳۷

فریاد ز دست جور این چرخ کبود کاو لحظه به لحظه درد دل را بفزود
از چرخ فلک هرآنچه آمد دیدیم آن نیز ببینیم چه افتاد و چه بود

شماره ۱۳۸

بیچاره کسی که از وطن دور شود از صحبت یار خویش مهجور شود
تنها و به دست دشمنان گشته اسیر بی برگ و جگر خسته و رنجور شود

شماره ۱۳۹

بر درد دلم طبیب ار آگاه شود بیچاره قرین ناله و آه شود
ای دوست علاج درد بیماران ساز تا دردسر طبیب کوتاه شود

شماره ۱۴۰

ای روی تو سرخ چون گل شفتالود از دیده ما خون جگر را پالود
خونم چو کرا نمی کند دستش را آخر ز چه روی دست را می آلود

شماره ۱۴۱

تا چرخ دگر روی به کار که نهد وین دولت و بخت در کنار که نهد
بر گردشش اعتماد چندان نیست تا خار جفا به ره گذار که نهد

شماره ۱۴۲

از چرخ بجز جفا چه دربار آید ده روزه گلی دهد دگر خار آید
کاریست فتاده در میان بس مشکل تا خود چه کند بخت و که را باز آید

شماره ۱۴۳

مشاطه چو حسن دوست آراسته دید مه را ز خجالت رخس کاسته دید
گفتا چه کنم ز نور حسنش زین بیش زان رو که فغان ز عشق برخاسته دید

شماره ۱۴۴

بستان دلم همیشه نار آرد بار وز گلبن وصل یار خار آرد بار
نالد دل ... در خار فراق باشد که گل وصال بار آرد بار

شماره ۱۴۵

زین بیش مرا خسته و دل ریش مدار وز خان وصال خویش درویش مدار
تا چند ز پیش چشم ما دور شوی ای دوست جفا روا ازین بیش مدار

شماره ۱۴۶

ای دوست مرا به کام دشمن مگذار وز جان و دلم بلای هجران بردار
بر روی من از وصال بگشای دری تا تو شوی از جان و جهان برخوردار

شماره ۱۴۷

بلبل دیدم به باغ با ناله زار فریاد کنان نعره زنان در گلزار
گفتم که چه آشوب نهادی در باغ گفتا به فراق گل ز دست عطار

شماره ۱۴۸

شیراز خوش است خاصه در فصل بهار وآنکه لب جوی و لب جام و لب یار
آواز دف و چنگ و نی و عود و رباب اینها همه با نگارکی شیرین کار

شماره ۱۴۹

آمد گه بلبل و گل و فصل بهار خواهم لب جوی و خلوت و بوس و کنار
خرم تن آنکه بخت یارش باشد مسکین دل آنکه دور باشد از یار

شماره ۱۵۰

ای حال دلم ز چرخ سرگردان تر هر روز دلم به درد بی درمان تر
گر جان طلبد ز من برم فرمانش از چیست بگو نگار نافرمان تر

شماره ۱۵۱

آن لعل لب تو می پرست اولیتر وآن نرگس مخمور تو مست اولیتر
هر سرو که در باغ ارم خاسته است پیش قد و بالای تو پست اولیتر

شماره ۱۵۲

دل بی تو چرا جهان ببیند آخر یا بر تو چرا کسی گزیند آخر
یا آنکه همیشه راست چون سرو سهی بر خاک ره دوست نشیند آخر

شماره ۱۵۳

بر روی توأم خسته ولی بسته جگر بر حال من خسته دل انداز نظر
در بحر غمت غریق گشتم جاننا بر ساحل ذوقی ز منت نیست خبر

شماره ۱۵۴

رنگ رخ تو گلست و لعل تو شکر نقل لب تو نبات و نقل تو شکر
قند و شکر و نبات فرع لب تست حقا که تو خود قندی و اصل تو شکر

شماره ۱۵۵

آن باد بهار بین که برخاست دگر وز نو چمن جهان بیاراست دگر
اندر چمن گل چو نظر می کردم در چهره او چو نور پیداست دگر

شماره ۱۵۶

آن روی چو گل ببین چه رعناست دگر قدش به چمن ببین چه زیباست دگر
از شرم قدش نشسته بد سرو به خاک بر عذر قدمهای تو برخاست دگر

شماره ۱۵۷

سرگشته و شوریده دل ماست دگر چون زلف تو بر رخ [تو] شیداست دگر
آن قامت زیبای نگارست به باغ یا سرو چمن بود که برخاست دگر

شماره ۱۵۸

دل نیست دل تو سنگ خارا است مگر زلف سیهت مایه سوداست مگر
خطی که به گرد ماه رویت پیوست گر شک نکنم دود دل ماست مگر

شماره ۱۵۹

از دام سر زلف شکاری کم گیر وز نقش جهان دست نگاری کم گیر
در باغ رخت چو بلبلان بسیارند وز عشق گلی بلبل زاری کم گیر

شماره ۱۶۰

از آتش دل چو شمع در سوز و گداز هستم من بیچاره به شبهای دراز
سرگشته روزگار یاری شده ام یارب به کرم کار من خسته بساز

شماره ۱۶۱

ای دل بنشین و با غم یار بساز چون گل بشدت ز دست با خار بساز
دل گفت از این بیش نمی یارم ساخت گفتم چه کنی برو بناچار بساز

شماره ۱۶۲

ای سرو قد تو راست پرورده به ناز چون هست به ناز نیست بر ماش نیاز
بر مردم دیده ابرویت محرابیست در محرابی چگونه باشد دو نماز

شماره ۱۶۳

ای دل به جهانت ار بود راز و نیاز زنهار مکن تو هیچکس محرم راز
از کس مطلب یاری و در پنج نماز بر درگه او رو که بود دائم باز

شماره ۱۶۴

در دیده خیال تست ما را شب و روز تا کی شوم ای دوست به وصلت پیروز
گفتا که منم شمع و تویی پروانه بر شمع جمال من تو حالی می سوز

شماره ۱۶۵

ای زلف تو بر رخ تو همچون شب و روز ما از تو بعیدیم به عید نوروز
هم عید خجسته باد و هم نوروزت بازای و نشین به گلشن جان افروز

شماره ۱۶۶

در دیده خیال تست ما را شب و روز تا کی شوم ای دوست به وصلت پیروز
گفتا که منم شمع و تویی پروانه می ساز و ز پرتو جمال می سوز

شماره ۱۶۷

دل بسته آن پسته دهانست هنوز جان در پی آن سرو روانست هنوز
در حسرت دیدار تو ای جان و جهان خون جگر از دیده روانست هنوز

شماره ۱۶۸

جانا دل من بر سر عهدست هنوز عهدی که ببست با تو شکست هنوز
مجروح شد از خار جفایت دل و نیست در باغ وصال بر گلش دست هنوز

شماره ۱۶۹

ما را به رخ دوست نیازست هنوز وین باد صبا محرم رازست هنوز
گر از سر غفلت گنهی کرد دلم شکرست در توبه که بازست هنوز

شماره ۱۷۰

از من غم روزگار ای یار می‌پرس اندوه من و شادی اغیار می‌پرس
درد دل من بشنو و بس قصّه خوان این سوزش من ببین و بسیار می‌پرس

شماره ۱۷۱

ای چرخ و فلک چرا نسازی با کس وز کجرویت راست نبازی با کس
تا هست جهان ز جمع نشیند کسی کاو کرد بدین شعبده بازی با کس

شماره ۱۷۲

من دل به تو داده ام نکو می‌دارش زنهار که بیش از این مکن آزارش
بر دلشده رحم کن تو ای دوست چو نیست جز لطف تو ای دوست کسی غمخوارش

شماره ۱۷۳

ای دل تو به درد یار هجران می‌کش زهر آب ز جام نامرادی می‌چش
تا همچو خردمند چرا گوشه فقر بر خود نگرفتی که نشینی دلخوش

شماره ۱۷۴

گل کیست به نزد عارض چون سمنش گر لاف زند برون کنم از چمنش
گر پیش لبش غنچه دهن بگشاید چون باد بیایم و بدرم دهنش

شماره ۱۷۵

گر لایق خدمتم ندانی بر خویش تا من سر خویش گیرم و کشور خویش
یا همچو همای بر من افکن پر خویش تا بندگیت کنم به جان و سر خویش

شماره ۱۷۶

ای دیده بختم شده گریان چون شمع وی رشته جانم شده سوزان چون شمع
از آتش دل خون جگر می‌بینی بر روم روان به سان باران چون شمع

شماره ۱۷۷

من سوخته در فراق یارم چون شمع با درد دل و گریه زارم چون شمع
از آتش غم که در دلم می سوزد خواب ز دیده چند بارم چون شمع

شماره ۱۷۸

زردم ز فراق روی دلدار چو شمع تا کی بودم دیده خونبار چو شمع
تو خفته و من خراب و گریان همه شب تا صبح به بالین تو بیدار چو شمع

شماره ۱۷۹

بر روی دلم نشسته بین گرد فراق جانم به لب آمدست از درد فراق
چون لشکر هجر تو چنین خونریزست بیچاره دلم نیست همآورد فراق

شماره ۱۸۰

از دل نالم یا ز فلک یا ز فراق یا آنکه شدم ز صبر و از طاقت طاق
جانم به لب آمد از جفای گردون وز صحبت دوستان با شید و نفاق

شماره ۱۸۱

ای لاله روی نوبهاری نازک گل را نبود چون تو عذاری نازک
تا دست و نگارست زیفتاده بود در دست کسی چون تو نگاری نازک

شماره ۱۸۲

افتاده مرا دیده به یاری نازک دل بسته به روی گل‌عذاری نازک
ای دل که کشی بار نگاری نازک یک روی جهان دشمن و کاری نازک

شماره ۱۸۳

در باغ برهنه گشتی ای شاهد شنگ رفت از رخ گل ز شرم اندام تو رنگ
اندام تو چون آب حیاتست و دلت در سینه سیمین تو پیداست چو سنگ

شماره ۱۸۴

گفتم که چو ابرویت که دیدست هلال گفتا که چنین در شب عیدست هلال
گفتم دو هلال در مهی بس عجیبت گفتا به دو هفته مه بعیدست هلال

شماره ۱۸۵

پا بسته ابروت شدم همچو هلال در دیده نشد هنوز آن حسن و جمال
تا چند به نوک غمزه خونم ریزی ای دوست که کرد خون ما بر تو حلال

شماره ۱۸۶

گل گفت به خنده صبحدم با بابل تا کی بود از تو در جهان این غلغل
من می روم و بار سفر می بندم بیچاره مکن تو خوی با صحبت گل

شماره ۱۸۷

از عکس رخ تو گل و گلزار خجل از رنگ لب لعل تو گلنار خجل
از پیش قد و قامت تو سرو سهی یکباره نگویم که دو صد باره خجل

شماره ۱۸۸

در صبح رخ دوست نیاز آرد دل در طاق دو ابروش نماز آرد دل
بنوازدم از دولت وصلش شبکی زین بیش بگوی تا نیاز آرد دل

شماره ۱۸۹

با غصّه روزگار می ساز ای دل پوشیده ز یار عشق می باز ای دل
گر خلق نصیحتی کنندت زنهار از دوست به هیچکس مپرداز ای دل

شماره ۱۹۰

تا کی به غم زمانه سازیم ای دل در بوته غم چو زر گدازیم ای دل
چون نیست میسرت وصلش شبکی تا چند ز دور عشق بازیم ای دل

شماره ۱۹۱

هرچند که تو دشمن جانی ای دل در جان من خسته روانی ای دل
اندیشه چنین بکن که خود را و مرا از دست فراق وارهانی ای دل

شماره ۱۹۲

زنهار بکوش تا توانی ای دل در کوی وفا و مهربانی ای دل
دلدارم اگرچه بی وفا دلداریست باشد که نکو شود چه دانی ای دل

شماره ۱۹۳

در صبحدمی که خوش سراید بلبل در باغ فتد ز عشق رویش غلغل
گفتا چه کنم ناله ز جان گر نکنم در عشق رخ گلی و گفتم مل مل

شماره ۱۹۴

ای جان و جهان کرده من اندر سر دل و افتاده منم ز دل به چاهی مشکل
مشکل تر ازین واقعی نیست مرا کز یار بجز غصّه ندارم حاصل

شماره ۱۹۵

وقتست که باغ را به بار آید گل وز سرو قد تو در کنار آید گل
با خار فراق حالیا می سازیم دانیم یقین کز پی خار آید گل

شماره ۱۹۶

بلبل که تو از جان شده ای ناظر گل گل می رود از باغ تو شو حاضر گل
در اول گل چو خوش بود حال جهان هرچند که خوش نیست مرا آخر گل

شماره ۱۹۷

وقتست که بر سرم کنی باران گل زیرا که ز باغ رو کند پنهان گل
آمد به جهان باغ تا عیش کند کوتاهی عمر دید و شد گریان گل

شماره ۱۹۸

دلدار ز شوق رفت در گلشن گل جوشید ز رشک روش خون در تن گل
شادی و غم جهان تو می دانی چیست در آمدن گلست و در رفتن گل

شماره ۱۹۹

آمد گه آن که خوش بود دامن گل آمد به فغان هزار پیرامن گل
در صبحدمی نسیم کویش بدمید زان روی چنان درید پیراهن گل

شماره ۲۰۰

ای بر رخ زیبات شده مجنون گل بی مهر و وفا مباش تو همچون گل
لیلی صفتا بیست گل بار سفر از باغ خدای را مبر بیرون گل

شماره ۲۰۱

تخت چمن جهان که آراست چو گل در جمله جهان مگو که زیباست چو گل
گر در صف خوبان جهان بنشینی رخسار دلارای تو پیداست چو گل

شماره ۲۰۲

در صبح صبا چمن بیاراست ز گل بستان به رخ خوب تو زیباست چو گل
گل دید رخ خوب تو و ز رشک رخت بس ناله و فریاد که برخاست ز گل

شماره ۲۰۳

در پای گل و سرو دلم کرد مقام آخ چه شود اگر دهد دست مدام
گر عمر شود تمام در حضرت دوست شکرانه دهم به وصلت ای ماه تمام

شماره ۲۰۴

در باغ رخ تو گل به بار است مدام و آن نرگس مست پر خمارست مدام
این تازه گل طبع من از جور فلک دریاب که هم صحبت خارست مدام

شماره ۲۰۵

رخسار تو چون دمشق و زلف تو چو شام در شام دو زلف تو دلم کرد مقام
صبح رخ دوست مطلع کام دلست زان گوش چو روزه دار دارم بر شام

شماره ۲۰۶

دل را به سر زلف تو آویخته ام جان را به نثار مقدمت ریخته ام
از آتش و باد عشقت آب رخ خویش با خاک درت روان برآمیخته ام

شماره ۲۰۷

چون شمع به هجران رخت سوخته ام جز روی تو دیده از جهان دوخته ام
فرهاد صفت دورم از آن نوش لبست وز نیش جفا به جورت آموخته ام

شماره ۲۰۸

بیمارم و کس نیست که آبی دهم و ناله زخم دمی جوابی دهم
هیچم به جهان نیست مگر لطف طیب کز خون جگر مگر شرابی دهم

شماره ۲۰۹

بر یاد لبّت شبّی به روز آوردم چون شمع همه گریه و سوز آوردم
ذوقی به دلم رسید و دل زنده شدم چون یاد رخ جهان فروز آوردم

شماره ۲۱۰

از روی چو خورشید تو مهجور شدم وز باده هجران تو مخمور شدم
فریاد دلم رس ای طبیب از سر لطف کز درد فراق دوست رنجور شدم

شماره ۲۱۱

بس زهر که از دست غمت نوشیدم بس جامه صبر و مردمی پوشیدم
جانا خبرت نیست که در بحر غمت جان دادم و از میان جان کوشیدم

شماره ۲۱۲

ای بر دل و جان ز هجر او صد بارم مردم ز غمش نخورد غم یکبارم
گفتم باری وصال جان دریابم مقبول نشد نداد دلبر بارم

شماره ۲۱۳

شبهای دراز بیشتر بیدارم نزدیک سحر روی به بالین دارم
من بیدارم که دیده بی دیدن دوست در خواب رود خیال می پندارم

شماره ۲۱۴

امروز هوای باغ و بستان دارم در سر هوس هزار دستان دارم
چون سرو قدت راست نمی یارم گفت زیرا که دو صد حيله و دستان دارم

شماره ۲۱۵

با دل گفتم که با تو رازی دارم با حضرت دوست من نیازی دارم
بیچاره چرا چنین شوی سرگردان چون هست یقین که چاره سازی دارم

شماره ۲۱۶

دل گفتم برو سوی گلستان ارم گفتم چه کنم گر نگشایند درم
گفتا بکند با تو چنین بی ادبی گفتم نکند گر او بدیعست برم

شماره ۲۱۷

خورشید رخا من به کمند تو درم بارت بکشم به جان و جورت ببرم
گر سیم و زرم خواهی ور جان و سرم خود را بفروشم و مرادت بخرم

شماره ۲۱۸

تا کی غم این جهان فرسوده خورم تا چند جفای مردم سفله برم
چون خال بتان حال دلم گشت تباه در چرخ کبودجامه خود نیست کرم

شماره ۲۱۹

یارب گنهم تو عفو گردان به کرم یارب تو مینداز به لطف از نظرم
من خود کیم و نام مرا خود که برد کز من گنه آید وز لطف تو کرم

شماره ۲۲۰

گر می برش به ناز خوش خوش گیرم و آن لعل لب نگار دلکش گیرم
قربان شدنم به کیش او به باشد چون نیست میسرم که ترکش گیرم

شماره ۲۲۱

گفتم که هوای یار سرکش گیرم سودای سر زلف مشوش گیرم
خواهم که ز جان و دل شوم قربانش چون نیست میسرم که ترکش گیرم

شماره ۲۲۲

من پیش دو چشم نیمه مستت میرم و آنکه به لبان می پرستت میرم
دستی به سر خسته هجرانت نه ای دیده من که پیش دستت میرم

شماره ۲۲۳

پروانه صفت پیش تو در پروازم در پای تو از عشق تو سر می بازم
چون شمع در اشتیاق رویت صنما می سوزم و می گدازم و می سازم

شماره ۲۲۴

می سوزم و با عشق رخت می سازم چون شمع میان جمع باشد رازم
پروانه صفت به پیش شمع رخ تو بر آتش رخسار تو جان می بازم

شماره ۲۲۵

بر آتش عشق تو کبابی ارزم وز لعل لببت جام شرابی ارزم
تصدیع ز حد گذشت ما را با تو ای جان و جهان مگر جوابی ارزم

شماره ۲۲۶

چون شمع ز سر تا به قدم می سوزم من سوخته ام دگر به غم می سوزم
در حسرت شیرین لب آن یار عزیز یک دم نه که تا به صبحدم می سوزم

شماره ۲۲۷

یارب ز گل رخت به خاری برسم وز نرگس مستت به خماری برسم
نی نی غلطم بتا به دریای فراق من کی ز میانش به کناری برسم

شماره ۲۲۸

آن دوست که دیدنش بیاراید چشم بی دیدنش از گریه نیاساید چشم
ما را ز برای دیدنش باید چشم ور دوست نبینی به چه کار آید چشم

شماره ۲۲۹

ای عشق رخت برده مرا خواب از چشم سودای توأم گشاده خواب از چشم
هرچند که یاقوت درخشان باشد با رنگ رخت ببرده ای آب از چشم

شماره ۲۳۰

تا روی چو ماه تو نهانست ز چشم بی روی توأم دجله روانست ز چشم
از سوز دل سوخته وز جور فراق خونابه به روی من روانست ز چشم

شماره ۲۳۱

رخسار توأم ماه تمامست به چشم بی زلف توأم جهان چو شامست به چشم
از زلف نهاده ای بتا زنجیری دیدی که سر زلف تو دامست به چشم

شماره ۲۳۲

چشمش به کرشمه گفت جان می بخشم وز مستی و سرخوشی جهان می بخشم
نرگس به شفاعت از چمن سر بر کرد گفتا که به عشق تو روان می بخشم

شماره ۲۳۳

بنگر به گل دو رنگ ای ماه عجم یک روز زر طلا و یک روز بقم
مانند دو عاشقند بنشسته به هم او سرخ شده ز شرم و او زرد ز غم

شماره ۲۳۴

در آتش روی دوست بگداخت دلم جان و سر و عمر خویش در باخت دلم
گویند چرا نساختی با غم او گفتم چه کنم چون که نمی ساخت دلم

شماره ۲۳۵

در عشق رخت ز من رمیدست دلم غمهای تو را به جان خریدست دلم
تا دید به بستان جهان سرو روان صد درد ز بالای تو چیدست دلم

شماره ۲۳۶

از دست غمت به جان رسیدست دلم صد جامه جان ز غم دریدست دلم
بس خار ز غم خورده و یک روز گلی از گلبن وصل تو نچیدست دلم

شماره ۲۳۷

از دست غم تو تا توانست دلم سرگشته ز غم گرد جهانست دلم
هرچند که بالاش بلایست بلند در بند قد سرو روانست دلم

شماره ۲۳۸

زین بیش بتا مجوی آزار دلم درهم مشکن به هجر بازار دلم
عیم مکن ای دوست و به من رحم آور کاندر سر کوی تو گرفتار دلم

شماره ۲۳۹

بگرفت غمت باز گریبان دلم تا خود چه شود حال پریشان دلم
در کوی تو هر شب به گدایی آمد گر راه دهی به وصل سلطان دلم

شماره ۲۴۰

جز لعل لب تو نیست درمان دلم جز مهر رخ تو نیست در جان دلم
دل وصل تو می خرد به جانی چه کنم من چون نبرم بگو تو فرمان دلم

شماره ۲۴۱

چشم خوش تو ربود یکباره دلم پیراهن صبر کرد صد پاره دلم
پنداشت که از دولت وصلت کامی یابد لیکن نیافت بیچاره دلم

شماره ۲۴۲

بر روی مه تو کرد نظاره دلم از دست بشد ز شوق بیچاره دلم
هرچند تنم ز حضرتت محرومست حقا که ملازمست همواره دلم

شماره ۲۴۳

در دست جفای توست همواره دلم وز خانه صبر گشته آواره دلم
در غصّه ایام فراق دایم یک لحظه نگشت شاد بیچاره دلم

شماره ۲۴۴

در هجر رخت شمع صفت گریانم بر آتش دل ز عشق تو بریانم
چون صبح سعادت رخت طالع شد پیشش رومی ز سوختن نتوانم

شماره ۲۴۵

گر من ز غمت جامه دل چاک زنم آتش ز سر سوز بر افلاک زنم
از آه من دلشده ای ماه بترس زیرا که من آه از دل غمناک زنم

شماره ۲۴۶

چون من قد و بالای تو را یاد کنم دل را ز غم زمانه آزاد کنم
از چشم پر از فتنه نگاهی می کن تا جان حزین را ز تو دلشاد کنم

شماره ۲۴۷

با درد تو ای نگار درمان چه کنم با عشق رخ تو سر و سامان چه کنم
عیدست مرا روی دلارات بگو در پای خیال دوست قربان چه کنم

شماره ۲۴۸

گفتم که دگر چشم به دلبر نکنم صوفی شوم و گوش به منکر نکنم
دیدم که خلاف طبع موزون منست توبت کردم که توبه دیگر نکنم

شماره ۲۴۹

شب نیست که من یاد تو از جان نکنم و این دیده دل چو شمع گریان نکنم
از سوز و گداز باز ننشینم من تا رشته جان خویش بریان نکنم

شماره ۲۵۰

می‌آیی و لطف و کرم می‌بینم آسایش جان در قدمت می‌بینم
آن وقت که غایبی همت می‌بینم هر جا که نگه می‌کنم می‌بینم

شماره ۲۵۱

ابروی تو پیوسته به خم می‌بینم وز هجر تو چشم خود به نم می‌بینم
آخر به که گویم غم جان و دل خود غمخوار درین زمانه کم می‌بینم

شماره ۲۵۲

تا چند ز هجر تو زبون بنشینم در دیده خود میان خون بنشینم
در آینه بین جمال و انصاف بده بی روی تو ای نگار چون بنشینم

شماره ۲۵۳

تا دیده شد از شب وصال محروم وز حسن جمال با کمالت محروم
المنه لله که به هر درد فراق چشم نشد از خیل خیالت محروم

شماره ۲۵۴

ما دیده به زلف سرکشت در بستیم وز نرگس مخمور تو دایم مستیم
در پای تو افتاده چو گیسوی توئیم و اندر طلبت نهاده جان در دستیم

شماره ۲۵۵

از رنگ رخ تو گل به رنگ آوردیم وز قد تو سرو را به تنگ آوردیم
از بس که دریدیم گریبان فراق تا دامن وصل تو به چنگ آوردیم

شماره ۲۵۶

دایم به خم زلف بتان در بندیم تا چند دل و دیده به ایشان بندیم
از دست شب فراق ای دیده من ما باز سپر به روی آب افکندیم

شماره ۲۵۷

ما داد دل دوست ازین پس ندهیم دل را دگر از دست به هرکس ندهیم
عشق رخ تو بحر محیطست و دلم درّیست گرانمایه به هر خس ندهیم

شماره ۲۵۸

پیوسته ز گردش فلک می نرهیم وز جور زمانه زنک می نرهیم
جور فلک و زمانه هم سهلترست از مردم بی نان و نمک می نرهیم

شماره ۲۵۹

تا چند کنی به عالم سرگردان یارب که گفت که ز ما سرگردان
گر زلف توأم چو گو به چوگان بزند چون گوی کنم در قدمت سر، گردان

شماره ۲۶۰

در هجر رخت دلم ملولست ز جان زین بیش مرا به جان شیرین مرسان
صبرم به غم روی تو امکان نبود دریاب مرا به وصلت ای جان و جهان

شماره ۲۶۱

با زنده دلان نشین و صاحب نفسان خود دشمن کس مکن به تدبیر کسان
خواهی که بر از ملک سلیمان بخوری آزار به اندرون موری مرسان

شماره ۲۶۲

ای با غم روی تست دلشاد جهان بی روی توأم دیده مبیناد جهان
کی بگسلد از غمت جهان تا باشد چون با غم روی مهوشست زاد جهان

شماره ۲۶۳

ز نهار که دل منه تو بر حال جهان تا خود چه توان برد ز احوال جهان
رو همدم خویش باش در گوشه صبر تا خود به کجا می رسد احوال جهان

شماره ۲۶۴

آن کس که بجز تو کس ندارد به جهان عمریست که با تو عمرها باخت نهان
در آتش سودای تو بگداخت دلش آخر به لب سوخته آبی برسان

شماره ۲۶۵

نوقی دگرسست وقت گل می خوردن همچون درمش ورق به گرد آوردن
وآنکه به سر ماه رخی سرو قدی از روی طرب نثار بر وی کردن

شماره ۲۶۶

ای دل دم عشق یار زین بیش مزن بیگانه شدی تو لاف زین بیش مزن
از پای درآمدی تو بیهوده دو دست از درد فراق بر سر خویش مزن

شماره ۲۶۷

ای چشمه چشم ما به چشمت روشن بستان امید ما به رویت گلشن
با وصل خودم صلح ده ای دیده من با جنگ فراق تو ندارم جوشن

شماره ۲۶۸

ای دیده به دیدار جمالت روشن ایوان دل از شمع وصال تو روشن
تاریک جهانست به چشم بی تو ای خانه چشمم به خیالت روشن

شماره ۲۶۹

ای شخص ضعیف دیده را گریان کن بر آتش شوق سینه را بریان کن
گر گویدت ای دل که بشو دست ز جان نوعی که رضای دوست باشد آن کن

شماره ۲۷۰

جانا به شب وصال پیکار مکن بر پشت دلم بیش ز غم بار مکن
تو مردمک چشم جهان بین منی از روی کرم میل به آزار مکن

شماره ۲۷۱

با روی چو ماه و قد چون سرو چمن با زلف معنبر و رخ همچو سمن
در باغ شد و به حسن خود می نازید می گفت که سرو و گل کدامند چو من

شماره ۲۷۲

ببرید ز من نگار مسکین دل من مهجور شد از وصال مسکین دل من
ننواخت مرا شبی به وصلش چه کنم زان روی چنین شدست مسکین دل من

شماره ۲۷۳

درمانده به کار خویش مسکین دل من در زخم فراق ریش مسکین دل من
تا بو که شراب وصل او نوش کند ای خورده هزار نیش مسکین دل من

شماره ۲۷۴

در عشق تو مبتلاست باز این دل من مانند کبوترست و باز این دل من
در عرصه میدان وصال خواهد اسب طرب و نشاط باز این دل من

شماره ۲۷۵

چشمی که کرشمه می کند با دل من حل می نکند ز وصل خود مشکل من
مهر تو سرشته اند گویی ز ازل ای نور دو دیدگان من با دل من

شماره ۲۷۶

تا کی بود از غمت بلا بر دل من تا چند نهی داغ جفا بر دل من
زین بیش منه که طاقتم طاق شدست بار غم و غصّه دلبر بر دل من

شماره ۲۷۷

حل می نشود به عشق تو مشکل من آه از غم روزگار و درد دل من
هر حيله که کرد دل به وصال نرسید مسکین من و سعيهای بی حاصل من

شماره ۲۷۸

انصاف ندارد این بت دلبر من جان رفت و دلم برد و ندارد سر من
گر برگذرم بر سر کویش گوید ای بی سر و پا برو میا بر در من

شماره ۲۷۹

از غمزه مست دوست در خوابم من وز تاب شب هجر تو در تابم من
در کوچه وصل تو منم در تک و پوی وز تاب شب هجر تو در تابم من

شماره ۲۸۰

زنهار ز جور چرخ وارونه دون کاو توسن خوی من چنین کرد زبون
امروز نگه کن به چه عالم به چه حال و آن روز کجا رفت که چون بودم چون

شماره ۲۸۱

ای بر دل من عشق تو هر لحظه فزون بی روی چو ماه تو زند دم ز جنون
ما دست به دامن خیالت زده ایم تا خود فلک از پرده چه آرد بیرون

شماره ۲۸۲

با خصم بگو چند کنی مکر و فسون تا چند کشم جفای هر سفله دون
ما معتکف پرده اسرار شدیم تا خود فلک از پرده چه آرد بیرون

شماره ۲۸۳

ای گشته دلم ز دست هجران پر خون تا چند کشم غم ز جفای گردون
بر جور و جفای چرخ دل بنهادم تا خود فلک از پرده چه آرد بیرون

شماره ۲۸۴

گفتم چه کنی دواي دل گفتم به و به نشود دلم بدو گفتم به
گفتم که بچینم از لبش شفتالو گر سیب زرخ به ما رسد گفتم به

شماره ۲۸۵

از شرم رخ تو گل ز کار افتاده در پای تو ریخت سخت زار افتاده
مهمان عزیزست به بستان بخرام بیچاره ببین چگونه خوار افتاده

شماره ۲۸۶

گل با رخ دوست بی نسق افتاده در مجلس رندان به ورق افتاده
چون روی تو را بدید نیکوش ببین کز شرم رخ تو در عرق افتاده

شماره ۲۸۷

از جور فلک خون به دلم افتاده وز غم به دو پای در گلم افتاده
ای دوست میان این همه دشمن و دوست بی وصل تو من بس خجلم افتاده

شماره ۲۸۸

مسکین دل من دور ز جان افتاده سرگشته ز عشق در جهان افتاده
از غصّه روزگار و از درد فراق بیچاره به کام دشمنان افتاده

شماره ۲۸۹

ای پیش قدت سرو سهی پست شده نرگس به خمار چشم تو مست شده
از شرم رخ خوب تو گلهای چمن در پای تو افتاده و از دست شده

شماره ۲۹۰

بیداد به من ز حد بشد دادم ده تا چند خورم غم، تو دلی شادم ده
در هر نفسی که می زنم در شب و روز نامی ز هزار و یک یکی یادم ده

شماره ۲۹۱

یارب تو مرا نخست ایمانم ده دردی دارم به لطف درمانم ده
چون زلف بتان نیک پریشان عالم جمعیت خاطر پریشانم ده

شماره ۲۹۲

ای نوش لببت دلم به نیش افکنده چشمت دو هزار خسته پیش افکنده
هرکس که نشد به عید رویت قربان دایم فلکش برون ز کیش افکنده

شماره ۲۹۳

لعلت نمکی در دل ریش افکنده فریاد به بیگانه و خویش افکنده
چون چشم تو دید نرگس اندر بستان از خجالت و شرم سر به پیش افکنده

شماره ۲۹۴

از تهمت خصم نیستم آسوده تا چند مرا طعنه زند نابوده
حال من بیچاره مثال گرگست یوسف ندیده و دهن آلوده

شماره ۲۹۵

دستارچه از غم جهان آسوده گه بر لب جانبخش تو گه بردیده
بیچاره کسی که در فراق رخ تو خون جگر از دیده جان پالوده

شماره ۲۹۶

ای بی رخ دوست رفته خواب از دیده خوناب روان گشته چو آب از دیده
در حسرت آن دو لعل شگر خایش دایم چکدم دُر خوشاب از دیده

شماره ۲۹۷

بیچاره دلم کرد فغان از دیده و آمد ز فراق تو به جان از دیده
دل شرح فراق تو نمی یارد گفت دارد گله ها به صد زبان از دیده

شماره ۲۹۸

دل دست جفا به سر زنان از دیده فریادکنان جامه دران از دیده
گر دیده ندیدی رخ زیبای تو را دل کی دیدی نام و نشان از دیده

شماره ۲۹۹

ای کرده روان فرات خون از دیده آویخته اشک سرنگون از دیده
با این همه درد دل خیال رخ دوست آخر تو بگو که چون رود از دیده

شماره ۳۰۰

آه از دل بیقرار و آه از دیده خون دل ما که کرد راه از دیده
تا دیده ندید دل بدو میل نکرد گاهی گله از دلست و گاه از دیده

شماره ۳۰۱

تا گشت بتا رخت نهان از دیده افتاد مرا بی تو جهان از دیده
تا روی تو دید دیده در خونم شد اینست مرا سود و زیان از دیده

شماره ۳۰۲

در هجر توأم دجله روان از دیده خون جگر ز غم چکان از دیده
حال دل و دیده ام چنین می گذرد تا شست رخ دوست روان از دیده

شماره ۳۰۳

اشکم شده از درد روان از دیده خون جگر چکان چکان از دیده
دانی که ز کی شد این بلا بر دل من تا گشت رخ دوست نهان از دیده

شماره ۳۰۴

ای بی رخ تو چو لاله زارم دیده گرییده چو ابر نوبهارم دیده
روزی بینی در آرزوی رخ تو چون اشک چکیده در کنارم دیده

شماره ۳۰۵

بیچاره دلم ز هجر تو غم دیده و این دیده مهجور ز غم نم دیده
چون طاقت هجران تو آرد که به غم مسکین دل من هست به غم خم دیده

شماره ۳۰۶

خون گشت مرا از غم هجران دیده آخر چکنم با دل هجران دیده
گویند که هجر جان ز تن سخت بود مسکین دل من چو روز هجران دیده

شماره ۳۰۷

ما بنده ز جانیم و تو فرمان می ده دردیست مرا از تو و درمان می ده
ای دل اگر ت به دست افتد وصلش جان پیش رخ نگار آسان می ده

شماره ۳۰۸

یارب تو مرا دولت بینایی ده و اندر ره طاعتم توانایی ده
آن دم که رسد مرا به لب جان عزیز بر یاد توأم زبان گویایی ده

شماره ۳۰۹

در عشق تو در هر دهنم افسانه در زلف چو زنجیر توأم دیوانه
ای جان و دل آشنای کویت شده ام چندی داری ز خویشتن بیگانه

شماره ۳۱۰

پیش رخ چون شمع توأم پروانه با غیر توأم در دو جهان پروانه
گفتی که براتی به لب ت خواهم داد مردیم به انتظار آن پروانه

شماره ۳۱۱

تا چند بتا گذر کنم بر در تو تا چند بگویم که دل من بر تو
تا کی گویم بده شبی کام دلم تا چند بگویی که ندارم سر تو

شماره ۳۱۲

جانا به کمال حسن مغرور مشو وز راه وفا و مردمی دور مشو
ای دل چو طبیب ما ندارد رحمی از درد فراق دوست رنجور مشو

شماره ۳۱۳

از عمر عزیز حاصلم چیست بگو غمخوار مرا در این جهان کیست بگو
نه روز و نه روزگار و نه خان و نه مان تا چند بدین نوع توان زیست بگو

شماره ۳۱۴

یا هو یا هو یا الهی هو هو جز درگه تو ره نبرم یا من هو
فریاد رسم که نیست کس در دو جهان کس به نکند درد مرا الا هو

شماره ۳۱۵

با عید وصال خویش آخر باز آی مردم ز خیال دوست آخر باز آی
اندر رمضان ز هجر تا کی باشم فرخنده هلال عید آخر باز آی

شماره ۳۱۶

روزی دو سه شد که بنده ننواخته‌ای واندیشه به ذکر ما نپرداخته‌ای
زان می‌ترسم که دشمنان اندیشند کز چشم عنایتم بینداخته‌ای

شماره ۳۱۷

چون شمع منم سوخته ساخته‌ای خود را ز هوا در آتش انداخته‌ای
فرهاد صفت زان لب شیرین محروم جان را به فریب چشم درباخته‌ای

شماره ۳۱۸

چون شمع منم سوخته ساخته‌ای ویرانه دل را به تو پرداخته‌ای
گویند که پروانه کند جانبازی من شمع و در غم تو سر باخته‌ای

شماره ۳۱۹

شمع رخ خود در دلم افروخته‌ای چون شمع سراپای دلم سوخته‌ای
بی روی دل افروز خود ای جان و جهان چشمم ز جمال عالمی دوخته‌ای

شماره ۳۲۰

در خاک درت آب رخم ریخته‌ای وز حلقه زلفت دلم آویخته‌ای
درد دل من ز لعل جان پرور تست زان روی تو گل با شکر آمیخته‌ای

شماره ۳۲۱

دلدار نمی دهد مرا کام شبی دلشاد نگشتم از دلارام شبی
چون بر درت آیم و درم نگشایی شاید که بیایم از در بام شبی

شماره ۳۲۲

ای نام تو بر زبان جانم جاری همراه توأم به خواب و در بیداری
تا بنده بیچاره خود را آخر محروم ز لطف خویشتن مگذاری

شماره ۳۲۳

تا چند مرا بی سر و سامان داری چون زلف خودم حال پریشان داری
چون مشکل ما پیش تو سخت آسانست زان روی بتا درد من آسان داری

شماره ۳۲۴

محروم مگر از کرمم نگذاری زین بیش به دریای غم نگذاری
چون غیر در تو نیستم ملجایی امید چنان که ضایعم نگذاری

شماره ۳۲۵

هر روز به شیوه ای و لطفی دگری چندانکه نظر می کنمت خوبتری
گفتم که به قاضی برمت تا دل خویش بستانم و ترسم دل قاضی ببری

شماره ۳۲۶

یارب تو گشا بر من بیچاره دری از لطف مکن مرا اسیر دگری
سر بر سر آستان شوقت دارم آری چه کنم چو نیستم غیر سری

شماره ۳۲۷

گویند که دوش شحنگان تتری دزدی بگرفتند به صد حيله گری
و امروز به آویختنش می بردند می گفت رها کن که گریبان بدری

شماره ۳۲۸

بیچاره دل از فلک جفا برده بسی جز لطف توأم در دو جهان نیست کسی

من منتظرم نشسته بر راه امید فریادرسم که نیست فریادرسی

شماره ۳۲۹

سرگردانم چو گوی در دست کسی کز وی نتوانم که شکیبم نفسی
برخیز و بیا که طاقت هجر نماند بشتاب که انتظار بردیم بسی

شماره ۳۳۰

یاد تو ز دل دور نباشد نفسی غیر از سر کوی تو ندارم هوسی
مستغرق بحر غصّه گشتم یارب فریاد رسم که نیست فریادرسی

شماره ۳۳۱

افتاده مرا با سر زلفت هوسی با دل نبود عقل مرا دست رسی
سرّ غم تو نهفته در سینه شدم واقف نبود جز دل من هیچکسی

شماره ۳۳۲

ما ها همه شیرینی و لطف و نمکی نه ماه زمین نه آفتاب فلکی
تو آدمیی و دیگران آدمیند نی نی تو که خط سبز داری ملکی

شماره ۳۳۳

کردیم بسی جام لبالب خالی تا بو که نهیم لب بر آن لب حالی
ترسنده از آن شدم که ناگاه ز جان بی وصل لبّت کنیم قالب خالی

شماره ۳۳۴

لیلی لیلی ز دست دل واویلی من دوست یکی دارم و دشمن خیلی
من جان به غم عشق تو درباخته ام آخر ز چه سوی ما نداری میلی

شماره ۳۳۵

تا کرد دلم به عشق رویت میلی در دیده نشسته از خیالت خیلی
گویند که صبر کن ز رویش مجنون گفتا که نفس چون بزنم بی لیلی

شماره ۳۳۶

تا دید جمال تو به چشمم لیلی از دیده روانست به هر سیلی
مجنون توأم ز جاننت ای سرو روان فریاد که سوی ما نداری میلی

شماره ۳۳۷

روزی ز دری گذشتم اندر خیلی مجنون دیدم که میزدی واویلی
گفتم که چنین واله و شیدات که کرد فریاد برآورد که لیلی لیلی

شماره ۳۳۸

مجنون نفسی بزد که لیلی لیلی آخر ز چه نیستت به سویم میلی
لیلی به زبان حال گفتا مجنون در دیده ما شد از خیالت خیلی

شماره ۳۳۹

رنجور غم عشق توأم تا دانی من درد تو دارم و توأم درمانی
گفتم به طبیب اگر بدانی حالم بی شک به علاج درد ما درمانی

شماره ۳۴۰

دادم به تو دل من ز سر نادانی شبهای سر زلف توأم تا دانی
دارم ز سر زلف تو ای دوست به دست اسباب پریشانی و سرگردانی

شماره ۳۴۱

چون لاله نزار خون جگر تا دانی تا چند به ما دست جفا افشانی
بردی دلم از دست و بدادی بر باد ای جان و جهان این همه از نادانی

شماره ۳۴۲

دل چند کشد به عشق سرگردانی بازآر دل خسته ام ار بتوانی
ای دیده تو خون دل ما می ریزی دل را چه گناهست تو خود می دانی

شماره ۳۴۳

ای داده مرا به عشق سرگردانی تا چند ز ما به عشوه سرگردانی

سرگردان شد دلم به سر، گردان شد تا از چه گرفت این همه سرگردانی

شماره ۳۴۴

تا چند دلا ناله و فریاد کنی بر جان من شکسته بیداد کنی
عمرم به غم فراق بگذشت چو باد جانای چه شود گرم دمی شاد کنی

شماره ۳۴۵

تا چند دلم را به غمی رام کنی در سلسله زلف تو در دام کنی
در چین سر زلف تو گوش امید تا چند چو روزه دار بر شام کنی

شماره ۳۴۶

ای دوست چه شد چه شد که یادم نکنی یک لحظه به وصل خویش شادم نکنی
مقصود من از جهان وصال تو بود آخر ز چه رو دمی مرادم نکنی

شماره ۳۴۷

دارم به امید یار خندان دهنی چون گل ز نسیم صبح در انجمنی
تو سرو چمانی و کجا در نظرت ای نور دو دیده ی من آید چو منی

شماره ۳۴۸

ای مایه درمان نفسی ننشینی تا صورت حال دردمندی بینی
گر من به تو فرهاد صفت شیفته ام عییم مکن ای جان که تو بس شیرینی

شماره ۳۴۹

آمد به مشامم از سر زلف تو بوی افکند دل مرا دگر در تک و پوی
از بس که به چوگان جفا زد ما را سرگشته از آن کرد چنانم چون گوی

شماره ۳۵۰

تا چند به کوی دوست سرگشته شوی در سوزن جور دلبران رشته شوی
بیچاره دل خسته از آن می ترسم ناگه به سر خاک جفا کشته شوی

شماره ۳۵۱

ای دل تو به او تا نرسی هیچ مگوی با کس غم دل اگر کسی هیچ مگوی
از صبر مراد بخت حاصل گردد خواهی که به کام دل رسی هیچ مگوی

شماره ۳۵۲

گفتم بر ما خرام ای سرو سهی کز هجر تو بر خاک نشست رهی
گفت آنکه شبی رسد به وصلت صنما او را نبود هیچ بجز روز بهی

شماره ۳۵۳

مانند فلک نیست جهان فرسای هر دم کند اندیشه و هر شب رای
بر چرخ فلک دل منه ای یار از آنک چون دلبر بی وفاست هر شب جای

شماره ۳۵۴

ای آنکه به مجرمی تو می بخشایی از قدرت خویشتن جهان آرای
فریادزنان آمده ام بر در تو فریاد رسم چون به جهان دارایی

شماره ۳۵۵

چون رای بلند تو نباشد رای مثل رخ خوب تو جهان آرای
جز درگه تو نیست مرا ملجایی چون بنده تو را بسیست در هر جای

شماره ۳۵۶

دل بستدی از من که کنی دارایی یا گلشن وصل را شبی آرای
بردی و به دست غم سپردی زنهار تا دل دگر از دست کسی نربایی

شماره ۳۵۷

از کلبه احزان چو برون فرمایی و آنکه غم از این دلم مگر بزدایی
افتاده گره به کار من از سر لطف باشد که گره ز کار من بگشایی

SONUÇ

VIII/XIV. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan ve Selmân-ı Sâvecî, Hâfız-ı Şîrâzî, Ubeyd-i Zâkânî gibi meşhur şairlerle çağdaş olan Cihân Melik Hâtun, İncû hânedanından Celâleddin Mes'ûd Şah'ın kızıdır. Cihân Melik Hâtun, güçlü ve yetenekli bir şair olmasına rağmen VIII/XIV. yüzyılda Hâfız-ı Şîrâzî'nin şöhreti gölgesinde kalan büyük şairlerden biri olmuştur. Sa'dî-yi Şîrâzî tarzında şiir söyleyen Cihân Melik, onun beyitlerinin çoğunu aynen veya kısmen tazmin etmiştir; ayrıca çağdaşı Hâfız-ı Şîrâzî'den de etkilenmiştir.

Çalışmada 4 kaside, 1 terciibent, 12 kıta, 23 farklı manzumeden oluşan 1 mersiye, 357 rubai Türkçeye çevirilerek vezin, kafiye, dil ve edebî sanatlar açısından incelenmiştir. Şairin, manzumelerinin çoğunda lafzî ve mânevî sanatları ustaca kullandığı görülmüştür. Şiirlerinde "Cihân" mahlasını çok anlamlı bir şekilde ve güzel ihamlarla kullanmıştır. Ayrıca cinâs ve türleri, tezâd, mürâ'ât-i nazîr, telmih, irsâl-ı mesel, suâl-cevap, teşbîh, istiâre, kinâye, mecâz gibi sanatlar da şairin en çok kullandığı sanat türleri arasındadır.

Cihân Melik Hâtun'un şiir dili genel olarak sade, açık ve akıcıdır; fakat nadir de olsa vezin ve kafiyeyle ilgili yanlışlıklar yapmıştır. Manzumelerinde aşk, âşıklık; sevgilinin vefasızlığı; sevgilinin güzellik unsurları; şarap, mey, saki; tabiat tasvirleri gibi konuları işlemiştir. Şah Şucâ, Sultan Ahmed Bahâdır İlkânî, Celâleddin Mîr Mîran'ı methederken Emir Mübârizüddin'i yermiştir. Şiirlerinde evladı Sultan Baht'ı hasretle ve özlemle anmıştır. Leyla ile Mecnun; Ferhad ile Şirin; şem ile pervane; gül ile bülbül; nergis ile göz; servi ve boy gibi mazmunlarına çokça yer vermiştir.

Cihân Melik Hâtun'un Fars dili ve edebiyatında şiirler kaleme alan kadın şairler içerisinde, nitelik ve nicelik açısından en fazla, en seçkin ve en gözde şairlerden biri olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Abâdî, Pervin Devlet, *Menzûr-i Hiredmend*, Nâşir-i Goher, 1367 hş.
- Albayrak, Nurettin, “Cem”, *DİA*, İstanbul 1993, VII, 279-280.
- Armutlu, Sadık, *Sultan Ahmet Celâyir Hayatı, Divanının Tenkitli Metni ve Tahlili* (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1990.
- Aştîyânî, Abbas İkbâl, *Târîh-i Moğol ve Evâyil-i Eyyâm-i Tîmûrî*, Neşr-i Nâmak, Tahran 1376 hş.
- Cihân Melik Hâtun, *Dîvân-ı Kâmil-i Cihân Melik Hâtun* (haz. Pûrenduht Kâşânîrâd-Kâmil Ahmed Nejâd), Zuvvâr Yayınları, Tahran 1374 hş.
- Çiftçi, Hasan, *Ubeyd-i Zâkânî Toplumsal Görüşleri, Ahlak ve Felsefesi* (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1996.
- Dayı, Özkan, *İran Moğollarında İdarî Bürokrasi (1231-1295)*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2017.
- Değirmençay, Veyis, *Sultan Ahmed Celâyir Kitâbu'l-Garbiyyat (Altıncı Divan)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2021.
- , *Sultan Ahmed Celâyir, Kitâbu Levâmî'ı'l-envâr (Yedinci Divan)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2021.
- , “Gam Mehor (Üzülme) Redifli Gazeller”, *Doğu Esintileri*, 12, 2020, 91-141.
- , *Farsça Arûz ve Kafiye*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2012.
- , *Fünûn-i Belâgat ve Sînâât-ı Edebî* (2.Baskı), Aktif Yayınevi, Ankara 2014.
- , *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*, Kurtuba, İstanbul 2010.
- , “Senâî'nin Divan'ında Vezin Türleri” *Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebi Bilimler Araştırma Dergisi*, 26, Erzurum 2000, 251- 256.
- Durmuş, İsmail, “Leylâ ve Mecnûn”, *DİA*, Ankara 2003, XXVII, 159-160.
- Ebû Ca'fer Muhammed B. Cerîrû't-Taberi, *Târîh-i Tâberî I-IV* (trc. M. Faruk Görtunca), Sağlam Yayınevi, İstanbul 2007.

- Emîr Husrev-i Dihlevî, *Dîvân-ı Kâmil-i Emîr Husrev-i Dihlevî* (haz. Sa'îd-i Nefîsî), İntişârât-i Câvidân, Tahran 1361 hş.
- Ensârî, Muhammed Hasan Câberî, “*Târîh-i İsfehân ve Rey*” (nşr. Huseyn İmâmzâde), İsfehan ts.
- Esedî, Zehra, “Bânû-yi Gazel-i Fârsî der ‘Asr-i Hâfız”, *Ferheng*, Tahran, Bahar 1385 hş., 57, 1-35.
- Evhaduddîn Kirmânî, *Dîvân-ı Rubâ'iyât* (haz. Ahmet Ebû Mahbûb), İntişârât-i Surûş, Tahran 1366 hş.
- Fayda, Mustafa, “Muhammed”, *DİA*, Ankara 2020, XXX, 406-421.
- Fığlalı, Ethem Ruhi, “Ali”, *DİA*, İstanbul 1989, II. 371-374.
- , “Hasan”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 282-285.
- , “Hüseyn”, *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 518-521.
- Görgün, Tahsin, “*İCİ, Adudüddin*”, *DİA*, İstanbul 2000, XXI, 410-414.
- Hâcû-yi Kirmânî, *Dîvân-ı Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî* (haz. Sa'îd-i Kânî), İntişârât-i Behzâd, 1374 hş.
- Hâfız, *Dîvân-ı Hâfız* (haz. Sefer Sâdık Nejâd), Katre Yayınları, Tahran 1375 hş.
- Hanlerî, Pervîz Nâtil, *Vezn-i Şi'r-i Fârsî*, İntişârât-i Tûs, Tahran 1373 hş.
- ‘Irâkî, *Kulliyât-i ‘Irâkî* (haz. Sa'îd-i Nefîsî), İntişârât-ı Senâî Tahran 1375 hş.
- Kanar, Mehmet, *Farsça-Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul 2010.
- Kandemir, M. Yaşar, “Ali”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 375-378.
- Köksal, M. Asım, *Peygamberler Tarihi I-II*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2016.
- Kurnaz, Cemal, “Ferhad”, *DİA*, İstanbul 1995, XII, 383.
- Kurtuluş, Rıza, “İncûlular”, *DİA*, İstanbul 2000, XXII, 280-281.
- , “Muzafferîler”, *DİA*, Ankara 2020, XXXI, 417- 418.
- Kutbî, Muhammed, *Târîh-i Âl-i Muzaffer* (haz. Abdülhuseyn-i Nevâî), İntişârât-ı Emîr Kebîr, Tahran 1364 hş.

- Mehdevî, Muslihuddîn, *A'lâm-ı İsfehân I-IV*, Sâzmân-i Ferhengi-i Tefrîh-i Şehrdârî-i İsfehân, İsfehân 1386 hş.
- Mîrensârî, Alî, “Cihan Melik Hâtun”, *Dâiretu'l-meârif-i Bozorg-i İslâmî*, Tahran 1398 hş., XIX, 50-51. (<https://cgie.org.ir/fa /3358>'den nakil).
- Mu'în, Muhammed, *Ferheng-i Fârsî*, İntişârât-ı Emîr Kebîr, Tahran 1375 hş.
- Natanzî, Mu'înuddîn, *Muntehâbu't-tevârîh-i Mu'înî* (haz. Pervîn-i İstahrî), İntişârât-ı Esâtîr, Tahran 1383 hş.
- Neccâriyan, Muhammed Rızâ, “Sebk-i Şî'r-i Gazelhâ-yi Cihân Melik Hâtun”, *Sebkşînâsi-yi Nazm u Nesr-i Fârsî*, 16, 1391hş., 445-459.
- Nefisî, Sa'îd, *Târîh-i Nazm u Nesr der İran der Zebân-i Fârsî*, I/II, İntişârât-ı Furûgî, Tahran 1363 hş.
- Özgüdenli, Osman Gazi, “Moğollar”, *DİA*, Ankara 2020, XXX, 225-229.
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü* (33. Basım), Kapı Yayınları, İstanbul 2022.
- Rebî'i, Menîje, Erceh, Ekrem, “Celâyiriyân ya İlkâniyan”, *Dânişnâme-yi Cihân-i İslâm*, Bunyâd-i Dâiretü'l-meârif-i Bozorg-i İslâmî, 93, 10, sy. (<https://rch.ac.ir/article/Details?id=9819>)
- Sa'dî, *Kulliyât-i Sa'dî* (nşr: Muhammed Alî Furûgî), İntişârât-ı Hermes, Tahran 1385 hş.
- Safâ, Zebîhullâh, *Târîh-i Edebiyyât der İran*, I-VIII, İntişârât-ı Firdovs, Tahran 1369 hş.
- , *İran Edebiyatına Genel Bir Bakış* (çev. Hasan Almaz), Nüşa Yayınları, Ankara 2003.
- Sarioğlu, Hüseyin, “Râzî, Kutbüddin”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXVII, 485-487.
- Selmân Sâvecî, *Dîvân-ı Selmân-ı Sâvecî* (haz. Ahmed Keremî), Neşriyât-ı Mâ, 1371 hş.
- Semerkindî, Devletşâh, *Tezkiretu's-şu'arâ*, İntişârât-ı Esâtîr, Tahran 1382 hş.
- Spuler, Berthold, *İran Moğolları-Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri, 1220-1350* (3. Baskı), (çev. Cemal Köprülü), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011.

Şafak, Sâdık Rızâzâde, *Târîh-i Edebiyyât-ı İran*, İntişârât-ı Dânişgâh-i Pehlevî, Tahran 1352 hş.

Tosun, Necdet, “Veysel Karanî”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, 74-75.

Türer, Osman, “Hû”, *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 260-261.

Uygur, Türker, *İlhanlılar Zamanında Şiraz Şehri (1256-1335)*, (Doktora Tezi), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2019.

Yaylalı, Yasemin, *Klasik Fars ve Türk Edebiyatında Çiçekler ve Ağaçlar*, Cantaş Yayınları, İstanbul 2018.

Yavuz, Salih Sabri, “Mi‘rac”, *DİA*, Ankara 2020, XXX, 132-135.

Yazıcı, Tahsin, “Ferîdun”, *DİA*, İstanbul 1995, XII, 396.

Yıldırım, Nimet, *Farsça Dilbilgisi* (2. Baskı), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2015.

-----, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2006.

Yuvalı, Abdulkadir, “İlhanlılar”, *DİA*, İstanbul 2000, XXII, 102-105.

واژه یاب لغتنامه، دیکشنری فارسی و انگلیسی (vajehyab.com), Erişim Tarihi, 10.09.2023.

<https://ganjoor.net/>, Erişim Tarihi, 08.05.2023.

DİZİN

- Abdullâh, 67
 Abdulmuttalib, 68
 Âdem, 39
 Adudüddin İcî, 17
 Ali, 8, 11, 63, 65, 73, 104, 111, 255, 256
 Âmine, 68
 Anadolu Selçukluları, 5
 Atabeg Ebû Bekîr b. Sa'd, 4
 Âtbîn, 64
 Azerbaycan, 3
 Azududdin İcî, 3
 Bağdat, 2
 Basra, 18
 Bedr-i Câcermi, 5
 Bîsutûn, 64
 Bünyamin, 70
 Ca'de Binti Eş'as Bin Kays, 65
 Cani Bey, 3
 Celâleddin Mes'ûd Şah, VI, 2, 7, 253
 Celâleddin Mîr Mîran, 18
 Celâyirliler, VI, 1, 2, 5
 Cemşîd, 63, 64, 126
 Cengiz Han, 1
 Çupânîler, VI, 1, 3
 Dahhâk, 64
 Dâvût, 69
 Devletşâh Semerkandî, 8
 Dilşâd Hâtun, 1
 Dinkerd, 67
 Ebû Bekir, 65
 Ebû Hüreyre, 65
 Ebû İshâk İncû, III, VI, 2, 3, 7, 8, 18, 20
 Ebû Sa'îd, 1, 3, 18, 20
 Ebû Tâlib, 39, 63, 68
 Ebû Yezîd, 5
 Elburz, 67
 Emînuddîn Cehrumî, 8
 Emir Hasan Çupânî, 3
 Emîr Husrev-i Dihlevî, 4
 Emir Hüseyin Çupânî, 3
 Emir İsfahan, 2
 Ernevaz, 64
 Errân, 3
 Eşkaniler, 64, 69
 Fağfûr, 64
 Fars, 3
 Fâtıma, 63, 65
 Ferhad, 64, 70, 95, 104, 110, 167, 185, 190, 255
 Ferîdûn, 64, 65, 126
 Gıyâseddin Keyhusrev, 2
 Gıyâsuddîn Muhammed Vezir, 7
 Gürcistan, 3
 Hâce Ali Mueyyed, 3
 Hâce Reşîduddin Fazlullah, 7
 Hâcû, 12
 Hâfız, III, 2, 3, 5, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 20, 253, 255
 Ham, 68

- Harezmi, 4
 Hârûn, 39
 Hasan, 1, 5, 18, 63, 65, 73, 111, 254, 255, 256
 Hatice, 68
 Hızır, 65, 87, 148
 Hindistan, 4, 5, 6, 64
 Horasan, 4
 Hulâgû, 1
 Hüseyin, 63, 65, 66, 73, 111, 255, 256
 Hüsrev, 42, 64, 66, 70, 75, 88, 127, 152, 255
 I. Hüsrev, 68
 I. Yezid, 66
 Irak, 1, 3, 17
 Irâkî, 4, 42, 255
 IV. Hürmüz, 66
 İbn-i Nasûh, 2
 İbn-i Yemîn, 5
 İbrâhim, 39
 İdris, 39
 İlhanlılar, VI, 1, 2, 3, 5
 İlkâniler, 1, 18
 İlyas, 65
 İmâduddin Ahmed b. Mübârizüddîn, 5
 İncûlar, VI, 1, 2, 3, 5, 9, 17, 253
 İran, VI, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 15, 16, 17, 20, 63, 64, 67, 69, 91, 254, 256, 257
 İrec, 64
 İsa, 39, 66, 67, 72, 84, 108, 142
 İsfehan, 3, 18
 İshâk, 70
 İskender, 64
 İsrailoğulları, 66, 69, 70
 İzzet Melek, 3
 Kâbil, 69
 Kara Yusuf, 2, 18
 Kâve, 64
 Kâvûs, 67, 69, 75, 127
 Kerbela, 66
 Keyaniler, 67
 Keyhusrev, 67
 Keykubâd, 64, 67, 75, 127
 Kirmân, 3
 Kubâd, 68
 Kudbuddin Râzî, 17
 Leyla, 67, 74, 81, 95, 106, 122, 138, 165, 188, 253
 Liya, 70
 Mahmûd Şah İncü, 7
 Mâlik b. Za'r, 71
 Mâverâünnehir, 4
 Mecd-i Hemger, 5
 Mecnun, 67, 74, 81, 95, 106, 118, 122, 138, 165, 188, 253
 Medine, 65, 67, 70
 Melik Eşref, 2, 3
 Menûçehr, 64
 Menzûr-i Hiredmend, 13
 Meryem, 46, 66, 67, 72, 108
 Mevlânâ Celâleddîn Rumî, 4
 Mısır, 71
 Moğollar, 1, 3, 4, 5

- Mokân, 3
- Mu‘inuddîn Natanzî, 7
- Muhammed, 6, 8, 11, 17, 18, 39, 63, 65, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 109, 111, 254, 255, 256
- Muhammed Tuğluk Şah Helcî, 6
- Muhsin, 63
- Musa, 65
- Mûsâ, 39
- Muzafferîler, VI, 1, 2, 3, 5, 17, 20, 255
- Mübârizüddin Muhammed, 2, 3, 8, 17, 20
- Müntehâbu’t-tevârih-i Mu‘înî, 7
- Nuh, 51, 68, 76, 130
- Nûşîrevân, 64, 68, 69
- Olcaytu, 3
- Osman, 63, 65
- Osmanlı, 6
- Ömer, 65
- Pekin, 1
- Pervîn Devlet Abâdî, 13
- Pîr Hüseyin, 2
- Pîşdâdîler, 63, 64
- Râhil, 70
- Rûdade, 69
- Rüstem, 69, 75, 110, 127
- Sa‘dî-yi Şîrâzî, 4, 10, 253
- Saîd b. Âs, 65
- Sam, 68
- Sasaniler, 64, 66, 68
- Sebzvâr, 3
- Selm, 64
- Selmân-ı Sâvecî, 2, 5, 9, 14, 253
- Serbedâriler, VI, 1, 3
- Sistan, 3
- Sultan Ahmed Bahâdır, 2, 5, 9, 14, 18
- Sultan Baht, 7, 8, 10, 74, 117, 119, 123, 125, 253
- Sultan Hüseyin, 2, 18
- Sultan Hüseyin b. Alauddevle, 2
- Sultan Mahmud b. Sultan Veled, 2
- Sultan Üveys, 2, 5, 9, 18
- Sultan Üveys b. Sultan Veled Mahmud, 2
- Süleyman, 27, 69, 70, 100, 176
- Şah Şucâ, 3, 5, 9, 17, 20, 112, 253
- Şehnaz, 64
- Şemseddin Cüveynî, 14
- Şemseddin Muhammed, 2
- Şems-i Fahrî, 3
- Şerefeddin Mahmûd Şah İncû, 2
- Şerefeddîn Muzaffer, 20
- Şerefuddin Râmî, 2
- Şeyh Emir Hasan Çupânî, 3
- Şeyh Hasan-ı Bozorg, 1
- Şîrâz, III, 2, 3, 4, 7, 8, 17
- Şirin, 64, 66, 70, 89, 95, 104, 107, 152, 253
- Timur, VI, 1, 3
- Tur, 64
- Ubeyd-i Zâkânî, 2, 5, 8, 9, 253, 254
- Ümmü Hânî, 39
- Ümmü Kulsüm, 63
- Üveys el-Karanî, 70

Üveys-i İlkânî, 9

Yafes, 68

Yağıbastı, 2

Yakup, 40, 70, 71, 74, 121

Yemen, 70

Yezd, 3, 20

Yezîd bin Muâviye, 65

Yıldırım Beyazid Han, 6

Yusuf, 15, 39, 40, 70, 71, 74, 83, 102,
121, 142, 181

Zâl, 69

Zeyneb, 63

Züleyha, 71

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Halime SEZER
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı
Bildiği Yabancı Diller	Farsça
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	2023